

ФӨМИ ХАБАРШЫСЫ

ВЛАДИСЛАВ ПАНЧЕНКО:

«БІЗ ҮШІН ӘЛЕМДЕ ТАНЫЛҒАН ӨЗІМІЗДІҢ
СӘЙКЕСТЕНДІРУ ҚҰРЫЛЫМДАРЫМЫЗДЫҢ
БОЛУЫ ӨТЕ МАҢЫЗДЫ, МҰНДА ПАТЕНТТІК
ІСПЕН ҰҚСАСТЫҚ БАР»

ФЕДЕРАЛДЫҚ ЗИЯТКЕРЛІК МЕНШІК ҚЫЗМЕТІ (РОСПАТЕНТ)

«ФЕДЕРАЛДЫҚ ӨНЕРКӘСІПТІК МЕНШІК ИНСТИТУТЫ»
ФЕДЕРАЛДЫҚ МЕМЛЕКЕТТІК БЮДЖЕТТІК МЕКЕМЕСІ

ФӨМИ ХАБАРШЫСЫ

BULLETIN OF FEDERAL INSTITUTE OF INDUSTRIAL PROPERTY

2025

Т. 4 № 1 (11)

16+

**Федералдық зияткерлік меншік қызметі (Роспатент)
Федералдық мемлекеттік бюджеттік мекеме
«Федералдық өнеркәсіптік меншік институты»**

ISSN 2782–5086 (Print)
ISSN 2949–2432 (Online)
ФӨМИ хабаршысы
Т. 4 № 1 (11)
Мәскеу, 2025

Тіркелді: Федералдық байланыс, ақпараттық технологиялар және бұқаралық коммуникацияларды қадағалау қызметінде (ПИ № ФС77–85468; сериясы Эл № ФС77–85469, 13 маусым 2023 ж.)

Қолданылу аймақтары: Ресей (барлық аймақтар), ТМД елдері, жақын және алыс шет елдер.

Басылымның мерзімділігі: Қосымша арнайы шығарылымдармен жылына 4 нөмір.

Жазылу индексі: 85599.

«ФӨМИ хабаршысы» 2022 жылы ғылымның келесі салалары бойынша зияткерлік меншік саласындағы ғылыми қызметтің нәтижелерін жариялау үшін құрылған: Мемлекет және құқық. Заң ғылымдары; Экономика. Экономикалық ғылымдар; Патент құқығы. Өнертапқыштық; Өнертабыстық; Жаратылыстану ғылымдары. Жалпы және күрделі мәселелер; Статистика; Кибернетика.

Оқырмандар аудиториясы: зияткерлік меншік саласының мамандары, патенттік сенім білдірілген өкілдер, заңгерлер, адвокаттар, басшылар, аспиранттар, студенттер, өнертапқыштар және басқа оқырмандар.

«ФӨМИ хабаршысы» келесі қағидаға сүйене отырып, өз контентіне тікелей ашық қол жетімділік ұсынады: зерттеу нәтижелеріне еркін ашық қол жеткізу жаһандық білім алмасуды арттыруға ықпал етеді. Журналдың басылымдары ФӨМИ сайтының www.vestnikfips.ru электрондық ресурсында орналастырылған (журналдық электрондық нұсқасы).

Барлық материалдар пайдаланушыларға жарияланғаннан кейін бірден қол жетімді.

Эмбарго кезеңі қарастырылмаған. Материалдарға тегін еркін қол жеткізу үшін журнал сайтында тіркелу қажет емес. Барлық авторлар үшін жариялау тегін.

Ашық қол жетімді журнал (open access) болып табылады, яғни барлық мазмұны ашық қол жетімділік анықтамасына сәйкес пайдаланушылар үшін ақысыз қол жетімді.

Редакцияға келіп түскен барлық материалдар қосарлы соқыр рецензиялау рәсімінен өтеді. Рецензиялауды тәуелсіз сарапшылар және этикалық қағидаларға сәйкес жүзеге асырады.

Журналдың электрондық мұрағаты келесі Ұлттық репозиторийлерде жарияланғаннан кейін қол жетімді болады: тіркелген пайдаланушылар үшін «Ресей ғылыми дәйексөз индексі» (РФДИ) библиографиялық мәліметтер базасының аясындағы «Ғылыми электронды кітапхана» (жүйеде тіркелу және журналға кіру тегін); «КиберЛенинка» – барлық оқырмандар үшін тіркеусіз, тегін.

«ФӨМИ хабаршысы» журналының құрылтайшысының, редакциясының және баспагерінің мекенжайы: 125993, Мәскеу, Г-59, ГСП-3, Бережковская жағ., 30-үй, 1-корп.

Журналдың электрондық поштасы: Vestnik_FIPS@rupto.ru.
Сайт: vestnikfips.ru.

**Federal Service for Intellectual Property (Rospatent)
Federal State Budgetary Institution
«Federal Institute of Industrial Property»**

ISSN 2782-5086 (Print)

ISSN 2949-2432 (Online)

Bulletin of Federal Institute of Industrial Property

Vol. 4 No. 1 (11)

Moscow 2025

Registered with the Federal Service for Supervision in the Sphere of Communications, Information Technology and Mass Communications (PI No. FS77-85468; EI series No. FS77-85469 of June 13, 2023)

Coverage: Russia (all regions), CIS states, near and far abroad countries

Publication frequency:

4 issues per year with the possibility of additional special issues

Subscription index – 85599

Bulletin of Federal Institute of Industrial Property

was founded in 2022 to highlight the results of scientific activities in the field of intellectual property on the following scientific disciplines (fields of science):

State and Law. Juridical Sciences

Economics. Economic Sciences

Patent Law. Inventive Activities.

Innovative Activities Natural Sciences.

General and Complex Problems

Statistics Cybernetics

Readership:

professionals in the field of intellectual property, patent attorneys, lawyers, advocates, managers, graduate students, students, inventors and others.

The Bulletin of Federal Institute of Industrial Property provides direct open access to its content, based on the following principle:

free open access to research results contributes to an increase in the global exchange of knowledge. The issues of this journal are posted on the electronic resource of the FIPS website www.vestnikfips.ru (electronic version of the journal).

All materials are available to users immediately after publication.

There is no embargo period.

No registration on the journal's website is required to get free access to the materials. Publication is free for all authors.

It is an open access journal,

i. e. all content is freely available

at no charge to users in accordance with the definition of open access Initiative.

All materials submitted to the editorial office undergo a double blind peer review procedure.

Reviewing is made by independent experts and in accordance with the ethical principles of the Publication Ethics Committee.

The electronic back issues of the journal

are available after publication in the following national repositories: «Scientific Electronic Library» within the framework of the Russian Index of Science Citation (RINTs) bibliographic database – for registered users (registration in the system and access to the journal are free); «CyberLeninka» – free of charge for all readers, without registration.

Address of the founder, editorial office and publisher of the Bulletin of FIPS:

Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1,
Moscow, G-59, GSP-3, 125993.

Journal email:

Vestnik_FIPS@rupto.ru.

Website: vestnikfips.ru

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ

Бас редактор **НЕРЕТИН Олег Петрович**

экон. ғылымдарының д-ры, Федералдық өнеркәсіптік меншік институтының (ФӨМИ) директоры, Мәскеу

ЗУБОВ Юрий Сергеевич

пед. ғылымдар канд., Федералдық зияткерлік меншік қызметінің басшысы, Мәскеу

ИВЛИЕВ Григорий Петрович

бас редактордың орынбасары, заң ғылымдарының канд., Еуразиялық патенттік ведомство президенті, ФӨМИ ғылыми жетекшісі, Мәскеу

ГОРУШКИНА Светлана Николаевна

бас редактордың орынбасары, әлеум. ғылымдар канд., ФӨМИ ғылыми хатшысы, Мәскеу

АБАНКИНА Татьяна Всеволодовна

экон. ғылымдар канд., профессор, ЖЭМ ҰЗУ Қалалық және өңірлік даму факультетінің креативті экономика орталығының директоры, Мәскеу

АЛЕКСАНДРОВА Анна Владимировна

техн. ғылымдарының канд., доцент, жетекші ғылыми қызметкер – ФӨМИ Аналитикалық орталығының бастығы, Мәскеу

АЛЕКСЕЕВА Ольга Ленаровна

заң ғылымдарының канд., ФӨМИ Сапа мониторингі орталығының бастығы, Мәскеу

БЛИЗНЕЦ Иван Анатольевич

заң ғылымдарының д-ры, профессор, заң факультетінің деканы, Мәскеу, А. С. Грибоедов атындағы Мәскеу университетінің

БОРОВСКАЯ Марина Александровна

экон. ғылымдарының д-ры, профессор, Ресей білім академиясының корреспондент-мүшесі, Дондағы Ростов, Оңтүстік федералды университетінің президенті

БЫЧКОВ Дмитрий Владимирович

физ.-мат. ғылымдарының канд., ЕАПВ Сараптама басқармасы Механика, физика және электротехника бөлімінің бас сарапшысы, Мәскеу

ГЛАЗЬЕВ Сергей Юрьевич

экон. ғылымдарының д-ры, профессор, Ресей ғылым академиясының академигі, Еуразиялық экономикалық интеграция, жаңғырту және тұрақты дамудың кешенді мәселелері жөніндегі РФА Ғылыми кеңесінің төрағасы, Одақтас мемлекеттің мемлекеттік хатшысы, Мәскеу

ГРИБ Владислав Валерьевич

заң ғылымдарының д-ры, профессор, РФ еңбегі сіңген заңгері, Ресей білім академиясының академигі, А. С. Грибоедов атындағы Мәскеу университетінің ректоры, Ресей профессорлар жиналысының төрағасы, Мәскеу

ЕНА Олег Валерьевич

ФӨМИ «Патенттік аналитика» ғылыми бағытының жетекшісі, Мәскеу

ЖУРАВЛЕВ Андрей Львович

заң ғылымдарының канд., ФӨМИ Халықаралық кооперация орталығының жетекшісі, Мәскеу

ЗОЛОТЫХ Наталья Ивановна

экон. ғылымдар канд., бүкілресейлік «Ресей тірегі» шағын және орта кәсіпкерлік қоғамдық ұйымының вице-президенті, Мәскеу

ИВАНОВА Марина Германовна

әлеум. ғылымдар д-ры, экон. ғылымдарының канд., доцент, ФӨМИ Ғылыми білім беру орталығының жетекші ғылыми қызметкері, Мәскеу

ИВАНОВ Роман Алексеевич

«Молекулярлық иммунология» мамандығы бойынша PhD, Трансляциялық медицина ғылыми орталығының директоры, «Сириус» университеті «Медициналық биотехнология» бағытының ғылыми жетекшісі, Сочи

ИЛЬИНА Ирина Евгеньевна

экон. ғылымдарының д-ры, доцент, Ресейдің ғылыми-техникалық саладағы экономика, саясат және құқық ғылыми-зерттеу институтының директоры, Мәскеу

КАЛЯТИН Виталий Олегович

заң ғылымдарының канд., доцент, Ресей Федерациясы Президентінің жанындағы С.С. Алексеев атындағы жеке құқықты зерттеу орталығының Зияткерлік құқықтар кафедрасының профессоры және зияткерлік құқықтар туралы заңнама бөлімінің кеңесшісі, Мәскеу

КЛИМАНОВ Владимир Викторович

экономика ғылымдарының д-ры, геогр. ғыл. канд. «Қоғамдық қаржыны қайта құру институты» АҚУ директоры, Мәскеу

КУЗНЕЦОВА Татьяна Викторовна

пед. ғылымдар д-ры, профессор, «Бүкілресейлік патенттік-техникалық кітапхана» орталығының бастығы, Мәскеу

ЛОПАТИНА Наталья Викторовна

пед. ғылымдар д-ры, профессор, ФӨМИ Ғылыми білім беру орталығының жетекші ғылыми қызметкері, Мәскеу

ЛЫСКОВ Николай Борисович,

ФӨМИ Химия, биология және медицина орталығының бастығы, Мәскеу

ПРОКОФЬЕВ Станислав Евгеньевич

экон. ғылымдары д-ры, профессор, Ресей Федерациясының Үкіметі жанындағы Қаржы Университетінің ректоры, Мәскеу

САЛЬНИКОВ Михаил Юрьевич

ФӨМИ Физика және қолданбалы механика орталығының бастығы, Мәскеу

СИРОТЮК Владимир Олегович

тех. ғылымдар д-ры, доцент, РФА Басқару мәселелері институтының жетекші ғылыми қызметкері, Мәскеу

СМИРНОВ Михаил Борисович

физ.-мат. ғылымдарының канд., ЕАПВ Сараптама басқармасы Механика, физика және электротехника бөлімінің бас сарапшысы, Мәскеу

СУКОНКИН Александр Владимирович

тех. ғылымдар канд., ФӨМИ бас ғылыми қызметкері, Мәскеу

ФАБРИЧНЫЙ Сергей Юрьевич

заң ғылымдары д-ры, профессор, «Әскери, арнайы және қос мақсаттағы зияткерлік қызмет нәтижелерін құқықтық қорғау жөніндегі федералды агенттігі» ФМБМ директоры, Мәскеу

ФЕДОТОВ Михаил Александрович

заң ғылымдары д-ры, профессор, ЖЭМ ҰЗУ «ЮНЕСКО-ның авторлық құқық, сабақтас, мәдени және ақпараттық құқықтар кафедрасы» Халықаралық ғылыми білім беру орталығының дирикторы Мәскеу

ШОРИН Олег Николаевич

тех. ғылымдар канд., Мәскеу

EDITORIAL BOARDEditor-in-Chief **Oleg P. NERETIN**

Dr. Sci. (Economics), Director of the Federal Institute of Industrial Property (FIPS), Moscow

Yury S. ZUBOV

Cand. Sci. (Pedagogy), Head of the Federal Service for Intellectual Property, Moscow

Grigory P. IVLIEV

Deputy Editor-in-Chief, Cand. Sci. (Law), President of the Eurasian Patent Office, FIPS Research Advisor, Moscow

Svetlana N. GORUSHKINA

Deputy Editor-in-Chief, Cand. Sci. (Sociology), Scientific Secretary of FIPS, Moscow

Tatiana V. ABANKINA

Cand. Sci. (Economics), Professor, Director of the Center of Creative Economy of the Faculty of Urban and Regional Development of NRU HSE, Moscow

Anna V. ALEKSANDROVA

Cand. Sci. (Technical Sciences), Associate Professor, Leading Researcher – Head of the FIPS Analytical Center, Moscow

Olga L. ALEKSEEVA

Cand. Sci. (Law), Head of the FIPS Quality Monitoring Center, Moscow

Ivan A. BLIZNETS

Dr. Sci. (Law), Professor, Dean of the Faculty of Law, Head of the Department of Intellectual Property of the Griboedov Moscow University, Moscow

Marina A. BOROVSKAIA

Dr. Sci. (Economics), Professor, Corresponding Member of the Russian Academy of Education, President of the Southern Federal University, Rostov-on-Don

Dmitry V. BYCHKOV

Cand. Sci. (Physics and Mathematics), chief expert of the Department of Mechanics, Physics and Electrical Engineering of the Examination Department of the Eurasian Patent Office, Moscow

Sergey Yu. GLAZIEV

Dr. Sci. (Economics), Member of the Russian Academy of Sciences, Chairman of the Scientific Council of the Russian Academy of Sciences on complex issues of Eurasian economic integration, modernization and sustainable development, State Secretary of Belarus-Russia Union State, Moscow

Vladislav V. GRIB

Dr. Sci. (Law), Professor, Honored Lawyer of the Russian Federation, Member of the Russian Academy of Education, Rector of the Educational private institution of higher education "Moscow University named after A. S. Griboedov", Chairman of the Russian Professorial Assembly, Moscow

Oleg V. ENA

Head of Scientific Research on Patent Analytics FIPS, Moscow

Andrey L. ZHURAVLEV

Cand. Sci. (Law), Head of the FIPS International Cooperation Center, Moscow

Natalia I. ZOLOTYKH

Cand. Sci. (Economics), Vice President of the All-Russian Non-Government Organization of Small and Medium Business "Opora Russia", Moscow

Marina G. IVANOVA

Dr. Sci. (Sociology), Cand. Sci. (Economics), Associate Professor, Leading Researcher of the FIPS Scientific Educational Center, Moscow

Roman A. IVANOV

PhD in Molecular Immunology, Director of the Scientific Center for Translational Medicine, Scientific Director of the medical biotechnology field, Sochi

Irina E. ILYINA

Dr. Sci. (Economics), Associate Professor, Director of the Russian Research Institute of Economics, Politics and Law in the scientific and technical field, Moscow

Vitaly O. KALYATIN

Cand. Sci. (Law), Associate Professor, Professor of the Department of Intellectual Rights, Consultant of the Department of Intellectual Rights Law of the Private Law Research Centre under the President of the Russian Federation named after S. S. Alexeev, Moscow

Vladimir V. KLIMANOV

Dr. Sci. (Economics), Cand. Sci. (Geography) Assoc. Prof., Director of NGO "Institute for Public Finance Reform", Moscow

Tatiana V. KUZNETSOVA

Dr. Sci. (Pedagogy), Professor, Head of the "All-Russian Patent and Technical Library" Center, FIPS, Moscow

Natalia V. LOPATINA

Dr. Sci. (Pedagogy), Professor, Leading Researcher of the FIPS Scientific Educational Center, Moscow

Nikolai B. LYSKOV

Head of the FIPS Center for Chemistry, Biology and Medicine, Moscow

Stanislav E. PROKOFIEV

Dr. Sci. (Economics), Professor, Rector of the Financial University under the Government of the Russian Federation, Moscow

Mikhail Yu. SALNIKOV

Head of the FIPS Center for Physics and Applied Mechanics, Moscow

Vladimir O. SIROTYUK

Dr. Sci. (Technical Sciences), Associate Professor, Leading Researcher of the Institute of Control Sciences of the Russian Academy of Sciences, Moscow

Mikhail B. SMIRNOV

Cand. Sci. (Physics and Mathematics), chief expert of the Department of Mechanics, Physics and Electrical Engineering of the Examination Department of the Eurasian Patent Office, Moscow

Alexander V. SUKONKIN

Cand. Sci. (Technical Sciences), Chief Scientific Researcher of FIPS, Moscow

Sergey Yu. FABRICHNY

Dr. Sci. (Law), Professor, Director of the Federal State Budgetary Institution "Federal Agency for Legal Protection of the Results of Intellectual Activity for Military, Special and Dual-Use", Moscow

Mikhail A. FEDOTOV

Dr. Sci. (Law), Professor, Director of the International Research and Educational Center "UNESCO Chair on Copyright, Neighboring, Cultural and Information Rights" NRU HSE, Moscow

Oleg N. SHORIN

Cand. Sci. (Technical Sciences), Moscow

МАЗМҰНЫ

Бас редактор бағаны

Editorial

8 **О. П. Неретин**

1. Академикпен сұхбат

Dialogue with an academician

В. Я. Панченко

«Біз үшін әлемде танылған өзіміздің сәйкестендіру құрылымдарымыздың болуы өте маңызды, мұнда патенттік іспен ұқсастық бар»

V. Ya. Panchenko

"It is extremely important for us to have our own internationally recognized identification structures, there is an analogy with the patent case"

10

2. Зияткерлік меншік құқықтарын сақтау және қорғау мәселелері

Issues of intellectual property rights protection and enforcement

А. А. Полякова,

Н. Б. Лысков

РФ Азаматтық кодексінің 1360 және 1362 баптары аясында патенттік құқықтарды шектеу тәжірибесі

A. A. Polyakova,

N. B. Lyskov

The practice of patent rights restriction within articles 1360 and 1362 of the Civil Code of the Russian Federation

14

О. Л. Алексеева,

Ю. С. Зайцев

Жасанды интеллект технологиялары: патенттік өтінімдегі ашу мәселелері

O. L. Alekseeva,

Yu. S. Zaytsev

Artificial intelligence technologies: disclosure issues in a patent application

24

А. Ю. Шлапунов,

В. Ю. Мачнева

Тауар белгілері саласындағы патенттік троллинг зияткерлік меншік жөніндегі заңнамаға сын-қатер ретінде

A. Yu. Shlapunov,

V. Yu. Machneva

Trademark patent trolling as a challenge to intellectual property law

32

А. Л. Журавлев,

Н. Б. Лысков,

Т. А. Беззаботнова,

Н. В. Алисова

Дәрілік затқа, пестицидке және агрохимикатқа қатысты өнертабысқа патентті ұзарту: статистика және сауалнама нәтижелері

A. L. Zhuravlev,

N. B. Lyskov,

T. A. Bezzabotnova,

N. V. Alisova

Patent renewal for invention related to medicinal product, pesticide and agrochemical: statistics and questionnaire results

40

3. Патенттік ақпараттың электрондық сервистері

Electronic patent information services

В. О. Сиротюк

Зияткерлік меншіктің тиімді цифрлық экосистемін құру ерекшеліктері

V. O. Sirotyuk

Features of building an effective digital ecosystem of intellectual property

48

CONTENT

- О. П. Неретин,
Е. А. Томашевская**
Генетикалық ресурстардың сандық тізілімдері мен дерекқоры және онымен байланысты дәстүрлі білім: құрудың халықаралық тәжірибесі
**O. P. Neretin,
E. A. Tomashevskaya**
Digital registries and databases of genetic resources and related traditional knowledge: international experience in creating
- 54
- Р. Г. Алилов,
Э. Р. Абиева,
Д. И. Зубов**
Жаңадан қолданушыларға арналған ақпараттық іздеу сервистерімен өзара әрекеттесу ерекшеліктері: мүмкіндіктер мен шектеулер
**R. G. Alilov,
E. R. Abieva,
D. I. Zubov**
Features of interaction with information search services for novice users: opportunities and limitations
- 62
- 4. Оқиға**
Historical event
- Н. О. Некрасова**
Ұлы Отан соғысы жылдарындағы Бүкілресейлік патенттік техникалық кітапхана
N. O. Nekrasova
The All-Russian Patent and Technical Library during the Great Patriotic War
- 76
- 5. Шетелдік патенттік ведомстволардың жаңалықтары**
News from foreign patent offices
- А. А. Ломакина**
Шығыс Азия патенттік ведомстволарының негізгі оқиғаларына шолу
A. A. Lomakina
East Asia intellectual property offices main events review
- 82
- 6. ВПТБ X-файлдары**
Vptb X-Files
- 92
- 7. Кітап сөресі**
Bookshelf
- О. П. Неретин**
«Зияткерлік меншік – инновациялық экономиканың негізі: ғылыми-технологиялық дамудың басымдықтары мен механизмдері»
O. P. Neretin
“Intellectual property is the basis of an innovative economy: priorities and mechanisms of scientific and technological development”
- 94

Бас редактор бағаны

Құрметті оқырмандар, әріптестер, достар!

«ФӨМИ хабаршысы» журналы патенттік құқық объектілері мен дараландыру құралдары, сондай-ақ цифрландыру мәселелері, зияткерлік меншік (ЗМ) саласындағы экономикалық және кадрлық аспектілерді әзірлеу бойынша зерттеулер нәтижелерін ілгерілету мақсатында Роспатенттің қолдауымен 2022 жылы құрылды.

Нөмірлердің беттерінде – патенттік құқықтар объектілерін құқықтық реттеу, сондай-ақ ЗМ саласындағы ақпараттық ресурстарды пайдалану аспектілері.

Ұлттық мақсаттарға қол жеткізудегі ЗМ рөлі туралы пікірталастар аясында мынаған назар аудартқым келеді: патенттік жүйе – жекелеген компаниялардың да, тұтастай алғанда елдің де технологиялық көшбасшылығына әсер ететін ЗМ қорғаудың негізгі элементі. Жаһандық экономикаға көшу технология мен ЗМ-ны қорғаудың негізгі факторы болып табылатындығымен келіспеу мүмкін емес. Мемлекеттің инновацияларды қолдауды және ЗМ қорғау жүйесін құру тәсілі оның әлемдік экономикадағы ұстанымына тікелей әсер етеді.

Әлемдегі ірі экономикалардың экономикалық өсуінің интеллектуалды және технологиялық егемендікке бағытталуы интеллектуалды егемендік тұжырымының маңыздылығын арттыратын экономикалық ғылымның пәндік саласында ЗМ мәселесін өзектендіреді.

ЗМ-ның пәнаралық сипаты зияткерлік егемендікті ЗМ институтын қолдау мен дамытудың құқықтық, басқарушылық, қаржылық, кадрлық, ғылыми және технологиялық құралдарының кешенді жүйесі ретінде анықтауға мүмкіндік береді, бұл отандық жоғары технологиялық өндірістерді құру үшін зияткерлік қызметтің қорғалатын нәтижелерінің портфельдерімен елдің қажеттіліктерін толыққанды қамтамасыз етуге кепілдік береді.

Бұл жерде зияткерлік егемендікті дамытудың перспективті бағыттары туралы сөз қозғалып отыр – Ресейдің технологиялық мамандану саласын кеңейту және ЗМ саласының жалпы экономикаға экономикалық әсерін және ЖІӨ өсімін ескере отырып, Ресейдің өнертабысқа өтімдерінің пайдасына технологиялық тәуелділік коэффициентін арттыру.

Технологияларды патенттеу ЖІӨ-нің өсу факторы ретінде базалық экономикалық көрсеткіштердің саларалық өзара қатынастарына әсер етуіне негізделген мультипликативті әсер арқылы қарастырылады.

Осы және басқа да факторлардың бірқатары ФӨМИ ғылыми ұжымының РХШЖМҚА өкілдерімен Ресейдің ЖІӨ-дегі ЗМ үлесін бағалаудың ғылыми-әдістемелік тәсілдерін анықтау бойынша жұмыс жүргізуіне негіз болды.

Макроэкономикадағы зерттеулеріміздің нысандары, атап айтқанда, макроэкономикалық статистикадағы ЗМ өнімдерін есепке алу көрсеткіштері, оларды қалыптастыру

әдіснамасы және Ресейдің ЖІӨ-дегі ЗМ үлесін бағалаудың әдістемелік тәсілдері болды.

Зерттеулер барысында ЗМ объектілерін пайдаланудың жоғары қарқындылығы бар экономика салалары айқындалды, ЖІӨ 44,8% құрайтын Ресейдің ЖІӨ-де ЗМ құқықтарын қарқынды пайдаланатын салалардың үлесі бағаланды.

Жаңа көрсеткіш – «Зияткерлік құқықтарды пайдалану қарқындылығының индексі» әзірленді.

Негізгі нәтижелер «Ұсыныс экономикасындағы зияткерлік меншікті ашу әдіснамасы» монографиясында көрініс тапты, оны биыл, жылы міндетті түрде таныстырамыз.

ФӨМИ зерттеу нәтижелерімен және басқа да ғылыми-зерттеу жұмыстарымен біздің сайттың «Ғылыми қызмет» бөлімінде танысуға болады¹.

Елдің серпінді міндеттерін шешудегі бұл мәселенің маңыздылығы зияткерлік егемендік тақырыбын мемлекет пен қоғамның дамуына байланысты іргелі ғылымның міндеттерін жан-жақты шешуге қабілетті ұлттық зияткерлік орталық ретінде Ресей Ғылым академиясының назарына шығарады. «Академикпен сұхбат» жаңа айдарын РФА вице-президенті, РФА академигі, физика-математика ғылымдарының докторы, профессор В. Я. Панченко.

Құрметпен, журналдың бас редакторы, экономика ғылымдарының докторы О. П. Неретин

EDN <https://elibrary.ru/cskmzс>

¹ <https://www1.fips.ru/about/deyatelnost/nauchnaya-deyatelnost/informatsiya-ovypolnennykh-v-fips-nauchno-issledovatel'skikh-rabotakh>

Editorial

Dear readers, colleagues, friends!

Bulletin of FIPS was founded in 2022 and supported by Rospatent to promote the results of research on a range of issues: patent law and means of individualization, as well as the problems of digitalization, the development of economic and personnel aspects in the field of intellectual property (IP).

Current issue focuses on aspects of the legal regulation of objects of patent law, as well as the use of IP information resources.

Following discussions about the role of IP in achieving national goals, I'd like to draw attention to the fact that the patent system is a key element of IP protection that affects the technological leadership of both individual companies and the country as a whole. One must agree that with the transition to global economy, the key factor is the protection of technology and IP. The way the state establish support for innovation and the system of IP protection directly affects its position in the global economy.

The focus of the world's largest economies growth is aimed at intellectual and technological sovereignty, which actualizes the issue of IP in the subject field of economics, thus reinforcing the importance of the intellectual sovereignty concept.

The interdisciplinary nature of IP allows us to define intellectual sovereignty as a complex system of legal,

management, financial, personnel, scientific and technological tools for supporting and developing the institute of IP, which guarantees the full provision of country's needs with portfolios of protected IP results for the creation of domestic high-tech industries.

The topic is about promising areas of intellectual sovereignty development – expanding the sphere of Russian technological specialization and increasing the technological dependence coefficient in favor of Russian applications for inventions, taking into account the IP impact on the economy and on GDP growth.

Technology patenting as a factor of GDP growth is considered through a multiplicative effect based on the influence of intersectoral relationships of basic economic indicators.

These and other factors served as the basis for FIIPS and RANEPА to carry out research to identify scientific and methodological approaches to assess the share of IP in Russia's GDP.

The objects of research in macroeconomics were, in particular, the accounting indicators for IP products in macroeconomic statistics, the methodology of their formation and approaches to assessing the share of IP in Russia's GDP.

Throughout research, industries in the sectorial structure of the economy with a high intensity of IP use were identified, and the share of industries

that intensively use IP rights in Russia's GDP was estimated, being 44.8 % of GDP.

A new indicator has been developed IUip – Intensive use of intellectual property.

The key results are reflected in the monograph "Methodology of intellectual Property disclosure in supply-side economics", which will be introduced this year.

The research results and other scientific materials of FIPS can be found on our website in the Scientific Activity section¹.

The importance of this issue for solving the breakthrough tasks of our country brings intellectual sovereignty into the focus of the Russian Academy of Sciences (RAS) attention, which as a national intellectual center is capable of comprehensively solving the fundamental science tasks related to the development of state and society. A new section "Dialogue with an academician" is introduced by an interview with the Vice-President of RAS, Academician of RAS, Dr. Sci (Phys. – Math), Professor V. Ya. Panchenko.

*Best regards, Oleg Neretin,
Editor-in-Chief,
Dr. Sci. (Economics)*

¹ <https://www1.fips.ru/about/deyatelnost/nauchnaya-deyatelnost/informatsiya-ovypolnennykh-v-fips-nauchno-issledovatel'skikh-rabotakh>

1

АКАДЕМИКПЕН
СҰХБАТEDN <https://elibrary.ru/gkhrIm>**«Біз үшін әлемде танылған өзіміздің сәйкестендіру құрылымдарымыздың болуы өте маңызды, мұнда патенттік іспен ұқсастық бар»****Владислав Яковлевич Панченко,**
РФА вице-президенти, РФА академигі**«It is extremely important for us to have our own internationally recognized identification structures, there is an analogy with the patent case»****Vladislav Ya. Panchenko,**
Vice-President of the RAS, academician of the RAS

Зияткерлік меншікті қорғауды қамтамасыз ету Роспатент пен ФӨМИ жүзеге асыратын маңызды мемлекеттік міндеттердің бірі болып табылады. Ресей Ғылым академиясы шығарған журналдардың бүкіл түржиыны – бұл халықаралық деңгейде танылған ресейлік ғалымдар мен журналдардың редакциялары буындарының ғылыми игілігі мен зияткерлік қызметінің нәтижесі. Бәрімізде мәлім болғандай, РФА ғылыми журналдарының атауларына тауар белгілері жақында ғана тіркелген. Бұл оқиғаның маңыздылығы неде

– Ресей Ғылым академиясы іргелі және қолданбалы ғылымның барлық бағыттары бойынша жетекші отандық ғылыми журналдардың құрылтайшысы болып табылады және ғылыми мерзімді басылымдардың академиялық жинағын шығарады.

РФА ғылыми журналдары – көптеген онжылдықтар бойы шығарылып келе жатқан халықаралық деңгейде танылған рецензияланған мерзімді басылымдар. Олардың ішіндегі ең көнесі – «Ресей Ғылым академиясының хабарлары. Әдебиет және тіл сериясы» жалпы филологиялық журналына – 2025 жылы 173 жыл толады.

Ресей Ғылым академиясы құрылтайшы болып табылатын ғылыми журналдардың атауларына тауарлық белгілерді тіркеуге көмектескені үшін Роспатент пен ФӨМИ басшылығына алғыс білдіргім келеді. Енді біздің

барлық журналдарымыз заңды түрде қорғалған, бұл өте маңызды.

Айта кету керек, екі тілде тіркелген логотиптер біздің журналдарымызды әлемнің кез келген елінде шығару мүмкіндігін бекітеді.

Біздің оқырмандар үшін көптеген РФА журналдарының американдық юрисдикцияда жиі бұрмаланған және бізге тиесілі емес ағылшын тіліндегі атаулары бар екенін түсіну маңызды. Кейбір компаниялар АҚШ сауда министрлігінде біздің журналдарымыздың мұқабаларын ағылшын тілінде тіркегені парадоксалды жағдай болды, олар әрқашан біздің атымыздың тікелей аудармасы бола бермейді¹. Бұл журналдың орыс тіліндегі нұсқасының сәйкестігін жоғалтуға әкеледі.

Әлемдік ғылыми қоғамдастықта ресейлік ғалымдар мен зерттеушілердің жарияланымдарына үлкен қызығушылық бар және баспалар біздің журналдарымыздың мазмұнын заңсыз алуға тырысады.

Біз, шын мәнінде, орыс және ағылшын тілдеріндегі журналдарымыздың заңды мәртебесін қалпына келтіріп жатырмыз: дерекқор құрдық, РФА журналдарының топтамасын жинадық және осы журналдарды ағылшын

¹ Басылымдардың мазмұнына басқа журналдардан мақалалар қосылады

PFA тауар белгісіне куәлік

тіліне аударып, кейіннен Ресейдің ғылыми ақпарат орталығының (PFAO) платформасында орналастыру және одан әрі тарату үшін жұмыс істей бастадық.

PFA ғылыми-баспа қызметін дамыту жоспарына сәйкес академияның негізгі міндеттерінің бірі қазіргі уақытта отандық ғалымдардың зерттеу нәтижелеріне сұранысты және олардың әлемдік деңгейде танылуын арттыру болып табылады. Бұл міндетті шешу үшін біз Ресей Федерациясының негізгі экономикалық және ғылыми серіктестері – ТМД және БРИКС + елдерінің аумағында PFA журналдарының тауар белгілерін тіркеу бөлігінде PFA мен Роспатенттің жемісті ынтымақтастығын жалғастыруды жоспарлап отырмыз.

«ФӨМИ хабаршысы» – бұл салалық журнал, бірақ біз біртұтас ғылыми кеңістікте жұмыс істейміз. Сондықтан соңғы екі жылдағы Ресей Ғылым академиясының ғылыми-баспа саясатын жаңғырту бойынша ауқымды жұмыс бүкіл ғылыми-жарияланым саласы үшін маңызды, іс жүзінде дәуірлік оқиға болды. Владислав Яковлевич, сіз осы жұмыстың негізгі векторларын көрсетіп айта аласыз ба? Қазірдің өзінде қандай жұмыстар атқарылды және жақын арада не жоспарланған?

– Сайлаудан кейін академияның алдында тұрған алғашқы сұрақтардың бірі – PFA ғылыми журналдарын шығару мәселесі болды, себебі бұл біздің барлық зияткерлік жетістіктеріміздің квинтэссенциясы.

Академия мемлекет тарапынан, Ресей Федерациясының президенті В. В. Путиннің тарапынан бұрын-соңды болмаған қолдауға ие. Ресей Ғылым академиясының 300 жылдығына орай Кремль сарайында өткен салтанатты

1992 жылдан бастап Ресейдің іргелі зерттеулер қоры жұмыс істеді. Ол, сарапшылардың пікірінше, өзінің 30 жылдан астам миссиясын сәтті орындады, бірақ өмір өзгеруде, жұмыс істеу түрлері өзгеруде, оның функционалдығы ішінара Ресейдің ғылыми қорына, ішінара PFAO-ға берілді

кеште президент PFA қарамағына «Наука» баспасын тапсыру міндетін жүктеді, ал бұл Ресейдегі ең көне баспасы.

Соңғы 10 жыл ішінде өте маңызды іспен айналысып келе жатқан Ресей ғылыми ақпарат орталығын PFA құрылымына қосуға да қатысты – шетелдік журналдар мен дерекқорларға ұлттық жазылымды қолдайды және оны барлық мемлекеттік ұйымдардың арасында таратады.

1992 жылдан бастап Ресейдің іргелі зерттеулер қоры жұмыс істеді. Ол, сарапшылардың пікірінше, өзінің 30 жылдан астам миссиясын сәтті орындады, бірақ өмір өзгеруде, жұмыс істеу түрлері өзгеруде, оның функционалдығы ішінара Ресейдің ғылыми қорына, ішінара PFAO-ға берілді.

PFAO мен «Наука» баспасын PFA құрылымына енгізу заңнамалық деңгейге көтерілді, тиісті заң жобасы 2025 жылғы 23 шілдеде екінші және үшінші оқылымдарда мақұлданды.

Осылайша, PFA Төралқасының жанындағы Ғылыми-баспа кеңесі (ФБК) маңызды рөл атқаратын жалпы кіріктірілген жүйені құрады. Оған біздің журналдардың бас редакторлары болып табылатын академия мүшелері кіреді.

PFA ФБК – бұл монографиялар мен журналдарды шығаруға байланысты шешімдер шығаратын PFA төралқасының сараптамалық органы. Бұдан әрі шешімдерді PFA төралқасы бекітеді. Тағы не маңызды: PFAO грант алған ғалымдардың зерттеулері туралы ауқымды дерекқорды жинады. Біз қазір барлық журналдарымызды орналастыру үшін болашақ платформа ретінде қарастыратын осы жүйені күрделі қайта құрумен айналысып жатырмыз.

Осылайша, PFA ғылыми-баспа қызметінің жаңа моделі академияның, PFA ФБК, «Наука» баспасының және PFAO-ның бірігуі болып табылады.

PFA ФБК – бұл монографиялар мен журналдарды шығаруға байланысты шешімдер шығаратын PFA төралқасының сараптамалық органы.

Соңғы бірнеше жылда Ресейдегі ғылыми-жарияланым саясаты айтарлықтай өзгерістерге, соның ішінде халықаралық ғылыми өлшемдік дерекқорға қолжетімділіктің қиындауына немесе бас тартуға және ғылыми зерттеулер мен әзірлемелердің нәтижелілігін бағалаудың өзіндік ұлттық жүйесін құру бойынша шаралар қабылдауға байланысты өзгерістерге ұшырады. Бұл жұмыста Ресей Ғылым академиясының рөлі қандай?

– Алдымызға қойған алғашқы міндеттеріміздің бірі – құрылтайшысы РФА болып табылатын журналдардың топтамасын құру. 170-тен астам журнал шықты. Жалпы, біздің базада 300-ден астам отандық журналдар бар, кейбір журналдардың құрылтайшысы РФА емес. Осыған байланысты орыс тілді журналдардың ғылыми өлшемдік жүйесін құру қажеттілігі туындады. РФА топтамаларына кірмейтіндер де бар.

Соңғы уақытта бюджет қаражатынан қаржыландырылған мемлекеттік тапсырманы орындау кезінде алынған институттардың нәтижелері Web of Science және Scopus ғылыми өлшем жүйесі бойынша бағаланған кезде қалыптан тыс жағдай болды.

Elsevier, Springer, Clarivate Analytics – бұлар әлемдік ғылыми-баспа ісінің көшбасшылары – бұл ғылыми өлшем жүйесін, ең алдымен, коммерциялық мүдделерге сүйене отырып жасады. Біз де 1990 жылдардан бері осы жүйеде өмір сүрдік.

Ресейлік ғылыми өлшем жүйесін құру қажет екендігі бұрыннан белгілі болған. Біз әлемде бар жүйелерден

ешқандай жолмен бас тарта алмаймыз. Бірақ біз орыс тілді ғылыми кезеңдерді біріктіретін елде біртұтас жүйе қажет деп ойладық.

Өткен жылдың желтоқсан айында Ресей Федерациясының ғылым және жоғары білім министрі В.Н. Фальков ведомствоаралық жұмыс тобын құру туралы бұйрыққа қол қойды, оның негізгі міндеті журналдарды іріктеу принциптерін, әдістемелерін әзірлеу және ғылыми басылымдардың бірыңғай мемлекеттік тізбесін құру болып табылады.

Жақында ведомствоаралық жұмыс тобының кезекті отырысы өтті, оның барысында Ресей Ғылым академиясы Ресей білім және ғылым министрлігімен бірге ғылыми басылымдардың бірыңғай мемлекеттік тізімін әрі қарайғы жұмыстың негізі ретінде қабылдады. Біздің жаңа жұмыс моделіміз жақын арада Бірыңғай мемлекеттік тізбенің аясында мемлекеттік тапсырманы орындау нәтижелері немесе ЖАК диссертациясында ұсынылған барлық ғылыми жетістіктерді қарауға мүмкіндік береді.

Соңғы кезде біз тап болған нәрсе – бұл ISSN журналдарды іздеуге мүмкіндік беретіні сияқты, мақалаларды іздеуге мүмкіндік беретін DOI сәйкестендіргішімен мезгіл-мезгіл пайда болатын шектеулер. Біз үшін әлемде танылған өзіміздің сәйкестендіру құрылымдарымыздың болуы өте маңызды, мұнда патенттік іспен ұқсастық бар. Осылайша, орыс тілді ғылыми әдебиеттің не екенін бірінші кезекте өзіміз түсіну үшін бізде ресейлік жүйе болуы керек.

Дәйексөз алу үшін: Панченко В. Я. «Біз үшін әлемде танылған өзіміздің сәйкестендіру құрылымдарымыздың болуы өте маңызды, мұнда патенттік іспен ұқсастық бар» // ФӨМИ хабаршысы. 2025. Т. 4, № 1 (11). 10–12 БЕТ.

For citation: Panchenko V. Ya. "It is extremely important for us to have our own internationally recognized identification structures there is an analogy with the patent case" // Bulletin of Federal Institute of Industrial Property. 2025. Vol. 4, No 1 (11): 10–12. (In Russ.).

БОЛАШАҚҚА АРНАЛҒАН ЗИЯТКЕРЛІК МЕНШІК VI Халықаралық Форум Фестиваль

2025 жылғы 17-25 сәуір аралығында жыл сайын 26 сәуірде атап өтілетін Халықаралық зияткерлік меншік күніне орайластырылған «Болашаққа арналған зияткерлік меншік» VI Халықаралық Форум фестивалі (IPfF 2025, Форум) өтті.

«Болашаққа арналған зияткерлік меншік» Халықаралық Форум Фестивалі зияткерлік меншік саласындағы үздік тәжірибелермен алмасу үшін жалпыға бірдей танылған өңіраралық және халықаралық алаң болып табылады.

Форумның іс-шараларына 2025 жылы Ресей Федерациясының 62 өңірінен және әлемнің 10 елінен 224 спикер және 1200-ден астам қатысушы қатысты. Ғылым, білім, бизнес, өнеркәсіп, инновациялық инфрақұрылым, мемлекеттік билік органдары, қоғамдық ұйым өкілдері, зияткерлік меншік саласындағы мамандар жеті күн бойы зияткерлік меншік объектілерін анықтау, құқықтық қорғау, коммерцияландыру және зияткерлік меншікті қорғау саласындағы тәжірибелерімен белсенді бөлісті, заңнамадағы жаңалықтарды талқылап, зияткерлік меншіктің болашағының бейнесін бірлесіп жасады.

Форумның архитектурасы мынадай тақырыптық күндерден құрылды:

17 сәуір – Зияткерлік меншік, өнертабыс, балалар мен жасөспірімдер шығармашылығы саласындағы құқықтық мәдениет күні.

18 сәуір – Өнеркәсіптік меншікті құқықтық қорғау күні.

21 сәуір – Зияткерлік меншікті коммерцияландыру күні.

22 сәуір – Медицинадағы зияткерлік меншік күні.

23 сәуір – Авторлық құқық күні. Жастар күні.

24 сәуір – Зияткерлік меншікті қорғау күні.

25 сәуір – Цифрлық ортадағы зияткерлік меншік күні. Халықаралық ынтымақтастық күні.

IPfF 2025 ұйымдастырушылары: Зияткерлік меншікті дамыту қоры, Ұлы Петр атындағы Санкт-Петербург политехникалық университеті, Ақпараттық технологиялар, механика және оптика Санкт-Петербург ұлттық зерттеу университеті, Ресей Федерациясы Президентінің жанындағы Ресей халық шаруашылығы және мемлекеттік қызмет академиясының Санкт-Петербург филиалы, И. И. Мечников атындағы Солтүстік-Батыс мемлекеттік медицина университеті, Санкт-Петербург кино және телевизия институты, «НЕВА-ПАТЕНТ» ЖШҚ.

Ярослав Мудрый атындағы Новгород мемлекеттік университетінің (Великий Новгород), Ростов мемлекеттік экономикалық университетінің (Ростов-на-Дону) және Татарстан Республикасының ғылыми-техникалық ақпарат орталығының (Қазан) алаңдарында ұйымдастырылған аймақтық іс-шаралар IPfF 2025 ерекшелігі болды.

Сондай-ақ Форум бағдарламасына бірнеше студенттік конференциялар мен «Кванториум Санкт-Петербург» балалар технопаркі алаңында мектеп оқушыларына арналған арнайы трек енгізілді.

Форум қонақтары оның қызықты бағдарламасы мен практикалық маңыздылығын жоғары бағалады, қатысушылардың әртүрлі санаттарына арналған іс-шаралардың әр алуандылығын, жаңа білім алуға және кәсіби байланыстар орнатуға ықпал ететін тату атмосфераны атап өтті.

Форумның ұйымдастыру комитеті бірлесіп ұйымдастырушыларға, серіктестерге, спикерлерге және қатысушыларға ынтымақтастық пен жобаны қолдағаны үшін алғыс білдіреді!

Әріптестерімізді 2026 жылдың сәуір айында өтетін «Болашаққа арналған зияткерлік меншік» VII Халықаралық Форум фестивалін ұйымдастыру және өткізу бойынша өзара іс-қимылға шақырамыз!

Жобаның ресми сайты: <https://ipforfuture.com/>

Ұйымдастыру комитетінің байланыс деректері: forum@ipforfuture.com, +7 (812) 677 63 37

2

ЗИЯТКЕРЛІК МЕНШІК ҚҰҚЫҚТАРЫН
САҚТАУ ЖӘНЕ ҚОРҒАУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Ғылыми мақала

Original article

УДК: 347.771

EDN <https://elibrary.ru/qgpnig>**РФ Азаматтық кодексінің 1360 және 1362
баптары аясында патенттік құқықтарды
шектеу тәжірибесі****Анна Анатольевна Полякова[✉], Николай Борисович Лысков**

Федералдық өнеркәсіптік меншік институты

[✉]apolyakova@rupto.ru

Аңдатпа: құқық иелерінің келісімінсіз патенттік құқықтарды шектеу тетіктері Ресей Федерациясының экономикасы мен қауіпсіздігін қалыптастырудың қазіргі жағдайында қажетті және сұранысқа ие құралдар болып табылады. Механизмдер шаруашылық жүргізуші субъектілердің, инновациялық әзірлемелермен қамтамасыз етуге мүдделі қоғамның және мемлекеттің мүдделерінің теңгерімін құруға бағытталған. Мақалада Ресейдің ұлттық заңнамасы патенттік құқықтарды шектеу бөлігінде ТРИПС келісіміне сәйкес келетіндігі көрсетілген: РФ Азаматтық кодексінің 1360-бабы өнертабысты патент иесінің келісімінсіз қорғаныс пен қауіпсіздік мүддесі үшін пайдалануға мүмкіндік береді, ал РФ Азаматтық кодексінің 1362-бабы мәжбүрлі лицензиялар берудің заңды негіздерін белгілейді. Авторлар патенттік құқықтарды шектеудің екі механизмін ажыратады: РФ Үкіметінің өкімі және соттың мәжбүрлі лицензия беруі түрінде – және оларды кешенді талдау жүргізеді. РФ Азаматтық кодексінің 1360 және 1362- баптарының аясында патенттік құқықтарға шектеулерді қолдану мысалдары келтірілген, олардың негізінде мәжбүрлі лицензиялау күрделі және ұзақ рәсім болып табылады деген қорытынды жасалды. РФ Азаматтық кодексінің 1360-бабына сәйкес патенттік құқықтарды шектеу мақалада дәрілік заттарға қажеттілікті қамтамасыз етудің оңтайлы құралы болып табылады. Мақалада құқық қолдану және сот төрелігі практикасының негізінде патенттік құқықтарды шектеудің әрбір заңды моделінің жұмыс ерекшеліктері қарастырылады. Экономикалық даму және интеграция жөніндегі Үкіметтік комиссия жанындағы Ресей Федерациясының экономикалық қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатында өнертабыстарды, пайдалы модельдер мен өнеркәсіптік үлгілерді пайдалану мәселелері жөніндегі шағын комиссияның жұмысы аясында құқық иелерінің келісімінсіз патенттік құқықтарды шектеу механизмі сипатталған. Патент иелерінің келісімінсіз өнертабыстарды, пайдалы модельдерді және өнеркәсіптік үлгілерді пайдалану туралы өтінімдер жасау кезінде өтініш берушілердің жіберетін негізгі қателіктері анықталды.

Негізгі сөздер: патенттік құқық, мәжбүрлі лицензия, азаматтардың денсаулығын қорғау, дәрілік заттар, семаглутид.

Дәйексөз алу үшін: Полякова А. А., Лысков Н. Б. РФ Азаматтық кодексінің 1360 және 1362- баптары аясында патенттік құқықтарды шектеу тәжірибесі//Ф_МИ хабаршысы. 2025. Т. 4, № 1 (11). 14–23 БЕТ.

The practice of patent rights restriction within articles 1360 and 1362 of the Civil Code of the Russian Federation

Anna A. Polyakova[✉], Nikolay B. Lyskov

The Federal Institute of Industrial Property

[✉]apolyakova@rupto.ru

Abstract: mechanisms for restricting patent rights without the consent of copyright holders are necessary and in-demand tools in modern conditions of the formation of the economy and security of the Russian Federation. The mechanisms are aimed at balancing the interests of business entities, society interested in providing innovative developments, and the state. The article shows that Russian national legislation complies with the TRIPS Agreement regarding the limitation of patent rights: Article 1360 of the Civil Code of the Russian Federation allows the use of an invention without the consent of the patent owner in the interests of defense and security, and Article 1362 of the Civil Code of the Russian Federation establishes the legal grounds for issuing compulsory licenses. The authors identify two mechanisms for restricting patent rights: in the form of an order from the Government of the Russian Federation and the issuance of a compulsory license by a court, and conduct a comprehensive analysis of them. Examples of the application of patent rights restrictions under Articles 1360 and 1362 of the Civil Code of the Russian Federation are given, on the basis of which it is concluded that compulsory licensing is a complex and lengthy procedure. The article proves that the optimal tool for meeting the needs for medicines is the restriction of patent rights in accordance with Article 1360 of the Civil Code of the Russian Federation. Based on law enforcement and judicial arbitration practice, the article examines the specifics of each legal model for restricting patent rights. In order to implement the provisions of Article 1360 of the Civil Code of the Russian Federation, it was proposed to form a subcommittee on the use of inventions, utility models and industrial designs in order to ensure the economic security of the Russian Federation under the Government Commission for Economic Development and Integration (hereinafter referred to as the Subcommittee). In this paper, the mechanisms of restriction of patent rights without the consent of copyright holders are studied, including within the framework of the work of the Subcommittee. Examples of the application of patent rights restrictions under Articles 1360 and 1362 of the Civil Code of the Russian Federation are given. The main mistakes that applicants make when drafting applications for the use of inventions, utility models and industrial designs without the consent of the patent holders have been identified.

Keywords: patent law, compulsory license, public health protection, medicines, semaglutide.

For citation: Polyakova A. A., Lyskov N. B. The practice of patent rights restriction within articles 1360 and 1362 of the Civil Code of the Russian Federation // Bulletin of Federal Institute of Industrial Property. 2025. Vol. 4, No 1(11): 14–23 (In Russ.).

РФ Азаматтық кодексінің 1358-бабына сәйкес өнертабысты, пайдалы модельді, өнеркәсіптік үлгіні пайдаланудың айрықша құқығы патент иесіне тиесілі. Шын мәнінде, патенттің болуы оның патент иесіне тиесілі заңды өнертабыс монополиясы екенін білдіреді, ол нақты мән-жайларға байланысты қоғамға пайдалы немесе зиянды болуы мүмкін [1].

Сәйкесінше, аталған монополияны шектеу үшін патенттік құқықпен бірқатар механизмдер қарастырылған [2].

Зияткерлік меншік объектісін патент иесінің келісімінсіз пайдалану РФ Азаматтық кодексінің 1360-бабында көзделген жағдайларда жүзеге асырылады. РФ Азаматтық кодексінің 1360-бабына сәйкес, РФ Үкіметі мемлекеттің қорғанысы мен қауіпсіздігін қамтамасыз етуге, азаматтардың өмірі мен денсаулығын қорғауға байланысты өте қажет болған жағдайда патент иесінің келісімінсіз оған бұл туралы қысқа мерзімде хабарлай отырып және оған сәйкес өтемақы төлеумен өнертабысты, пайдалы модельді немесе өнеркәсіптік үлгіні пайдалану туралы

шешім қабылдауға құқылы. Бұл құқықтық механизм РФ халықаралық келісімдеріне, атап айтқанда ТРИПС келісіміне негізделген¹.

ТРИПС келісімінің 30-бабына сәйкес мүшелер мұндай ерекшеліктер патенттің қалыпты пайдаланылуына негізсіз қайшы келмесе және үшінші тұлғалардың заңды мүдделерін ескере отырып, патент иеленушінің заңды мүдделеріне негізсіз қысым жасамаса, патент беретін айрықша құқықтардан шектеулі ерекшеліктерді көздей алады.

ТРИПС келісімінің 31-бабының ережелерінде мемлекеттің немесе үшінші тұлғалардың пайдалануын қоса алғанда, құқық иеленушінің рұқсатынсыз патент объектісін өзге де пайдалану мүмкін болатын жағдайлар мен мән-жайлар айқындалған. Шарттардың біріне сәйкес (b

¹ 15.04.1994 ж. зияткерлік меншік құқықтарының сауда аспектілері бойынша келісім (ТРИПС келісімі) // Гарант: сайт. URL: <https://base.garant.ru/4059989/> (жүргінген күні: 13.02.2025).

«Мемлекеттік пайдалану» туралы ереже мемлекетке коммерциялық емес мақсатта пайдалану үшін патенттелген дәрі-дәрмектердің жалпы аналогтарын өз аумағында импорттауға немесе өндіруге мүмкіндік береді.

тармағы), патент объектісін мұндай пайдалануға, егер мұндай пайдалану басталғанға дейін, болжамды пайдаланушы құқық иесінен ақылға қонымды коммерциялық шарттарда рұқсат алу әрекеттерін жасаған болса және ақылға қонымды уақыт аралығында бұл әрекеттер сәтсіз болған жағдайда ғана рұқсат етілуі мүмкін. Мұндай талап елдегі төтенше жағдай немесе басқа да аса қажеттілік жағдайлары кезінде немесе ТРИПС келісіміне мүше елдің аумағында патент объектісін коммерциялық емес пайдалану жағдайында алынып тасталуы мүмкін. Елдегі төтенше жағдайлар немесе басқа да аса қажеттіліктер кезінде құқық иесіне бұл туралы мүмкіндігінше тезірек хабарлау қажет.

Сондай-ақ, 2001 жылы² қабылданған ТРИПС және қоғамдық денсаулық сақтау жөніндегі Доха декларациясы (Doha Declaration on TRIPS and Public Health) Дүниежүзілік сауда ұйымына мүше елдердің барлық адамдар үшін дәрі-дәрмектерге қолжетімділікті кеңейту мақсатында ТРИПС-тің ерекше «икемді» тәсілдері мен басқа да ережелерін қолдану құқығын растайтынын атап өткен жөн.

Мұндай тәсілдердің бірі «Мемлекеттік пайдалану» туралы ереже, ол мемлекетке коммерциялық емес мақсатта пайдалану үшін патенттелген дәрі-дәрмектердің жалпы аналогтарын өз аумағында импорттауға немесе өндіруге мүмкіндік береді. Мәжбүрлі лицензия – егер патент иесімен ерікті лицензия туралы келіссөздер бірнеше рет сәтсіз аяқталса, мемлекет лицензиялық төлемдердің орнына басқа өндірушіге жалпы дәрі-дәрмек өндіруге лицензия бере алатын тағы бір ереже.

1995 жылдан 2011 жылға дейін 17 ел дәрілік заттарға қолжетімділікті арттыру мақсатында мәжбүрлі лицензияларды қолданды [3].

Бұл ережелер РФ Азаматтық кодексінің 1360-бабында Ресей патенттік құқығында жүзеге асырылды. Осы шектеудің қолданыстағы тәртібі патент иеленушінің келісімінсіз патенттік құқық объектілерін еркін пайдалануды көздемейтінін атап өту маңызды. Патент иесінің келісімінсіз өнертабысты, пайдалы модельді немесе өнеркәсіптік үлгіні пайдалану туралы шешімді РФ Үкіметі аса қажет болған жағдайда және РФ халықаралық

келісімдеріне сәйкес қажетті шарттарды сақтай отырып қабылдайды. Қарастырылып отырған механизм тек РФ заңнамасында ғана емес, сонымен бірге басқа мемлекеттерде де көзделген: мысалы, бұл құқықтық механизм американдық заңнамада, атап айтқанда АҚШ кодексінің 28-тарауының 1498 (а) бабында көзделген³.

РФ Азаматтық кодексінің 1360-бабының 2-тармағына сәйкес өтемақы мөлшерін және оны төлеу тәртібін анықтау әдістемесі РФ Үкіметінің қаулысымен қабылданғанын атап өткен жөн⁴.

Әдістемеге сәйкес, мұндай өтемақы мөлшері патент иеленушінің келісімінсіз осы зияткерлік меншік объектілерін тауарларды өндіру мен сатудан, жұмыстарды орындаудан және қызметтерді көрсетуден, тиісті өнертабыс, пайдалы модель немесе өнеркәсіптік үлгі өндіруге, орындауға және көрсетуге пайдаланылған адамның нақты кірісінің 0,5% құрады.

РФ Үкіметінің 06.03.2022 № 299 қаулысына сәйкес ресейлік заңды және жеке тұлғаларға қатысты жағымсыз әрекеттер жасайтын шет мемлекеттермен байланысты патент иелеріне қатысты өтемақы мөлшері нақты кірістің 0% құрайды.

Алайда өтемақы мөлшерін анықтау әдістемесі толықтырылды.

РФ Үкіметінің 06.03.2022 ж. № 299⁵ қаулысына сәйкес ресейлік заңды және жеке тұлғаларға қатысты жағымсыз әрекеттер жасайтын шет мемлекеттермен байланысты патент иелеріне қатысты өтемақы мөлшері патент иесінің келісімінсіз өнертабысты, пайдалы модельді немесе өнеркәсіптік үлгіні пайдалану құқығын пайдаланған адамның тиісті өнертабыс, пайдалы модель немесе өнеркәсіптік үлгі өндіруге, жұмыстарды орындауға және қызмет көрсетуге пайдаланылған тауарларды өндіру мен сатудан,

² ТРИПС және қоғамдық денсаулық сақтау туралы Доха декларациясы 14.11.2001 // World Trade Organisation: сайт. URL: https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min01_e/mindecl_trips_e.htm (жүгінген күні: 13.02.2025).

³ United States Code Title 28 – Patents // Legal Information Institute: сайт. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/28/1498> (жүгінген күні: 13.02.2025).

⁴ РФ Үкіметінің 18.10.2021 № 1767 «Өнертабысты, пайдалы модельді немесе өнеркәсіптік үлгіні оның келісімінсіз пайдалану туралы шешім қабылдаған кезде патент иесіне төленетін өтемақы мөлшерін және оны төлеу тәртібін анықтау әдістемесін бекіту туралы» қаулысы // Ресей Үкіметі: сайт. URL: <http://government.ru/docs/all/137057/> (жүгінген күні: 13.02.2025).

⁵ РФ Үкіметінің 06.03.2022 ж. № 299 «Өнертабысты, пайдалы модельді немесе өнеркәсіптік үлгіні оның келісімінсіз пайдалану туралы шешім қабылдаған кезде патент иесіне төленетін өтемақы мөлшерін және оны төлеу тәртібін анықтау әдістемесінің 2-тармағына өзгерістер енгізу туралы» қаулысы // Ресей Үкіметі: сайт. URL: <http://government.ru/docs/all/139540/> (жүгінген күні: 13.02.2025).

жұмыстарды орындаудан және қызметтер көрсетуден түскен нақты кірісінің 0% құрайды.

Сонымен қатар, Ресей Федерациясы Үкіметінің 2024 жылғы 27 наурыздағы № 380⁶ қаулысымен өзгерістер енгізілді, атап айтқанда, өнертабысты, пайдалы модельді немесе өнеркәсіптік үлгіні патент иеленушінің келісімінсіз пайдалануға байланысты өтемақы Америка Құрама Штаттарының және оған қосылған шет мемлекеттер мен халықаралық ұйымдардың ынтымақсыз әрекеттеріне байланысты тауарлар өндіру, жұмыстарды орындау және қызметтер көрсету үшін төленген жағдайда, тауарларды өндіру, жұмыстарды орындау және қызметтер көрсету үшін патент иеленушінің келісімінсіз өнертабысты, пайдалы модельді немесе өнеркәсіптік үлгіні пайдалану құқығын қолданған адам Ресей Федерациясының аумағында тиісті тауарларды сатудан, жұмыстарды орындаудан және қызметтерді көрсетуден нақты түсім алынған күнтізбелік жыл аяқталған күннен бастап 30 күннен кешіктірмей өтемақы төлеуге қажетті ақшалай қаражатты «О» типті арнайы рубльдік шотқа салады.

Айта кету керек, РФ Үкіметінің өкімдері РФ Азаматтық кодексінің 1360-бабын жүзеге асыру аясында, атап айтқанда, белсенді компонент ретінде құрамында халықаралық патенттелмеген атауы (ХПА) «Ремдесивир» қосылысы бар, өндірушісі «Гилеад Сайенсиз Интернешнл Лимитед» Веклури® препаратына қатысты қабылданды.

ХПА «Ремдесивир» қосылысы (2S)-2-((2R,3S,4R,5R)-[5-(4-аминопирроло[2,1-f][1,2,4]триазин-7-ил)-5-циано-3,4-дигидрокситетрагидро-2-этилбутил эфирі фуран-2-илметоксид] феноксид-(S)-фосфориламино}пропион қышқылының қосылысынан тұрады.

2021 жылдың 1 қаңтарынан бастап ХПА «Ремдесивир» дәрілік препараттары РФ Үкіметінің 23.11.2020 ж. № 3073-р өкіміне сәйкес медициналық қолдану үшін өмірлік маңызды және қажетті дәрілік препараттардың тізбесіне енгізілді.

РФ аумағында 2020 жылы «Ремдесивир» ХПА-мен мынадай дәрі-дәрмектер тіркелді:

⁶ РФ Үкіметінің 27.03.2024 ж. № 380 «Экономикалық даму және интеграция жөніндегі Үкіметтік комиссия жанындағы Ресей Федерациясының экономикалық қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатында өнертабыстарды, пайдалы модельдер мен өнеркәсіптік үлгілерді пайдалану жөніндегі шағын комиссия туралы» қаулысы // Құқықтық ақпараттың ресми интернет-порталы: сайт. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/document/0001202404040031?ysclid=m2emkmi737892606432> (жүгінген күні: 13.02.2025).

1) Веклури® (тіркеу куәлігі № ЛП-006506 14.10.2020⁷) инфузияға арналған ерітінді дайындау үшін концентрат дайындауға арналған лиофилизат түрінде, «Гилеад Сайенсиз Интернешнл Лимитед» берген, Ұлыбритания;

2) Ремдеформ® (тіркеу куәлігі 14.10.2020⁸ № ЛП-006505) инфузияға арналған ерітінді дайындау үшін концентрат дайындауға арналған лиофилизат түрінде, 100 мг құтылар, «Фармасинтез» АҚ берген, Ресей.

2021 жылдың 1 қаңтарынан бастап ХПА «Ремдесивир» дәрілік препараттары РФ Үкіметінің 23.11.2020 ж. № 3073-р өкіміне сәйкес медициналық қолдану үшін өмірлік маңызды және қажетті дәрілік препараттардың тізбесіне енгізілді⁹.

2020 жылдың 30 қаңтарында Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы жаңа коронавирустық инфекцияның өршуін халықаралық маңызы бар денсаулық сақтау саласындағы төтенше жағдай деп жариялады, ал 2020 жылдың 11 наурызында бұл пандемия деп танылды, Ресейдің Федералды монополияға қарсы қызметі (ФМҚК) ТРИПС келісімінің 31-бабы мен РФ Азаматтық кодексінің 1360-бабы негізінде РФ Үкіметі тиісті өкімнің жобасын енгізді.

2020 жылғы 31 қаңтарда РФ Үкіметінің № 3718-р¹⁰ өкімі бекітілді, оған сәйкес «Фармасинтез» АҚ компаниялары патент иесіне тиесілі ЕА 30.12.2014 ж. № 20659, ЕА 29.12.2017 ж. № 28742, ЕА 31.05.2018 ж. № 29712, 30.12.2016 ж. ЕА № 25252, 30.12.2016 ж. ЕА № 25311 және 30.04.2019 ж. № 32239 еуразиялық патенттерімен қорғалатын өнертабыстарды бір жыл мерзімге пайдалануға рұқсат етілді.

РФ Азаматтық кодексінің 1360-бабының шеңберінде патент иесінің рұқсатынсыз өнертабыстарды пайдалану туралы бұйрықтар шығару тәжірибесі орын алады.

Ұсынылған патенттер келесі өнертабыстарды білдіреді:

1. ЕА № 20659 – өнертабыс Маркуш формуласы болып табылатын және құрамында ремдесивир (формуланың 1-11-тармағы) бар I формуланың қосылысына, Flaviviridae тобының вирусынан туындаған вирустық инфекцияны

⁷ Веклури®, тіркеу куәлігі № ЛП-006506 14.10.2020 // Дәрілік заттардың мемлекеттік тізілімі: сайт. URL: https://grls.rosminzdrav.ru/Grls_View_v2.aspx?routingGuid=63405508-e937-4d0f-aad8-3d644f92ebe8 (жүгінген күні: 01.12.2024).

⁸ Ремдеформ®, тіркеу куәлігі № ЛП-006505 14.10.2020 // Дәрілік заттардың мемлекеттік тізілімі: сайт. URL: https://grls.rosminzdrav.ru/Grls_View_v2.aspx?routingGuid=b320fb0c-316f-4c89-8c4b-1f5da8df31f0 (жүгінген күні: 01.12.2024).

⁹ Ресей Федерациясы Үкіметінің 23.11.2020 № 3073-р өкімі // Құқықтық ақпараттың ресми интернет-порталы: сайт. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202011250016> (жүгінген күні: 13.02.2025).

¹⁰ Ресей Федерациясы Үкіметінің 31.12.2020 ж. № 3718-р өкімі // online кодексстер. Азаматтық кодекс: сайт. URL: <https://gkrfkod.ru/zakonodatelstvo/rasporjazhenie-pravitelstva-rf-ot-31122020-n-3718-r/> (жүгінген күні: 13.02.2025).

емдеуге арналған фармацевтикалық құрамға (формуланың 12-13-тармақтары) және вирустық ауруларды емдеу әдістеріне (формуланың 14-20-тармақтары) жатады.

2. EA № 25252 – өнертабыс *Paramyxoviridae* (коронавирус емес, парагрипп) вирустық инфекциясын емдеуге арналған дәрілік затты өндіруде II формула (Маркуш формуласы) қосылысын қолдануға (формуланың 1-14-тармақтары), жеке қосылыстарға, оның ішінде ремдесивирге (формуланың 15-22-тармақтары) және көрсетілген мақсаттарға арналған фармацевтикалық композицияға (формуланың 23-тармағы) жатады.

3. EA № 25311 – өнертабыс Ia және Ib формуласының қосылыстарын, соның ішінде ремдесивирді алу тәсіліне жатады (формуланың 1-5 тармақтары).

4. EA № 29712 – өнертабыс (селективті өнертабыс) Маркуш формуласымен сипатталған қосылысқа, оның ішінде ремдесивирге (формуланың 1-7-тармақтары) құрамында осындай қосылыс бар фармацевтикалық құрамға (формуланың 8-тармағы) және адамда вирустық инфекцияны емдеу үшін қосылысты қолдануға (формуланың 9-тармағы) жатады.

5. EA № 32239 – өнертабыс ремдесивир қосылысының нақты S-изомеріне (формуланың 1-тармағы), оның негізіндегі фармацевтикалық құрамға (формуланың 2-тармағы) және осы қосылысты вирустық инфекцияны емдеу үшін және дәрілік затты өндіру үшін қолдануға (формуланың 3-6-тармақтары) жатады.

6. EA № 28742 – өнертабыс вирустық ауруларды емдеу үшін қолданылатын нуклеозидті фосфорамидаттарды, оның ішінде ремдесивирді алуға арналған аралық қосылысқа жатады (формуланың 1-4-тармақтары).

Бұл ретте 2021 жылдың 1 сәуірінде РФ Жоғарғы сотына GILEAD PHARMASSET LLS («ГИЛЕАД ФАРМАССЕТ, ЛЛК») және GILEAD SCIENCES INC. («ГИЛЕАД САЙЭНСИЗ, ИНК.») көрсетілген өкімді жарамсыз деп тану туралы өтініш берді. Сот отырысы 2021 жылдың 27 мамырында өтті. РФ ЖС сот отырысының нәтижелері бойынша өтінішті қанағаттандырудан бас тарту туралы шешім қабылдады¹¹.

Бұдан әрі РФ Үкіметінің 28.12.2021 ж. № 3915-р¹² өкімімен «Фармасинтез» акционерлік қоғамына РФ халқын халықаралық патенттелмеген атауы «Ремдесивир» дәрілік препараттарымен қамтамасыз ету мақсатында «ГАЙЛИД САЙЭНСИЗ, ИНК.» компаниясына тиесілі EA № 25252, EA № 25311 және EA № 29712 еуразиялық патенттерімен, ДЖИЛИД САЙЭНС, ИНК.» (US) компаниясына тиесілі EA № 20659, EA № 32239 және EA № 38141 еуразиялық патенттерімен қорғалатын өнертабыстарды қайталап пайдалану құқығы, сондай-ақ «ДЖИЛИД ФАРМАССЕТ, ЛЛК» (US) компаниясына тиесілі EA № 28742

еуразиялық патентімен қорғалатын өнертабыстарды «ГАЙЛИД САЙЭНСИЗ, ИНК.» (US) компаниясының, «ДЖИЛИД САЙЭНС, ИНК.» (US) компаниясының, «ДЖИЛИД ФАРМАССЕТ, ЛЛК» (US) компаниясының келісімінсіз бір жылға пайдалану құқығы берілді.

Патенттік құқық объектілері пайдаланылмаған жағдайда, заңнама айрықша құқықтарды шектеу механизмдерін де көздейді.

Сондай-ақ, РФ Үкіметінің 2022 жылғы 5 наурыздағы № 429-р¹³ өкімімен «Р-Фарм» акционерлік қоғамына РФ халқын халықаралық патенттелмеген атауы «Ремдесивир» дәрілік препаратымен қамтамасыз ету мақсатында EA № 25252, EA № 25311 және EA № 29712 еуразиялық патенттерімен (патент иеленуші – «ГАЙЛИД САЙЭНСИЗ, ИНК.» (US)), EA № 20659, EA № 32239 және EA № 38141 еуразиялық патенттерімен (патент иеленуші – «ДЖИЛИД САЙЭНС, ИНК.» (US)), сондай – ақ № EA № 28742 еуразиялық патентімен қорғалатын өнертабыстарды (патент иеленуші – «ДЖИЛИД ФАРМАССЕТ, ЛЛК» (US)) 2022 жылғы 31 желтоқсанды қоса алғандағы мерзімге дейін патент иеленушілердің келісімінсіз пайдалануға рұқсат етілді.

Сондай-ақ, РФ Үкіметінің 27.12.2023 ж. № 3937-р¹⁴ өкімімен өндірушісі Novo Nordisk, Оземпик® препаратына қатысты құрамында белсенді компонент ретінде ХПА «Семаглютид» қосылысын «Герофарм» ЖШҚ және «Промомед Рус» ЖШҚ компанияларына № 2401276, № 2421238, № 2434019, № 2643515, № 2657573, № 2768283, № 2777600 ресей патенттерімен қорғалатын өнертабыстарды 2024 жылғы 31 желтоқсанды қоса алғандағы мерзімге дейін пайдалануға рұқсат етілді.

РФ-да тәуелді өнертабысқа қатысты мәжбүрлі лицензия берудің бірінші жағдайы – «Нативаның» «Селджинге» қарсы ісі.

Жоғарыда айтылғандай, РФ Азаматтық кодексінің 1360-бабының шеңберінде патент иесінің рұқсатынсыз өнертабыстарды пайдалану туралы бұйрықтар шығару тәжірибесі орын алады.

¹¹ РФ Жоғарғы сотының шешімі. № АКПИ21–303 іс // Легалакт – Ресей Федерациясының заңдары, кодекстері және нормативтік-құқықтық актілері: заң ақпараттық жүйесі. URL: <https://legalacts.ru/sud/reshenie-verkhovnogosuda-ff-ot-27052021-n-akpi21-303/?ysclid=m7vx27a7tt446181931> (жүгінген күні: 13.02.2025).

¹² Ресей Федерациясы Үкіметінің 28.12.2021 № 3915-ө өкімі // Ресей Үкіметі: сайт. URL: <http://government.ru/docs/all/138755/> (жүгінген күні: 13.02.2025).

¹³ Ресей Федерациясы Үкіметінің 05.03.2022 № 429-ө өкімі // Ресей Үкіметі: сайт. URL: <http://government.ru/docs/all/139592> (жүгінген күні: 13.02.2025).

¹⁴ Ресей Федерациясы Үкіметінің 27.12.2023 № 3937-р өкімі // Құқықтық ақпараттың ресми интернет-порталы: сайт. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/document/0001202312280054?ysclid=m2di1fiwgcg423249095> (жүгінген күні: 13.02.2025).

Құрамында ремдесивирдің белсенді ингредиенті бар еклури® сияқты бір дәрілік затқа қатысты алты патент берілгенін атап өтуге болады. Бұл өнертабыстар Маркуш құрылымына, селективті өнертабысқа, фармацевтикалық композицияларға, алу әдістеріне жатады, яғни өнертапқыштарға өз мүдделерін қорғау үшін берілетін құралдардың барлық спектрі пайдаланылды, бұл «жаңарту стратегиясы» сияқты механизмді іске асырудың маңыздылығын тағы бір рет көрсетеді [4].

Сондай-ақ, Париж конвенциясының¹⁵ 5-бабының А (2) тармағына сәйкес әрбір қатысушы ел патент беретін айрықша құқықты жүзеге асыру нәтижесінде туындауы мүмкін теріс пайдаланулардың алдын алу үшін, мысалы, өнертабыс пайдаланылмаған жағдайда, мәжбүрлеп лицензиялар беруді көздейтін заңнамалық шараларды қабылдауға құқылы.

Бұл ережелер РФ Азаматтық кодексінің 1362-бабында іске асырылды, ол өнертабысқа айрықша құқықтарды жүзеге асыру нәтижесінде туындайтын теріс пайдаланудың алдын алуға бағытталған, мысалы, оны пайдаланбаған жағдайда. РФ Азаматтық кодексінің 1362-бабы бойынша шектеу мәжбүрлі лицензия берумен байланысты.

РФ Азаматтық кодексінің 1362-бабының 1-тармағында егер өнертабысты немесе өнеркәсіптік үлгіні патент иесі патент берілген күннен бастап төрт жыл ішінде, ал пайдалы модельді патент берілген күннен бастап үш жыл ішінде пайдаланбаса немесе жеткіліксіз пайдаланса, бұл нарықта тиісті тауарлардың, жұмыстардың немесе көрсетілетін қызметтердің жеткіліксіз ұсынылуына әкеліп соғады, мұндай өнертабысты, пайдалы модельді немесе өнеркәсіптік үлгіні пайдаланғысы келетін және пайдалануға дайын кез келген адам патент иеленуші осы адаммен белгіленген практикаға сәйкес келетін талаптарда лицензиялық шарт жасасудан бас тартқан кезде РФ аумағында өнертабысты, пайдалы модельді немесе өнеркәсіптік үлгіні пайдалануға мәжбүрлі қарапайым (айрықша емес) лицензия беру туралы патент иесіне шағыммен сотқа жүгінуге құқылы. Арыз талапта бұл адам оған осындай лицензия берудің ұсынылған шарттарын, оның ішінде өнертабысты, пайдалы модельді немесе өнеркәсіптік үлгіні пайдалану көлемін, төлемдердің мөлшерін, тәртібі мен мерзімдерін көрсетуі керек.

Осылайша, патенттік құқық объектілері пайдаланылмаған жағдайда, заңнама айрықша құқықтарды шектеу механизмдерін де көздейді [5].

РФ Азаматтық кодексінің 1362-бабының 1-тармағы бойынша мәжбүрлі лицензия берудің мысалы – № А40-185112/2022 іс бойынша 25.09.2023 жылғы

қаулы¹⁶. Тоғызыншы төрелік апелляциялық сот VERTEX фармацевтикалық компаниясын, «Трикафта» дәрілік препаратына патенттер сериясының авторлық құқық иесін (ХПА: «Ивакафтор» + «Тезакафтор»+ «Элексакафтор», «Ивакафтор») РФ Азаматтық кодексінің 1362-бабы 1-тармағының аясында ресейлік «МИК» фармацевтикалық компаниясына қарапайым (айрықша емес) лицензияны ұсынуға міндеттеді (патенттерді жеткіліксіз пайдалану) [6].

Сонымен қатар, осы бапта «тәуелді өнертабыстарға» салынған шектеулер қарастырылған.

РФ Азаматтық кодексінің 1362-бабының 2-тармағы егер патент иесі өнертабысқа басқа патент (бірінші патент) иесінің құқықтарын бұзбай, айрықша құқығы бар өнертабысты қолдана алмаса, белгіленген практикаға сәйкес келетін талаптармен лицензиялық шарт жасасудан бас тартқанын көрсетеді, патент (екінші патент) иесі РФ аумағында өнертабысты немесе бірінші патент иесінің пайдалы моделін пайдалануға мәжбүрлі қарапайым (айрықша емес) лицензия беру туралы бірінші патент иесіне талап арызбен сотқа жүгінуге құқылы. Арыз талапта екінші патент иесінің оған осындай лицензия берудің ұсынылған шарттары, оның ішінде өнертабысты немесе пайдалы модельді пайдалану көлемі, төлемдердің мөлшері, тәртібі мен мерзімдері көрсетілуі тиіс. Егер мұндай тәуелді өнертабысқа айрықша құқығы бар бұл патент иесі оның маңызды техникалық жетістік екенін дәлелдесе және бірінші патент иесінің өнертабысына немесе пайдалы моделіне қарағанда айтарлықтай экономикалық артықшылықтарға ие болса, сот оған мәжбүрлі қарапайым (айрықша емес) лицензия беру туралы шешім қабылдайды. Осы лицензия бойынша алынған, бірінші патентпен қорғалатын өнертабысты пайдалану құқығы екінші патент иеліктен шығарылған жағдайдан басқа адамдарға берілмейді

РФ-да тәуелді өнертабысқа қатысты мәжбүрлі лицензия берудің бірінші жағдайы – «Нативаның» «Селджинге» қарсы ісі¹⁷.

РФ № 2595250 өнертабысқа патентіне қатысты мәжбүрлі лицензия берілді, онда патент иесі «Селджин Корпорейшн» компаниясы болды. Тәуелді патент ретінде РФ № 2616976 патенті, патент иесі – Олег Ростиславович Михайлов.

Жоғарыда айтылғандардан мәжбүрлі лицензиялау механизмі жеке жағдайларда қолданылады. Күрделілігіне байланысты оны жаппай пайдалану мүмкін емес. Шын мәнінде, бұл механизм жалпы ереже бола

¹⁵ Өнеркәсіптік меншікті қорғау жөніндегі конвенция (Парижде 20.03.1883 ж. жасалған) (02.10.1979 ж. ред.) // «КонсультантПлюс» АҚЖ: сайт. URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_5111/ (жүгінген күні: 13.02.2025).

¹⁶ 25.09.2023 ж. № 09АП-47957/2023-ГК қаулысы // Электрондық сот төрелігі: сайт. URL: https://kad.arbitr.ru/Document/Pdf/0a497aee-9564-4487-a140-8d1e17fcfb0/78514371-8c45-48ef-a5ba-e77b4fd29f1b/A40-185112-2022_20230925_Postanovlenie_apelljacionnoj_instancii.pdf?isAddStamp=True (жүгінген күні: 13.02.2025).

¹⁷ Мәскеу төрелік сотының 08.06.2018 № А40-71471/17 іс бойынша шешімі // Электрондық сот төрелігі: сайт. URL: https://kad.arbitr.ru/Document/Pdf/322413fa-38a7-4085-9cc7-3c8ff9fd7d92/52f9f137-5148-49ed-821a-84a755a24b44/A40-71471-2017_20180608_Reshenija_i_postanovlenija.pdf?isAddStamp=True (жүгінген күні: 19.12.2024).

алмайды, себебі ол негізінен мемлекеттің қорғанысы мен қауіпсіздігін, азаматтардың өмірі мен денсаулығын қорғауды қамтамасыз етуге байланысты белгілі бір мән-жайларда жеке дара қолдануды білдіреді және бұл жеке дара қолдану патент иесінің, басқа адамдардың және жалпы қоғамның мүдделері арасындағы ақылға қонымды тепе-теңдікті қамтамасыз етеді [7, 8].

Сондықтан Ресей Федерациясы Президентінің 15.02.2024 ж. № 122¹⁸ жарлығымен экономикалық даму және интеграция жөніндегі Үкіметтік комиссияның жанында жұмыс істейтін Ресей Федерациясының экономикалық қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатында өнертабыстарды, пайдалы модельдер мен өнеркәсіптік үлгілерді пайдалану мәселелері бойынша шағын комиссия құрылды.

Қосымша «Экономикалық даму және интеграция жөніндегі Үкіметтік комиссия жанындағы Ресей Федерациясының экономикалық қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатында өнертабыстарды, пайдалы модельдер мен өнеркәсіптік үлгілерді пайдалану мәселелері жөніндегі шағын комиссия туралы» Ресей Федерациясы Үкіметінің 27.03.2024 № 380¹⁹ қаулысы жән.

Ресей Федерациясы үкіметінің 17.04.2024 № 953-р Экономикалық даму және интеграция жөніндегі Үкіметтік комиссия жанындағы Ресей Федерациясының экономикалық қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатында өнертабыстарды, пайдалы модельдер мен өнеркәсіптік үлгілерді пайдалану мәселелері жөнінде шағын комиссияның құрамын бекіту туралы өкімі шығарылды.

Шағын комиссияның төрағасы – Ресей Федерациясының экономикалық даму министрі, шағын комиссияның құрамы – Ресейдің Экономикалық даму министрлігінің, Ресейдің өнеркәсіптік сауда министрлігінің, ФМҚК, Роспатент өкілдері.

Шағын комиссияның міндеттері:

а) патент иелерінің келісімінсіз өнертабыстарды, пайдалы модельдерді, өнеркәсіптік үлгілерді пайдалану туралы өтінімдерді қарау;

б) патент иеленушілердің келісімінсіз өнертабыстарды, пайдалы модельдерді және өнеркәсіптік үлгілерді пайдалану туралы шешімдерді дайындау, бұл туралы оларды қысқа мерзімде хабардар ету және оларға пропорционалды өтемақы төлеу.

Құрылған механизм РФ Азаматтық кодексінің нормаларын қолдану мүмкіндігін оңтайландырады. Кіші комиссия шетелдік патент иелері өнертабыстарды, пайдалы модельдерді, өнеркәсіптік үлгілерді пайдалану құқығынан негізсіз бас тартқан ресейлік компаниялар үшін бір терезе қағидаты бойынша әрекет етеді.

Жалпы тәртіпте қандай да біреудің патентін пайдалану құқығын алу механизмі келесідей. Жарғылық капиталда РФ-ның, РФ субъектілерінің, муниципалды құрылымдардың және (немесе) РФ азаматтарының тікелей немесе жанама (үшінші тұлғалар арқылы) қатысу үлесі 75%-дан асатын Компания құқық иесіне өнертабысты, пайдалы модельді немесе өнеркәсіптік үлгіні пайдалану құқығын беруді сұрайды. Бас тартылған немесе жауап болмаған жағдайда кәсіпкер патент иеленушінің келісімінсіз тиісті пайдалану құқығын алу үшін бұл туралы оны қысқа мерзімде хабардар ете отырып және оған мөлшерлес өтемақы төлей отырып шағын комиссияға жүгінеді.

Ресей Федерациясының Экономикалық даму министрлігіне берілген өтінімдердің құрамына мыналар кіреді:

- өтініш беруші туралы ақпарат;
- патент иеленушінің келісімінсіз өнертабысты, пайдалы модельді, өнеркәсіптік үлгіні пайдалану туралы оны қысқа мерзімде хабардар ете отырып және оған пропорционалды өтемақы төлей отырып өтініш жасау;
- сипатталған тауарға қатысты патенттер туралы ақпарат;
- патент иесі туралы ақпарат;
- өтінім берушінің патент иеленушіге өнертабысты, пайдалы модельді, өнеркәсіптік үлгіні белгіленген практикаға сәйкес келетін шарттарда пайдалану құқығын беру туралы жүгінуі және патент иеленушінің осындай пайдалану құқығын беруден бас тартуын алуы не болмаса патент иеленушіден 30 күн мерзімде жауап алмауы туралы ақпарат;
- өнертабысты, пайдалы модельді, өнеркәсіптік үлгіні пайдалану үшін экономикалық және өндірістік мүмкіндіктердің болуы және мұндай пайдалануға құқықтық шектеулердің болмауы туралы ақпарат;
- өтініш берушінің патент иесіне өтемақы төлеуді жүзеге асыру міндеттемелері туралы ақпарат;
- өтінім беруші мәлімделген өнертабысты, пайдалы модельді, өнеркәсіптік үлгіні пайдалана отырып өндіруді (орындауды, қызмет көрсетуді) жоспарлайтын тауарлар (жұмыстар, көрсетілетін қызметтер) туралы ақпарат, сондай-ақ жоспарланған баға белгіленімі туралы ақпарат.

Роспатенттің функциясы интеллектуалды қызмет нәтижелерін пайдалану туралы шешімді қолдау мүмкіндігі немесе мүмкінсіздігі туралы ұсыныстарды қамтитын қорытынды дайындаудан тұрады. Федералдық зияткерлік меншік қызметі өз қорытындысында өтінім берілген өнертабыстың, пайдалы модельдің, өнеркәсіптік үлгінің құқықтық қорғау мерзімі, олардың

¹⁸ Ресей Федерациясы Президентінің 15.02.2024 ж. № 122 «Ресей Федерациясының экономикалық қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатында өнертабыстарды, пайдалы модельдер мен өнеркәсіптік үлгілерді пайдалану туралы шешім қабылдау тәртібін жетілдіру туралы» жарлығы // Құқықтық ақпараттың ресми интернет-порталы: сайт. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/document/0001202402150016?ysclid=m2eq5lх24n172155517> (жүгінген күні: 13.02.2025).

¹⁹ РФ Үкіметінің 27.03.2024 ж. № 380 «Экономикалық даму және интеграция жөніндегі Үкіметтік комиссия жанындағы Ресей Федерациясының экономикалық қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатында өнертабыстарды, пайдалы модельдер мен өнеркәсіптік үлгілерді пайдалану жөніндегі шағын комиссия туралы» қаулысы // Құқықтық ақпараттың ресми интернет-порталы: сайт. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/document/0001202404040031?ysclid=m2emkmi737892606432> (жүгінген күні: 13.02.2025).

өтініш беруші мәлімдеген тауарларды өндіруге, жұмыстарды орындауға, қызмет көрсетуге жеткіліктілігі туралы ақпаратты көрсетеді.

Роспатенттің функциясы интеллектуалды қызмет нәтижелерін пайдалану туралы шешімді қолдау мүмкіндігі немесе мүмкінсіздігі туралы ұсыныстарды қамтитын қорытынды дайындаудан тұрады.

Шешімді дайындау үдерісінде өтініш берушінің сұралған технологияны пайдалану үшін экономикалық және өндірістік мүмкіндіктері тексеріледі. Сонымен қатар, ресей нарығында осындай өнертабыс, пайдалы модель немесе өнеркәсіптік үлгі, тауар-субституттар қолданылған тауарлардың болуы туралы қорытынды жасалады. Сонымен қатар, ұсынылатын өнімді өндіру үшін сұралған патенттердің дұрыстығы, бәсекелестік жағдайы және кейбір жағдайларда тиісті тауар нарығындағы баға белгіленімі талданады. Тиісті сала үшін технологияның маңыздылығына ерекше назар аударылады. Егер өтінішті алқалы тексеру барысында билік органдарының жартысы және одан көп бөлігі ұсынылған шешімді қолдаса, ол шағын комиссияның қарауына шығарылады.

Шағын комиссияның жұмысы барысында 2024 жылы екі өкім шығарылды, екеуі де «Семаглутид» ХПЖА бар затқа жатады:

- 15.11.2024 ж. № 3286-р²⁰ өкім, оған сәйкес «ПСК Фарма» жауапкершілігі шектеулі қоғамына «НОВО НОРДИСК А/С» (DK) компаниясына тиесілі болып табылатын (RU) № 2421238, 2434019, 2643515, 2657573, 2768283, 2777600 ресейлік патенттермен қорғалатын өнертабыстарды Ресей Федерациясының халқын халықаралық патенттелмеген атауы «Семаглутид» дәрілік препараттармен қамтамасыз ету мақсатында «НОВО НОРДИСК А/С» (DK) компаниясының келісімінсіз 2025 жылғы 31 желтоқсанды қоса алғандағы мерзімде пайдалануға рұқсат етіледі.
- 21.12.2024 ж. № 3930-р²¹ өкім, оған сәйкес «ПРОМОЕД РУС» жауапкершілігі шектеулі қоғамына «НОВО НОРДИСК А/С» (DK) компаниясына тиесілі болып табылатын (RU) № 2421238, 2434019, 2643515, 2657573, 2768283, 2777600 ресейлік патенттермен

қорғалатын өнертабыстарды Ресей Федерациясының халқын халықаралық патенттелмеген атауы «Семаглутид» дәрілік препараттармен қамтамасыз ету мақсатында «НОВО НОРДИСК А/С» (DK) компаниясының келісімінсіз 2025 жылғы 31 желтоқсанды қоса алғандағы мерзімде пайдалануға рұқсат етіледі.

Семаглутид глюкагон тәріздес пептид-1 рецепторының агонисті болып табылады, АҚШ-та 2021 жылы мақұлданды. Препарат семіздікпен, диабетпен ауыратын және диабеті жоқ науқастардың дене салмағын төмендетуге мүмкіндік береді, сонымен қатар инсулин секрециясын ынталандыру және глюкагон секрециясын тежеу арқылы гликемиялық бақылауды тиімді жақсартады [9]. Ресей Федерациясы Үкіметінің семаглутидке қатысты өкімдерді қабылдауы ресейлік фармацевтикалық компанияларға 2024 жылы семаглутидтің ішкі нарығында шамамен 100% орын алуға мүмкіндік берді [10].

Патент иеленушілердің келісімінсіз оларды бұл туралы қысқа мерзімде хабардар ете отырып және оларға шамалас өтемақы төлей отырып өнертабыстарды, пайдалы модельдерді және өнеркәсіптік үлгілерді пайдалану туралы өтінімдерді жасау кезінде өтінім берушілер жіберетін негізгі қателіктер мыналар болып табылады:

1. Жүргізілген іздеудің толық болмауы:
 - ЕАПВ патенттік құжаттары есепке алынбаған;
 - тәуелді патенттер есепке алынбаған;
 - патенттердің қолданылу мерзімі, оның ішінде айрықша құқықты ұзартуды ескере отырып, дұрыс анықталмаған.
2. Іздеу элементін дұрыс анықтамау.

Нарықта олардың жеткіліксіз көлемі кезінде дәрі-дәрмектерге деген қажеттілікті қамтамасыз ету үшін қазіргі уақытта РФ Азаматтық кодексінің 1360-бабын қолдану механизмі оңтайлы болып табылады, ол мемлекеттің қорғанысы мен қауіпсіздігін, азаматтардың өмірі мен денсаулығын қорғауды қамтамасыз етуге байланысты аса қажеттілік жағдайында қолданылады.

Ресей Федерациясының Экономикалық даму министрлігіне барлық қажетті талаптарды сақтай отырып берілген және қарауға қатысатын билік органдарының жартысынан көбі қолдаған дұрыс ресімделген өтінім шағын комиссияға 40 жұмыс күні ішінде ұсынылады (бұл мерзім билік органдарының бірінен арнайы өтініш түскен жағдайда 30 күннен аспайтын мерзімге ұзартылуы мүмкін).

²⁰ Ресей Федерациясы Үкіметінің 15.11.2024 № 3286-р өкімі // Құқықтық ақпараттың ресми интернет-порталы: сайт. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/document/0001202411190039> (жүгінген күні: 13.02.2025).

²¹ Ресей Федерациясы Үкіметінің 21.12.2024 № 3930-р өкімі // Құқықтық ақпараттың ресми интернет-порталы: сайт. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/document/0001202412280078> (жүгінген күні: 13.02.2025).

Шағын комиссияның жұмысы ынтымақсыз мемлекеттердің әрекеттерімен бұзылған құқық иелері мен технологияларды пайдаланушылар арасындағы қарым-қатынастардағы мүдделер теңгерімін қалпына келтіруге мүмкіндік береді.

Қорытындылар

Осылайша, РФ-да патент иесінің келісімінсіз патенттік құқықтарды шектеуді жүзеге асыру үшін құқықтық база бар және практикада қолданылады. Бұл ретте мәжбүрлеп лицензиялау механизмі жекелеген жағдайларда пайдаланылады, себебі ол күрделі және ұзақ болып табылады. Нарықта олардың жеткіліксіз көлемі кезінде дәрі-дәрмектерге деген қажеттілікті қамтамасыз ету үшін қазіргі уақытта РФ Азаматтық кодексінің 1360-бабын қолдану механизмі оңтайлы болып табылады, ол мемлекеттің қорғанысы мен қауіпсіздігін, азаматтардың өмірі мен денсаулығын қорғауды қамтамасыз етуге байланысты аса қажеттілік жағдайында қолданылады. Осы механизмді іске асыру үшін Ресей Федерациясының экономикалық қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатында өнертабыстарды, пайдалы модельдерді және өнеркәсіптік үлгілерді пайдалану мәселелері жөнінде шағын комиссия құрылды, ол 2024 жылы патент иелерінің келісімінсіз өнертабыстарды, пайдалы модельдерді, өнеркәсіптік үлгілерді пайдалану туралы бірнеше өтінімдерді қарады және ХПА «Семаглутид» өніміне қатысты өнертабыстарды пайдалану туралы екі оң шешім дайындады. Айта кету керек, РФ Азаматтық кодексінің 1360-бабының механизмін қолдану соңғы мәжбүрлі шара болып табылады, ол патент иесінің өнертабысты, пайдалы модельді, өнеркәсіптік үлгіні пайдалану құқығын беруден бас тартуы туралы ақпаратты растағаннан кейін немесе өтініш берушінің өтінім беруінен кейін немесе мұндай өтінімге жауап болмағанда ғана қолданылады. Өтініш берушілер шағын комиссияға өтінімдер жасау кезінде жиі жіберетін қателіктер талданды, олардың барлығы патенттік іздеуді дұрыс жүргізбеуге байланысты – іздеу мәні дұрыс анықталмаған немесе іздеу толық көлемде жүргізілмеген.

Әдебиеттер тізімі

1. Залесов, А. Патентное право как монопольное промышленное право патентовладельца-инвестора / А. Залесов // Интеллектуальная собственность. Промышленная собственность. – 2021. – № 12. – С. 49–58.
2. Ворожевич, А. С. Пределы осуществления и защиты исключительного права патентообладателя: Монография / А. С. Ворожевич. – Москва: Статут, 2018. – 318, [1] с. – (Statut Publishers).; ISBN 978–5–8354–1410–9.
3. Глобальная комиссия по ВИЧ и законодательству: доступ к жизненно необходимым лекарственным средствам. Обзорный документ для гражданского сообщества // HIV and the Law: сайт. – URL: <https://hivlawcommission.org/wp-content/uploads/2017/06/HIV-and-the-Law-Access-to-Essential-Medicines-Fact-Sheet-Russian.pdf> (дата обращения: 13.02.2025).

4. Полякова, А. А. Стратегия обновления и применение изобретения по определенному назначению / А. А. Полякова, Н. Б. Лысков // Патенты и лицензии. Интеллектуальные права. – 2024. – № 8. – С. 21–29.
5. Гюльбасарова, Е. В. Изъятия из патентной монополии / Е. В. Гюльбасарова // Журнал Суда по интеллектуальным правам. – 2023. – № 3 (41). – С. 17–24.
6. Балашова, А. И. Сроки истребования принудительных лицензий в связи с неиспользованием или недостаточным использованием запатентованного объекта / А. И. Балашова // Журнал Суда по интеллектуальным правам. – 2024. – № 2 (44). – С. 246–256
7. Еременко, В. И. Исключения из патентной монополии в соответствии с частью четвертой ГК РФ / В. И. Еременко // Законодательство и экономика. – 2008. – № 8. – С. 28–34.
8. Галковская, В. Г. Заявки на изобретения, относящиеся к производным известных веществ: новый взгляд / В. Г. Галковская, Н. Б. Лысков, А. А. Полякова, Т. Е. Криворучко // Патенты и лицензии. Интеллектуальные права. – 2019. – № 8. – С. 24–37.
9. Шабутдинова, О. Р. Семаглутид – эффективность в снижении веса и побочные эффекты при применении по данным исследований SUSTAIN, PIONEER, STEP / О. Р. Шабутдинова, А. Р. Даутов, А. А. Самков, А. В. Кононенко, А. Ф. Саргалиев, А. Р. Давлетшин, П. А. Андреева, К. Р. Зарбеева, Д. А. Торшхоева, У. А. Рахмонкулов, А. А. Афанасьев // Проблемы эндокринологии. – 2023. – № 69 (3). С. 68–82. – DOI: 10.14341/probl13197.
10. Колесникова, В. «Оземпик» наш: как российская фарма заработала 10 млрд рублей на западном хите // Forbes, 24 февраля 2025, – URL: <https://www.forbes.ru/biznes/531357-ozempik-nas-kak-rossijskaa-farma-zarabotala-10-mlrd-rublej-na-zapadnom-hite> (дата обращения: 24.02.2025).

Авторлар туралы ақпарат

Анна Анатольевна Полякова, «Өнеркәсіптік меншіктің федералдық институты» ФМБМ директорының орынбасары (Мәскеу, Бережковская жағ., 30-үй, 1-корп.); ORCID <https://orcid.org/0009-0005-2238-6420>, SPIN-коды: 1987–4039; apolyakova@rupto.ru

Николай Борисович Лысков, «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты» ФМБМ химия, медицина және биотехнология орталығының бастығы (Мәскеу, Бережковская жағ., 30-үй, 1-корп.); SPIN коды: 9975–5097; otd1463@rupto.ru

References

1. Zalesov, A. (2021), "Patent law as a monopoly industrial right of the patent owner-investor", *Intellectual property. Industrial property*, no 12, pp. 49–58.

2. Vorozhevich, A. S. (2018), *Predely osushchestvleniya i zashchity isklyuchitel'nogo prava patentoobladatelya* [Limits of the exercise and protection of the exclusive right of the patent holder], Statut, Moscow, Russia.
3. Global Commission on HIV and the Law: Access to life-saving medicines. Overview document for the civil society, available at: <https://hivlawcommission.org/wp-content/uploads/2017/06/HIV-and-the-Law-Access-to-Essential-Medicines-Fact-Sheet-Russian.pdf> (Accessed: 13 February 2025).
4. Polyakova, A. A. and Lyskov, N.B. (2024), "The strategy of updating and application of the invention for a specific purpose", *Patents and Licenses. Intellectual Rights*, no 8, pp. 21–29.
5. Giubasarova, E. V. (2023), "Exceptions to patent monopoly", *Journal of the Intellectual Property Rights Court*, no 3 (41), pp. 17–24.
6. Balashova, A. I. (2024), "Time limits for requesting compulsory licenses based on non-working or insufficient working of a patented object", *Journal of the Intellectual Property Rights Court*, no 2 (44), pp. 246–256.
7. Eremenko, V. I. (2008), " Exceptions to the patent monopoly in accordance with Part Four of the Civil Code of the Russian Federation", *Zakonodatelstvo i ekonomika*, no 8, pp. 28–34.
8. Galkovskaya, V. G., Lyskov, N. B., et al (2019), "Applications for inventions relating to derivatives of known substances: a new perspective", *Patents and Licenses. Intellectual Rights*, no 8, pp. 24–37.
9. Shabutdinova, O. R., Dautov A.R., et al. (2023), "Semaglutide – effectiveness in weight loss and side effects when used according to studies by SUSTAIN, PIONEER, STEP", *Problems of Endocrinology*. no 69 (3), pp.68–82, DOI: 10.14341/probl13197.
10. Kolesnikova, V. (2025), "Our Ozempik: how Russian pharma earned 10 billion rubles on a Western hit", *Forbes*, 24 February 2025, available at: <https://www.forbes.ru/biznes/531357-ozempik-nas-kak-rossijskaa-farmazarabotala-10-mlrd-rublej-na-zapadnom-hite> (Accessed: 24 February 2025).

Information about authors

Anna A. Polyakova, Deputy Director of the Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld.1); ORCID <https://orcid.org/0009-0005-2238-6420>, SPIN-code: 1987–4039; apolyakova@rupto.ru

Nikolay B. Lyskov, Head of the Center for Chemistry, Biotechnology and Medicine of the Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 24, bld. 12); SPIN-code: 9975–5097; otd1463@rupto.ru

Авторлар мүдделер қақтығысының жоқтығын мәлімдейді.
The authors declare no conflict of interest.

Редакцияға 13.02.2025 ж. келіп түсті
Рецензияланғаннан кейін 03.03.2025 ж. пысықталды
Жариялауға 04.03.2025 ж. қабылданды

Научная статья

Original article

УДК 347.77.028.12:004.8
EDN: <https://elibrary.ru/dyxvim>

Жасанды интеллект технологиялары: патенттік өтінімдегі ашу мәселелері

Ольга Ленаровна Алексеева[✉], Юрий Станиславович Зайцев

Федералдық өнеркәсіптік меншік институты

[✉]OAlekseeva@rupto.ru

Аңдатпа: жасанды интеллектті (ЖИ) қолданатын технологиялардың қарқынды өсуі маманның осындай өнертабыстарды жүзеге асыруы үшін жеткілікті толықтығымен ЖИ қолданатын өнертабыстарды ашу қағидаларын құқықтық реттеуді талап етеді. Өзін-өзі оқытушы алгоритмді оқытудың ерекшелігі туралы ақпаратсыз мұндай алгоритмді қолдануға негізделген өнертабысты жүзеге асыру мүмкін емес. Егер ЖИ жүзеге асыруға дайын бағдарламалық модель болмаса, онда өнертабыстың сипаттамасында маман машиналық оқыту бағдарламасын жазып, оны оқыта алатын модель құру әдісі туралы ақпаратты ашу қажет болады. Бағдарламалық өнімді жасауға мүмкіндік беретін ЖИ туралы мәліметтердің ішінде мамандар алгоритмнің түрін және оның параметрлерін, пайдаланылған деректердің сипаттамасын, деректерді жинау әдістерін, деректерді алдын ала өңдеу кезеңін, оқыту әдістерін, салмақ инициализациясын, деректерді енгізу процесін, қолданыстағы модельдерді теңшеу және жақсартуды, модель нәтижелерін кейінгі өңдеу мен түсіндіруді бөліп көрсетеді. Кем дегенде, машиналық оқыту алгоритмінің кірісіне келіп түсетін деректер мен оның шығысында алынатын деректер арасындағы корреляция ашылуы керек. Қажетті мәліметтер жиынтығы алгоритмнің түріне байланысты. Алайда, ЖИ қолданатын өнертабыстарды ашу қағидалары ресейлік немесе шетелдік нормативтік құжаттарда бекітілмеген. Жоғарыда айтылғандар пайдалы модельдерге де толығымен қолданылады. Тиісті өтінімдерге қойылатын талаптарда келтірілген өнертабыс пен пайдалы модельді сипаттауға болатын белгілердің толық емес тізбелері ерекшелік болып табылады. Өнертабысқа, пайдалы модельге патент беруге арналған өтінімдерде ЖИ үшін тән мәліметтердің минималды жинағының болуы өнертабысты, пайдалы модельді жүзеге асыру мүмкін болуы үшін қажет, одан әрі зерделеуді және пысықтауды талап етеді.

Негізгі сөздер: жасанды интеллект, жасанды нейрондық желі, өнертабыс, пайдалы модель, патенттік құқық, ашудың жеткіліктілігі, қара жәшік.

Дәйексөз алу үшін: Алексеева О. Л., Зайцев Ю. С. Жасанды интеллект технологиялары: патенттік өтінімдегі ашу мәселелері // ФӨМИ хабаршысы. 2025. Т. 4, № 1 (11). 24–31 БЕТ.

Алғыс: «Жасанды интеллектіні пайдалануға негізделген өнертабыстарға, пайдалы модельдерге өтінімдер құжаттарындағы мәліметтерді толық ашумен байланысты проблемалық мәселелерді зерттеу» (ФЗЖ шифры 2-ПО-2024) тақырыбы бойынша ФЗЖ Федералды өнеркәсіптік меншік институтының қаражаты есебінен табыс әкелетін қызметтен жүргізілді. Авторлар 2-ПО-2024 ғылыми-зерттеу жұмысына қатысушыларға В. Ю. Панько, Д. Ф. Крылов және М.Ю. Сальниковқа практикалық материалды іріктегеніне алғыс білдіреді, онымен бірлесе жұмыс жасау ФЗЖ-ның келесі кезеңінде нормативтік құқықтық актілерге өзгерістер енгізу бойынша ұсыныстар жасауға мүмкіндік береді.

Artificial intelligence technologies: disclosure issues in a patent application

Olga L. Alekseeva[✉], Yury S. Zaytsev

Federal Institute of Industrial Property

[✉]O.Alekseeva@rupto.ru

Abstract: the rapid growth of technologies using artificial intelligence (AI) requires legal regulation of the rules of disclosure of inventions that apply AI to allow the person skilled in the art to perform the invention. Without information on the details of the machine learning of a self-learning algorithm, it is impossible to perform an invention based on the use of such an algorithm. If a ready-made program model for implementing AI is not available, it will be necessary to disclose in the specification of the invention information about a method for creating a model from which a person skilled in the art can write and train a machine learning program. Disclosures for creating an AI software product will include, for those skilled in the art, the type of algorithm and its parameters, characterization of the data used, data collection methods, data preprocessing step, training methods, initialization of weights, data entry process, tuning and improvement of existing models, post-processing, and interpretation of model results. At a minimum, the correlation between the data input to the machine learning algorithm and the data output from the algorithm should be disclosed. The set of required disclosures depends on the type of algorithm. However, the rules for disclosure of inventions using AI are not specified in Russian or foreign regulatory documents. The above is fully applicable to utility models. The exception is the incomplete lists of features that may characterize the invention and utility model, which are given in the requirements for the respective applications. The minimum set of information specific to AI, the presence of which in applications for a patent for an invention, utility model is necessary to make it possible to realize the invention, utility model, requires further study and elaboration.

Keywords: invention, utility model, patent law, sufficiency of disclosure, AI, artificial neural network, black box.

For citation: Alekseeva O. L., Zaytsev Yu. S. Artificial Intelligence Technologies: Disclosure Issues in a Patent Application // Bulletin of Federal Institute of Industrial Property. 2025. Vol. 4, No 1(11): 24–31 (In Russ.).

Acknowledgements: R&D 2-PO-2024 was carried out at the expense of own funds of the Federal Institute of Industrial Property. The authors are grateful to the participants of R&D 2-PO-2024 V. Yu. Pan'ko, D. F. Krylov and M. Yu. Salnikov for providing extensive practical material, cooperation on which at the next stage of research work will allow to make proposals for amendments to normative acts.

Кіріспе

Патенттік құқықтың әйгілі ақиқаты өнертабысқа патент өнертабысты патенттік ведомство өкілі болып табылатын қоғамға ашқаны үшін өнертапқышқа беруден тұрады¹. Өнертапқыш «өзінің құпиясын ашуға міндеттенетін және оның орнына кейбір құқықтарды алатын қоғаммен келісім жасасады» деген алғашқы құқықтық тұжырымдамалардың бірі XIX ғасырдың аяғында талқыланған болатын [1]. Өнертабысты ашу қажеттілігінің дәстүрлі түсіндірмесі – патент иесіне құқықтар белгілі бір уақыт кезеңіне беріледі, ол мерзім өткеннен кейін әрбір адамда өнертабысты өз қалауы бойынша пайдалана алу мүмкіндігі болуы керек.

Осылайша, өнертабысты ашу талабы патенттік құқықтың туындауымен бір мезгілде пайда болды деп айтуға болады. Алайда, өнертабыс өтінімде әртүрлі дәрежеде егжей-тегжейлі ашылуы мүмкін екенін ұғыну бірден келмеді.

Қазіргі әлемде көптеген елдердің заңдарында «өтінім мен патент өнертабысқа қатысты техника саласындағы маман оны жүзеге асыра алатындай етіп өнертабысты жеткілікті анық және толық түрде ашуы керек» деген

талап бар [2]. Практикада өнертабысты «жеткілікті анық және толық түрде» ашу талабы өтінім құжаттарын жасау жөніндегі қолданыстағы ережелер жинағына сәйкес қойылады, оның ішінде негізгі құжат – өнертабыстың сипаттамасы. Алайда, ашудың қаншалықты толықтығы жеткілікті деген сұрақ ұзақ уақыт бойы толық шешілмеген күйінде қалды. Өнертабыстың сипаттамасында келтірілген ақпаратты мөлшерлеу мүмкіндігіне отандық патенттік-құқықтық әдебиеттерде өткен ғасырдың 90-жылдарында назар аударыла бастады [3]. Өнертабысты сипаттамасы мен ноу-хау арақатынасы туралы мәселе аясында авторлар өнертабыс сипатында өнертабыстың маңызды белгілерін міндетті түрде ашу қажеттілігіне және маңызды белгілерден тыс ақпаратты мөлшерлеу мүмкіндігіне көңіл бөлді. Атап айтқанда, әдіске қатысты өнертабыстың маңызды белгілері болып табылмайтын әдістің технологиялық параметрлерін көрсетудің және мәні бойынша ең жоғары техникалық нәтижеге қол жеткізуді қамтамасыз ететін өнертабысты жүзеге асыру мысалдарын келтірудің қажеті жоқ екендігі атап өтілді. Қолданыстағы заңнама жағдайында келтірілген ұсынымдардың негізділігіне түсініктеме бермей, осы кезеңдегі аталған мәселелерді талқылау мамандарды өтінім құжаттарында өнертабыстың ашылуының

¹ Зияткерлік меншікке кіріспе. Женева: ВОИС, 1998. 7 БЕТ, 1.23-т.

толықтығын бағалау мәселесін талқылауға жақындатқан маңызды қадам болғанын атап өтеміз.

Өнертабысқа өтінім құжаттарында өнертабысты ашудың толықтығы (жеткіліктілігі) туралы мәселе құқық қолдану практикасын талдау өтініш берушінің үшінші тұлғалардың құқықтарына нұқсан келтіретін өтінім жасау қағидаларын сақтамауы патент иеленуші үшін теріс салдарға әкеп соқпайтынын көрсеткен кезде қайтадан туындады. РФ Азаматтық кодексінде белгіленген даулау негіздері, егер сипаттама өнертабыстың мәнін өнертабысты жүзеге асыру үшін жеткілікті болатындай толық ашпаса, патенттің күшін жою мүмкіндігін қарастырмаған². Заң шығарушының мұндай бейілді тәсілі өнертабыстарға патенттер көбінесе немқұрайлы жасалған, түсініксіз сипаттамалармен берілуіне әкелді, бұл іс жүзінде үшінші тұлғалардың, ең алдымен инвесторлар мен патентті даулауға мүдделі адамдардың мүдделеріне нұқсан келтіруге әкелді. Жағдай 2014 жылы РФ Азаматтық кодексіне өзгерістер енгізілуіне байланысты түзетілді³. Өзгертілген нормалар өтінім құжаттары өнертабыстың мәнін ашу жеткіліктілігіне қойылатын талапқа сәйкес келмеген жағдайда Роспатенттің патент беруден бас тарту туралы шешім қабылдау құқығын белгіледі (РФ Азаматтық кодексінің 1387-бабының 1-т. екінші абзацы). Сонымен қатар, өтінім құжаттары өнертабыстың мәнін ашудың жеткіліктілігіне қойылатын талапқа сәйкес келмеген жағдайда патентті жарамсыз деп тану мүмкіндігі белгіленді (РФ Азаматтық кодексінің 1398-б, 1-т, 2-т)⁴.

Осылайша, өнертабысқа өтінім құжаттарында және сәйкесінше патенттерде өнертабыстарды ашуға қойылатын талаптар, сондай-ақ 2014 жылдан бастап өтініш берушінің бұл талаптарды орындамауының салдары РФ Азаматтық кодексінде толығымен реттелген деп санауға болады. Талаптарды ретке келтіру практикада өтініш берушілерді өнертабысқа өтінім құжаттарын жасауға мұқият болуға мәжбүр етті. Әсіресе өнертабыстың мәнін сипаттауға ерекше назар аудару қажет. Сондай-ақ, өнертабысты жүзеге асырудың мысалдарын дұрыс сипаттау, соның ішінде дұрыс дәлелдер келтіру, өнертабысты тағайындауды жүзеге асыру мүмкіндігінің негіздемесі және техникалық нәтижеге қол жеткізу маңызды.

Осы талаптарды сақтау өнертабыстар жаңа, қарқынды дамып келе жатқан салаларға: биология мен қолданбалы математикаға қатысты жағдайларда ерекше қиындықтар туғызады. Заң шығарушылардың алдында

өнертабысты толық ашуға қойылатын талаптарды ретке келтіру міндеті тұр, бірақ бұл нақты салаларда жасалуға тиіс. Осындай бағыттардың бірі – жасанды интеллектті (ЖИ) қолдануға негізделген өнертабыстарды ашу.

ЖИ ерекшеліктері

ЖИ техниканың әртүрлі салаларында, адам өмірінің басқа салаларында кеңінен қолданылатын толассыз сандық технологияны білдіреді. ЖИ – бұл инновациялық шешімдерді құруда қолданылатын және оларды құруды ынталандыратын маңызды құрал. ЖИ қолданатын өнертабысқа өтінімдердің саны бүкіл әлемде тез өсуде. Дүниежүзілік зияткерлік меншік ұйымының (ДЗМҰ) мәліметтері бойынша, 2016 жылдан 2020 жылға дейін ЖИ патенттерінің өсуі 718% құрады⁵. ЖИ қолданатын өнертабыстарды әзірлеушілер үшін де, патенттік ведомстволардың сарапшылары үшін де мұндай өнертабыстарды патенттерде қалай ашу керектігін түсіну маңызды. ЖИ саласындағы көптеген мамандардың ЖИ-ды ашудың қандай-да бір ерекшеліктері жоқ, бұл техниканың барлық салалары үшін бірдей немесе өтінімде ЖИ түрін немесе типін немесе қолданылатын ЖИ әдісін атап өту жеткілікті деген пікірі өте қате. Кейбір жағдайларда мұндай сипаттама жеткілікті болуы мүмкін, бірақ мұндай жағдайлар ереже емес ережеден тыс жайт болып саналады.

ЖИ көптеген анықтамалары бар. Ұлттық стандарттардың талаптарына сәйкес өнімді мемлекеттік сертификаттау жүйесінде қолданылатын МЕМСТ Р 59277-2020 «Жасанды интеллект жүйелері. Жасанды интеллект жүйелерінің жіктеліміне» тоқталайық. МЕМСТ Р 59277-2020 ЖИ-ге «адамның когнитивтік функцияларын имитациялауға мүмкіндік беретін технологиялық шешімдер кешенін (соның ішінде өзін-өзі оқыту, алдын-ала белгіленген алгоритмсіз шешімдер іздеу және инсайтқа қол жеткізу) және деректерді өңдеудің нақты практикалық маңызды міндеттерін орындау кезінде кем дегенде адамның зияткерлік іс-әрекетінің нәтижелерімен салыстырылатын нәтижелер алуды» жатқызды. Жоғарыда келтірілген анықтама, сондай-ақ көптеген басқалар⁶ ЖИ-дің адамның интеллектуалды қызметіне еліктеу қабілетіне сілтеме жасайды, бірақ бұл қабілет немен қамтамасыз етілетіні туралы айтпайды, ЖИ-дің табиғатын ашпайды және оған өнертабысты ашудың белгіленген қағидаларын қалай қолдану керектігін түсіндірмейді.

² Ресей Федерациясы Азаматтық кодексінің 1398-бабы. Төртінші бөлім (1225-1551-бап) 2006 жылғы 18 желтоқсандағы № 230-ФЗ // Ресей Федерациясының ЗЖ. 2006. № 52 (I б.) (5496-бап) ред. 07.10.2022 ж.

³ 12.03.2014 ж. № 35-ФЗ «Ресей Федерациясының Азаматтық кодексінің бірінші, екінші және төртінші бөліктеріне және Ресей Федерациясының жекелеген заңнамалық актілеріне өзгерістер енгізу туралы» Федералдық заң // РФ СЗ. 2014. № 11. 1100-бап.

⁴ Ресей Федерациясының Азаматтық кодексінің төртінші бөлігіне түсініктеме (баптар бойынша) / Жауапты ред. Е. А. Павлова. ФМБФМ «Ресей Федерациясының Президенті жанындағы С. С. Алексеев атындағы жеке құқықты зерттеу орталығы». М.: Статут. 2018. 928-бет

⁵ 2022 жылғы әлемдегі зияткерлік меншік саласындағы жағдай туралы баяндама. Инновациялық қызмет векторы // ДЗМҰ: сайт. URL: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/ru/wipo-pub-944-2022-ru-world-intellectual-property-report-2022-the-direction-of-innovation.pdf> (жүгінген күні: 22.11.2024).

⁶ Компьютерлік шешімдерге қатысты өнертабыстар мен пайдалы модельдерге құқықтық қорғауды ұсыну саласындағы заңнаманы қолдану практикасының мәселелері: ФЗЖ туралы есеп (аралық, 1- кезең) / Федералды өнеркәсіптік меншік институты; жет. О. Л. Алексеева, М. 2020. 266 бет. Библиогр.: 64–71 БЕТ. Тіркеу № НИОКТР АААА-А20–120070890078–0. Тіркеу № ИКРБС АААА-Б20–220122290208–2.

Сонымен қатар, ЖИ саласындағы мамандар да, ЖИ жасаған нәтижелерді құқықтық қорғау мәселелерін зерттеушілер де ЖИ-ді іске асыруда басым бөлігі компьютерлік бағдарламаға негізделгенін түсінеді [4; 5]. Сондықтан, осы мақалада біз ЖИ бағдарламалық іске асыруды қарастырамыз.

Оны дәстүрлі бағдарламалардан ерекшелендіретін ЖИ ерекшелігі машиналық оқытудан тұрады. Жеңілдетілген түрде бұл ерекшелікті келесідей сипаттауға болады. Дәстүрлі бағдарламалау бағдарламашы жасаған нақты белгіленген нұсқаулықтарға негізделеді. Әзірлеуші белгілі бір тапсырманы орындау үшін қажетті нақты ережелерді жазады. Есепті шешу алгоритмінің әр қадамы мұқият жазылған. Машиналық оқытуда ережелерді нақты берудің орнына, бағдарламашы деректердің ауқымды көлемін алатын, оларды талдайтын және заңдылықтарды⁷ анықтайтын өзін-өзі оқытатын алгоритм жасайды, содан кейін оқытылған алгоритм (немесе модель деп те аталады) тапсырманы шешу үшін пайдаланылады, бұл ретте оқытылған алгоритмнің кірісіндегі деректер алгоритмнің шығысындағы деректерге түрлендіріледі (көрсетіледі).

Өнертабыстың мәнін ашуға қойылатын жалпы талаптар

Жақында өзгертулер⁸ енгізілген қолданыстағы заңнамаға сәйкес, қазіргі уақытта Ресейде бағдарламалық жасақтаманы қолдануды көздейтін шешім, егер бағдарламаның шығыс деректері техникалық нәтижеге қол жеткізе отырып, материалдық объектіні (техника немесе табиғат объектісін) түрлендіру (жетілдіру) үшін немесе техникалық нәтижеге теңдестірілген нәтижеге қол жеткізе отырып табиғи тілде мәтіндерді өңдеу үшін пайдаланылса, өнертабыс ретінде патенттелуі мүмкін. Сондай-ақ, бастапқы деректер мен ізделетін параметр табиғат заңдары бойынша әзірлеуші анықтаған эмпирикалық тәуелділіктермен өзара байланысты болған жағдайда, ізделетін параметр туралы мәлімет алу үшін техника немесе табиғат объектісінің физикалық параметрлері туралы деректерді өңдеуден тұратын шешімдер қорғауға алынуы мүмкін [6].

ЖИ пайдалануды көздейтін шешімдердің патент қабілеттілігін бағалау өнертабыс сипатында ЖИ ашуға қойылатын талаптарды қоспағанда, дәстүрлі бағдарламалық жасақтаманы пайдалануды көздейтін өзге шешімдердің патент қабілеттілігін бағалаудан түбегейлі ерекшеленбейді.

Өзін-өзі оқытатын алгоритмнің машиналық оқыту ерекшелігі туралы ақпаратты игерместен, өнертабыста

осындай алгоритмді қолдануды көздейтін өнертабысты жүзеге асыру мүмкін болмайтыны анық.

РФ Азаматтық кодексінің жария етудің жеткіліктілігін талап ету бөлігіндегі ережелері заңға тәуелді актілерде дамыды, олардың соңғы редакциясы Ресей Экономикалық даму министрлігінің 21.02.2023 № 107 бұйрығының шығарылуына байланысты бекітілді⁹. Өнертабысқа өтінім құжаттарында, ең алдымен өнертабыстың сипаттамасында өнертабыстың мәнін ашудың жеткіліктілігін талап ету енді келесі тексерулерді білдіреді:

- өнертабыстың мақсаты көрсетілген бе;
- өнертабысты құру арқылы шешілетін техникалық мәселе және оны алу өнертабыспен қамтамасыз етілетін техникалық нәтиже көрсетілген бе;
- өтініш беруші көрсеткен техникалық нәтижеге қол жеткізу үшін қажетті маңызды белгілердің жиынтығы ашылды ма;
- техникалық нәтижеге қол жеткізе отырып, өнертабысты тағайындауды жүзеге асыру мүмкіндігін растайтын өнертабысты жүзеге асырудың кем дегенде бір мысалы келтірілген бе;
- өтінім құжаттарында немесе өтінім берілген күнгі техника деңгейінде формуланың әрбір тармағында сипатталғандай, оның ішінде белгілерді сипаттау үшін жалпы ұғымдарды пайдаланған жағдайда, мақсатын іске асыра отырып, өнертабысты жүзеге асыру мүмкін болатын әдістер мен құралдар ашылды ма;
- өнертабысты жүзеге асырудың мысалы жалпы ұғыммен көрсетілген белгіні немесе параметрлер мәндерінің интервалына кіретін параметрдің бір мәнін іске асырудың кем дегенде бір жеке нысанын пайдаланған кезде техникалық нәтижеге қол жеткізе отырып, өнертабысты тағайындауды іске асыру мүмкіндігін растай ма.

ЖИ қолдануға негізделген өнертабыстар үшін патенттік өтінімде осы мәліметтердің бар-жоғын тексеру, мақсатын, міндетін және техникалық нәтижесін ашу басқа өнертабыстармен салыстырғанда ешқандай ерекшеліктерге ие емес.

Өтінім құжаттарында өнертабыстың маңызды белгілерінің жиынтығын ашудың толықтығына келетін болсақ, мұндай ашу өнертабыс қандай тапсырманы шешетініне және техника объектісін жетілдіруден тұратын нәтиже осындай өнертабысты пайдаланудан күтілетініне байланысты.

Өтінімдерде ЖИ ашу тәсілдерін зерттеу нәтижелері

ЖИ қолдануға негізделген өнертабыстар жататын ақпараттық технологиялар саласындағы өнертабыстар жағдайында техника объектісін жетілдіру және оның

⁷ Машиналық оқыту негіздері мен қолданылуы: бұл не және ол қалай жұмыс істейді // GeekBrains: сайт. URL: <https://blog.geekbrains.by/chto-takoe-mashinnoe-obuchenie-osnovy-i-primeneniye/> (жүргінген күні: 22.11.2024).

⁸ Ресейдің Экономикалық даму министрлігінің 2024 жылғы 15 наурыздағы № 148 «Ресейдің Экономикалық даму министрлігінің кейбір бұйрықтарына өнертабыс пен пайдалы модельді мемлекеттік тіркеу, сондай-ақ өнертабыс пен пайдалы модельді алдын-ала ақпараттық іздеу мәселелері бойынша өзгерістер енгізу туралы» бұйрығы.

⁹ Ресейдің Экономикалық даму министрлігінің 2023 жылғы 21 ақпандағы № 107 бұйрығымен (2024 жылғы 27 қыркүйектегі өзгерістермен) бекітілген өнертабыстарды мемлекеттік тіркеу бойынша заңды маңызы бар әрекеттерді жасауға негіз болып табылатын құжаттарды жасау, беру және қарау қағидалары, 53-т, 1–6 т.

қасиеттерін (пайдалану сипаттамаларын) жақсарту көбінесе аппараттық құралдарды өзгертпестен компьютерлік бағдарламаны өзгерту есебінен жүзеге асырылады. Бұл өзгерістерді авторлар мақалада көрсеткендей физикалық деңгейде сипаттау іс жүзінде мүмкін емес [7]. Сондықтан ЖИ, бағдарламалық жасақтама арқылы жүзеге асырылатын басқа шешімдер сияқты, бағдарламаның функцияларын, машиналық оқыту алгоритмін ашу жолымен сипатталады.

ЖИ-ға қатысты өнертабыстардың ішінде екі топты бөліп алуға болады:

- ақпараттық технологияларға жатпайтын техника объектісін жетілдіру мәселесін шешу үшін ЖИ іс жүзінде дайын құрал ретінде қолданылатын өнертабыстар;
- техника объектісінің қасиеттерін (пайдалану сипаттамаларын) жақсарту мәселесін, оның ішінде ЖИ функцияларын өзгерту, жақсарту арқылы шешетін өнертабыстар.

Бөлу өте шартты, бұл топтар арасындағы шекара айқын емес.

Бірінші топтың өнертабыстары үшін машиналық оқыту алгоритмінің өзі және ол жүзеге асыратын кейбір деректерді басқаларына түрлендіру белгісі болуы мүмкін¹⁰. ЖИ жұмысының өзгеруін болжайтын екінші топқа жататын өнертабыста маңызды белгілер көп болуы мүмкін.

Өнертабыстың сипаттамасында келтірілген өнертабыстың мысалы өнертабыстың қалай жүзеге асырылатындығын көрсетуге арналған. Егер өнертабыс формуласында жалпы ұғымдар қолданылса, мысалда жалпы тұжырымдардың артында қандай нақты құралдар тұрғанын көрсету керек.

Сонымен қатар, өнертабыс формуласында тек өнертабыстың маңызды белгілерін, яғни техникалық нәтиже алуға әсер ететін белгілерді көрсетілуі мүмкін. Мысал техника объектісін, онда қолданылған өнертабыспен бірге тұтастай көрсетуге, егер өнертабыс онда қамтылған болса, объектінің қалай жұмыс істейтінін, өнертабыстың мақсатын жүзеге асыру қалай қамтамасыз етілетінін және күтілетін нәтижеге қол жеткізілетінін көрсетуге арналған, яғни мысал өнертабысты орындаудың нақты құралдарын ғана қамтымай белгілердің тұжырымдамасына жататын жекелеген жағдайларда, өнертабыс формуласында қолданылған, сонымен қатар өнертабысты мақсатына сай пайдалану үшін қажетті басқа құралдарды көрсетуі керек.

Жүргізілген зерттеу көрсеткендей, көп жағдайда ресейлік өнертабыс патенттерінде ЖИ қолдануға негізделген өнертабыс формуласы кіріс және шығыс деректерін, сондай-ақ ЖИ алгоритмінің түрін (әдетте жасанды нейрондық желі) сипаттайтын белгілерді қамтиды. Жағдайлардың жартысында машиналық

оқыту алгоритмі үшін кіріс деректерін алу және алдын ала түрлендіру операциялары өнертабыс формуласының белгілері болды. Сонымен қатар, ЖИ параметрлерінің белгілері зерттелген патенттердің кемінде жартысында кездеседі¹¹.

Машиналық оқыту жүйелеріне қатысты ЖИ-ді жүзеге асыру құралдарының мәлімділігі өнертапқыш алға қойған міндеттерді шешуге қабілетті оқытылған модельдері бар бағдарламалардың мәлімділігін білдіреді. Мәселен, кескіндегі мәтінді тануға немесе дыбыстық файлдағы сөйлеудің мағынасын ашуға арналған дайын бағдарламалар кеңінен танымал. Екінші жағынан, қазіргі уақытта интернетте машиналық оқытуға арналған бағдарламалардың ашық кітапханаларының көптеген репозиторийлері бар, олар жаңа модельді нөлден бастап құруды қажет етпейді, тек нақты тапсырманы шешу үшін оны аздап түрлендіруді және қосымша оқытуды талап етеді.

Егер ЖИ бөлігінде өнертабысты жүзеге асыруға арналған дайын бағдарламалық модель болмаса, онда мұндай құралды жасау әдісі өнертабысының сипаттамасында ашу қажет болады, яғни маман машиналық оқыту бағдарламасын жазып, оны оқыта алатын мәліметтерді ашуы қажет.

Дәстүрлі компьютерлік бағдарламалардың көмегімен жүзеге асырылатын өнертабыстарды ашудың жалпы ережесі – өнертабыстың сипаттамасында бағдарлама алгоритмін, дұрысырағы блок – схема түрінде, ал егер алгоритм есептегіш болса, онда математикалық өрнек түрінде беру¹². Бағдарламалардан қысқаша үзінділер берілуі мүмкін¹³. Алайда, бұл ереже ЖИ жағдайында қолданылмайды. Дәстүрлі компьютерлік алгоритмдерден айырмашылығы, ЖИ жұмыс алгоритмі оқытылады және бастапқыда мәселені шешудің тікелей алгоритмі болып табылмайды.

Өтінім құжаттарында ЖИ туралы қандай мәліметтер келтірілуі керек екенін түсіну үшін ЖИ-дің қандай сипаттамалары ЖИ шығысында деректерді алуға әсер ететінін түсіну керек.

Зерттеу көрсеткендей, ЖИ патенттеу мәселесімен айналысатын шетелдік мамандар ЖИ сипаттамаларының арасынан шығыс деректеріне әсер ететін келесі сипаттамаларды ажыратады: алгоритм түрі және оның параметрлері, пайдаланылған деректердің сипаттамасы, деректерді жинау әдістері, деректерді алдын ала өңдеу кезеңі, оқыту әдістері, салмақ инициализациясы және

¹⁰ Біз мұнда түрлендіруді кең мағынада қарастырамыз, мұнда машиналық оқыту алгоритмінің кірісіне түсетін кейбір деректердің негізінде оның шығысында мейлі ол түрлендірілген кескін, пайымдау, объектілерді жіктеу нәтижелері және т. б. болсын басқа деректер алынады.

¹¹ Өтінім құжаттарында ЖИ қолдануға негізделген өнертабыстар мен пайдалы модельдердің мәнін, осы талаптардың сақталуын тексеру қағидаларын, көрсетілген талаптарға қатысты патенттік-құқықтық әдебиеттерді және тиісті құқық қолдану практикасын ашуға қойылатын талаптарды ресейлік және шетелдік құқықтық реттеуді зерттеу: ФЭЖ туралы есеп (аралық, 1-кезең) / Федералдық өнеркәсіптік меншік институты; жет. Алексеева О. Л. М., 2024. 326-бет. Библиогр.: 78–81 БЕТ. Тіркеу № НИОКТР 124112600026–1.

¹² Ресейдің Экономикалық даму министрлігінің 2023 жылғы 21 ақпандағы № 107 бұйрығымен бекітілген өнертабысқа патент беруге арналған өтінім құжаттарына қойылатын талаптар (2024 жылғы 15 наурыздағы өзгерістермен), 54-т, 3-т.

¹³ Сол жерде, 54-т, 4-т.

деректерді енгізу процесі, қолданыстағы модельдерді теңшеу және жақсарту, модельдің жұмыс нәтижелерін кейінгі өңдеу және түсіндіру [8; 9].

ЖИ технологиясы өте динамикалық түрде дамып келе жатқандықтан, қолданылатын алгоритмдердің барлық түрлерін тізімдеу қиын. Техникалық әдебиеттерді зерттеу қазіргі уақытта желілік регрессия, логистикалық регрессия, жасанды нейрондық желілер, тірек векторлық әдіс, қарапайым байес алгоритмі, k-жақын көршілер әдісі, шешім қабылдау дарақтары, кездейсоқ орман алгоритмі, бустинг және т.б. сияқты алгоритмдердің жиі қолданылатынын көрсетеді^{14,15,16} [10; 11]. Сонымен қатар, МЕМСТ Р 59277-2020 «Жасанды интеллект жүйелері. Жасанды интеллект жүйелерінің жіктелуі», бұл ЖИ жүйелерін көптеген негіздер бойынша, соның ішінде ақпаратты өңдеу әдістері бойынша жіктеуге мүмкіндік береді.

Машиналық оқыту алгоритмдерінің әр түрінің өзіндік параметрлер жиынтығы бар, бірақ оларды әдетте екі түрге жинақтауға болады: гиперпараметрлер және оқытылатын параметрлер [12]. Гиперпараметрлердің мәндері оқу басталғанға дейін беріледі және оқу процесінде өзгермейді¹⁷. Гиперпараметрлерге, атап айтқанда, алгоритмнің құрылымы, алгоритмді оқыту әдісі (параметрлері), оқыту әдісінің параметрлері және т. б. жатады.

Оқытылатын параметрлердің мәндері, аты айтып тұрғандай, алгоритмді оқыту үдерісінде өзгереді, оңтайландырылады. Мысалы, жасанды нейрондық желінің оқытылатын параметрлеріне нейрондар арасындағы байланыстардың салмақ коэффициенттері жатады. Гиперпараметр мәндерінің және оқытылатын параметрлердің толық жиынтығы оқытылған модельді сипаттайды. Алайда, оқытылған параметр мәндерінің жиынтығы – бұл технологияны одан әрі жетілдіру мақсатына қызмет етпейтін және техникалық мамандарға қызықты болып табылмайтын деректердің тым ауқымды мөлшері.

Есепті шешудің соңғы алгоритмі ЖИ-де деректердің үлкен жиынтығында оқыту жолымен жасалатындықтан, оқытылған модельді ойлап табуда қолданылатын маңызды сипаттама оқыту үшін пайдаланылатын деректер жиынтығын сипаттау, сондай-ақ деректерді дайындау, оқытылатын параметрлерді инициализациялау, оқыту әдісі және оның параметрлері болып табылады. Машиналық оқыту алгоритмінің әр түрі үшін оқытылатын параметрлердің бастапқы мәндері алдын-ала белгіленбеген және оларды әртүрлі тәсілдермен анықтауға

Оқытылған модельді ойлап табуда қолданылатын маңызды сипаттама – оқыту үшін пайдаланылатын деректер жиынтығының сипаттамасы, сонымен қатар деректерді дайындау, оқытылатын параметрлерді инициализациялау, оқыту әдісі және оның параметрлері.

болады. Құрылымы немесе архитектурасы бірдей бір модельді және оқыту деректерінің бірдей жиынтығын пайдаланған кезде де, оқытылатын параметрлердің әртүрлі бастапқы мәндері әртүрлі қорытынды модельдерге әкелуі мүмкін [8].

Егер мәлімделген өнертабыс техниканың нақты бір саласындағы мәселені шешу үшін ЖИ алгоритмін қолдануды көздейтін болса, өнертабысты іске асырудың мысалы осы алгоритм қолданылатын техниканың объектісін және осы объектінің жұмысын сипаттауы керек, бұл өнертабыстың мақсатын жүзеге асыру мүмкіндігін және күтілетін нәтижеге қол жеткізу мүмкіндігін көрсетеді (техникалық немесе техникалыққа теңестірілген). Мысалы, машиналық оқыту арқылы манипулятор буындарының қажетті орнын анықтауды қолданатын робот манипуляторының объектіні қармауын басқару тәсіліне арналған өтінімде машиналық оқыту алгоритмін жүзеге асыру мысалын сипаттаудан басқа, белгілі бір техникалық құралдардың көмегімен объектінің кескінін алу бойынша нақты әрекеттер, сондай-ақ манипулятор буындарын тиісті жағдайға келтіру бойынша нақты әрекеттер сипатталуы керек.

Техникалық нәтижеге келетін болсақ, өнертабысқа өтінім құжаттарына қойылатын талаптар өнертабысты жүзеге асыру кезінде техникалық нәтиже алу мүмкіндігін растайтын мәліметтер ретінде тәжірибе, сынақтар немесе бағалаулар жүргізу нәтижесінде алынған деректер де, ғылыми білімге негізделген теориялық негіздемелер де келтірілуі мүмкін екенін мойындайды¹⁸.

Жоғарыда айтылғандай, ЖИ қолданатын өнертабыстарға өтінімдер жасау тәжірибесінде өнертабыстың сипаттамасында келтірілген мысалда ЖИ ашудың екі тәсілі бар. Бірінші жағдайда ЖИ-ды іске асыратын белгілі бағдарламалық өнімге сілтеме беріледі. Екінші жағдайда, мұндай өнімді жасау процесі туралы мәлімет ашылады.

Жоғарыда келтірілген техникалық әдебиеттерді талдау көрсеткендей, ЖИ-ді оның параметрлері арқылы сипаттау ЖИ-ді іске асыратын бағдарламалық өнімді құруға мүмкіндік береді, ол өте алуан түрлі және

¹⁴ 10 самых популярных алгоритмов машинного обучения // VK Cloud: сайт. URL: <https://cloud.vk.com/blog/samye-populyarnye-algoritmy-mashinnogo-obucheniya/> (дата обращения: 24.11.2024).

¹⁵ Top-10 алгоритмов ML // Фонд развития онлайн-образования: сайт. URL: <https://eldf.ru/top10ml/> (дата обращения: 24.11.2024).

¹⁶ Types of Artificial Intelligence Algorithms You Should Know [A Complete Guide] // upGrad: сайт. URL: <https://www.upgrad.com/blog/types-of-artificial-intelligence-algorithms/> (дата обращения: 24.11.2024).

¹⁷ МЕМСТ Р 59900-2021 Жасанды интеллект жүйелері. Білім берудегі жасанды интеллект жүйелерін сынау үшін бастапқы деректердің бақылау іріктемелеріне қойылатын үлгілік талаптар, 2.2-т.

¹⁸ Ресейдің Экономикалық даму министрлігінің 2023 жылғы 21 ақпандағы № 107 бұйрығымен бекітілген өнертабысқа патент беруге арналған өтінім құжаттарына қойылатын талаптар (2024 жылғы 15 наурыздағы өзгерістермен), 53-т. оныншы абз.

машиналық оқыту алгоритмінің белгілі бір түрін, оның гиперпараметрлерін, алгоритмнің архитектурасын, алгоритмнің оқыту процесінің сипаттамасын және қолданылған оқыту әдісінің параметрлерін; алдын ала өңдеуді қоса алғанда алгоритмді оқыту үшін қолданылатын деректер жиынтығының сипаттамасын; алгоритмнің оқытылатын параметрлерінің бастапқы мәндерін белгілеу әдісін қамтуы мүмкін; қолданыстағы модельдерді теңшеу және жақсарту процесі (бұрыннан жасалған модельдерді пайдалану кезінде); алгоритмнің нәтижелерін кейінгі өңдеу және түсіндіру процесі; машиналық оқыту алгоритміне негізделген бағдарламалық өнімді пайдаланатын әдісті немесе өнімді сипаттау (пайдаланылған құрылғылардың сипаттамасы, олардың конструктивті жасалуы, уақыт бойынша әрекеттерді орындау тәртібі, әрекеттерді орындау шарттары және т. б.). Егер өнертабыста алгоритмдердің бірнеше түрі бірден қолданылса, онда қажетті мәліметтер жиынтығы бірнеше есе артады.

ЖИ қолдануға негізделген өнертабысты сипаттайтын маңызды белгілердің жиынтығына келетін болсақ, зерттеу көрсеткендей, ЖИ-дің зерттелген жоғарыдағы сипаттамаларының кез келгені өнертабыс шешетін техникалық мәселеге байланысты өнертабыстың маңызды белгісі болуы мүмкін. Бұл сипаттамалардың бір бөлігі Өнертабысқа өтінім құжаттарына қойылатын талаптардың 50 (1)-т. 2 және 4-тармақшаларында берілген: ақпаратты өңдеу әдісі, ақпаратты өңдеу әдісінің параметрлері, жасанды интеллект алгоритмін оқыту үшін ақпаратты жинау және алдын ала өңдеу әрекеттерінің болуы. Алайда, бұл нормаларды Талаптарға қосу нормативтік актіде ЖИ алгоритмдерін қолданатын өнертабыстардың мәнін сипаттауға болатын белгілердің тізімін берудің алғашқы әрекеті ғана болды.

Қорытынды

Зерттеулердің осы кезеңінде алынған нәтижелер бүгінгі күні тек ЖИ сипатталуы мүмкін белгілердің шағын тізбесін қоспағанда өтінім құжаттарында ЖИ ашу қағидалары ресейлік немесе шетелдік нормативтік құжаттарда бекітілмегенін көрсетеді.

Оларды нормативтік құқықтық актілерге енгізу үшін ЖИ ашу қағидаларын әзірлеу мәселесі машиналық оқыту саласындағы маманның орташа білім деңгейінің үздіксіз жоғарылауымен байланысты. Дайын бағдарламалардың репозиторийлері де, білім беру ресурстары сияқты пайда болады, бұл ЖИ-мен тәжірибесі жоқ әзірлеушілерге ЖИ бағдарламаларын өз бетінше жазуды үйренуге мүмкіндік береді.

ЖИ алгоритмінің кірісіне келіп түсетін деректер мен оның шығысында алынуға тиіс деректер арасындағы корреляция көрсетілмесе, өнертабысқа берілетін өтінімде ЖИ пайдалануға негізделген өнертабысты ашудың жеткіліктілік талабы орындалды деп таныла алмайтыны анық. Сонымен қатар, өтінімде алгоритм түрін және оның параметрлерін, пайдаланылған деректердің сипаттамаларын, деректерді жинау әдістерін,

деректерді алдын ала өңдеу кезеңін, оқыту әдістерін, салмақ инициализациясын, деректерді енгізу процесін, қолданыстағы модельдерді теңшеу мен жетілдіруді, модельдің нәтижелерін кейінгі өңдеу және түсіндіруді ашу қажеттілігі туралы мәселе ашық күйінде қалып отыр.

Өнертабысқа патент беруге арналған өтінімдерде ЖИ үшін тән мәліметтердің минималды жинағының болуы туралы мәселеге жауап өзгермейтін, қайталанатын нәтижемен өнертабысты жүзеге асыру мүмкін болуы үшін қажет, зерттеудің келесі кезеңдерінде әрі қарай зерттеуді және пысықтауды қажет етеді.

Әдебиеттер тізімі

1. Пиленко, А. А. Право изобретателя / А. А. Пиленко. Москва: Статут, 2001. – 686, [1] с. – (Классика российской цивилистики / Моск. гос. ун-т им. М. В. Ломоносова. Каф. гражд. права юрид. фак.). – ISBN 5–8354–0054–3.
2. Идрис, К. Интеллектуальная собственность – мощный инструмент экономического роста / К. Идрис; Камил Идрис. – Женева: Всемирная орг. интеллектуальной собственности, 2004. – 450 с. – ISBN 92–805–1113–0.
3. Теоретические и практические аспекты охраны промышленной собственности в Российской Федерации / А. Д. Корчагин, В. Ю. Джермакян, Е. П. Полищук и др.; Под общ. ред. А. Д. Корчагина; Рос. агентство по патентам и товар. знакам. – Москва: ИНИЦ Роспатент, 1999. – 551, [1] с.
4. Синельникова, В. Н. Права на результаты искусственного интеллекта / В. Н. Синельникова, О. В. Ревинский // Копирайт. Вестник Российской академии интеллектуальной собственности и Российского авторского общества. – 2017. – № 4. – С. 17–27.
5. Сесицкий, Е. П. Охрана результатов, генерируемых системами искусственного интеллекта, в рамках существующего правового поля / Е. П. Сесицкий // Патенты и лицензии. Интеллектуальные права. – 2018. – № 11. – С. 49–55.
6. Галковская, В. Г. Новое патентное законодательство в области информационных технологий / В. Г. Галковская, О. Л. Алексеева // Патенты и лицензии. Интеллектуальные права. – 2024. – № 11. – С. 1–14.
7. Алексеева, О. Л. Компьютерные изобретения: развитие методологии патентования / О. Л. Алексеева, Ю. С. Зайцев // Патенты и лицензии. Интеллектуальные права. – 2023. – № 2. – С. 14–25.
8. Mehdi Poursoltani (2021), “Disclosing AI Inventions”, *Texas Intellectual Property Law Journal*, 29:41, pp. 41–64.
9. Korean Intellectual Property Office (2022), AI 학습데이터의 활성화 방안 연구: AI 학습데이터 공개·보호·활용을 중심으로 – A Study on the Utilization of AI Learning Data: Focusing on the disclosure, protection, and utilization of AI learning data // Korean Intellectual Property Office: сайт. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnFileDown.do?nt>

- atcSeq=16688&ntatcAtfSeq=1&sysCd=SCD02&aprchId=BUT0000048 (дата обращения: 14.03.2024).
10. Korbut, D. Machine Learning Algorithms: Which One to Choose for Your Problem // Wayback Machine: сайт. – URL: <https://web.archive.org/web/20171102045813/https://blog.statsbot.co/machine-learning-algorithms-183cc73197c> (дата обращения: 24.11.2024).
 11. Poghosyan, S. A. Beginner's Guide to AI Classification: Understanding the Basics. – 2023. – URL: <https://plat.ai/blog/ai-classification/> (дата обращения: 23.11.2024).
 12. Drexl, J., Hilty, R., Beneke, F., Desaunettes-Barbero, L., Finck, M., Globocnik, J., Gonzalez Otero, B., Hoffmann, J., Hollander, L., Kim, D., Richter, H., Scheuerer, S., Slowinski, P. R., Thonemann, J. Technical Aspects of Artificial Intelligence: An Understanding from an Intellectual Property Law Perspective. – Rochester, NY, 2019. – URL: <https://papers.ssrn.com/abstract=3465577> (дата обращения: 26.03.2024).
 6. Galkovskaya, V. G. and Alekseeva, O. L. (2024) "New Patent Legislation in the Field of Information Technology", *Patents and Licenses*. IP Rights, no. 11, pp. 1–14.
 7. Alekseeva, O. L. and Zaitsev, Yu. S. (2023) "Computer Inventions: Development of Patenting Methodology", *Patents and Licenses*. IP Rights, no. 2, pp. 14–25.
 8. Mehdi Poursoltani (2021), "Disclosing AI Inventions", *Texas Intellectual Property Law Journal*, 29:41, pp. 41–64.
 9. Korean Intellectual Property Office (2022), AI 학습데이터의 활성화 방안 연구: AI 학습데이터 공개·보호·활용을 중심으로 [A Study on the Utilization of AI Learning Data: Focusing on the disclosure, protection, and utilization of AI learning data], available at: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoB-ultnFileDown.do?ntatcSeq=16688&ntatcAtfSeq=1&sysCd=SCD02&aprchId=BUT0000048> (accessed: 14 March 2024).
 10. Korbut, D. (2017), "Machine Learning Algorithms: Which One to Choose for Your Problem", available at: <https://web.archive.org/web/20171102045813/https://blog.statsbot.co/machine-learning-algorithms-183cc73197c> (accessed: 24 November 2024).
 11. Poghosyan, S. (2023), "A Beginner's Guide to AI Classification: Understanding the Basics", available at: <https://plat.ai/blog/ai-classification/> (accessed: 23 November 2024).
 12. Drexl, J. et al. (2019), "Technical Aspects of Artificial Intelligence: An Understanding from an Intellectual Property Law Perspective", Rochester, NY, available at: <https://doi.org/10.2139/ssrn.3465577> (accessed: 26 March 2024).
- ### Авторлар туралы ақпарат
- Ольга Ленаровна Алексеева**, заң ғылымдарының кандидаты, «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты» ФМБМ Сапа мониторингі орталығының бастығы (Мәскеу, Бережковская жағ., 30, 1-к.); OАlekseeva@rupto.ru
- Юрий Станиславович Зайцев**, «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты» ФМБМ Сапа мониторингі орталығы бастығының орынбасары (Мәскеу, Бережковская жағ., 30, 1-к.); SPIN-коды: 6510–2267; yuzaytsev@rupto.ru
- ### References
1. Pilenko, A. A. (2001), *Pravo izobretatelya* [Inventor's Right], Statut, Moscow.
 2. Idris, K. (2004) "Intellectual Property: A Power Tool for Economic Growth", World Intellectual Property Organization, Geneva, Switzerland.
 3. Korchagin, A. D. (ed.) (1999), *Teoreticheskie i prakticheskie aspekty ohrany promyshlennoj sobstvennosti v Rossijskoj Federacii* [Theoretical and Practical Aspects of Industrial Property Protection in the Russian Federation], INIC Rospatent, Moscow, Russia.
 4. Sinelnikova, V. N. and Revinsky, O. V. (2017), "Rights to The Results of Artificial Intellect", *Copyright (Bulletin of the Academy of Intellectual Property)*, no. 4, pp. 17–27.
 5. Sessitsky, E. P. (2018), "Protection of the results generated by artificial intelligence systems, within the existing legal framework", *Patents and Licenses*. IP Rights, no. 11, pp. 49–55.
- ### Information about the authors
- Olga L. Alekseeva**, Cand. Sci. (Law), Head of the Quality Monitoring Center, The Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30 bld. 1): OАlekseeva@rupto.ru
- Yury S. Zaitsev**, Deputy Head of the Quality Monitoring Center, The Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30 bld. 1); SPIN-code: 6510–2267; yuzaytsev@rupto.ru
- Авторлар мүдделер қақтығысының жоқтығын мәлімдейді. The authors declare no conflict of interest.
- Редакцияға 14.01.2025 ж. келіп түсті
Рецензияланғаннан кейін 26.02.2025 ж. пысықталды
Жариялауға 27.02.2025 ж. қабылданды

Ғылыми мақала

Original article

УДК 347.772

EDN <https://elibrary.ru/fsdjew>

Тауар белгілері саласындағы патенттік троллинг зияткерлік меншік жөніндегі заңнамаға сын-қатер ретінде

Александр Юрьевич Шлапунов, Вера Юрьевна Мачнева[✉]

Федералдық өнеркәсіптік меншік институты

[✉]vera.machneva@rupto.ru

Аңдатпа: қазіргі уақытта танылған құнды актив ретіндегі тауар белгісі тек Ресейде ғана емес, бүкіл әлемде бәсекеге қабілетті бизнес ландшафтына қауіп төндіретін жосықсыз тұлғалардың – патенттік тролльдердің алыпсатарлығының мәні болып табылады. Патенттік троллингке қарсы күрестің қолданыстағы механизмдеріне қарамастан, шаруашылық жүргізуші субъектілер мұндай субъектілердің іс-әрекеттерін бағалаудың айқын критерийлерінің жетіспеушілігіне тап болады, бұл оларды зерттеу қажеттілігін өзектендіреді. Сонымен қатар, патенттік тролльдердің қызметіне қатысты ресейлік доктрина осы құбылыстың ерекшеліктері мен кейбір аспектілерін құқықты теріс пайдалану түрі ретінде белсенді түрде қарастырады. Осыған байланысты тауар белгілеріне айрықша құқықтары бар және онсыз шаруашылық жүргізуші субъектілерге теріс әсер етуі мүмкін заңды кедергілер ретінде патенттік тролльдердің тактикалық тәсілдерінің кешенін ашу зерттеудің мақсаты болды. Зерттеуде кәсіпкерге «соққы беру» кезінде патенттік тролльдер басшылыққа алатын: тұлғада тіркелген тауар белгісінің болуын немесе болмауын есепке алу; патенттік тролльдің тауар белгісі ретінде тіркеу үшін нақты белгіні таңдауы; тұлғаның тауар белгісін нақты пайдалану көлемін мониторингтеу жатқызылатын қандай да бір тәсілді таңдау логикасына шолу бар. Бизнеске теріс әсер ететін жасанды түрде жасалған кедергілерге заңды маңызы бар іс-әрекеттер үшін баж төлеу ниетінсіз тауар белгілеріне өтінім беру түрінде көрінетін әкімшілік тәртіптегі алыпсатарлық жатады. Осыған байланысты қоғамға пайдалы жіктеу және патенттік тролльдердің тактикалық әдістеріне шолу зерттеудің нәтижесі болып табылады, олардың жариялылығы бизнесті жосықсыз адамдардың теріс әсерінен қорғаудың алдын алу шарасы болып табылады. Ресейдің құқықтық реттеудегі өзгерістері қарастырылды, бұл ретте әкімшілік процедураның тәртібін нақтылау ұсынылды, бұл патенттік троллингке қарсы тұруға ықпал етеді. Патенттік тролльдердің мінез-құлық тактикасын жүйелеу кезінде эмпирикалық және статистикалық сияқты зерттеу әдістері, сондай-ақ патенттік тролльдердің зерттелетін тәсілдерін құқықты теріс пайдалану ретінде жіктеуге мүмкіндік беретін жүйелік талдау әдісі қолданылды.

Негізгі сөздер: патенттік троллинг, патенттік тролль, тауар белгісі, даралау құралы, құқықты теріс пайдалану, тауар белгісін құқықтық қорғау.

Дәйексөз алу үшін: Шлапунов А. Ю., Мачнева В. Ю. Тауар белгілері саласындағы патенттік троллинг зияткерлік меншік жөніндегі заңнамаға сын-қатер ретінде // ФӨМИ хабаршысы. 2025. Т. 4 № 1 (11). 32–39 БЕТ.

Trademark patent trolling as a challenge to intellectual property law

Alexander Yu. Shlapunov, Vera Yu. Machneva[✉]

Federal Institute of Industrial Property

[✉]vera.machneva@rupto.ru

Abstract: at present, a trademark as a recognized valuable asset is the subject of speculation by unscrupulous persons – patent trolls, who pose a threat to the competitive business landscape not only in Russia, but all over the world. Despite the existing mechanisms for combating patent trolling, business entities face the lack of clear criteria for assessing the actions of such entities, which actualizes the need to study them. At the same time, the Russian doctrine concerning the activities of patent trolls actively considers the peculiarities and some aspects of this phenomenon as a type of abuse of right. In this regard, the purpose of the study was to reveal a set of tactical approaches of patent trolls as legal barriers that can have a negative impact on business entities both with and without exclusive rights to trademarks. The study provides an overview of the logic of choosing one or another approach that can be used by patent trolls to «strike» an entrepreneur and includes the following: taking into account the presence or absence of a registered trademark; the choice of the actual designation to be registered as a trademark by a patent troll; monitoring the scope of actual use of the trademark by a person. Artificially created barriers that have a negative impact on business also include administrative speculation, manifested in the form of filing trademark applications without the intention to pay the fee for legally significant actions. The result of the research in this regard is a socially useful classification and review of tactical approaches of patent trolls, the publicity of which is a preventive measure to protect business against negative impact from unscrupulous persons. Changes in the Russian legal regulation are considered, and it is proposed to clarify the order of administrative procedure, which together will contribute to counteracting patent trolling. When systematizing the tactics of patent trolls' behavior, such research methods as empirical and statistical, as well as the method of system analysis were used. These methods allowed us to qualify the studied approaches of patent trolls as abuse of right.

Keywords: patent trolling, patent troll, trademark, means of individualization, abuse of right, legal protection.

For citation: Shlapunov A. Yu., Machneva V. Yu. Trademark patent trolling as a challenge to intellectual property law // Bulletin of Federal Institute of Industrial Property. 2025. Vol. 4, No 1(11): 32–39 (In Russ.).

Тауар белгісі өзінің табиғаты бойынша бірегей зияткерлік меншік объектісі ретінде кәсіпкер үшін айрықша құқықтың пайда болу сәті, пайдалану мен өкімнің өзгергіштігі, құқықтық қорғау көлемінің шекаралары, сондай-ақ қорғау тәсілдері тұрғысынан дараландырудың оңтайлы құралы болып табылады.

Зияткерлік құқықтардың осы объектісіне деген қызығушылықтың артуы тауар белгілеріне өтім берудің жыл сайынғы өсу тенденцияларында байқалады. Мәселен, егер 2017 жылы 73 мың өтім берілсе, 2023 жылы олардың саны 143 мыңға жетті. Мұндай қарқынды өсу Ресей Федерациясының заңнамасын жетілдіру, бағдарламалық өнімдерді цифрландыру, білім беру саласындағы Роспатенттің қызметі, сондай-ақ сараптама мерзімдерін қысқарту бойынша кешенді жұмыстың нәтижесі болып табылады¹.

Сонымен қатар, «Ресей Федерациясының² Азаматтық кодексінің төртінші бөлігіне өзгерістер енгізу туралы» 28.06.2022 ж. № 193-ФЗ Федералдық заңының қабылдануы тауарлық белгілердің авторлық құқық иелері бола алатын адамдардың субъективті құрамын кеңейтуге мүмкіндік берді, бұл барлық ниет білдірушілерге өздерінің тауарлық белгілерін тіркеуді қамтамасыз етті. Өкінішке орай, бұл құбылыс азаматтық айналымға адал қатысушылар үшін ғана емес, патенттік тролльдер үшін де бірқатар мүмкіндіктер ашты.

Доктрина әрі қарай қайта сату, сондай-ақ олардың айрықша құқықтарының бұзылуына байланысты ақшалай өтемақы алу мақсатында патенттерді жаппай тіркеу арқылы патенттеу жүйесін теріс пайдаланатын компанияларды, сипаттау үшін «патенттік тролль» ұғымын пайдаланады.

Патенттік тролльдердің қызметіне байланысты ғылыми еңбектерге шолу стратегиялық мақсаты бизнеске заңды кедергілерді жасау болып табылатын патенттік тролльдердің тактикалық тәсілдерін жүйелеудің болмауы мәселесін бөліп көрсетуге мүмкіндік берді.

Патенттік тролльдердің мінез-құлық тактикасын жүйелеу кезінде эмпирикалық және статистикалық зерттеу әдістері, сондай-ақ жүйелік талдау әдісі қолданылды, бұл мақала авторларына патенттік тролльдердің зерттелетін тәсілдерін құқықты теріс пайдалану ретінде жіктеуге мүмкіндік берді.

Доктрина әрі қарай қайта сату, сондай-ақ олардың айрықша құқықтарының бұзылуына байланысты ақшалай өтемақы алу мақсатында патенттерді жаппай тіркеу арқылы патенттеу жүйесін теріс пайдаланатын компанияларды, сипаттау үшін «патенттік тролль» ұғымын пайдаланады [1].

¹ Роспатенттің жылдық есебі // Роспатент: сайт. URL: <https://rospatent.gov.ru/ru/about/reports> (жүгінген күні: 30.09.2024).

² «Ресей Федерациясының Азаматтық кодексінің төртінші бөлігіне өзгерістер енгізу туралы» 2022 жылғы 28 маусымдағы № 193-ФЗ Федералдық заңы // Құқықтық актілерді ресми жариялау: сайт. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/> (жүгінген күні: 06.10.2024).

Мұндай мінез-құлық тұжырымдамасы тауар белгілерінің саласына өтті, осылайша өз өнімін өндіру және сату бойынша коммерциялық қызметті жүзеге асырмайтын, бірақ ақшалай өтемақы алу мақсатында адал кәсіпкерлерге шағымдану үшін ұзаққа созылған іс жүргізумен тауар белгілерін немесе тауар белгілеріне берілген өтінімдерді шоғырлауға маманданған тұлғаны патенттік тролль деп атады.

Авторлар Г. В. Панкина, Л. А. Сашина, А. А. Слыхов, Т. М. Терешкина патенттік тролльдер «шабуыл» жоспарлануы мүмкін компанияларды зерттеу бойынша кешенді жұмыс жүргізуде, мұнда компанияның қаржылық тұрақтылығы, зияткерлік қызмет нәтижелері мен даралау құралдары портфелінің болуы, компанияның бизнесті масштабтау жөніндегі стратегиялық жоспарлары туралы ақпарат жинау бастапқы нүкте болып табылады.

Бұл жағдайда қорғалмаған субъектілер – шетелдік сауда компаниялары, себебі олардың зияткерлік меншігін қорғау туралы білімі болмағандықтан, олар өз атауын қорғау үшін алдын алу шараларын қолданбайды, бұл оларды өнімді азаматтық айналымға енгізу кезінде үлкен тәуекелге ұшыратады [2].

Бұл ретте бизнес ауқымына және нарықтағы қызмет саласына қарамастан кәсіпкерлер өз тауарларын бәсекелестік ортада дараландыруы қажет. Осыған байланысты шаруашылық жүргізуші субъектінің тауар белгісі ретінде тіркеу үшін патенттік тролльдер бүкіл науқанды жүргізген иесіз атауды таңдау қажеттілігі туындайды.

Заңнаманы, сондай-ақ әкімшілік және бюрократиялық кідірістерді білу патенттік тролльдердің кешенді әрекет етуіне мүмкіндік берді. Патенттік тролльдердің тактикалық тәсілдерінің кешенін ашу үшін патенттік тролльдер ұстанатын жіктелмесі бар келесі бағыттарды бөліп көрсету ұсынылады.

1. Шаруашылық жүргізуші субъектілерде тауар белгісінің болуы немесе болмауы. Бұл критерийде патенттік тролльдерге соққы берілуі мүмкін үш адрестік топты ажыратуға болады

А. Өздерін нарықта фирмалық атаумен немесе коммерциялық белгімен орналастыратын, тіркелген тауар белгілері жоқ кәсіпкерлер. Әрине, дараландырудың бұл құралдарының өзіндік қорғаныс механизмдері бар, сонымен қатар олар осал болып келеді, себебі мұндай айрықша құқықтың мазмұнына қатысты дәлелдер базасы іс жүзінде жүзеге асырылатын кәсіпкерлік қызметпен, атап айтқанда, осындай қызметті жүзеге асыру аумағымен тікелей байланысты.

Б. Тауар белгілері бар кәсіпкерлер. Бұл жағдайда патенттік тролльдер адал адамдардың тауар белгілерінің қолданылу мерзімдері бойынша, сондай-ақ тауар белгілерінің мазмұны бойынша – олар қандай нақты тауарлар мен қызметтерге қатысты тіркелген мониторингті жүзеге асырады.

Тауар белгісінің ұзақ қолданылу мерзімі 10 жыл, сондай-ақ Ресей Федерациясының Азаматтық кодексінің

(бұдан әрі – РФ АҚ)³ 1491-бабының 2-тармағында белгіленген айрықша құқықтың қолданылу мерзімін ұзарту мүмкіндігін көздейтін қосымша «жеңілдікті» 6 ай қалдырылып кетуі мүмкін, нәтижесінде адал ниетті тұлға жаңа өтінім беруге мәжбүр болады. Бұл ретте патенттік тролльдер айрықша құқықтың қолданылу мерзімінің аяқталуы мен адал кәсіпкердің жаңа өтінім беруі арасындағы осы уақытша терезені пайдалана алады, нәтижесінде жасанды кедергілер жасалатын болады.

Көбінесе бизнестің қарқынды өсуіне байланысты компанияның нақты қызметі тіркелген тауар белгісін құқықтық қорғауға қатысты кеңейе түсуде. Осылайша, нақты қызметті мониторингтеу патенттік тролльдер арқылы компанияның кеңейтілген қызмет сегментіне қатысты өтінімдер беру арқылы кедергілер жасауға мүмкіндік береді.

Тауар белгісіне айрықша құқықтың мазмұнына қатысты құқықтық қорғаудың көлемін тауар белгісіне арналған куәлікте көрсетілген тауарлар мен қызметтер құрайтынын атап өткен жөн. Егер компания нақты іс-әрекеттің бизнес-стратегиясын масштабтау немесе өзгерту нәтижесінде көршілес нарық сегментін қамтыса (мысалы, киімнен басқа, былғары сөмкелер мен аксессуарларды сата бастады), оған тауар белгісін құқықтық қорғау қолданылмайды, патенттік тролльдер мұндай олқылықты пайдаланып, жаңа тауарлар үшін ұқсас белгіні тіркей алады.

В. Тауар белгісін тіркеуді жоспарлап отырған компаниялар. Бұл санат патенттік тролль қызметінің әкімшілік тұрғыдан әртүрлілігіне байланысты ерекше қызығушылық тудырады, олар төменде қарастырылады.

2. Патенттік тролльдер тауар белгілері ретінде тіркеуге беретін атауларды таңдау логикасы

А. Маркетинг тұрғысынан кеңінен қолданылатын және тартымды сөздерді таңдау, мысалы, «шебер», «патша», «жаз»⁴. Бұл тәсіл пайдаланылмаған патенттерді жаппай сатып алу бойынша патенттік тролльдердің әдеттегі мінез-құлық үлгісіне немесе адал кәсіпкердің ұқсас технологияны шығаруын күтіп, үлкен инновациялық саланы қамту үшін кең тұжырымдалған патенттерді тіркеуге беруге ұқсас [3].

Мұндай патенттерді, сондай-ақ тауар белгілерін тіркеу кейіннен ақшалай сыйақы үшін басқа тұлғаларды иеліктен шығару мақсатында жүзеге асырылады. Егер тауар таңбасын тіркеуге мүдделілік болмаса, патенттік тролльдерге баж салығын төлеуді көздемей, өтінім беруді бастау жеткілікті, ол кейінгі басымдықпен барлық

³ Ресей Федерациясының Азаматтық кодексі. Төртінші бөлігі: 2006 жылғы 18 желтоқсандағы № 231-ФЗ «Ресей Федерациясының Азаматтық кодексінің төртінші бөлігін қолдану туралы» Федералдық заң // Құқықтық актілерді ресми жариялау: сайт. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/> (жүгінген күні: 10.10.2024).

⁴ Роспатент рейтингі: «Лето» ресейлік тауар белгілерінің атауларында көш бастап тұр // Роспатент: сайт. URL: <https://rospatent.gov.ru/ru/news/rospatent-30052024> (жүгінген күні: 07.10.2024).

келесі бірдей немесе ұқсас белгілердің араласуына кедергі болады.

Патенттік баждарды төлеу жөніндегі әкімшілік регламент 2024 жылғы 5 қазанға дейін ресми сараптама сұрауларын жіберуді көздеді, олар екі ай, содан кейін баж төлеу үшін тағы алты ай береді, содан кейін өтінім қайтарылып алынды деп танылады⁵. Сонымен қатар, гипотетикалық сегіз айлық кедергі бас тарту үшін нақты негіз болып табылады (РФ АК 1483-б, 6-т.), ол еңсеру опциясы ретінде «жетекші тауар белгілерінің» құқық иелерінен келісім алуды көздейді.

Бұл жағдайда патенттік тролльдер тауар белгісіне өтінім берудің уақытша шығындарынан басқа залалға ұшырамайды. Алайда, мұндай итерациялар өтінім қайтарылып алынғаннан кейін әр сегіз ай сайын қайталанатын және тауар белгісіне өтінім беру циклі, содан кейін бажды төлемеумен қайта басталады.

Б. Кедергілер жасау мақсатында тіркелген тауар белгісі жоқ нақты компанияның атауын таңдау [4]. Бұл жағдайда нақты жүзеге асырылатын қызметті ескере отырып, оның зияткерлік меншік портфелін талдаумен арнайы алынған компанияның қызметіне мониторинг жүргізіледі. Осылайша, біреудің іскерлік беделін алудың ықтимал қырлары, сондай-ақ компания уақтылы ойластырмаған «соқыр аймақтар» зерттеледі.

Осыны ескере отырып, Ресей нарығына өнім шығаруды жоспарлап отырған, бірақ тауар белгісін тіркеуді уақтылы бастамаған шетелдік компаниялардың шығынға ұшырау қаупі бар [5]. Сонымен, тауар белгісін тіркеу кезінде патенттік тролльдер нарықтың белгілі бір сегменті үшін Ресей Федерациясының аумағында кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыруға арналған белгілі бір белгіленімге қатысты монополияға ие болады. Бұл жағдай шетелдік брендтің келуін қиындатуы, сонымен қатар патенттік тролль шарттарын қабылдауға мәжбүр етуі мүмкін.

3. Тауар белгісін қолдану

Ресей Федерациясының заңнамасында тауар белгісін қолдануға міндетті талап жоқ. Сонымен бірге, РФ АК 1486-бабының 1-тармағына сәйкес, үш жылдық мерзім ішінде нақты жүзеге асырылатын қызметсіз осы немесе басқа атауды монополиялау мүмкін болмайды. Жалпы механизм дауды реттеудің сотқа дейінгі тәртібін де, сондай-ақ тікелей сот талқылауын

да көздейді, оның аясында жауапкерге нақты пайдаланудың дәлелі ұсынылуға тиіс, әйтпесе тауар белгісін құқықтық қорғау оның пайдаланылуына байланысты тоқтатылатын болады.

Компаниялар тауар белгілерін пайдаланбауды негізге ала отырып тауарлардың босатылатын класстарына өз белгілерін тіркеу үшін талап-арыз бере алатын тәртіп иллюстрациясы – № СИП-1257/2021 іс⁶. Қытайлық Smart International Distribution Limited компаниясы халықаралық тіркеу № 1352685 бойынша жауапкердің жосықсыз мінез-құлық туралы дәлелдеріне қарамастан Xiaomi Inc. компаниясының Тауарлар мен қызметтердің халықаралық жіктелімінің (бұдан әрі – ТҚХЖ) 21-класындағы тауарлардың бір бөлігі үшін құқықтық қорғаудың қолданысын мерзімінен бұрын тоқтатуға қол жеткізді. Қытайлық компанияның талабын сот құқықты теріс пайдалану деп санамады, оны 2023 жылдың 16 ақпанында кассациялық инстанция қолдады. Бұл ретте Ресей Федерациясы Жоғарғы соты Төралқасының 15.11.2023⁷ жылғы сот практикасына шолуы кейінірек белгілі бір адамның тауар белгісінің мықты элементі қосылған белгіні тіркеуге байланысты адамның әрекеттері теріс пайдалану деп танылатынын белгілейді.

Қытайлық компанияның осыған ұқсас тақырыппен сотқа жүгіну үрдісі бірнеше сипатқа ие болды, себебі тауарлық белгілер қолданысын мерзімінен бұрын тоқтату туралы талаптар Dyson (№ СИП-1049/2022), Lenovo (№ СИП-1088/2023), Amazon (№ СИП-269/2024), Victoria's Secret (№ СИП-273/2024), Shiseido (№ СИП-272/2024) сияқты іскерлік беделі бар компанияларға және басқаларға қойылды.

Осындай көптеген сот дауларының бастамасы тауар белгілерін мерзімінен бұрын тоқтату бойынша әдеттегі іскерлік тәжірибенің шеңберіне сыймайды. Алайда, адамның талап-арыздарды жаппай беруінің өзі теріс пайдалануды куәландыруы мүмкін емес, бірақ тараптың адалдығын бағалау кезінде жалғыз талап – тауар белгісіне айрықша құқықты бұзғаны үшін өтемақы өндіріп алу фактісі ескерілуі мүмкін [6].

Сонымен бірге, азаматтық-құқықтық қатынастарға қатысушылардың адалдығы түйінделеді, ал Шолу⁸ нақты мән-жайларды ескере отырып, тараптардың іс-әрекеттерін бағалау қажеттілігін, сондай-ақ кейбір адамдарға қатысты құқықты теріс пайдалану басқаларға қатысты жосықсыз екенін көрсетпейтінін белгілейді.

Тауар белгісінің негізгі қызметі тауарлар мен қызметтерді даралаудан тұрады және нақты бір өнімді басқалардың арасынан бөліп көрсетуге арналған. Бұл

⁵ Ресей Федерациясы Үкіметінің 2008 жылғы 10 желтоқсандағы № 941 «Өнертабысқа, пайдалы модельге, өнеркәсіптік үлгіге патентпен, тауар белгісін және қызмет көрсету белгісін мемлекеттік тіркеумен, географиялық атауды, тауар шығарылған жердің атауын мемлекеттік тіркеумен және айрықша құқық берумен, сондай-ақ зияткерлік қызмет нәтижесіне айрықша құқықты немесе даралау құралын, айрықша құқық кепілін иеліктен шығаруды, шарт бойынша осындай нәтижені немесе осындай құралды пайдалану құқығын беруді, осындай нәтижеге айрықша құқықты немесе шартсыз осындай құралды ауыстыруды мемлекеттік тіркеумен байланысты заңды маңызды әрекеттерді жасауға байланысты патенттік және өзге де баждар жөніндегі ережені бекіту туралы» қаулысы (ред. 19.09.2022) // Құқықтық актілерді ресми жариялау: сайт. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/> (жүгінген күні: 09.10.2024).

⁶ Зияткерлік құқықтар жөніндегі соттың 2022 жылғы 13 қазандағы № СИП-1257/2021 іс бойынша шешімі // «Электрондық сот төрелігі» БК: сайт. URL: <https://kad.arbitr.ru/> (жүгінген күні: 05.10.2024).

⁷ Тауар белгілерінің құқық иелерінің іс-әрекеттерін бағалауға байланысты істер бойынша сот практикасына шолу Ресей Федерациясы Жоғарғы Сотының Төралқасымен 2023 жылғы 15 қарашада бекітілді // Ресей Федерациясының Жоғарғы Соты: сайт. URL: <https://vsrf.ru/documents/thematics/33140/> (жүгінген күні: 05.10.2024).

⁸ Сол жерде.

ретте тауарларды дараландыру тұлғаның тауар белгісіне айрықша құқықты азаматтық айналымдағы белгіні заңды пайдалану арқылы өткізуін көздейді, бұл, әдетте, патенттік тролльдерге қызықты болып көрінбейді. Сонымен қатар, құқық иесінің – сот ісін бастайтын патенттік тролльдің тауар белгісін пайдаланбауы құқықты теріс пайдалануды білдірмейді⁹. Осылайша, тауар белгісін пайдаланбау салдарынан тіркеу дау туғызатын сот талқылауының болмауын ескере отырып, мәлімделген белгіленімді тауар белгісі ретінде тіркеу сатысында да, тауар белгісін сәтті тіркегеннен кейін де патенттік тролльге сауда қызметінде белгіні пайдалануды дәлелдеудің қажеті жоқ.

Осыған байланысты Америка Құрама Штаттарының шетелдік тәжірибесі, атап айтқанда, тұлғалардың сауда-саттықта тауар белгісін пайдалану немесе пайдаланудың шынайы ниеті туралы материалдар мен дәлелдер беруі туралы императивті талап назар аудартады. Мұндай талап мәлімделген белгіні (15 U.S.C.S, § 1051 (3-c))¹⁰ сараптау сатысында да, тіркелгеннен кейін бес жыл өткен соң нақты және үздіксіз пайдалануды растау арқылы белгіні тіркегеннен кейін де қолданылады 15 U.S.C.S, § 1065 (3)¹¹.

Азаматтық құқықтық қатынастарға қатысушылардың адалдығы баяндалады, ал Шолу нақты мән-жайларды ескере отырып, тараптардың іс-әрекеттерін бағалау қажеттілігін белгілейді.

Тауар белгілерін адал пайдалануды қадағалаудың бұл тәсілі жосықсыз бәсекелестіктің алдын алу үшін оңтайлы болып көрінеді, атап айтқанда патенттік тролльдерге және олардың жаппай өтінім беру қызметіне қарсы алдын алу шарасы бола алады.

Сонымен қатар, тауар белгілерін пайдаланбау бойынша мерзімінен бұрын тоқтату туралы негіздемелерді қолдануға жол бермеу, сондай-ақ құқықтық өріс шеңберінде өздеріне көбірек қатысуды қамтамасыз ету мақсатында әрекет ете отырып, патенттік тролльдер мынаны практикалайды:

а) тауар белгісін пайдалану құқығын, мысалы, лицензиялық шарт аясында үшінші тұлғаларға беру, ол

РФ АК1486-бабына сәйкес құқық иесінің өзі тауар таңбасын пайдалану ретінде жіктеледі. Патенттік тролльге тиесілі тауар белгісіне қатысты лицензиялық келісім жасасудың теріс салдары оған лицензиялық аударымдар сомасының әсер етуіне байланысты тауарлардың немесе қызметтердің түпкілікті құнының қымбаттауы болуы мүмкін екенін атап өткен жөн [7];

б) үш жылдық мерзім өткеннен кейін ұқсас тауар белгісін қолда бар нұсқа ретінде тіркеуге жаңа өтінім беріледі, ол болашақта пайдаланылмау салдарынан жойылуы мүмкін.

Жоғарыда көрсетілген нұсқалардан көріп отырғанымыздай, патенттік тролльдердің мінез – құлық стратегиялары өте көп, бірақ мәні біреу – адал кәсіпкерлер үшін заңды кедергілер жасау, мұндағы негізгі мақсат ақшалай сыйақы алу болып табылады, ал тауар белгісінің мәні азаматтық айналымдағы тауарлар мен қызметтерді дараландыру мақсатымен өзінің маңыздылығын жоғалтады [8].

Бұл ретте заңнаманы белсенді жетілдіру, әкімшілік рәсімдерді өзгерту тұтастай алғанда адал кәсіпкерлер үшін жағдайларды жетілдіруге ғана емес, сонымен қатар нарыққа жосықсыз қатысушылар қызметінің жолын кесуге де бағытталған.

Сонымен, заң шығарушы мүдделер тепе-теңдігін іздеуді мақсат етеді, себебі патенттік тролльдер үшін кедергілер жасау мақсатында нормаларды қатаңдату кәсіпкерлік қызметтің барлық субъектілеріне теріс әсер етуі мүмкін. Осыған байланысты тауар белгісін пайдаланбау салдарынан оны құқықтық қорғауды жою, сондай-ақ тауар белгілеріне өтінімдер беру кезінде әкімшілік тәртіпті қатаңдату рәсімі бөлігінде заңнама мен тәсілдердің өзгерістерін атап өткен жөн.

2017 жылдың 12 шілдесіне дейін РФ АК 1486-бабының 1-тармағын басшылыққа ала отырып, кез келген мүдделі тұлға оны пайдаланбау салдарынан тауар белгісін құқықтық қорғауды жою үшін тікелей төрелік сотқа жүгіне алады. 01.07.2017 ж. № 147-ФЗ¹² Федералдық заңымен дауды сотқа дейінгі реттеудің міндетті тәртібі даулы тауар белгісінің құқық иесіне тауар белгісіне құқықтан бас тарту туралы өтінішпен Роспатентке жүгіну немесе сот жүйесінің органдарына жүктемені азайту мақсатында мүдделі тұлғамен иеліктен шығару туралы шарт жасасу туралы ұсыныс жіберу арқылы енгізілді. Атап айтқанда, сотқа дейінгі реттеу тәртібі сот шығындарын үнемдеуге мүмкіндік береді, себебі олардың кейбіреулері әрқашан дау мәнінің құндылығына сәйкес келе бермейді [9].

Бұдан басқа, тауар белгісін тіркеуге, оның құқық өкіміне және құқықтық тоқтатылуына байланысты заңдық маңызы бар іс-әрекеттер құнына көзқарасты

⁹ Ресей Федерациясының Жоғарғы Соты Пленумының 2019 жылғы 23 сәуірдегі № 10 «Ресей Федерациясының Азаматтық кодексінің төртінші бөлігін қолдану туралы» қаулысының 154-тармағы // Құқықтық актілерді ресми жариялау: сайт. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/> (жүгінген күні: 28.10.2024).

¹⁰ United States Trademark Law: Rules of Practice & Federal Statutes (USPTO, Updated on January 1, 2023) // Дүниежүзілік зияткерлік меншік ұйымы: сайт. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/ru/legislation/details/22363> (жүгінген күні: 01.11.2024).

¹¹ Сол жерде.

¹² «Ресей Федерациясының Азаматтық кодексінің төртінші бөлігінің 1252 және 1486-баптарына және Ресей Федерациясының Төрелік іс жүргізу кодексінің 4 және 99-баптарына өзгерістер енгізу туралы» 2017 жылғы 01 шілдедегі № 147-ФЗ федералдық заңы // Құқықтық актілерді ресми жариялау: сайт. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/> (жүгінген күні: 06.10.2024).

өзгерткен елеулі оқиғалардың бірі Патенттік және өзге де баждар туралы ережеге 2017 жылғы өзгерістер болып табылады¹³.

Сонымен, РФ Үкіметінің 23.09.2017 № 1151¹⁴ қаулысымен ТҚХЖ класстарының санына сүйене отырып, сараптама жүргізу және тауар белгісін тіркеу үшін патенттік баждарды есептеу логикасы өзгертілді. Сәйкесінше, өтінімде ТҚХЖ класстары неғұрлым көп болса, патенттік баж мөлшері соғұрлым жоғары болады. Бұл шара ең алдымен ТҚХЖ-ның барлық 45 класына берілген өтінімдер ағынын шектеуге бағытталған.

Сонымен қатар, аталған қаулымен енгізілген патенттік тролльдерге қарсы күрестегі ең тиімді құрал тауар белгісінің қолданылу мерзімін ұзарту үшін патенттік бажды есептеу принципін өзгерту болды. Егер 2017 жылғы өзгерістерге дейін ұзарту үшін патенттік баж мөлшері бекітілген болса және 20 250 рубльді құраса, онда енгізілген тәсілге сәйкес есептеулер ҚТХЖ-ның 5-тен жоғары әр класы үшін 27 000 рубль + 1000 құрады.

Егер патенттік портфельде ҚТХЖ-ның барлық 45 класында тіркелген бірнеше тауар белгілері бар ірі шаруашылық жүргізуші субъектілерде жаңа тәртіп тауар белгілерін ұзарту үшін баждарды төлеуді біршама қиындатса, онда бірнеше жүзден мыңға дейін тауар белгілері бар патенттік тролльдер үшін айтарлықтай қаржылық қиындықтар пайда болды деп есептейміз.

Ресей Федерациясы Үкіметінің 18.09.2024 ж. № 1278 «Ресей Федерациясы Үкіметінің 2008 жылғы 10 желтоқсандағы № 941 қаулысына өзгерістер енгізу туралы» қаулысында көзделген өзгерістер заңды маңызы бар әрекеттерді жүзеге асыру жөніндегі әкімшілік тәртіпті өзгертудегі қосымша болды¹⁵.

¹³ Ресей Федерациясы Үкіметінің 2008 жылғы 10 желтоқсандағы № 941 «Өнертабысқа, пайдалы модельге, өнеркәсіптік үлгіге патентпен, тауар белгісін және қызмет көрсету белгісін мемлекеттік тіркеумен, географиялық атауды, тауар шығарылған жердің атауын мемлекеттік тіркеумен және айрықша құқық берумен, сондай-ақ зияткерлік қызмет нәтижесіне айрықша құқықты немесе даралау құралын, айрықша құқық кепілін иеліктен шығаруды, шарт бойынша осындай нәтижені немесе осындай құралды пайдалану құқығын беруді, осындай нәтижеге айрықша құқықты немесе шартсыз осындай құралды ауыстыруды мемлекеттік тіркеумен байланысты заңды маңызды әрекеттерді жасауға байланысты патенттік және өзге де баждар жөніндегі ережені бекіту туралы» қаулысы // Құқықтық актілерді ресми жариялау: сайт. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/> (жүгінген күні: 09.10.2024).

¹⁴ Ресей Федерациясы Үкіметінің 2017 жылғы 23 қыркүйектегі № 1151 «Өнертабысқа, пайдалы модельге, өнеркәсіптік үлгіге патентпен, тауар белгісін және қызмет көрсету белгісін мемлекеттік тіркеумен, географиялық атауды, тауар шығарылған жердің атауын мемлекеттік тіркеумен және айрықша құқық берумен, сондай-ақ зияткерлік қызмет нәтижесіне айрықша құқықты немесе даралау құралын, айрықша құқық кепілін иеліктен шығаруды, шарт бойынша осындай нәтижені немесе осындай құралды пайдалану құқығын беруді, осындай нәтижеге айрықша құқықты немесе шартсыз осындай құралды ауыстыруды мемлекеттік тіркеумен байланысты заңды маңызды әрекеттерді жасауға байланысты патенттік және өзге де баждар жөніндегі ережеге өзгерістер енгізу туралы» қаулысы // Құқықтық актілерді ресми жариялау: сайт. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/> (жүгінген күні: 09.10.2024).

¹⁵ Ресей Федерациясы Үкіметінің 2024 жылғы 18 қыркүйектегі № 1278 «Ресей Федерациясы Үкіметінің 2008 жылғы 10 желтоқсандағы № 941 қаулысына өзгерістер енгізу туралы» қаулысы // Құқықтық актілерді ресми жариялау: сайт. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/> (жүгінген күні: 06.10.2024).

Маңызды өзгерістердің бірі – іс қағаздарын электронды түрде жүргізуге 30% жеңілдікті жою, сондай-ақ барлық патенттік баждарды арттыру.

Маңызды өзгерістердің бірі – іс қағаздарын электронды түрде жүргізуге 30% жеңілдікті жою, сондай-ақ барлық патенттік баждарды арттыру. Осыған байланысты ақшалай сыйақы үшін үшінші тұлғаға кейіннен иеліктен шығару мақсатында ТҚХЖ-ның барлық 45-класына қатысты тауар белгілерін тіркеу мүмкіндігі одан да экономикалық жағынан тартымсыз болды.

Бұдан басқа, өзгерістер формальды сараптама және мәлімделген белгіге сараптама жүргізу үшін патенттік баждарды төлеуге ұсынылатын мерзімге де қатысты болды. Егер бұрын төлем мерзімі 2 ай + қосымша 6 ай болса (бажды 50%-ға ұлғайтумен), онда жаңа қағидаларға сәйкес мерзім 2 айға + қосымша 1 айға өзгерді (баж 100%-ға ұлғайтылған).

Осылайша, үш ай мерзім өткеннен кейін төленген баж болмаған жағдайда өтінім кері қайтарып алынды деп танылады¹⁶. Бұл шара баж салығын төлеу мақсатынсыз берілетін өтінімдер бойынша іс жүргізу мерзімін қысқартуға бағытталған, бірақ өтінімдері кейінірек басымдыққа ие нақты мүдделі кәсіпкерлерді тіркеуден бас тарту үшін нақты негіз болып табылады.

Бұл өзгерістер заң шығарушының әкімшілік рәсімдерді қатаңдату арқылы құқықтық нормаларды жетілдіру бағытындағы дәйекті жұмысын көрсетеді, сонымен бірге олар патенттік тролльдердің қызметіне тиімді кедергі келтіре алады және Ресей заңнамасы бүгінгі патенттік троллингтен шығатын сын-қатерге жауап береді деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, авторлар патенттік тролльдердің қызметіне қарсы іс-қимылдың қосымша тәсілі ретінде өтінім берушінің өтінімде көрсетілген тауарлар мен қызметтерге қатысты тауар белгісін нақты коммерциялық пайдалануды жүзеге асыруға міндеттенетін мерзім туралы мәліметтерді беруден тұратын әкімшілік рәсімдегі өзгерісті ұсынады.

¹⁶ Ресей Федерациясы Үкіметінің 2008 жылғы 10 желтоқсандағы № 941 «Өнертабысқа, пайдалы модельге, өнеркәсіптік үлгіге патентпен, тауар белгісін және қызмет көрсету белгісін мемлекеттік тіркеумен, географиялық атауды, тауар шығарылған жердің атауын мемлекеттік тіркеумен және айрықша құқық берумен, сондай-ақ зияткерлік қызмет нәтижесіне айрықша құқықты немесе даралау құралын, айрықша құқық кепілін иеліктен шығаруды, шарт бойынша осындай нәтижені немесе осындай құралды пайдалану құқығын беруді, осындай нәтижеге айрықша құқықты немесе шартсыз осындай құралды ауыстыруды мемлекеттік тіркеумен байланысты заңды маңызды әрекеттерді жасауға байланысты патенттік және өзге де баждар жөніндегі ережені бекіту туралы» қаулысы (ред. 18.09.2024) // Құқықтық актілерді ресми жариялау: сайт. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/> (жүгінген күні: 09.10.2024).

Мәселен, өтініш беруші белгіні тіркегеннен кейін бір жыл ішінде нақты тауарлар мен қызметтерге қатысты тауар белгісін коммерциялық пайдалану туралы, тауарларды азаматтық айналымға енгізу процесіне ықпал ететін және тіркелген белгіні пайдаланудың нақты ниетін растайтын өзге де іс-әрекеттер жасау туралы мәліметтерді ұсынуға міндеттенеді. Мәліметтер ұсынылмаған не мұндай мәліметтер жеткіліксіз деп танылған жағдайда ашық тізілімдерде коммерциялық пайдалануды растамағаны туралы тиісті белгі қойылады.

Осылайша, егер құқық иесі «жас» тауар белгісін коммерциялық пайдалануды растамаса, онда оны пайдаланбау себебінен тауар белгісін мерзімінен бұрын тоқтатуға мүдделі адамдарды шектейтін РФ АҚ 1486-бабында көзделген міндетті үш жылдық мерзім оған қатысты қолданысын тоқтатады. Мұндай белгі мүдделі тұлғаға үш жылдық күту мерзімінен өтуге және құқық иеленушіге тауар белгісіне құқықтан бас тарту туралы өтінішпен не иеліктен шығару туралы шартты ертерек жасасу туралы ұсыныспен Роспатентке жүгіну ұсынысын мерзімінен бұрын жіберуге, сондай-ақ келісімге қол жеткізілмеген жағдайда тиісті затпен талап қою арызын беру мерзімін жақындатуға мүмкіндік береді.

Ресей заңнамасы бүгінде патенттік троллинг беретін сын-қатерге жауап береді.

Ұсынылған әкімшілік рәсімді қосымша қатаңдату тауар белгісіне айрықша құқықтың пайдаланылмауы бойынша қолданылуын тоқтату рәсімінің қолжетімділігін қамтамасыз етеді. Авторлардың пікірінше, бұл тауар белгілерін иеленушілердің коммерциялық қызметіне ынталандырушы әсер етуі және патенттік тролльдер үшін қосымша кедергілер тудыруға қабілетті, себебі тауар белгісін мақсатты пайдалану олар үшін қызығушылық тудырмайды, ал нақты коммерциялық әрекеттерді жүзеге асыру міндеті қаржылық және уақыт шығындарының қосымша көзі болуы мүмкін.

Осы зерттеуді аяқтай отырып, патенттік тролльдердің тактикалық тәсілдерінің жоғарыда келтірілген жіктелімі мен шолуы, кәсіпкерлерге теріс әсер ету әдістерін таңдау логикасының жариялылығы бизнесті қорғаудың алдын алу шарасы болып табылатынын, бұл қолданыстағы бәсекеге қабілетті бизнес-ландшафты нығайтуға мүмкіндік беретінін атап өткен жөн. Сонымен қатар әкімшілік рәсімдерді қатаңдату арқылы болса да заңнаманы жетілдіру сот практикасына шолуларда жүйеленген тәсілдермен ұштастыра отырып әкімшілік мерзімдерді қысқарту, әлденеше рет құқықты теріс пайдалану әрекеттерінің қалыптасқан жүйесі жөнінде белгі беруге мүмкіндік береді, зияткерлік меншік жөніндегі қазіргі заңнамаға қарсы тұрған патенттік

Ұсынылған әкімшілік рәсімді қосымша қатаңдату тауар белгісіне айрықша құқықтың пайдаланылмауы бойынша қолданылуын тоқтату рәсімінің қолжетімділігін қамтамасыз етеді.

троллингпен күрес жөніндегі тұрақты және кешенді базаны қалыптастырады. Бұл ретте қолданыстағы әкімшілік тәртіпке ұсынылған өзгерістермен бірге патенттік троллингке қарсы іс-қимылдың қалыптасып отырған құқықтық шарттары нарықтың серпінді дамуын және тауар белгілері саласындағы құқықты теріс пайдаланумен күресті қолдауға қабілетті.

Әдебиеттер тізімі

1. Ворожевич, А. С. Патентный троллинг: сущность, история, правовые механизмы борьбы / А. С. Ворожевич // Закон. – 2013. – № 9. – С. 68–81.
2. Патентное рейдерство идет в Россию / Г. В. Панкина, Л. А. Сашина, А. А. Слыхов, Т. М. Терешкина // Компетентность. – 2011. – № 4–5 (85–86). – С. 34–41.
3. Барабашев, А. Г. Патентный троллинг и правовое регулирование искусственного интеллекта (на примере опыта Соединенных Штатов Америки) / А. Г. Барабашев, Д. В. Пономарева // Вестник Университета имени О. Е. Кутафина (МГЮА). – 2021. – № 1 (77). – С. 39–46.
4. Васильев, Д. В. Патентный троллинг: зарубежный опыт и правоприменительная практика в России / Д. В. Васильев // Образование. Наука. Научные кадры. – 2019. – № 4. – С. 97–101. – DOI: 10.24411/2073–3305–2019–10193.
5. Васильев, Д. В. Правоприменительная практика и зарубежный опыт в противоборстве с «патентным троллингом» / Д. В. Васильев, А. А. Ласкин // Гуманитарное пространство. – 2020. – Т. 9, № 1. – С. 83–93.
6. Прохоров, В. А. Злоупотребление правом при обращении в суд с исковым заявлением о взыскании компенсации за нарушение исключительного права на товарный знак / В. А. Прохоров // Вестник Удмуртского университета. Серия: Экономика и право. – 2024. – Т. 34, № 4. – С. 709–715.
7. Дятлова, А. В. Противодействие патентному троллингу (на примере опыта США и Китая) / А. В. Дятлова // Современная наука: актуальные проблемы теории и практики. Серия: Экономика и право. – 2021. – № 6. – С. 106–110.
8. Мушавкина, П. Критерии определения злоупотребления правом «патентными троллями» / П. Мушавкина // Правовая защита интеллектуальной собственности: проблемы теории и практики: Сборник материалов XII Международного юридического форума (IP Форума). В 2 томах, Универси-

тет имени О. Е. Кутафина (МГЮА), 16–17 февраля 2024 года. – Москва: Московский государственный юридический университет им. О. Е. Кутафина (МГЮА), 2024. – С. 249–252.

9. Защита исключительных прав на патентоохраняемые объекты: монография / А. С. Ворожевич. – Москва: Статут, 2020. – 179 с. – ISBN 978–5–8354–1624–0.

Авторлар туралы ақпарат

Шлапунов Александр Юрьевич, ФӨМИ Сібір орталығының бастығы (Жаңасібір қ., Планетная көш., 30 үй, 2а корп.), ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-5692-0048>, SPIN-коды: 8705–0196; shlapunov@rupto.ru

Мачнева Вера Юрьевна, ФӨМИ Сібір орталығының зияткерлік меншік бойынша 2-санатты мемлекеттік сарапшысы (Жаңасібір қ., Планетная көш., 30-үй, 2а корп.), ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-5917-5751>, SPIN-коды: 4016–1124; vera.machneva@rupto.ru

References

1. Vorozhevich, A. S. (2013), "Patent trolling: essence, history, legal mechanisms to combat it", *Zakon*, no. 9, pp. 68–79.
2. Pankina, G. V., Sashina, L. A., Slyhov, A. A. and Tereshkina, T. M. (2011), "Patent raiding is coming to Russia", *Kompetentnost*, no. 4–5 (85–86), pp. 34–41.
3. Barabashev, A. G. and Ponomareva D. V. (2021), "Patent Trolling and the Legal Regulation of Artificial Intelligence (United States of America)", *Vestnik Universiteta imeni O. E. Kutafina (MGYUA)*, no 1 (77), pp. 39–46.
4. Vasijev, D. V. (2019), "Patent trolling: foreign experience and law enforcement practice in Russia", *Obrazovanie. Nauka. Nauchnye kadry*, no. 4, pp. 97–101.
5. Vasiljev, D. V. and Laskin A. A. (2020), "Law Enforcement Practice and Foreign Experience in Combating "Patent Trolling", *Gumanitarnoe prostranstvo*, vol. 9, no. 1, pp. 83–93.
6. Prohorov, V. A. (2024), "Abuse of the right when applying to the court with a claim for recovery of compensation

for infringement of the exclusive right to a trademark", *Vestnik Udmurtskogo universiteta. Seriya Ekonomika i pravo*, vol. 34, no. 4, pp. 709–715.

7. Dyatlova, A. V. (2021), "Countering Patent Trolling (US and Chinese Experience)", *Sovremennaya nauka: aktual'nye problemy teorii i praktiki. Seriya: Ekonomika i pravo*, no. 6, pp. 106–110.
8. Mushavkina, P. (2024), "Criteria for determining abuse of right by "patent trolls", *Pravovaya zashchita intellektual'noj sobstvennosti: problemy teorii i praktiki: Sbornik materialov XII Mezhdunarodnogo yuridicheskogo foruma (IP Forum)*, [Legal Protection of Intellectual Property: Problems of Theory and Practice: Proceedings of the XII International Legal Forum (IP Forum)], in 2 volumes, Kutafin Moscow State Law University (MSAL), Moscow, Russian Federation, February 16–17, 2024, pp. 249–252.
9. Vorozhevich, A. S. (2020), *Zashchita isklyuchitel'nyh prav na patentoohranyaemye objekty* [Protection of exclusive rights to patent-protected subject matter], monograph, *Statut*, Moscow, Russia.

Information about the authors

Alexander Yu. Shlapunov, Head of the Siberian Center FIPS (Novosibirsk, Planetnaya str., 30, bld. 2A), ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-5692-0048>, SPIN-code: 8705–0196; shlapunov@rupto.ru

Vera Yu. Machneva, State Expert on Intellectual Property, 2nd category, (Novosibirsk, Planetnaya str., 30, bld. 2A), ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-5917-5751>, SPIN-code: 4016–1124; vera.machneva@rupto.ru

Авторлар мүдделер қақтығысының жоқтығын мәлімдейді.

The authors declare no conflict of interests.

Редакцияға 11.11.2024 ж. келіп түсті
Рецензияланғаннан кейін 10.12.2024 ж. пысықталды
Жариялауға 18.12.2024 ж. қабылданды

Ғылыми мақала

Original article

УДК 347.771

EDN <https://elibrary.ru/mniwqe>

Дәрілік затқа, пестицидке және агрохимикатқа қатысты өнертабысқа патентті ұзарту: статистика және сауалнама нәтижелері

Андрей Львович Журавлев, Николай Борисович Лысков,
Татьяна Алексеевна Беззаботнова, Наталия Владимировна Алисова[✉]

Федералдық өнеркәсіптік меншік институты

[✉]nataliia.alisova@rupto.ru

Аңдатпа: бұл жұмыстың өзектілігі фармацевтика саласын дамытудың жоғары маңыздылығына негізделген, атап айтқанда, РФ Үкіметі бекіткен фармацевтика өнеркәсібінің 2030 жылға дейінгі даму стратегиясында көрсетілген. Мақсаты – жетекші патенттік-құқықтық фирмалар мен дәрілік заттардың айналымы саласында жұмыс істейтін бизнес-қоғамдастық өкілдерінің пікірін ескере отырып, өнертабысқа патенттің қолданылу мерзімін ұзарту саласындағы ресей заңнамасын талдау. Жұмыста патенттің қолданылу мерзімін ұзартудың қолданыстағы рәсіміне қанағаттанушылықты зерттеу үшін пайдаланушыларға сауалнама жүргізу әдісі қолданылған, ұзарту институтына қатысты тиісті статистикалық деректер берілген. Зерттеу нәтижесінде дәрілік заттар, пестицидтер және агрохимикаттар саласындағы өнертабыстарға патенттің қолданылу мерзімін ұзартудың жоғары сұранысқа ие екендігі анықталды. Алынған нәтижелер РФ нормативтік құқықтық актілеріне өзгерістер енгізу бойынша ұсыныстар әзірлеу тұрғысынан көптеген адамдар үшін қызығушылық тудырады. Зерттеулер Еуразиялық патенттік ведомствомен бірлесіп «Еуразиялық өңірде патенттің қолданылу мерзімін ұзартудың құқықтық режимі» FЗЖ орындауға арналған № 05/2024 шарт аясында жүргізілді.

Негізгі сөздер: өнертабыс, дәрілік препарат, пестицид, агрохимикат, патенттің қолданылу мерзімін ұзарту

Дәйексөз алу үшін: Журавлев А. Л., Лысков Н. Б., Беззаботнова Т. А., Алисова Н. В. Дәрілік затқа, пестицидке және агрохимикатқа қатысты өнертабысқа патентті ұзарту: статистика және сауалнама нәтижелері // ФӨМИ хабаршысы. 2025. Т. 4, № 1 (11). 40–47 бет.

Patent renewal for invention related to medicinal product, pesticide and agrochemical: statistics and questionnaire results

Andrey L. Zhuravlev, Nikolay B. Lyskov, Tatiana A. Bezzabotnova, Natalia V. Alisova[✉]

The Federal Institute of Industrial Property

[✉]nataliia.alisova@rupto.ru

Abstract: the relevance of this paper is due to the high importance of the development of the pharmaceutical industry in accordance with the Strategy for the Development of the Pharmaceutical Industry until 2030 approved by the Government of the Russian Federation. The purpose of this paper is to analyze the Russian legislation in the field of patent term extension taking into account the opinions of leading patent

law firms and representatives of the business community working in the field of drug circulation. The paper utilizes a questionnaire survey method to investigate the satisfaction with the current patent term extension procedure among patent law firms and leading pharmaceutical industries engaged in invention-related activities and provides relevant statistical data concerning the institution of extension. The study found that patent term extension for inventions in the field of pharmaceuticals, pesticides and agrochemicals is in high demand. The presented results will be of interest to a wide range of persons from the point of view of developing proposals for amendments to the regulatory legal acts of the Russian Federation. The study was carried out jointly with the Eurasian Patent Office within the framework of the research work on the topic "Legal regime of patent term extension in the Eurasian region".

Keywords: invention, medicinal product, pesticide, agrochemical, patent term extension.

For citation: Zhuravlev A. L., Lyskov N. B., Bezzabotnova T. A., Alisova N. V. Patent renewal for an invention related to a medicinal product, pesticide and agrochemical: statistics and results of the questionnaire // Bulletin of Federal Institute of Industrial Property. 2025. Vol. 4, No 1(11): 40–47 (In Russ.).

КСРО-да жоспарланған социалистік экономика және авторлық куәлік түрінде өнертабыстарды қорғаудың дамыған институты жағдайында қорғау құжаттарының қолданылу мерзімін ұзарту қажеттілігі болған жоқ. Елдегі саяси жағдайдың өзгеруі және экономиканың нарықтық формасына көшу нәтижесінде зияткерлік қызмет нәтижелерін қорғау институты өзгерді.

Өнертабыстарды қорғаудың бірыңғай нысаны ретінде патенттік форма КСРО-дағы өнертабыстар туралы заңда бекітілген¹. Осы заңға сәйкес өнертабысқа патенттің қолданылу мерзімі КСРО Мемлекеттік патенттік ведомствосына (КСРО Мемпатенті) өтінім келіп түскен күннен бастап 20 жылды құрады².

Бұл норма 1992 жылы РФ Патенттік заңы күшіне енгеннен кейін өзгерген жоқ, 3-баптың 3-тармағы өнертабысқа арналған патент РФ Патенттік ведомствосына өтінім түскен күннен бастап 20 жыл бойы қолданылатынын көрсетті³. 1990 жылдардағы РФ экономикалық жағдайының нәтижесінде, фармацевтика саласындағы кәсіпорындар рентабельділікке байланысты жабылғанда немесе шетелдік фармацевтикалық компаниялар сатып алған кезде, патенттің қолданылу мерзімін ұзарту мәселесі өзекті болмады.

Алғаш рет дәрілік затқа, пестицидке және агрохимикатқа қатысты өнертабысқа айрықша құқықтың қолданылу мерзімін ұзарту Ресей заңнамасына 2003 жылы енгізілді⁴ [1].

РФ Патенттік заңының 3-бабының 3-тармағына сәйкес, 2003 жылы енгізілген өзгерістер мен толықтыруларды ескере отырып, өнертабысқа патенттің қолданылу мерзімі зияткерлік меншік жөніндегі

Алғаш рет дәрілік затқа, пестицидке және агрохимикатқа қатысты өнертабысқа айрықша құқықтың қолданылу мерзімін ұзарту Ресей заңнамасына 2003 жылы енгізілді.

федералды атқарушы органға өтініш берген күннен бастап 20 жылды құрады. Алайда, қолдану үшін заңда белгіленген тәртіппен рұқсат алу талап етілетін дәрілік затқа, пестицидке немесе агрохимикатқа қатысты өнертабыстар үшін патенттің қолданылу мерзімін бес жылды шегере отырып өнертабысқа өтінім берілген күннен бастап алғашқы қолдануға рұқсат алынған күнге дейін есептелетін мерзімге 20 жылға ұзарту көзделген. Бұл ретте өнертабысқа патенттің қолданылуы ұзартылатын мерзім бес жылмен шектелді. Ұзарту туралы өтінішті патент иесі зияткерлік меншік жөніндегі федералды атқарушы органға патенттің қолданылу кезеңінде жоғарыда аталған рұқсатты алған күннен бастап алты ай өткенге дейін немесе осы мерзімдердің қайсысы кеш аяқталатынына байланысты патент берілген күнге дейін беруі керек.

Заңның осы тармағын басшылыққа ала отырып, патент иелері дәрілік затқа қатысты патенттің қолданылу мерзімін ұзартуға өтінішхаттар бере бастады.

Алайда, заң нормасын практикада қолдану ұзарту тәртібін, атап айтқанда ұзарту рәсімін түсіндіретін және осы рәсім қолданылатын өнертабыс объектілерін нақтылайтын заңға тәуелді нормативтік құқықтық актілердің болмауына байланысты айтарлықтай қиындықтарға тап болды.

Сонымен қатар, мұндай ұзартулардың саны аз болғанын және кез келген елеулі құқық қолдану тәжірибесі байқалмағанын атап өтуге болмайды, оның үстіне ұзартуды негізінен шетелдік фармацевтикалық фирмалар сұрады [2].

Осы институттың маңыздылығын ескере отырып, заң шығарушы оны РФ Азаматтық кодексінің (АК)

¹ Өнертабысқа құқық мемлекет тарапынан қорғалады және патентпен куәландырылады (КСРО-ның 1991 жылғы 31 мамырдағы № 2213-1 «КСРО-дағы өнертабыстар туралы» заңының 3-бабының 1-тармағы // КонсультантПлюс: сайт. URL: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_18406 (жүгінген күні: 11.11.2024).

² Сол жерде.

³ Ресей Федерациясының 23.09.1992 № 3517-1 патенттік заңы (02.02.2006 ж. ред.). Күшін жойды // КонсультантПлюс: сайт. – URL: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_979 (жүгінген күні: 11.11.2024).

⁴ «Ресей Федерациясының Патенттік заңына өзгертулер мен толықтыруларды енгізу туралы» 07.02.2003ж. № 22-ФЗ федералдық заңы. Күшін жойды // КонсультантПлюс: сайт. URL: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_40913 (жүгінген күні: 11.11.2024).

РФ Азаматтық кодексінің 1363-бабының 2-тармағына сәйкес өнертабысқа айрықша құқықтың қолданылу мерзімін ұзарту кезінде РФ өнертабыстарының мемлекеттік тізіліміне енгізілген өзінің тіркеу нөмірі бар қосымша патент беру қарастырылған.

жаңа, төртінші бөлігіне енгізді, онда ережелер шамалы өзгерістерге ұшырады⁶.

РФ АК төртінші бөлігі қабылданған кезде дәрілік затқа қатысты өнертабысқа патенттің қолданылу мерзімін ұзартуды сұрайтын өтініштер саны өсті, бұл ұзарту туралы өтініштерді қарау процедурасын реттейтін заңға тәуелді нормативтік құқықтық актілерді қабылдау қажеттілігіне әкелді. Заңға тәуелді актіні қабылдауды Роспатент осы салада тиісті зерттеулер жүргізгеннен кейін бастады [3]. Алайда, құқық қолдану практикасы ұзартуға қатысты заңға тәуелді нормативтік құқықтық актінің де, РФ АК төртінші бөлігінде көрсетілген нормалардың да елеулі кемшіліктерін анықтауға мүмкіндік берді [4, 5].

Жоғарыда айтылғандарды ескере отырып, сондай-ақ РФ АК 2014 жылғы төртінші бөлігінің жаңа редакциясындағы сот және құқық қолдану практикасы мен шетелдік тәжірибені ескере отырып, 1363-бап өзгеріске ұшырады.

Патенттің қолданылу мерзімі зияткерлік меншік жөніндегі федералды атқарушы органға патент беруге өтінім берілген күннен бастап немесе өтінім бөлінген жағдайда (РФ АК 1381-бабының 4-тармағы) бастапқы өтінім берілген күннен бастап бұрынғысынша 20 жыл болып қалды. Сонымен бірге, РФ АК 1363-бабының 2-тармағы өнертабысқа патенттің қолданылу мерзімін ұзарту және жаңа қорғау құжатын – қосымша патент беру тәртібіне қатысты өзгерістерге ұшырады [6].

Бұл ретте әдебиетте айтылған [7, 8] Еуропалық патенттік конвенцияға (ЕПК) қатысушы елдерде берілетін қосымша қорғау куәлігі (ҚҚК) РФ АК 1363-бабының 2-тармағының нормасымен айқындалған қосымша патентке сәйкес келеді деген пікірмен келісуге болмайды.

Шетелдік юрисдикцияларда қолданылатын нормаларға сәйкес патентті ұзарту туралы оң шешім қабылданған кезде ҚҚК беріледі, оның нөмірі тізілімге енгізіледі, ол туралы мәліметтер жарияланады және

ол бастапқы патенттің бөлігі ретінде қаралады, яғни ұзарту қолдануға тиісті рұқсат алу талап етілген өнертабысқа қатысты ғана жүзеге асырылады. Бұл жағдайда өнертабыс формуласын түзету жүзеге асырылмайды, бұл ҚҚК тіркеу процедурасы мен РФ заңнамасында көзделген қосымша патент берудегі түбегейлі айырмашылық болып табылады.

РФ АК 1363-бабының 2-тармағына сәйкес өнертабысқа айрықша құқықтың қолданылу мерзімін ұзарту кезінде РФ өнертабыстарының Мемлекеттік тізіліміне енгізілген өзінің тіркеу нөмірі бар қосымша патент беру қарастырылған. Бұл норманың маңызды айырмашылықтарының бірі қосымша патент құқықтардың жаңа көлемін куәландыруынан тұрады, себебі онда формуланы түзетудің барлық артықшылықтарымен және кемшіліктерімен бірінші рұқсат алынған нақты өнімді сипаттайтын өнертабыстың жаңа формуласы бар.

Сондай-ақ дәрілік затқа⁶ қатысты өнертабысқа патенттің қолданылу мерзімін ұзарту туралы өтінішті қарау рәсіміне де, материалдық құқық нормаларына да қатысты заңға тәуелді нормативтік құқықтық актілер қабылданды⁷. Жаңа тәртіпті енгізу РФ АК алдыңғы редакциясында және ұзарту туралы Әкімшілік регламентте құқықтық белгісіздік бар кейбір ережелерді нақтылауға мүмкіндік берді.

Қосымша патент беру мүмкіндігін талдау кезінде тіркеу куәлігінде көрсетілген дәрілік заттың белсенді ингредиентінің сипаттамасымен өнертабыс формуласында баяндалған қосылысты немесе қосылыстар тобын құқықтық қорғау көлемін айқындайтын белгілер жиынтығының сәйкестігін тексеру жүргізілетінін атап өткен жөн. Осыған ұқсас тәсіл тіркеу куәлігінде көрсетілген дәрілік нысанды айқындайтын композицияның мақсаты мен оның құрамын ескере отырып, дәрілік заттың құрамын тексеру кезінде жүзеге асырылады.

Бұл ережелер қосылысты немесе композицияны белгілі бір мақсатта қолдану сияқты өнертабыс объектісіне де қолданылады, себебі өнімді қолдану патенті белгілі бір мақсатта өнімнің өзін қорғайды [9].

Осылайша, дәрілік затқа қатысты өнертабысқа патенттің қолданылуын ұзарту институтына «сәйкестілік» ұғымы енгізілді [10]. Сонымен қатар, қосымша, құқық қолдану ерекшеліктерін ескере отырып, Ресей

Федерациясында қосымша патентті әкімшілік және сот тәртібімен даулау мүмкіндігі жүзеге асырылды [11, 12]. Өнертабысқа, пайдалы модельге, өнеркәсіптік үлгіге және осы құқықты куәландыратын патентке,

⁶ Ресей Федерациясының Азаматтық кодексі (төртінші бөлігі) 18.12.2006 № 230-ФЗ (ред. 01.07.2017) // КонсультантПлюс: сайт. URL: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_64629/ (жүгінген күні: 11.11.2024).

⁶ Ресей Федерациясының Экономикалық даму министрлігінің 2015 жылғы 3 қарашадағы № 810 «Федералдық зияткерлік меншік қызметінің өнертабысқа айрықша құқықтың қолданылу мерзімін ұзарту және осы құқықты куәландыратын патент бойынша мемлекеттік қызмет көрсетудің әкімшілік ережесін бекіту туралы» бұйрығы // КонсультантПлюс: сайт. URL: www.pravo.gov.ru (жүгінген күні: 14.11.2022).

⁷ Ресей Федерациясының Экономикалық даму министрлігінің 2015 жылғы 3 қарашадағы № 809 «Өнертабысқа қосымша патент беру және қолдану тәртібін бекіту, өнертабысқа патенттің қолданылу мерзімін ұзарту туралы» бұйрығы // КонсультантПлюс: сайт. URL: www.pravo.gov.ru (жүгінген күні: 14.11.2022).

1-кесте.

2015-2023 жылдар кезеңінде дәрілік заттарға, пестицидтерге және агрохимикаттарға қатысты өнертабысқа патенттің қолданылу мерзімін ұзарту туралы өтініштердің саны

Table 1.

The number of applications for the extension of a patent for an invention related to medicinal products, pesticides and agrochemicals for the period 2015–2023

Дәрілік заттарға, пестицидтерге және агрохимикаттарға жататын өнертабысқа патенттің қолданылу мерзімін ұзарту туралы өтініштердің жылдар бойынша түсуі									
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Барлығы, олардың ішінде:	23	42	25	15	23	26	51	40	39
Қанағаттандырылды	19	30	18	7	20	17	23	24	20
Бас тарту	4	12	7	8	3	9	28	15	15
Қарау аяқталмады	0	0	0	0	0	0	0	1	4

Авторлар Роспатентке өтініштердің түсу деректері бойынша жасады. Compiled by the authors based on the receipt of applications to Rospatent

оның ішінде қосымша патентке айрықша құқықтың қолданылуы жарамсыз деп танылады немесе РФ АК 1398 және 1399-баптарында көзделген негіздер мен тәртіп бойынша мерзімінен бұрын тоқтатылады. Дәрілік зат, пестицид немесе агрохимикат сияқты өнертабысқа, сондай-ақ оны қуәландыратын қосымша патенттің әрекетіне қатысты өнертабысқа айрықша құқықтың қолданылу мерзімін ұзарту РФ АК 1363-бабының 2-тармағында көзделген шарттар бұзылған жағдайда жарамсыз деп танылады.

Баяндалғанды ескере отырып, 2015-2023 жылдар кезеңінде, яғни қолданыстағы заңнама жағдайында дәрілік заттарға, пестицидтерге және агрохимикаттарға қатысты өнертабысқа патенттің қолданылу мерзімін ұзарту туралы Роспатентке өтініштердің түсу статистикасын талдау қызығушылық тудырады.

2015-2023 жылдары дәрілік заттарға, пестицидтерге және агрохимикаттарға қатысты өнертабысқа патенттің қолданылу мерзімін ұзарту туралы Роспатентке өтініштердің түсуін талдау аталған институттың сұранысқа ие екенін көрсетеді. Көрсетілген кезеңде ұзарту туралы барлығы 284 өтініш берілді (1-кесте).

Патенттің қолданылу мерзімін ұзарту туралы келіп түскен өтініштердің негізгі үлесі (73,94%) шетелдік фармацевтикалық компаниялар иеленетін өнертабыстарға жатады. Олардың ішінде берілген өтініштердің 56,7% – АҚШ, Швейцария, Жапония және Германия сияқты өнеркәсіптік дамыған елдердің компанияларының үлесінде, 17,25% – басқа шет елдердің компанияларына, 26,1% – ресей сегментінің үлесіне тиесілі (2-кесте).

Берілген өтініштердің барлық ауқымынан Роспатент 178 бірлікті (62,7%) қанағаттандырды, 101 бірлік (35,5%) бойынша ұзартудан бас тартылды, 5 бірлік (1,8%) бойынша іс жүргізу осы уақытқа дейін аяқталған жоқ.

2-кесте.

Құқық иеленушілер бойынша ұзарту туралы өтініштерді бөлу 2015-2023 жж. кезеңге жиынтық түрде.

Table 2.

Distribution of extension applications by patent holders in total for the period 2015–2023

Патент иеленуші елдердің коды	Ұзарту туралы өтініштер саны	Ұзарту туралы өтініштердің %
KZ	74	26,06
JP	39	13,73
CH	40	14,08
DE	15	5,28
ES	9	3,17
US	67	23,59
ҚАЛҒАНЫ	40	14,08

Авторлар Роспатентке өтініштердің түсу деректері бойынша жасады.

Compiled by the authors based on the receipt of applications to Rospatent

Патенттің қолданылу мерзімін абсолютті негіздер бойынша ұзартудан бас тартудың ішінде мынадай себептерді бөліп көрсетуге болады:

- негізінде, өтініш өнертабысты ұзартуға жатпайды (жылдық бажды төлеу) – 39 бірлік (69,64%);
- өтініш беру мерзімін бұзу – 11 бірлік (19,64%);
- бас тартудың өзге себептері – 6 бірлік (10,73%).

Мүдделі тараптардың пікірін зерттеу үшін дәрілік затқа, пестицидке, агрохимикатқа қатысты өнертабысқа айрықша құқықтың қолданылу мерзімін ұзартудың құқықтық режимінің әртүрлі аспектілеріне қатысты сауалнама әзірленді. Сауалнамада ұзарту шарттарына, ұзартуға арналған объектілер тізбесіне, ұзарту мерзімдеріне, ұзартулар санына қатысты мәселелер қамтылды.

Патенттің қолданылу мерзімін ұзартудан бас тартудың ішінде келесі себептерді атап өтуге болады:

- a) сараптама шешімі бойынша – 28 бірлік (62,2%);
- b) сұрауға/қайтарып алуға жауап ұсынбау – 9 бірлік (20%);
- c) бас тартудың өзге себептері – 8 бірлік (17,8%).

Осылайша, ұсынылған деректер дәрілік заттарға, пестицидтерге және агрохимикаттарға қатысты өнертабысқа патенттің қолданылуын ұзарту институтының қажеттілігін көрсетеді. Бұл институтты шетелдік құқық иелері де, отандық құқық иелері де пайдаланады.

Жоғарыда айтылғандарды ескере отырып және мүдделі тараптардың пікірін зерттеу мақсатында дәрілік затқа, пестицидке, агрохимикатқа қатысты өнертабысқа айрықша құқықтың қолданылу мерзімін ұзартуға қатысты тоғыз сұрақтан тұратын сауалнама әзірленді. Сауалнамада ұзарту шарттарына, ұзартуға арналған объектілер тізбесіне, ұзарту мерзімдеріне, ұзартулар санына қатысты мәселелер қамтылды.

Сауалнамада мынадай сұрақтардың тізімі болды.

1. Дәрі-дәрмектерге, пестицидтерге және агрохимикаттарға қатысты өнертабыстарға өтінімдерді ұзарту институты қажет пе?
2. Ұзартылатын объектілердің түрлері (дәрі-дәрмектер, пестицидтер, агрохимикаттар) сізді қанағаттандырады ма?
3. Ұзарту мерзімі сізге қолайлы ма?
4. Өнертабыстардың жаңартылатын түрлері (өнімді қолдану, өнім (комбинация, химиялық қосылыс, белгілі химиялық қосылыстың туындысы, композиция) сізді қанағаттандырады ма?
5. Патентті ұзартуды даулау қажет пе?
6. Құқықтық қорғаудың қай түріне артықшылық беріледі?
7. Сізде Ресейде немесе шетелде ұзарту тәжірибесі болды ма?
8. «Бір тіркеу куәлігі – бір патент» қағидаты сақталуы тиіс деп ойлайсыз ба?

9. Дәрілік затқа, пестицидке және агрохимикатқа қатысты өнертабысқа патентті ұзартуға ұсынымхат беру мерзімі жеткілікте ме?

Жоғарыда келтірілген сұрақтарда төрт жауап нұсқасы болды – «Иә», «Жоқ», «Басқасы», «Өз нұсқаңызды көрсетіңіз».

Жоғарыда аталған негізгі сұрақтардан басқа, сауалнамада мынадай қосымша сұрақ қойылды: «Дәрілік затқа, пестицидке және агрохимикатқа қатысты өнертабысқа патентті ұзартуға ұсынымхат берудің қандай мерзімі дұрысырақ?» Жауап ретінде патенттің қолданылу мерзімін ұзарту туралы өтініш беру үшін қажетті уақыт кезеңін (30 күн, 6 ай, 12 ай немесе өз нұсқаңызды көрсетіңіз) көрсететін тармақтардың бірін таңдау ұсынылды.

Бұл сауалнама өнертабысқа байланысты қызметті жүзеге асыратын патенттік сенім білдірілген фирмаларға, отандық және шетелдік жетекші фармацевтикалық фирмаларға, сондай-ақ фармацевтикалық өндірушілер қауымдастығына жіберілді. Барлығы 21 сауалнама жіберілді.

Сауалнама барысында алынған нәтижелер келесі тенденцияларды көрсетеді.

1. Сауалнамаға қатысқан респонденттердің шамамен 69% – Ресейде немесе шетелде дәрілік затқа, пестицидке, агрохимикатқа қатысты өнертабысқа айрықша құқықтың қолданылу мерзімін ұзарту тәжірибесі болған және 31% – бұл салада дербес тәжірибесі болмаған.

2. Респонденттердің көпшілігі (85%) дәрілік затқа, пестицидке, агрохимикатқа қатысты өнертабысқа айрықша құқықтың қолданылу мерзімін ұзарту институтының және өнертабысқа осы құқықты куәландыратын патенттің қажеттілігін растады.

3. Респонденттердің 90%-дан астамын өнертабысқа айрықша құқықтың қолданылу мерзімін ұзарту жүзеге асырылуы мүмкін өнімдердің түрлері (дәрілік зат, пестицид, агрохимикат) қанағаттандырады.

Респонденттердің көпшілігі (85%) дәрілік затқа, пестицидке, агрохимикатқа қатысты өнертабысқа айрықша құқықтың қолданылу мерзімін ұзарту институтының және өнертабысқа осы құқықты куәландыратын патенттің қажеттілігін растады.

4. Қазіргі уақытта өнертабысқа айрықша құқықтың қолданылу мерзімін ұзарту мерзімі 5 жылды құрайды, бұл респонденттердің 62% – қанағаттандырады, ал 15% – осы мерзімнің ұзартуды жақтады, мысалы, 10 жылға дейін, 8% – осы мерзімді 2 жылға дейін қысқарту

«ФӨМИ» ФМБМ басқа да ғылыми-зерттеу жұмыстарының нәтижелерімен «ФӨМИ» ФМБМ ресми сайтының «Ғылыми қызмет» бөлімінде танысуға болады.

туралы, 8% – патенттің қолданылу мерзімін ұзарту фактісінен түбегейлі бас тарту туралы пікір білдірді, 7% – патент беруге өтінім берілген күн мен қолдануға бірінші рұқсат алынған күнге дейінгі мерзімді ескере отырып жеке есеп айырысуды жақтады.

5. Өнертабысқа айрықша құқықтың қолданылу мерзімін ұзарту жүзеге асырылуы мүмкін өнертабыстардың түрлері (өнім, атап айтқанда химиялық қосылыс, белгілі химиялық қосылыстың туындысы, өнімнің комбинациясы, құрамы және қолданылуы) бойынша қанағаттану жөніндегі сауалнама респонденттердің 69%-ы өнертабысқа айрықша құқықтың қолданылу мерзімін ұзарту жүзеге асырылуы мүмкін өнертабыстардың түрлеріне қанағаттанады, 31%-ы өнертабысқа айрықша құқықтың қолданылу мерзімін ұзартуға болатын өнертабыс түрлерімен келіспейтіндіктерін білдірді.

6. Өнертабысқа айрықша құқықтың қолданылу мерзімін ұзартуды және оны куәландыратын қосымша патенттің қолданылу мерзімін ұзартуды даулаудың қолданыстағы рәсіміне қанағаттану мәселесі бойынша респонденттердің 62% – ы оң жауап берді, 31%-ы келіспейтіндіктерін білдірді, оның 50%-ы зияткерлік құқықтар жөніндегі сотта қараудың бұрынғы рәсімін қайтаруды ұсынды, себебі Роспатентте қараудың қолданыстағы рәсімі оларды қанағаттандырмайды.

7. Қосымша патент қазіргі уақытта РФ-да қолданылып жүрген өнертабысты құқықтық қорғаудың нысаны ретінде дәрілік затқа, пестицидке, агрохимикатқа қатысты өнертабысқа айрықша құқықтың қолданылу мерзімін ұзарту рәсімін жүзеге асыру кезінде респонденттердің 69%-ы қажеттіліктерін қанағаттандырады, респонденттердің 23%-ы формуланың жекелеген тармақтарын ұзартуды жақтады, 8%-ы өнертабысқа айрықша құқықтың қолданылу мерзімін ұзарту рәсімін жүзеге асыру (шетелдік юрисдикциялардағыдай) кезінде өнертабысты құқықтық қорғаудың нысаны ретінде ҚҚК туралы пікір білдірді.

8. «Бір тіркеу куәлігі – бір қосымша патент» қағидаты сақталуы тиіс пе деген сұраққа сауалнамаға қатысушылардың 62%-ы теріс, 38%-ы оң жауап берді.

9. Дәрілік затқа, пестицидке, агрохимикатқа қатысты өнертабысқа айрықша құқықтың қолданылу мерзімін ұзарту туралы өтініш беру үшін белгіленген қолданыстағы мерзімнің (6 ай) жеткіліктілігі туралы сауалнамаға респонденттердің 69% «иә», 15% «12 айға дейін ұлғайту», 8% «3 айға дейін қысқарту керек»

деп жауап берді», 8% «патенттің қолданылу мерзімін ұзарту туралы нормалардың өзін алып тастау қажет» деген пікір білдірді.

Осылайша, тұтастай алғанда мынаны айтуға болады:

1. Дәрілік заттарға, пестицидтерге және агрохимикаттарға қатысты өнертабысқа патенттің қолданылу мерзімін ұзарту институты айрықша сұранысқа ие болып табылады. Респонденттердің көпшілігі (85%) осы институттың болу қажеттілігін көреді. 2015-2023 жылдар аралығында ұзарту туралы өтініштердің едәуір саны берілді (284).

2. Ресей Федерациясында өнертабысқа қосымша патент бөлуге негізделген ұзартудың бірегей механизмі қолданылады. Сондай-ақ, дәрілік затқа қатысты өнертабысқа берілетін патенттің қолданылуын ұзарту институтына дәрілік затқа тіркеу куәлігі мен патенттелген техникалық шешімді салыстыруға қатысты «сәйкестілік» ұғымы енгізілді.

3. Құқық иеленушілер өнертабысқа айрықша құқықтың қолданылу мерзімін ұзарту жүзеге асырылуы мүмкін өнімдердің түрлерін (дәрілік зат, пестицид, агрохимикат), сондай-ақ өнертабысқа айрықша құқықтың қолданылу мерзімін ұзарту жүзеге асырылуы мүмкін өнертабыстардың ұзарту мерзімі мен түрлерін ұйымдастырады.

4. Құқық иеленушілерді сондай-ақ дәрілік затқа, пестицидке, агрохимикатқа қатысты өнертабысқа айрықша құқықтың қолданылу мерзімін ұзарту туралы өтініш беру үшін белгіленген 6 ай мерзім қанағаттандырады.

5. Авторлық құқық иелерінің көпшілігі «бір тіркеу куәлігі – бір қосымша патент» қағидасына қанағаттанбайды. Бұл қағида дәрілік препараттарға қатысты өнертабыстар арқылы жүзеге асырылатын [9, 10] жаңарту стратегиясын іске асырудың ықтимал шектелуімен байланысты.

Фармацевтикалық нарықта өнертабыстарды сәтті пайдалану үшін инновациялық фармацевтика өндірушілері мен дженерик өндірушілер арасындағы мүдделер тепе-теңдігін ескеру қажет екені анық.

Фармацевтикалық нарықта өнертабыстарды сәтті пайдалану үшін инновациялық фармацевтика өндірушілері мен дженерик өндірушілер арасындағы мүдделер тепе-теңдігін ескеру қажет екені анық. Мұндай мүдделерді құру өнертабысқа берілетін патенттің қолданылу мерзімін ұзарту институтына қатысты заңнаманы «шебер» реттеу есебінен мүмкін болады.

Әдебиеттер тізімі

1. Благополучная, К. В. Единая патентно-правовая охрана изобретений на территории Таможенного союза России, Беларуси и Казахстана как средство его инновационного развития: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Благополучная Камила Владимировна. – М., 2013. – 130 с.
2. Мотина, Д. В. Продление срока действия исключительных прав на изобретение, относящееся к лекарственному средству / Д. В. Мотина // Интеллектуальная собственность: взгляд в будущее: Сборник материалов II Международной научной конференции молодых ученых. В 2 частях, Москва, 29 апреля 2020 года / под ред. О. А. Флягиной. Часть 1. – Москва: Российская государственная академия интеллектуальной собственности, 2020. – С. 169–178.
3. Кирий, Л. Л. Обзор нормативного регулирования и практики предоставления дополнительного срока охраны изобретению / Л. Л. Кирий, Е. И. Горячева, Д. П. Бондаренко. – М.: Патент, 2008. – 22 с.
4. Соболев, А. Ю. Продление срока действия исключительных прав и патента на изобретение, относящееся к лекарственному средству, пестициду или агрохимикату, – кто виноват и что делать? / А. Ю. Соболев / Изобретательство. – 2009. – Т. 9, № 8. – С. 27–40.
5. Михайлов, А. В. «Резиновые» патенты: российская практика фивольного продления патентов на лекарственные средства / А. В. Михайлов // Патентный поверенный. – 2013. – № 4. – С.20–25.
6. Семенов, В. И. Продление срока действия исключительного права на изобретение, относящееся к лекарственному средству, пестициду и агрохимикату / В. И. Семенов, Н. Б. Лысков, Е. Б. Гаврилова // Патенты и лицензии. – 2017. – № 8. – С. 10–19.
7. Пиличева А. В. Лекарственные средства как объекты патентных прав: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Пиличева Анна Владимировна. - М., 2015. – 222 с.
8. Балашова, А. И. Правовой механизм продления срока патентной монополии на изобретения / А. И. Балашова // Интеллектуальная собственность. Промышленная собственность: научно-практический журнал. – 2024. – № 5. – С. 56–62.
9. Полякова, А. А. Стратегия обновления и применение изобретения по определенному назначению / А. А. Полякова, Н. Б. Лысков // Патенты и лицензии. Интеллектуальные права. – 2024. – № 8. – С. 21–29.
10. Назина, Е. Е. Дополнительный патент на изобретение: возможности и проблемы / Е. Е. Назина // Патентный поверенный. – 2017. – № 1. – С. 35–42.
11. Малахов, Б. А. Особенности оспаривания продления патентов в РФ / Б. А. Малахов, Н. А. Айрапетов // Журнал Суда по интеллектуальным правам. – 2022. – № 1 (35). – С. 97–102.
12. Куминова, А. А. Продление срока действия исключительного права на изобретение и дополнительные

патенты. Процессуальные аспекты / А. А. Куминова // Интеллектуальные права в цифровую эпоху: избранные аспекты. – Москва: Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение высшего образования «Государственный академический университет гуманитарных наук». – 2023. – С. 380–391.

Авторлар туралы ақпарат

Андрей Львович Журавлев, заң ғылымдарының кандидаты, «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты» ФМБМ Халықаралық кооперация орталығының бастығы (Мәскеу, Бережковская жағ., 30-үй, 1-корп.); AZhuravlev@rupto.ru

Николай Борисович Лысков, «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты» ФМБМ химия, биотехнология және медицина орталығының бастығы (Мәскеу, Бережковская жағ., 30-үй, 1-корп.); ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4655-9275>, SPIN-коды: 9975-5097; otd1463@rupto.ru

Татьяна Алексеевна Беззаботнова, «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты» ФМБМ патентердің қолданылуын бақылау бөлімінің бастығы (Мәскеу, Бережковская жағ., 30-үй, 1-корп.); SPIN-коды: 7132-9130; bezzabotnova@rupto.ru

Наталья Владимировна Алисова, «Өнеркәсіптік меншіктің федералдық институты» ФМБМ аға ғылыми қызметкері (Мәскеу, Бережковская жағ., 30-үй, 1-корп.); ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-2825-2610>, SPIN-коды: 4565-9334; natalia.alisova@rupto.ru

Авторлардың мәлімденген үлесі

Барлық бірлескен авторлар тұжырымдаманы әзірлеуге, зерттеу жүргізуге және мақаланы дайындауға айтарлықтай үлес қосты, жарияланғанға дейін соңғы нұсқасын оқып, мақұлдады.

А. Л. Журавлев – тұжырымдамалау, әдіснама, зерттеу жүргізу, қолжазба жасау және оны редакциялау.

Н. Б. Лысков – тұжырымдамалау, әдіснама, зерттеу жүргізу, қолжазба жасау және оны редакциялау.

Н. В. Алисова – қолжазбаны жасау және редакциялау, зерттеу жүргізу.

Т. А. Беззаботнова – статистикалық деректерді дайындау.

References

1. Blagopoluchnaya, K. M. (2013), Unified patent and legal protection of inventions in the territory of the Customs Union of Russia, Belarus, and Kazakhstan as a means of its innovative development. Cand. Sci. Thesis, Russian State Institute of Intellectual Property, Moscow, Russia.
2. Motina, D. V. (2020), Extension of the term of exclusive rights for inventions related to medicinal products. *In Intellectual Property: A Look into the Future: Proceedings of the II International Scientific Conference of Young Scientists*, Russian State Academy of Intellectual Property, Moscow, Part 1, pp. 169–178.
3. Kiriy, L. L., Goryacheva, E. I. & Bondarenko, D. P. (2008), *Obzor normativnogo regulirovaniya i praktiki*

predostavleniya dopolnitel'nogo sroka ohrany izobreteniyu [Overview of regulatory framework and practices for granting additional protection for inventions]. Patent, Moscow, Russia.

4. Sobolev, A. Y. (2009), "Extension of the term of exclusive rights and patents for inventions related to medicinal products, pesticides, or agrochemicals – who is to blame and what to do?", *Inventiveness*, no 9 (8), pp. 27–40.
5. Mikhailov, A. V. (2013), "Rubber" patents: Russian practice of frivolous patent extension for medicinal products", *Patent Attorney*, no 4, pp. 20–25.
6. Gavrilova, E. B., Semenov, V. I., & Lyskov, N. B. (2017), "Extension of the term of exclusive rights for inventions related to medicinal products, pesticides, and agrochemicals", *Patents and Licenses*, no 8, pp. 10–19.
7. Pilicheva, A. V. (2015), Medicinal products as an object of law. Cand. Sc. Thesis, Federal State Research Institution "Institute of Legislation and Comparative Law under the Government of the Russian Federation", Moscow, Russia.
8. Balashova, A. I. (2024), "Legal mechanism for extending the patent monopoly on inventions. Intellectual Property", *Industrial Property: Scientific and Practical Journal*, no 5, pp. 56–62.
9. Polyakova, A. A., & Lyskov, N. B. (2024), "Strategy for updating and applying inventions for a specific purpose", *Patents and Licenses. Intellectual Rights*, no 8, pp. 21–29.
10. Nazina, E. E. (2017), "Additional patent for an invention: Opportunities and challenges", *Patent Attorney*, 1, pp. 35–42.
11. Malakhov, B. A., & Airapetov, N. A. (2022), "Features of challenging patent extensions in the Russian Federation", *Journal of the Intellectual Property Court*, no 1 (35), pp. 97–102.
12. Kuminova, A. A. (2023), "Extension of the term of exclusive rights for inventions and additional patents: Procedural aspects", in *Intellektualnye prava v cifrovuyu epohu: izbrannye aspekty* [Intellectual Rights in the Digital Age: Selected Aspects], Federal State Budgetary Educational Institution of Higher Education

"State Academic University of Humanities", Moscow, pp. 380–391.

Information about authors

Andrey L. Zhuravlev, Cand. Sci. (Law), Head of the FIPS International Cooperation Center of the Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld.1); AZhuravlev@rupto.ru

Nikolay B. Lyskov, Head of the Center for Chemistry, Bio-technology and Medicine of the Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4655-9275>, SPIN-code: 9975-5097; otd1463@rupto.ru

Tatiana A. Bezzabotnova, Head of FIPS Patent Validity Control Department of the Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); SPIN-code: 7132-9130; bezzabotnova@rupto.ru.

Natalia V. Alisova, Senior Researcher of the Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld.1); ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-2825-2610>, SPIN-code: 4565-9334; natalia.alisova@rupto.ru

Contribution of the authors

All the authors made a significant contribution to the development of the concept, research and preparation of the article, read and approved the final version before publication.

A. L. Zhuravlev – conceptualization, methodology, conducting research, manuscript writing and editing.

N. B. Lyskov – conceptualization, methodology, conducting research, manuscript writing and editing.

N. V. Alisova – manuscript creation and editing, conducting research.

T. A. Bezzabotnova – preparation of statistical data.

Авторлар мүдделер қақтығысының жоқтығын мәлімдейді. The authors declare no conflict of interests.

Редакцияға 21.01.2025 ж. келіп түсті
Рецензияланғаннан кейін 24.02.2025 ж. пысықталды
Жариялауға 26.02.2025 ж. қабылданды

3

ПАТЕНТТІК АҚПАРАТТЫҢ
ЭЛЕКТРОНДЫҚ СЕРВИСТЕРІ

Научная статья

Original article

УДК 347.77:026

EDN <https://elibrary.ru/lemwdv>Зияткерлік меншіктің тиімді цифрлық
экожүйесін құру ерекшеліктері**Владимир Олегович Сиротюк,**

РФА басқару мәселелері институты

vsirotyuk@ipu.ru

Аңдатпа: РФ экономикасын ауқымды цифрландыру жағдайында зияткерлік меншікті басқару жүйесін (ЗМ) цифрландыру мәселелері өзекті болып табылады, оның ішінде ЗМ цифрлық ақпараттық қорларын және ЗМ цифрлық экожүйелерін (ЗМ ЦЭЖ) құру міндеттерін шешу. Бұл ретте берілген критерийлер бойынша тиімді ЗМ ЦЭЖ құру тәсілдері, әдістері мен құралдары неғұрлым аз зерттелген. Осы жұмыстың мақсаты ЗМ ЦЭЖ құру жөніндегі талаптарды тұжырымдау, ЗМ ЦЭЖ тиімді мақсаттарын, міндеттері мен функцияларын айқындау болып табылады. Ол үшін ЗМ ЦЭЖ анықтамасы енгізілді, оны қалыптастыру, сүйемелдеу және дамыту тиімділігінің критерийлері мен сапа көрсеткіштері тұжырымдалды. Патенттік-ақпараттық өнімдердің өмірлік циклін басқарудың сервистік моделі ұсынылды. ЗМ басқарудың цифрлық жүйесін пайдаланушылар қабылдайтын шешімдерді ақпараттық қолдаудың тиімді технологиясы қарастырылды. Жұмыста қойылған міндеттерді шешу нәтижесінде ЗМ объектілерінің өмірлік циклін басқарудың, өнертапқыштардың, патенттік, ғылыми-зерттеу және білім беру ұйымдарының және ЗМ басқару жүйесінің басқа субъектілері жұмысының тиімділігі мен сапасы артады. Ұсынылған тәсілдер, модельдер мен әдістер еуразиялық сараптамалық-ақпараттық кеңістіктің ЗМ ЦЭЖ құру кезінде пайдаланылды. Алынған нәтижелер ЗМ басқарудың цифрлық жүйелерін әзірлеу және пайдалану саласындағы сарапшылар мен мамандарға пайдалы болады.

Негізгі сөздер: зияткерлік меншікті басқарудың цифрлық жүйесі, зияткерлік меншіктің цифрлық экожүйесі, зияткерлік меншіктің цифрлық ақпараттық қоры, патенттік ақпарат дерекқоры, патенттік емес ақпарат дерекқоры, көп тақырыпты дерекқор.

Дәйексөз алу үшін: Сиротюк В. О. Зияткерлік меншіктің тиімді цифрлық экожүйесін құру ерекшеліктері // ФӨМИ хабаршысы. 2025. Т. 4, № 1 (11). 48–53 БЕТ.

Features of building an effective digital
ecosystem of intellectual property**Vladimir O. Sirotyuk**

Institute of Control Sciences of Russian Academy of Sciences

vsirotyuk@ipu.ru

Abstract: in the context of large-scale digitalization of the Russian economy, the issues of digitalization of the intellectual property (IP) management system are relevant, including solving the problems of building digital information funds of IP and digital IP ecosystems (DES IP). The least studied in this regard are the approaches, methods and tools for building effective DES IP according to the specified criteria. The

purpose of this work is to formulate requirements for the creation of DES IP, define the goals, objectives and functions of an effective DES IP. For this purpose, a definition of DES IP is introduced, efficiency criteria and quality indicators of its formation, maintenance and development are formulated. A service model for managing the life cycle of patent information products is proposed. An effective technology for information support of decisions made by users of the digital IP management system is considered. As a result of solving the problems set in the work, the efficiency and quality of managing the life cycle of IP objects, the work of inventors, patent, research and educational organizations and other entities of the IP management system are increased. The proposed approaches, models and methods were used in building the DES IP of the Eurasian expert information space. The obtained results will be useful to experts and specialists in the field of development and use of digital information system management systems.

Keywords: digital intellectual property management system, digital ecosystem of intellectual property, digital intellectual property information fund, patent information database, non-patent information database, polythematic database.

For citation: Sirotyuk V. O. Features of building an effective digital ecosystem of intellectual property // Bulletin of Federal Institute of Industrial Property. 2025. Vol. 4, No 1 (11): 48–53 (In Russ.).

Кіріспе

Зияткерлік меншікті басқаруды (ЗМ) цифрландыру бизнес-процестерді іске асырудың жаңа модельдеріне, әдістері мен ақпараттық технологияларына (АТ) көшуді, патенттік-ақпараттық өнімдерді өндіру мен пайдалану тәсілдерін және ЗМ объектілерінің өмірлік циклін қамтитын және пайдаланушылардың талаптарына жауап беретін қызметтер көрсетуді негіздейді [1-3].

ЗМ басқарудың дәстүрлі жүйесін трансформациялау нәтижесінде қалыптастырылатын ЗМ басқарудың цифрлық жүйесі (ЗМ ЦБЖ) ЗМ цифрлық ақпараттық қорын (ЗМ ЦАҚ) құруды және зияткерлік меншікті басқару жүйесі субъектілерінің патенттік-ақпараттық ресурстарын, сервистерін, өнімдері мен қызметтерін интеграциялауды қамтамасыз ететін зияткерлік меншіктің цифрлық экожүйесін (ЗМ ЦЭЖ) құруды көздейді.

ЗМ ЦЭЖ құру өнертапқыштардың, ғалымдардың, патенттік сенім білдірілген өкілдердің, ғылыми-зерттеу және білім беру ұйымдарының және ЗМ басқару жүйесінің басқа да субъектілерінің тиімділігі мен жұмыс сапасын арттыруға мүмкіндік береді.

ЗМ ЦЭЖ құру өнертапқыштардың, ғалымдардың, патенттік сенім білдірілген өкілдердің, ғылыми-зерттеу және білім беру ұйымдарының және ЗМ басқару жүйесінің басқа да субъектілерінің тиімділігі мен жұмыс сапасын арттыруға мүмкіндік береді.

Тиімді ЗМ ЦЭЖ құрудың қажетті шарты ЗМ ЦАҚ дерекқорларында (ДҚ) сақталатын патенттік және патенттік емес ақпарат қорларының қолжетімділігі, сондай-ақ толықтығы, дәйектілігі және өзектілігі болып табылады, оларды құру және оңтайландыру мәселелері дереккөзде қарастырылған [3].

ЗМ ЦЭЖ тиімділіктің берілген критерийлері мен жұмыс істеу сапасының көрсеткіштері бойынша ЗМ басқару жүйесі субъектілерінің оңтайлы өзара іс-қимылын қамтамасыз етуге тиіс. Бұл ЗМ объектілерінің патенттік-ақпараттық өнімдерін өндірудің және коммерцияландырудың сервистік модельдерін әзірлеуді және дамытуды, сондай-ақ ЗМ басқару жүйесінің субъектілері арасындағы өнімнің/қызметтің өмірлік циклінің барлық кезеңдерінде оларды тарта отырып, жұмыс нәтижелерін ұсыну арқылы клиенттердің қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталған экономикалық қатынастарды жетілдіруді, яғни клиенттерді терең білімін талап етеді. Бұл дегеніміз, тиімді ЗМ ЦЭЖ пайдаланушылардың сұраныстарын өңдеудің және көптақырыптық ДҚ (КТДҚ) қалыптастырудың минималды уақытының тиімділік критерийі бойынша клиентке бағдарлану және омниканалдылық қағидаттарында құрылуы керек.

ЗМ ЦЭЖ құру, тиімділіктің берілген критерийлері бойынша ЗМ оңтайлы экожүйесін құру тақырыбы қазіргі уақытта аз зерттелген. ЗМ басқару жүйесін цифрлық трансформациялау мәселелеріне, ЗМ ЦЭЖ қалыптастыру мәселелеріне арналған қолда бар азғантай жарияланымдарда не мүлде назар аударылмайды, не оларды құру проблемалары мен міндеттері қарастырылмай айтылады. Бұл ретте ЗМ экожүйесінің өзі, әдетте, патенттік-ақпараттық қызметтің ерекшеліктері мен сипаттамаларын, ЗМ субъектілерінің өзара іс-қимыл ерекшеліктерін және осы ретте пайдаланылатын патенттік АТ және цифрлық платформаларды ескермей жалпы түрде сипатталады [4, 5].

Осы жұмыста зияткерлік меншіктің цифрлық экожүйесін айқындау енгізілді, оны қалыптастыру жөніндегі талаптар қаралды, ЗМ ЦЭЖ мақсаттары, міндеттері мен функциялары тұжырымдалды, ЗМ ЦЭЖ тиімділік критерийлері мен сапа көрсеткіштері ұсынылды. ЗМ ЦЭЖ маңызды көрсеткіштерінің бірі – деректер мен қызметтердің қолжетімділігі көрсеткішінің сипаттамаларын қарауға ерекше назар аударылды. КТДҚ құру әдістері және ЗМ ЦЭЖ пайдаланушыларына тиімді ақпараттық қолдау көрсету ұсынылды.

ЗМ ЦЭЖ құру деректер мен қосымшалардың тасымалдануын, пайдаланушылардың ұтқырлығын, деректердің қолжетімділігін, бірлесіп жұмыс істеу мүмкіндігін қамтамасыз ететін ашық жүйелердің архитектурасы негізінде жүзеге асырылуға тиіс.

1. ЗМ ЦЭЖ анықтамасы. Құру талаптары мен мақсаттары. ЦЭЖ міндеттері мен функциялары

ЗМ цифрлық экожүйесінің анықтамасын енгізейік.

ЗМ ЦЭЖ ретінде барлық субъектілердің мүддесіндегі зияткерлік қызмет нәтижелерін (ЗҚН) алу, тіркеу, қорғау және пайдалану кезінде материалдық, қаржылық, әлеуметтік, когнитивтік (танымдық), еңбек, ғылыми, патенттік-ақпараттық және басқа ресурстарды оңтайлы пайдалану мақсатында ЗМ субъектілерінің тиімді өзара іс-қимылын қамтамасыз ететін өзара байланысты Т, цифрлық платформалар мен қызметтер желісін түсінетін боламыз.

ЗМ ЦЭЖ ЗМ басқару жүйесінің жалпы цифрлық платформасының құрамдас бөлігі болып табылады. Ол ақпаратты іздеу, ҒЗЖ және ТКЖ орындау кезінде КТДҚ қалыптастыру және пайдалану, өтінімдерді сараптау және олардың патентке қабілеттілігі туралы шешімдер қабылдау; патенттік-ақпараттық және өндірістік-шаруашылық қызметтегі бизнес-процестерді басқару міндеттерін шешу үшін ЗМ субъектілерінің цифрлық платформаларына, АТ және қызметтеріне ЗМ ЦАҚ дерекқорына тиімді, кедергісіз және қауіпсіз цифрлық қолжетімділікті қамтамасыз етуге тиіс.

Бұл факторлар ЗҚН алу және оларды қорғау, коммерциаландыру және ЗМ объектілерін экономикаға беру (енгізу) кезінде ЗМ басқару жүйесінің субъектілері арасындағы жедел коммуникациялық өзара іс-қимылды қамтамасыз ететін ЗМ ЦАҚ-тың бөлінген ақпараттық-басқару құрылымын құруды негіздейді.

Тұжырымдалған талаптар өнімнің/қызметтің өмірлік циклінің барлық кезеңдерінде ЗМ субъектілерінің қажеттіліктерін тиімді қанағаттандыруды қамтамасыз ететін «Сервис ретіндегі ЗМ объектісі (ЗҚН)» сервистік моделі негізінде ЗМ ЦЭЖ құру қажеттілігін туғызады.

ЗМ ЦЭЖ құру, сүйемелдеу және дамытудың мақсаты ЗМ субъектілерінің жекеленген гетерогенді патенттік-ақпараттық ресурстарын, сервистерін, ақпараттық өнімдері мен қызметтерін бірыңғай құрылымдалған, оның ішінде бұлтты, цифрлық ортаға, ЗМ ЦАҚ деректеріне қол жеткізуді басқаруға интеграциялау болып табылады.

ЗМ басқару жүйесін пайдаланушыларға толыққанды және тиімді ақпараттық-технологиялық қызмет көрсету,

оларға жоғары сапалы ақпараттық өнімдер мен қызметтерді ұсыну ЗМ ЦЭЖ міндеттері болып табылады.

ЗМ ЦЭЖ тұжырымдалған міндеттерді шешу үшін ЗМ келесі негізгі функцияларды орындайды:

- ЗМ басқару жүйесінің субъектілері (сарапшылар, ғылыми қоғамдастық, өтініш берушілер, патент иеленушілер, ұйымдар, кәсіпорындар және т.б.) арасында ЗҚН алу, ЗМ объектілеріне қорғау құжаттарын беру кезінде коммуникациялық (процесаралық). Байланыс функциясы ЗМ басқару жүйесінің субъектілері ұсынатын өзара байланысты АТ, ақпараттық өнімдер мен қызметтер желісіне қол жеткізу арқылы жүзеге асырылады;
- сарапшылар қабылдайтын шешімдерді, сондай-ақ ғылыми-техникалық, нормативтік-анықтамалық және басқа да міндеттерді шешуді қолдау үшін ақпараттық. Ақпараттық функция ЗМ ЦАҚ ДҚ ақпаратына қол жеткізу, іздеу және пайдалану, көп тақырыптық дерекқорды пайдаланушылардың сұраныстары бойынша қалыптастыру арқылы жүзеге асырылады;
- құрылатын ЗМ объектілерін экономикаға енгізу (беру), ЗМ объектілерін коммерциаландыру үшін трансферлік. Трансферлік құрамдас бөлікті құру «Сервис ретіндегі ЗМ объектісі (ЗҚН)» сервистік моделін пайдалана отырып жүзеге асырылады.

ЗМ ЦЭЖ құру деректер мен қосымшалардың тасымалдануын, пайдаланушылардың ұтқырлығын, деректердің қолжетімділігін, бірлесіп жұмыс істеу мүмкіндігін қамтамасыз ететін ашық жүйелердің архитектурасы негізінде жүзеге асырылуға тиіс. Ашық жүйелер қағидаттарын ұстану әртүрлі аппараттық-бағдарламалық (цифрлық) платформаларда іске асырылған ЗМ субъектілерінің әртүрлі деректерінің, жүйелерінің, өнімдері мен қызметтерінің өзара іс-қимылы, патенттік-ақпараттық ресурстарды бірыңғай құрылымдық бұлтты ортаға интеграциялау проблемаларын шешуді едәуір дәрежеде жеңілдетеді.

2. Тиімділік критерийлері және ЗМ ЦЭЖ сапа көрсеткіштері

ЗМ ЦЭЖ құру тиімділігінің жалпы критерийі ЦЭЖ ұсынатын ақпараттық өнімдер мен көрсетілетін қызметтерді пайдаланушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыру дәрежесі болып табылады.

ЗМ ЦЭЖ тиімділігінің жеке критерийлері: пайдаланушылардың сұраныстарына қызмет көрсету уақытының ең аз мөлшері, ұсынылатын деректердің, өнімдер

ЗМ ЦЭЖ сапасының көрсеткіштері – деректер мен қызметтердің толықтығы, дұрыстығы, дәйектілігі, мерзімділігі, айшылықсыздығы мен қауіпсіздігінің берілген деңгейлерін қамтамасыз ету.

мен қызметтердің толықтығы, бірыңғай интерфейс негізінде ЗМ субъектілерінің өнімдері мен қызметтерін пайдаланудың ыңғайлылығы және басқалар.

ЗМ ЦЭЖ сапасының көрсеткіштері – деректер мен қызметтердің толықтығы, дұрыстығы, дәйектілігі, мерзімділігі, айшылықсыздығы мен қауіпсіздігінің берілген деңгейлерін қамтамасыз ету.

Көп жағдайда бұл көрсеткіштердің мәндері ЗМ ЦЭЖ-дің патенттік (ПДҚ) және ғылыми-техникалық ақпараттың ДҚ (ҒТА ДҚ) сапа көрсеткіштеріне байланысты. Олардың мәні сонымен қатар деректер мен қызметтерге қолжетімділіктің бөлінген ақпараттық-басқару құрылымын құрудың қолданылатын әдістеріне, ДҚ құрылымдарын құрудың модельдері мен әдістеріне, ПДҚ мен ҒТА ДҚ-да қосымша іздеу стратегиясы мен тактикасын жасауға байланысты. Бұл мәселелерді шешу дереккөздерде қарастырылған [3, 6].

ЦЭЖ деректері мен қызметтерінің қолжетімділігі көрсеткішінің сипаттамаларын қарастырайық. ЗМ басқару жүйесі субъектілерінің ЗМ ЦАҚ, патенттік-ақпараттық өнімдері мен қызметтері деректерінің қолжетімділік көрсеткіші ЗМ ЦЭЖ сапасының маңызды көрсеткіші болып табылады, оған бірінші кезекте пайдаланушылар жүргізетін патенттік-ақпараттық іздеулер мен зерттеулердің толықтығы мен тиімділігі тәуелді болады. Бұл көрсеткіш пайдаланушылардың деректерді өңдеудің қойылған міндеттерін шешуі және ЗМ объектілерін жобалау, құру, енгізу, басқару, сүйемелдеу және дамытудың бизнес-процестерін іске асыру үшін қажетті ақпаратты, ақпараттық өнімдер мен қызметтерді алу мүмкіндігімен сипатталады. Ақпараттық қауіпсіздік саясатының талаптарын және ақпарат иелерінің – ЗМ субъектілерінің шектеулерін ескермей, қолжетімділік көрсеткіші деректерге қол жеткізу жолдарының сенімділігін есептеу арқылы бағаланады [6].

3. ЗМ ЦЭЖ сараптамасын ақпараттық қолдау

Жоғарыда айтылғандай, ЗМ ЦЭЖ-ның маңызды функцияларының бірі ЗМ басқару жүйесінің сарапшылары мен мамандары қабылдайтын шешімдерге ақпараттық қолдау көрсету болып табылады.

Жұмыста ЗМ басқару жүйесін пайдаланушыларға тиімді ақпараттық қолдау көрсету процедурасы мен технологиясы ұсынылған, біріншіден, КТДҚ құру кезінде федеративті тәсілді қолдануға, екіншіден, белгілі бір өнертабыс бойынша сарапшылардың келісілген шешімдер қабылдау құралы ретінде қарастырылатын желілік сараптама әдістерін қолдануға негізделген. Оларды қолдану сараптамалық қорытындылардың тиімділігі мен сапасын арттыруға және өтінімдерді қарау және олар бойынша шешімдер шығару уақытын қысқартуға мүмкіндік береді [6, 7].

Көп тақырыптық ДҚ (КТДҚ) қалыптастыру әдістерін қарастырайық.

КТДҚ ЗМ басқару жүйесінің субъектілері ЗМ ЦАҚ ДҚ тақырыптық патенттік-ақпараттық іздеулер жүргізу

және олардан тиісті патенттік және патенттік емес ақпаратты іріктеу нәтижесінде ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық жұмыстарды орындаған кезде қалыптастырылады.

КТДҚ субъектінің өндірістік-шаруашылық қызметіне байланысты құжаттарды әзірлеу және ол қабылдайтын шешімдердің негіздемесі үшін пайдаланылады: болжамдар, бағдарламалар, бизнес-жоспарлар, техника және қызмет көрсету объектілерінің өндірісін құру және дамыту жоспарлары; инвестициялық саясатты қалыптастыруға және іске асыруға байланысты құжаттама; ҒЗЖ және ТКЖ орындауға арналған жоспарлы-техникалық құжаттама; құжаттама өнімнің техникалық деңгейі мен сапасын бағалауға байланысты және т. б.

КТДҚ қалыптастыру үшін пайдаланылатын дереккөздердің гетерогенділігіне қарамастан, олардағы ақпарат пайдаланушыларға визуалдауға және пайдалануға ыңғайлы бірыңғай түрде берілуі керек.

КТДҚ қалыптастыру үшін пайдаланылатын дереккөздердің гетерогенділігіне қарамастан, олардағы ақпарат пайдаланушыларға визуалдауға және пайдалануға ыңғайлы бірыңғай түрде берілуі керек. Бұл бірыңғай қолжетімділікті қамтамасыз ететін деректерді ұсынудың логикалық деңгейінде оларды біріктіруді талап етеді.

Осыған байланысты КТДҚ құру әдісімен ЗМ ЦЭЖ пайдаланушыларының талаптарын қанағаттандыратын неғұрлым орынды әдіс оларды ПДҚ және ҒТА ДҚ дереккөздеріне қол жеткізуді, олардан тақырыптық сұраулар негізінде ақпаратты алуды және деректерді логикалық интеграциялауды қамтамасыз ететін федеративтік дерекқор (ФДҚ) түрінде қалыптастыру болып табылады. ФДҚ логикалық құрылымы КТДҚ үшін деректер алынатын ЗМ ЦАҚ ДҚ схемаларын біріктіреді және пайдаланушылардан әрбір дереккөзге қол жеткізу ерекшеліктерін жасыртын іздеу регламентіне сәйкес таңдалған патенттік және патенттік емес ақпарат көздеріне қол жеткізудің бірыңғай интерфейсін қамтамасыз етеді. Бұл ретте пайдаланушыға бастапқы көзде физикалық түрде қалатын деректердің барлық жиынтығына бірыңғай қолжетімділік беріледі.

ФДҚ архитектурасында КТДҚ қалыптастыру бірқатар артықшылықтарға ие, атап айтқанда: КТДҚ тек бастапқы дереккөздердің ақпараты негізінде құрылады, бұл деректердің келісімділігі мен қайшылықсыздығына, деректердің толықтығы мен өзектілігіне, деректердегі қателер санын азайтуға кепілдік береді. Федеративті тәсіл пайдаланылған ақпарат көздерінің құрамын кеңейтуді

Ұсынылған модельдер мен әдістер еуразиялық сараптамалық-ақпараттық кеңістіктің 3М ЦЭЖ құру кезінде пайдаланылды [1, 3], бұл АЖ объектілерінің өмірлік циклін басқарудың тиімділігі мен сапасын арттыруға мүмкіндік берді.

жеңілдетеді, бұл ақпараттық іздеудің толықтығын, тиімділігі мен сапасын арттыру тұрғысынан маңызды; ФДҚ архитектурасында КТДҚ құру әзірлеушіден деректерді шоғырландырудың күрделі процедураларын жүзеге асыруды талап етпейді.

ФДҚ архитектурасындағы КТДҚ оңтайлы логикалық құрылымдарын синтездеу тиімділігінің негізгі критерийлері 3М ЦЭЖ пайдаланушыларының тақырыптық сұраныстарына қызмет көрсетудің ең аз жиынтық уақыты, деректерге қол жеткізу жолдарының ең аз жиынтық ұзындығы болып табылады.

Жоғарыда айтылғандарды ескере отырып ФДҚ архитектурасында КТДҚ қалыптастыру және желілік сараптама әдістерін қолдану негізінде 3М ЦЭЖ пайдаланушыларын ақпараттық қолдаудың тиімді технологиясы мынадай негізгі рәсімдерді қамтиды:

- патенттік-ақпараттық және ғылыми зерттеулер жүргізу міндетін қою;
- ХПЖ және ЭОЖ жіктеуіштерін пайдалана отырып тақырыптық іздеу айдарларын айқындау;
- іздеу жүргізу үшін дереккөздерді және 3М ЦАҚ ДҚ таңдау;
- ФДҚ архитектурасындағы КТДҚ құрылымының тиімділігінің берілген критерийі бойынша қалыптастыру және оңтайландыру;
- тақырыптық іздеулер жүргізу, тиісті ақпаратты іріктеу және ФДҚ-ға жүктеу;
- пайдаланушыларға ФДҚ-ға қолжетімділікті қамтамасыз ету;
- ФДҚ ақпаратын визуалдау мен өңдеу және сарапшылардың келісілген (ұжымдық) шешімдер қабылдауы.

Тұжырымдар және қорытынды

Жұмыс 3М басқарудың цифрлық жүйесін құруда маңызды рөл атқаратын тиімді 3М ЦЭЖ құрудың проблемалары мен міндеттерін қарастыруға арналған.

Патенттік-ақпараттық өнімдер мен 3М ЦЭЖ қызметтерінің өмірлік циклін тиімді басқару үшін ашық жүйелер архитектурасындағы «Сервис ретіндегі 3М объектісі» моделі негізінде құрылуға тиіс.

3М ЦЭЖ анықтамасы енгізілді, оны қалыптастыру жөніндегі талаптар, экожүйенің мақсаттары, міндеттері мен функциялары қаралды, 3М ЦЭЖ жұмыс істеу тиімділігінің критерийлері мен сапа көрсеткіштері ұсынылды.

Тиімді экожүйені құруда маңызды рөл атқаратын деректер мен қызметтердің қолжетімділігі көрсеткішінің сипаттамаларына талдау жүргізілді.

Сарапшылар мен мамандар қабылдайтын шешімдерді ақпараттық қолдау үшін пайдаланылатын көп тақырыптық ДҚ қалыптастыру мәселелері мен міндеттері қаралды. Федеративті дерекқор архитектурасында тиімді КТДҚ құрылымдарын қалыптастыру әдістері сипатталған.

ФДҚ архитектурасында КТДҚ қалыптастыру және желілік сараптама әдістерін қолдану негізінде 3М ЦЭЖ пайдаланушыларын ақпараттық қолдаудың тиімді технологиясы қарастырылды.

Ұсынылған модельдер мен әдістер еуразиялық сараптамалық-ақпараттық кеңістіктің 3М ЦЭЖ құру кезінде пайдаланылды [1, 3], бұл 3М объектілерінің өмірлік циклін басқарудың тиімділігі мен сапасын және сол арқылы сарапшылардың, өнертапқыштардың, патенттік, ғылыми-зерттеу және білім беру ұйымдарының және 3М басқару жүйесінің басқа субъектілерінің тиімділігі мен жұмыс сапасын арттыруға мүмкіндік берді.

Алынған нәтижелерді 3М саласында тиімді цифрлық экожүйелерді құру кезінде ақпараттық технологиялар мен жүйелерді жобалаушылар мен әзірлеушілер, сондай-ақ сапалы патенттік-ақпараттық өнімді дайындау кезінде 3М басқару жүйесінің субъектілері пайдалана алады.

Әдебиеттер тізімі

1. Кульба, В. В. Концептуальные основы цифровизации системы управления интеллектуальной собственностью / В. В. Кульба, В. О. Сиротюк // Вестник ФИПС. – 2023. – Т. 2, № 1. – С. 32–35.
2. Неретин, О. П. Интеллектуальный суверенитет экономики России / О. П. Неретин – Москва: Федеральное государственное бюджетное учреждение «Федеральный институт промышленной собственности», 2022. – 166 с.
3. Неретин, О. П. Оптимизация структур данных цифровых информационных фондов систем управления интеллектуальной собственностью / О. П. Неретин, В. В. Кульба, В. О. Сиротюк. – Москва: Федеральное государственное бюджетное учреждение «Федеральный институт промышленной собственности», 2023. – 260 с.
4. Зубов, Ю. С. Формирование системы управления интеллектуальной собственностью в регионе. Опыт Республики Мордовия / Ю. С. Зубов, А. А. Здунов // Вестник ФИПС. – 2024. – Т. 3, № 2 (8). – С. 112–120.
5. Видякина, О. В. Инновационная экосистема: компоненты системы / О. В. Видякина // Копирайт. Вестник РГАИС. 2021. – № 1. – С. 46–56.
6. Кульба, В. В. Формализованная методология повышения эффективности и качества патентных информационных фондов и опыт ее использования при формировании и развитии евразийского патентно-информационного пространства / В. В. Кульба, В. О. Сиротюк – Москва: Институт проблем управ-

ления им. В. А. Трапезникова Российской академии наук, 2019. – 235 с.: ил. – ISBN 978–5–91450–238–3.

7. Губанов Д. А., Коргин, Н. А., Новиков Д. А., Райков А. Н. Сетевая экспертиза / Под ред. чл.-корр. РАН Д. А. Новикова, проф. А. Н. Райкова. М.: Эгвес, 2010. – 168 с. – ISBN 978-5-91450-037-2.

Автор туралы ақпарат

Сиротюк Владимир Олегович, техника ғылымдарының докторы, доцент, жетекші ғылыми қызметкер, РҒА Басқару мәселелері институты (Мәскеу, Профсоюзная көш., 65-үй); ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4900-7639>; SPIN-коды: 6505-5337; vsirotyuk@ipu.ru.

References

1. Kulba, V. V. and Sirotyuk, V. O. (2023), "Conceptual foundations of digitalization of the intellectual property management system", *Bulletin of Federal Institute of Intellectual Property*, vol. 2, no 1., pp. 32–35.
2. Neretin, O. P. (2022), *Intellektualnyj suverenitet ekonomiki Rossii* [Intellectual sovereignty of the Russian economy], Federal Institute of Intellectual Property, Moscow, Russia.
3. Neretin, O. P., Kulba, V. V. and Sirotyuk, V. O. (2023), *Optimizaciya struktur dannyh cifrovyh informacionnyh fondov sistem upravleniya intellektualnoj sobstvennostyu* [Optimization of the data structure of digital information funds in the intellectual property management system], Federal Institute of Intellectual Property, Moscow, Russia.
4. Zubov, Yu. S. and Zdunov, A.A. (2024), "Formation of an intellectual property management system in the region. Experience of the Republic of Mordovia", *Bul-*

letin of Federal Institute of Intellectual Property, vol. 3, no 8, pp. 112–120.

5. Vidjakina, O. V. (2021), "Innovation ecosystem: system components", *Copyright (Bulletin of the Academy of Intellectual Property)*, no 1, pp. 46–56.
6. Kulba, V. V. and Sirotyuk, V. O. (2019), *Formalizovannaya metodologiya povysheniya effektivnosti i kachestva patentnyh informacionnyh fondov i opyt ee ispolzovaniya pri formirovanii i razvitii evrazijskogo patentno-informacionnogo prostranstva* [A formalized methodology for improving the efficiency and quality of patent information funds and the experience of its use in the formation and development of the Eurasian patent information space], IOS RAS, Moscow, Russia.
7. Gubanov D. A., Korgin et al. (2010), *Setevaya ekspertiza* [Network expertise], in Novikov D. A. and Rajkov A. N. (ed.), Egves, Moscow, Russia.

Information about the author

Vladimir O. Sirotyuk, Doctor of Technical Sciences, Associate Professor, Institute of Control Sciences of Russian Academy of Sciences, Leading Researcher (Moscow, Profsoyuznaya str., 65); ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4900-7639>; SPIN-code: 6505-5337; vsirotyuk@ipu.ru.

Автор мүдделер қақтығысының жоқтығын мәлімдейді.
The author declares no conflict of interests.

Редакцияға 20.01.2025 ж. келіп түсті
Рецензияланғаннан кейін 19.02.2025 ж. пысықталды
Жариялауға 24.02.2025 ж. қабылданды

Ғылыми мақала

Original article

УДК: 004.6:004.9

EDN <https://elibrary.ru/lyiud>

Генетикалық ресурстардың сандық тізілімдері мен дерекқоры және онымен байланысты дәстүрлі білім: құрудың халықаралық тәжірибесі

Олег Петрович Неретин, Елена Александровна Томашевская[✉]

Федералдық өнеркәсіптік меншік институты

[✉]otd5727@rupto.ru

Аңдатпа: мақалада генетикалық ресурстардың ақпараттық жүйелері мен дерекқорларын құрудағы халықаралық тәжірибені және генетикалық ресурстарға қатысты дәстүрлі білімді талдау нәтижелері келтірілген. Дүниежүзілік зияткерлік меншік ұйымы (ДЗМҰ) 2024 жылғы мамырда зияткерлік меншік, генетикалық ресурстар және генетикалық ресурстармен байланысты дәстүрлі білім туралы халықаралық шарт қабылдады, бұл дәстүрлі білімге қатысты патенттік жүйенің тиімділігі мен сапасын қамтамасыз ететін механизм ретінде дәстүрлі білімнің ақпараттық жүйесінің архитектурасын модельдеу тақырыбына жүгінуге әкелді. Ақпараттық жүйені дәстүрлі білімге қатысты әр түрлі салалардағы қолданыстағы жүйелердің жекелеген компоненттерін біріктіру нәтижесінде пайда болатын ұйымдастырушылық, әкімшілік, техникалық және технологиялық шешімдер жиынтығы ретінде қарастыруға болады. Дәстүрлі білім саласын реттеудің заманауи механизмдері осы құбылыстардың барлық тақырыптары үшін бірдей, бұл сонымен қатар дәстүрлі білім мен мәдениеттің дәстүрлі көріністеріне қатысты халықаралық құқықтық құжатты құру бойынша ДЗМҰ қызметін дамыту перспективасын ескере отырып дәстүрлі білімнің барлық тақырыптары үшін ақпараттандыруға бірыңғай көзқарастың орындылығын анықтайды. Талдау зияткерлік меншік құқықтарын тіркеуге патенттік ведомстволарға берілетін өтінімдерді сараптау кезінде пайдалану үшін ДЗМҰ ұсынған ресурстар тізімдері негізінде жүргізілді. Халықаралық кеңістікте қолданылатын генетикалық ресурстар және олармен байланысты дәстүрлі білім туралы ақпаратты қамтитын дерекқорды ақпараттық қамтамасыз етудің негізгі тәсілдері мен әдістері көрсетілген. Жасалған тұжырымдар ақпараттық жүйенің архитектурасын ұлттық және халықаралық деңгейдегі зияткерлік меншік жүйесінің қажеттіліктеріне сәйкес болатындай етіп модельдеу тәсілдерін бағалауға және үйлестіруге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, шетелде жүзеге асырылатын дәстүрлі білімнің ақпараттық жүйелерін құру әдістерінің мүмкіндігі мен тиімділігін түсіну, сондай-ақ ұлттық ресей жағдайында қолдану үшін нақты шешімдер іздеу қажет.

Негізгі сөздер: зияткерлік меншік, дәстүрлі білім, генетикалық ресурстар, ақпараттық жүйелер, дерекқор, ақпараттық қамтамасыз ету.

Дәйексөз алу үшін: Неретин О. П., Томашевская Е. А. Генетикалық ресурстар және онымен байланысты дәстүрлі білімнің цифрлық тізілімдері мен дерекқоры: құрудың халықаралық тәжірибесі // ФӨМИ хабаршысы. 2025. Т. 4, № 1 (11). С. 54–61.

Алғыс: мақала ФӨМИ-дің «Дәстүрлі білімнің ақпараттық жүйесінің архитектурасын тұжырымдамалық модельдеу» ғылыми-зерттеу жұмысының материалдары бойынша дайындалды.

Digital registries and databases of genetic resources and related traditional knowledge: international experience in creating

Oleg P. Neretin, Elena A. Tomashevskaya[✉]

Federal institute of industrial property

[✉]otd5727@rupto.ru

Abstract: the article presents the results of analysis of international experience in creating information systems and databases of genetic resources and traditional knowledge related to genetic resources. In May 2024, the World Intellectual Property Organization (WIPO) adopted the international treaty on intellectual property, genetic resources and traditional knowledge associated with genetic resources, which led to the topic of modeling the architecture of the traditional knowledge information system as a mechanism to ensure the effectiveness and quality of the patent system in relation to traditional knowledge. An information system can be considered as a complex of organizational, administrative, technical and technological solutions resulting from the integration of individual components of existing systems in various fields related to traditional knowledge. Modern mechanisms for regulating the field of traditional knowledge are common for all subjects of these phenomena, which determines the expediency of a unified approach to informatization for all subjects of traditional knowledge, taking into account the prospects for the development of WIPO's activities to create an international legal instrument related to traditional knowledge and traditional cultural expressions. The analysis was carried out on the basis of the lists of resources provided by WIPO for use in the examination of applications submitted to patent offices for registration of intellectual property rights. The main techniques and methods of information support for databases containing information on genetic resources and related traditional knowledge used internationally are highlighted. The conclusions made make it possible to evaluate and harmonize approaches to modeling the architecture of an information system in such a way as to make it relevant to the needs of the intellectual property system at the national and international levels. In addition, it requires understanding the possibilities and effectiveness of methods for building information systems of traditional knowledge implemented abroad, as well as searching for specific solutions for use in national Russian conditions.

Keywords: intellectual property, traditional knowledge, genetic resources, information systems, databases, information support, informatization.

For citation: Neretin O. P., Tomashevskaya E. A. Digital registries and databases on genetic resources and related traditional knowledge: international experience in creating // Bulletin of Federal Institute of Industrial Property. 2025. Vol. 4, No 1 (11): 54–61 (In Russ.).

Acknowledgements: the article is based on the materials of the scientific research work of FIPS «Conceptual modeling of the architecture of the traditional knowledge information system».

Кіріспе

Экономикалық дамудағы инновациялар рөлінің артуы және зияткерлік жетістіктерді қорғау үшін зияткерлік меншік құқығының механизмдерін пайдаланудың артуы зияткерлік меншік құқықтарын тіркеуге өтінімдерді сараптау рәсімдерінің жоғары тиімділігін қамтамасыз ету мәселесіне барынша назар аударуға мәжбүр етеді. Бұл мәнмәтінде сараптама сапасын арттыратын цифрлық ақпараттық қызметтерді құру жоғары басымдықты міндет болып табылады.

2024 жылдың мамырында өткен Дүниежүзілік зияткерлік меншік ұйымының (ДЗМҰ) дипломатиялық конференциясы зияткерлік меншікке, генетикалық ресурстарға және генетикалық ресурстарға байланысты дәстүрлі білімге қатысты шарт жасасу жөніндегі көпжылдық халықаралық үкіметаралық келіссөздердің қорытынды кезеңі болды. Конференция қорытындысы бойынша халықаралық құқықтық құжат қабылданды, оның негізінде қатысушы елдер генетикалық ресурстарға

және генетикалық ресурстармен байланысты дәстүрлі білімге қатысты ұлттық патенттік жүйелердің тиімділігін, ашықтығы мен сапасын арттыру, сондай-ақ генетикалық ресурстарға және онымен байланысты дәстүрлі білімге қатысты жаңа болып табылмайтын немесе өнертапқыштық деңгейі жоқ өнертабыстарға патенттердің қате берілуін болдырмауға ықпал ететін шаралар кешенін қалыптастыратын болады¹. Бұл құжат шарт мақсаттарына қол жеткізу шараларының бірі ретінде дәстүрлі білім бойынша ақпараттық жүйелерді құруды көздейді. Бұдан басқа, ДЗМҰ-ның зияткерлік меншік, генетикалық ресурстар, дәстүрлі білім және фольклор жөніндегі Үкіметаралық комитетінің (ГРҮК) зияткерлік меншік құқығының механизмдерімен дәстүрлі білім мен мәдениеттің дәстүрлі көріністерін қорғау мәселелерін

¹ Генетикалық ресурстар және онымен байланысты дәстүрлі білім туралы дипломатиялық конференция. Мамыр 2024 // ДЗМҰ: сайт. URL: <https://www.wipo.int/export/sites/www/diplomatic-conferences/ru/docs/tk-dipcon-2024-explainer.pdf> (жүгінген күні: 02.09.2024).

реттейтін халықаралық құқықтық құжаттарды құру жөніндегі жұмысы жалғасуда.

Айта кету керек, дәстүрлі білім негізінде құрылған ресейлік тауарлар мен қызметтерді өндірушілердің өз өнімдерін қорғау және оның бірегей қасиеттерін анықтау үшін зияткерлік меншік құқығының механизмдерін пайдалануға деген қызығушылығы өте жоғары [1]. Бұған 2022-2023 жылдары Федералдық өнеркәсіптік меншік институтының «Зияткерлік меншік саласындағы қызметтердің сұранысын халықтық көркем мәдениет және дәстүрлі білім саласы бойынша бағалау» ғылыми-зерттеу жұмысы барысында жүргізген әлеуметтік сауалнамасының деректері дәлел бола алады². Қазіргі уақытта экономикалық өсу және ұлттық егемендікті нығайту факторы ретінде өңірлік брендтерді құру үрдісі дамып келеді, осылайша дәстүрлі біліммен байланысты салаларда зияткерлік меншік құралдарына сұраныс артады [2].

Ресейлік зерттеушілердің ғылыми жарияланымдарында дәстүрлі білім мен мәдениеттің дәстүрлі көріністерін қорғау мәселесінің құқықтық аспектілері, сондай-ақ ДЗМҰ жұмысының осы бағытының міндеттерін шешу үшін ДЗМҰ қолданатын әдіснамалық тәсілдер кеңінен талқыланды. Бұл мәселе авторлар ұжымының «Генетикалық ресурстарды, дәстүрлі білім мен халық шығармашылығын құқықтық қорғау үшін зияткерлік меншік жүйесін пайдалану» монографиясында А. С. Каргин мен А. В. Костинаның [3], Д. А. Литвинаның [4], А. Н. Слепцов пен И. А. Слепцованың [5] еңбектерінде талқыланады [6]. А. С. Селезневаның [7], Н. Г. Пономареваның [8] еңбектері осы саладағы халықаралық практикалық тәжірибені зерттеуге арналған.

ФӨМИ «Зияткерлік меншікті тіркеуге өтінімдерді сараптау үшін патенттік емес әдебиет ретінде дәстүрлі білім, мәдениеттің дәстүрлі көріністері және генетикалық ресурстар туралы ақпарат көздерінің қолданылуын талдау»³ ғылыми-зерттеу жұмысы аясында мәні бойынша сараптама кезінде қолданылуы мүмкін генетикалық ресурстар мен ресейлік сегменттің дәстүрлі білімі туралы ақпараты бар цифрлық дерекқорларды іздеу және талдау жүргізілді. Зерттеулер генетикалық ресурстардың өзекті және қолжетімді дерекқорларының және аталған мақсат үшін пайдалануға сәйкес келетін дәстүрлі білімнің нақты жоқтығын көрсетті [9].

Дәстүрлі білімнің ақпараттық жүйелерінің мәселелеріне арналған ғылыми басылымдар олардың осы саладағы негізгі сипаттамалары мен даму векторларын анықтайды. Өнертабысқа өтінімдерді сараптау кезінде пайдаланылатын цифрлық дерекқорлардағы дәстүрлі

Айта кету керек, дәстүрлі білім негізінде құрылған ресейлік тауарлар мен қызметтерді өндірушілердің өз өнімдерін қорғау және оның бірегей қасиеттерін анықтау үшін зияткерлік меншік құқығының механизмдерін пайдалануға деген қызығушылығы өте жоғары.

білім туралы ақпаратты ұсынудың халықаралық форматтарын сақтау өте маңызды, себебі олар шетелдік патенттік ведомстволарға қолжетімді болуы тиіс [10]. Ресейлік және халықаралық кеңістікте тарихи-мәдени мұраны және дәстүрлі білімді сақтау және насихаттау саласындағы ақпараттандыру тәжірибесін зерделеу нәтижесінде дәстүрлі білім туралы цифрлық ақпаратты сақтаудың күрделі процесін технологиялық, экономикалық және құқықтық шешімдерді біріктіруші ретінде қарастыру ұсынылды [11, 12]. Дәстүрлі білімді сипаттау әдіснамасын бейімдеу қажеттілігі де талқыланды [13].

Дәстүрлі білім мен генетикалық ресурстарды пайдаланатын объектілерге қатысты патенттік рәсімдердің тиімділігін қамтамасыз ету міндетін шешу мақсатында ақпараттық жүйені құрудың маңызды базалық кезеңі бола отырып, дәстүрлі білім мен генетикалық ресурстар бойынша ақпараттық ресурстарды құрудың халықаралық тәжірибесін зерделеу дәстүрлі білімді цифрлық кеңістікте құжаттау мен ұсынудың қолданыстағы тәжірибелерін біріктіруге, дәстүрлі білімнің ақпараттық жүйесін құрудың негізгі тәсілдерін неғұрлым теңдестірілген түрде және тиімді анықтауға мүмкіндік береді.

Зерттеулердің алынған нәтижелері халықаралық кеңістікте осы саладағы жобаларды іске асырудың әртүрлі мақсаттары мен әлеуметтік-мәдени шарттарын ашады және сонымен бірге инновация көзі ретінде білімнің осы сегментіне қаншалықты назар аудару дәрежесі жоғары екенін, осы білімнің қазіргі кезеңде қаншалықты сұранысқа ие екенін көрсетеді.

Ақпараттық ресурстар шолуы

Дәстүрлі білім мен генетикалық ресурстардың цифрлық ресурстары мен дерекқорларын құрудың халықаралық тәжірибесін зерттеу 2002 және 2016 жылдары ДЗМҰ-ға мүше мемлекеттерге жүргізілген сауалнама негізінде ДЗМҰ ГРҰК жұмысы барысында қалыптасқан тізбелер негізінде, патенттік сарапшыларға онлайн-іздеудің⁴, әлеуетті құралын ұсыну, сондай-ақ генетикалық ресурстар, дәстүрлі білім және мәдениеттің дәстүрлі

² Зияткерлік меншік саласындағы қызметтерге сұранысты халықтық көркем мәдениет және дәстүрлі білім саласы бойынша бағалау: ФЭЖ есебі (қорытынды) / Федералды өнеркәсіптік меншік институты; жет. О. П. Неретин, М., 2023. ФЭЖ 11-ЭП-2022. 311-бет.

³ Зияткерлік меншікті тіркеуге өтінімдерді сараптау үшін патенттік емес әдебиет ретінде дәстүрлі білім, дәстүрлі мәдениет өрнектері және генетикалық ресурстар туралы ақпарат көздерінің қолданылуын талдау: ФЭЖ туралы есеп (қорытынды) / Федералдық өнеркәсіптік меншік институты; жет. О. П. Неретин, М., 2022. ФЭЖ 1-ЭП-2022. 215-бет.

⁴ Draft Quick-win Online Databases and Registries of Traditional Knowledge and Genetic Resources Update: December 5, 2016 // ДЗМҰ: сайт. URL: https://www.wipo.int/tk/en/resources/db_registry.html. (жүгінген күні: 21.02.2024).

өрнектері бойынша ақпараттық жүйелерді, тізілімдер мен дерекқорларды құру, жұмыс істеу және басқару мәселелері бойынша ДЗМҰ-ның онлайн-сауалнамасы барысында (2022-2023 жж.) ДЗМҰ мүшелері болып табылатын 23 мемлекет ұсынған ақпарат негізінде жүргізілді⁵.

Тізімдерде келтірілген ресурстар технологияның әртүрлі салаларындағы белгілі технология деңгейінің бөлігі болып табылатын ашылған дәстүрлі білім туралы ақпаратты қамтиды. Барлығы 250 ақпараттық ресурстар мен мәліметтер базасы ұсынылған, олардың 164-і қазіргі уақытта өзекті, яғни бұл ресурстар жаңартылып, қолдау көрсетіледі, сондай-ақ интернет желісі арқылы ашық түрде еркін немесе ақылы түрде қолжетімді.

Дәстүрлі білім туралы ақпаратты қамтитын ресурстарды талдау құжаттау, ең алдымен, әртүрлі этностар мен халықтардың дәстүрлі білімі мен тарихи-мәдени мұрасын сақтау және насихаттау мақсатында жүргізілгенін көрсетеді.

Осы ресурстардың ішінде 39% АҚШ – та, 23% – Еуропа елдерінде жүргізіледі, 13% халықаралық/мемлекетаралық мәртебеге ие, 10% – Қытайға тиесілі, қалғандары – Азия, Африка және Латын Америкасы елдерінің, сондай-ақ Австралия мен Жаңа Зеландияның жобалары. Барлық ақпараттық ресурстарды оларда берілген ақпарат түріне қарай библиографиялық деп бөлуге болады; генетикалық ресурстар мен дәстүрлі білім туралы ақпаратты қамтитын; дәстүрлі білімді құжаттау материалдары; ғылыми және басқа әдебиеттер мен дереккөздерді, сондай-ақ генетикалық ресурстар мен генетикалық ресурстармен байланысты дәстүрлі білім тақырыптары бойынша оларға сілтемелерді қамтитын; немесе аралас типтер. Ресурстардың провайдерлері ведомстволық, ғылыми-зерттеу және салалық ұйымдармен, мәдениет саласындағы ұйымдармен ұсынылған. Сонымен қатар, тізбелерде дәрілік өсімдіктер мен табиғи компоненттер және дәстүрлі білім негізінде жасалған құралдарды интернет желісі арқылы сатуды жүзеге асыратын жеке зерттеушілердің жобалары мен сауда алаңдары келтірілген, бірақ олардың саны аз. Ресурстардың бір бөлігі толығымен генетикалық ресурстарға және соған байланысты дәстүрлі білімге арналған, мысалы, Суринамның дәстүрлі медицинасында дәрілік өсімдіктерді қолдану туралы ақпаратты қамтитын «The Bush Doctor's Pharmacy» дерекқоры. Ресурстардың бір бөлігі әртүрлі тақырыптарға (медицина, ауылшаруашылығы және т.б.) арналған, бірақ оларда дәстүрлі білім туралы ақпарат болуы мүмкін, себебі дәстүрлі білім BIOSIS Previews ресурсы сияқты негізгі ақпараттық тақырыптағы объектілерге қатысты болады. Дәстүрлі медицинада немесе басқа дәстүрлі тәжірибелерде генетикалық ресурстарды пайдалану оның маңыздылығын едәуір арттырады және биоәртүрлілікті сақтау саласындағы

саясатқа әсер етуі, қорғаныс мәртебесін белгілеуді талап етуі мүмкін. Сондықтан бұл құбылыстарға назар аудару өте жоғары.

Дәстүрлі білім бойынша ақпараттық ресурстар

Дәстүрлі білімге арналған ақпараттық ресурстардың ішінде зияткерлік меншік саласына тікелей қатысы бар, яғни дәстүрлі білімді қорғау және/немесе оң қорғау⁶ үшін құрылған ресурстар ерекшеленеді. Қорғау⁷ мақсатында дәстүрлі қытай медицинасының патенттік дерекқоры (Қытай), Үндістанның дәстүрлі білімінің цифрлық кітапханасы (Traditional Knowledge Digital Library, TKDL), Корея Республикасының дәстүрлі білімінің корей порталы (Korean Traditional knowledge Portal, КТКР) сияқты ресурстар жұмыс істейді. Бұл ресурстар патенттік сарапшылар, басқа мамандар мен мүдделі тараптар үшін ұлттық дәстүрлі білім туралы мәліметтерге қол жеткізуді жеңілдету үшін қолданылады. Осы дерекқорларға енгізілген дәстүрлі білім туралы барлық ақпарат априори құжатталған. Осы ресурстарды қалыптастыру бойынша жұмыс зияткерлік меншік саласының мамандары үшін іздеу рәсімдерінің тиімділігін жеделдету және арттыру мақсатында дәстүрлі білім туралы ақпарат көздерін жинақтауды, оларды верификациялауды және арнайы ақпаратпен толықтыруды көздеді. Сондықтан дәстүрлі білім туралы мәліметтер «негізгі сөздер» және «ХПЖ» (Халықаралық патенттік жіктелім коды), дереккөздерге сілтемелер немесе дереккөздердің көшірмелері сияқты деректердің жолдарымен толықтырылған. Дәстүрлі білім объектісінің (феноменінің) сипаттамасы патенттік ведомствоға берілетін өнертабысты тіркеуге арналған өтінімде өнертабыстың мәнін баяндау талаптарына ұқсастырып ресімделген. Осы дерекқорлардың барлығында дәстүрлі білім туралы жарияланған ақпарат қоғамдық игілік болып табылады.

Дәстүрлі білімнің оң қорғалуын sui generis ұлттық заң шығару жүйелері анықтайды, оған арнайы тізілімдерді құру енеді. Бұл, әдетте, «жанды» дәстүрлі білімге қатысты: оларды негізінен дәстүрлі өмір сүретін жерлерде тұратын және дәстүрлі өмір салтын ұстанатын жергілікті халықтар жасайды, қолданады және дамытады. Көбінесе мұндай елді мекендер ерекше климаттық және географиялық жағдайларда орналасады. Осы дәстүрлі білімге қатысты иелердің ауқымы – әлеуетті бенефициарлар, сондай-ақ дәстүрлі тәжірибелер үшін ерекше жағдайлары бар географиялық аймақтың шекаралары тар. Мұндай тізілімдер үшін барлық дәстүрлі білім қоғамдық игілік бола бермейді.

Панама заңнамасы байырғы халықтардың ұжымдық құқықтарына қатысты зияткерлік меншіктің

⁵ Surveys, Key Issues, Gap Analyses and Consultations // ДЗМҰ: сайт. URL: <https://www.wipo.int/tk/en/igc/consultations.html> (жүгінген күні: 06.11.2024).

⁶ Зияткерлік меншікке, генетикалық ресурстарға, дәстүрлі білімге және мәдениеттің дәстүрлі көріністеріне қатысты негізгі терминдердің глоссарийі. Женева: ДЗМҰ, 2025. 61-бет. Электрон. Баспасөз басылымының эл. нұсқасы URL: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/tk/ru/wipo_grtkf_ic_50/wipo_grtkf_ic_50_inf_7.pdf (жүгінген күні: 23.02.2025).

⁷ Сол жерде

Дәстүрлі білімнің ақпараттық ресурстарын құру кезінде әртүрлі бейіндегі бірнеше ұйымдар мен ведомстволар жиі жұмылдырылған. Егер ресурстың мақсаты дәстүрлі білімді қорғау болса, онда, әдетте, оны құруды зияткерлік меншік жөніндегі ұлттық ведомство жүзеге асырады.

арнайы режимін және дәстүрлі білім мен мәдениеттің дәстүрлі көріністеріне құқықтарды тіркеуді көздейді, зияткерлік меншіктің ұжымдық тізілімін жүргізу жүзеге асырылады. Киім дизайны, тоқыма және қолөнер бұйымдарымен байланысты феномендер айрықша маңызды деп танылады.

Перу заңнамасы дәстүрлі білім тізілімдерінің бірнеше түрін қарастырады – бұл Бәсекелестікті және зияткерлік меншікті қорғау ұлттық институты (INDECOP) жүзеге асыратын тізілімдер: қоғамдық игілік саласының ұлттық қоғамдық тізілімі және ұлттық құпия тізілімі. Сондай-ақ, заңнамада жергілікті тізілімдер көзделген, оларды INDECOP қолдауымен жергілікті халықтар мен қауымдастықтар басқара алады. Перудің жергілікті қауымдастықтары құрған Картоп саябағының жергілікті биомәдени мұра тізілімі кеңінен танымал.

Дәстүрлі білімнің ақпараттық ресурстарын құру кезінде әртүрлі бейіндегі бірнеше ұйымдар мен ведомстволар жиі жұмылдырылған. Егер ресурстың мақсаты дәстүрлі білімді қорғау болса, онда, әдетте, оны құруды зияткерлік меншік жөніндегі ұлттық ведомство жүзеге асырады. Мысалы, Корея ведомствосы (KIPO) құрған КТКР үшін Ауылдық өңірлерді дамыту агенттігі мен Ауылшаруашылық зерттеу қызметінің басылым материалдары қолданылады. TKDL да мультиведомстволық ресурс болып табылады: оны құру кезінде Ғылым және технологиялар министрлігі, Ғылыми және өнеркәсіптік зерттеулер кеңесі (CSIR), Аюрведа, йога және натуропатия министрлігі, Унани, Сиддха, Сова Ригпа және гомеопатия (AYUSH) жұмылдырылды.

Ақпараттық ресурстардың жеке сипаттамалары және дәстүрлі білімді құжаттау сипаттізімі

ДЗМУ тізбелерінде ұсынылған ақпараттық ресурстардың негізгі саны дәстүрлі білімді зияткерлік меншік құқығының механизмдерімен қорғау мақсаттарына қызмет етпейді. Олар мақсатты ведомстволық жобалармен, академиялық жобалармен, ғылыми-баспа, тарихи-мәдени, коммерциялық жобалармен ұсынылған. Барлық жобалар жергілікті сипатқа ие, яғни зерттелетін құбылыстардың көлемі тақырыптармен

немесе тарихи-мәдени ерекшеліктерімен, этникалық тиесілігімен, олар өмір сүретін географиялық аймағының шекараларымен тығыз белгіленген.

Құжаттау режимі мен тіркелген мәліметтердің көлемі әрқашан тізілім түріне және көзделген мақсаттарға байланысты. Деректері ауқымды ресурстың мысалы ретінде ASTIS алуға болады (Арктикалық ғылыми-техникалық ақпараттық жүйенің дерекқоры), Канада, ол кең тақырыптық қамтуға ие (жер туралы ғылымдар, биологиялық ғылымдар және денсаулық туралы ғылымдар, инженерия және технология, әлеуметтік ғылымдар, дәстүрлі білім, тарих және әдебиет). Бұл ресурста 85 мың жазба бар – Солтүстік Канада мен поляр маңындағы Арктика туралы жарияланымдар мен зерттеу жобалары. Немесе AMED ресурсы (толықтырылмалы медицина дерекқоры), Ұлыбритания, оның тақырыбы аюрведа медицинасы, дәстүрлі қытай медицинасы, шөптермен емдеу, 500 журналды индекстейді, 1995 жылдан бері жарияланған материалдар бар. Chinese Herbal Medicine Database ресурсында Гонконгта кеңінен қолданылатын қытайлық дәрілік шөптердің 400-ге жуық түрі туралы ақпарат бар, онда фотосуреттер, жалпы сипаттамалар, медициналық әрекеттің сипаттамалары, қолдану тәсілдері көрсетілген. Бұл ресурсты Гонконг политехникалық университеті құрды және қолдайды, салыстырмалы түрде ақпараты аз дерекқор болып табылады.

Ресурстарда әр ақпараттық объект бойынша үлкен көлемдегі мәліметтер немесе шағын, бір бағытта мамандандырылған мәлімет болуы мүмкін. Сонымен, Eastern Chinese Export Company (Қытай) жеке ресурсы қытай (пиньинь⁸), ағылшын және латын тілдерінде дәстүрлі қытай медицинасының 600-ге жуық дәрілік компоненттерінің атауларының тізімін жариялайды. Ол дәрілік компоненттердің атауларын іздеуді жеңілдету үшін жасалған. Кең таралған шөптер мен тағамдық қоспалар терапиясының бөлігі ретінде пайдалану мүмкіндігі мақсатында жалпы халық пен медицина қызметкерлері үшін құрылған Слоан Кеттеринг мемориалдық онкологиялық орталығының About Herbs дерекқорында өсімдіктерден жасалған дәрілік заттар туралы көптеген ақпарат бар: жалпы сипаттама, тиімділік, ғылыми атау, қысқаша клиникалық сипаттама, әсер ету механизмі, жанама әсерлер, шөптермен және препараттармен өзара әрекеттесуі, сілтемелер және т. б.

Құжаттау кезінде ерекше проблема ретінде әртүрлі тілдердегі өсімдік атауларын салыстырудың қиындығы көрсетілген.

Құжаттаудың арнайы режимі, мысалы, құпия болып табылатын дәстүрлі білімді бекіту кезінде қолданылады. Құпия тізілімдер үшін құжаттаманы жергілікті халықтар мен жергілікті қауымдастықтардың өкілдері көбінесе тәжірибелерді бейнежазу арқылы жүзеге асырады.

Құжаттау процесі заңнамалық-әкімшілік шаралармен бірге жүруі немесе жергілікті сипатта болуы

⁸ Пиньинь – қытай тілінің латынша транслитерациясы (транскрипциясы) жүйесі.

мүмкін (зерттеу, коммерциялық және т. б.). Заңнамалық-әкімшілік шаралар оларды қорғауды жүзеге асыру және инновациялық процеске тарту үшін дәстүрлі білім туралы ақпаратты әдістемелік және тұрақты негізде жинақтауға мүмкіндік береді.

Дәстүрлі білімнің ақпараттық жүйесін іске асырудың негізгі тәсілдері

Патенттік ведомстволар іске асыратын дәстүрлі білім дерекқорларын ақпараттық толықтыру үшін шаралардың үш кезеңі бөлінеді: біріншіден, жарияланған көздердің арнайы, тар шеңберінен алынған ақпаратпен толықтыру; екіншіден, жарияланымдар мен дереккөздердің кең ауқымынан дәстүрлі білім туралы ақпаратты жинақтау механизмдерін құру, бұл ақпаратты ресурсқа қосу, тұрақты негізде тиісті жұмысты жүргізу; үшіншіден, дәстүрлі білімді, оның ішінде байырғы халықтар мен жергілікті қауымдастықтардың қазіргі тәжірибеде қолдануын құжаттау және осы ақпаратты дерекқорға енгізу. Бірінші және екінші кезеңді пайдалануды Қытайдың дәстүрлі қытай медицинасы, КТКР Корея, TKDL патенттік деректер базасында зияткерлік меншік саласының ақпараттық ресурстарын құру кезінде көреміз. Панама Мен Перу тізілімдерін қалыптастыру жүйелері үшінші сатыны да қарастырады.

Құжаттау кезінде ерекше проблема ретінде әртүрлі тілдердегі өсімдік атауларын салыстырудың қиындығы көрсетілген. Құжаттаудың арнайы режимі, мысалы, құпия болып табылатын дәстүрлі білімді бекіту кезінде қолданылады.

Дәстүрлі білім туралы ақпаратпен дереккөздердің екі түрін бөлуге болады: формалданған (мысалы, ғылыми және патенттік әдебиеттер) және нашар формалданған – ақпарат еркін түрде ұсынылатын басқа көздер. Зияткерлік меншік құқықтарын тіркеуге өтінімдерді сараптау тиімділігін арттыру мақсатында дәстүрлі білім тізілімін құру кезінде формалданған дереккөздер артықшылықты дереккөздер болып табылады. Мұндай дереккөздерді дерекқорға қосу өте жылдам жүргізілуі мүмкін, бұл ақпараттық ресурстың базалық толтырылуын жедел қалыптастыруға мүмкіндік береді. Нашар формалданған дереккөздер ақпаратты мұқият тексеруді, тиісті жіктелімдерді, негізгі сөздерді және басқа да қажетті сәйкестендіретін мәліметтерді бөліп көрсету үшін қажетті формалдандыру жұмыстарын жүргізуді талап етеді. Бұл жұмыс үлкен шығындарды талап етеді, алайда инновацияларды

дамыту тұрғысынан ол анағұрлым маңызды, себебі ол бұрын инновациялық процеске қатыспаған немесе жеткілікті түрде зерттелмеген дәстүрлі білім объектілерін анықтауға мүмкіндік береді.

Халықаралық кеңістікте біз зияткерлік меншік саласының мақсаттары үшін дәстүрлі білім дерекқорларын құру процесін ақпараттық қамтамасыз етудің келесі әдістерін көреміз:

- уәкілетті мемлекеттік құрылымның құқықтарын тіркеу үшін sui generis ұлттық зияткерлік меншік режимдерінің негізінде дәстүрлі білімге құқықтар тізілімін құру және жүргізу (оң қорғау);
- ақпаратты жүктеу жүргізілетін дәстүрлі білімнің ақпараттық ресурстары мен дерекқорларын (қорғау күзеті) құру:

а) патенттік әдебиеттерден;

б) ғылыми жарияланымдардан (немесе ғылыми жарияланымдармен);

в) жекелеген ведомстволарда және/немесе ведомстволық бағынысты ұйымдарда, ғылыми-зерттеу ұйымдарында және т. б. алынған дәстүрлі білім туралы жарияланымдардан (немесе жарияланымдармен);

г) басқа жарияланымдардан және ауқымды дереккөздерден дәстүрлі білім туралы ақпаратты верификациялау және формальдау бойынша жұмыс жүргізу;

д) дерекқорды жергілікті халықтар мен жергілікті қауымдастықтардан алынған ақпаратпен толтыру, дәстүрлі білімді құжаттау жобаларын жүзеге асыру.

Қорытынды

Зерттеу барысында анықталған цифрлық ресурстарды, тізілімдерді, дәстүрлі білім туралы ақпаратты қамтитын дерекқор құрудың халықаралық тәжірибесі, шешімдер мен әдіснамалық тәсілдер зияткерлік меншік саласы үшін дәстүрлі білімнің ұлттық ақпараттық жүйесін құру перспективаларын бағдарлауға мүмкіндік береді. Қолданыстағы заңнамаға сәйкес бұл құбылыстарды оң қорғау қарастырылмаған, сондықтан жақын арада дәстүрлі білімді қорғау шешімдері жүзеге асырылуы мүмкін. Дәстүрлі білімнің ресейлік ақпараттық жүйесі сараптама процесін мәні бойынша дәстүрлі білім туралы қажетті ақпаратпен қамтамасыз етуі керек, ал дәстүрлі білім туралы ақпаратқа қол жеткізу ресейлік және шетелдік патенттік сарапшылар үшін қамтамасыз етілуі керек.

Шетелдік тәжірибені зерттеу барысында анықталған қорғаныс үшін дәстүрлі білімнің цифрлық ресурстарын толтырудың негізгі тәсілдерін ресейлік ақпараттық жүйені құруда қолдануға болады, бірақ оларды іске асырудың мүмкіндігі мен тиімділігін түсіну, сондай-ақ оларды ресей кеңістігінде жүзеге асырудың нақты ұйымдастырушылық, әдістемелік және техникалық шешімдерін іздеу қажет.

Дереккөзер тізімі

1. Горушкина, С. Н. Народная художественная культура как сфера применения современных инстру-

- ментов интеллектуальной собственности: оценка готовности отрасли / С. Н. Горушкина, Е. Г. Царева, П. А. Суконкина // *Культура: теория и практика: Электрон. научн. журн.* – 2022. – № 5 (50). – URL: <http://theoryofculture.ru/issues/127/1578/> (дата обращения: 19.01.2025).
2. Горушкина, С. Н. Региональные бренды в межкультурном пространстве современной России / С. Н. Горушкина, Е. Г. Царева // *Стратегии устойчивого развития: социальные, экономические и юридические аспекты: материалы Всероссийской научно-практической конференции, Чебоксары, 26 января 2023 года.* – Чебоксары: Общество с ограниченной ответственностью «Издательский дом «Среда», 2023. – С. 233–235.
 3. Каргин, А. С. Сохранение нематериального культурного наследия народов РФ как приоритет культурной политики России в XXI веке / А. С. Каргин, А. В. Костина // *Культурная политика.* – 2008. – № 3. – С. 59–71.
 4. Литвина Д. А. Основные подходы международной правовой защиты нематериального культурного наследия // *Актуальные проблемы современного международного права: материалы X ежегодной Всероссийской научно-практической конференции, посвященной памяти профессора И. П. Блищенко, Москва, 13–14 апреля 2012 г.* – Москва: РУДН, 2012. – Часть 1. – С. 487–495.
 5. Слепцов, А. Н. Защита самобытной культуры и традиционных знаний коренных малочисленных народов Севера в контексте права интеллектуальной собственности / А. Н. Слепцов, И. А. Слепцова // *Вестник Сургутского государственного университета.* – 2021. – № 4 (34). – С. 88–95. – DOI 10.34822/2312–3419–2021–4–88–95 (дата обращения: 16.01.2025).
 6. Использование системы интеллектуальной собственности для правовой охраны генетических ресурсов, традиционных знаний и народного творчества: монография / А. Д. Корчагин, Л. Н. Симонова, Ю. Г. Смирнова, Н. Г. Пономарева; Российское агентство по патентам и товарным знакам; Федеральный институт промышленной собственности. – Москва: ИНИЦ Роспатента, – 2002. – 101 с.
 7. Селезнева, А. С. Основные направления современной политики Австралии в области защиты традиционной культуры и интеллектуальной собственности аборигенов / Селезнева А. С. // *Юго-Восточная Азия: актуальные проблемы развития.* – 2014. – № 25. – С. 107–114.
 8. Пономарева, Н. Г. Специализированные реестры как инструмент правовой охраны генетических ресурсов и традиционных знаний / Н. Г. Пономарева // *IP: теория и практика.* – 2023. – № 2. – С. 32–39.
 9. Традиционные знания, традиционные выражения культуры и генетические ресурсы в качестве сведений, необходимых для экспертизы заявок на изобретения / Н. Б. Лысков, А. А. Полякова, И. Б. Никитина, Н. В. Зарянов // *Интеллектуальная собственность как базовое условие обеспечения технологического суверенитета Российской Федерации: Сборник докладов XXVI Международной научно-практической конференции Роспатента, Москва, 29 сентября 2022 года / Выпускающий редактор Е. Г. Царёва.* – Москва: Федеральное государственное бюджетное учреждение «Федеральный институт промышленной собственности», 2022. – С. 54–58.
 10. Лысков, Н. Б. Охрана традиционных знаний в Индии / Н. Б. Лысков, А. А. Полякова // *Патенты и лицензии. Интеллектуальные права.* – 2019. – № 10. – С. 74–79.
 11. Неретин О. П. Интеллектуальная собственность как инструмент цифровизации культуры: к вопросу сохранения традиционных знаний и традиционных выражений культуры / О. П. Неретин // *Вестник Московского государственного университета культуры и искусств.* – 2018. – № 6 (86). – С. 158–163.
 12. Токарева, А. А. Интеграция интеллектуальной собственности в социокультурное пространство / А. А. Токарева // *Вестник культуры и искусств.* – 2022. – № 3 (71). – С. 122–129.
 13. Томашевская, Е. А. Проблемы дефиниции понятий «традиционные знания» и «традиционные выражения культуры»: информационный и культурологический подход / Е. А. Томашевская // *Культура: теория и практика: Электрон. научн. журн.* – 2022. – № 6 (51). – URL: <http://theoryofculture.ru/issues/128/1583/> (дата обращения: 16.01.2025).
- ### Авторлар туралы ақпарат
- Олег Петрович Неретин**, экономикалық ғылымдар докторы, ФМБМ директоры (Мәскеу, Бережковская жағ., 30-үй, 1-корп.); ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-1370-6008>, SPIN-коды: 1961–2721; neretin@rupto.ru.
- Елена Александровна Томашевская**, «ФӨМИ» ФМБМ аға ғылыми қызметкері (Мәскеу, Бережковская жағ., 30-үй, 1-корп.); SPIN коды: 8005–0900; otd5727@rupto.ru.
- ### References
1. Gorushkina, S. N., Tsareva, E. G. and Sukonkina, P. A. (2022) “Folk art culture as a sphere of application of modern intellectual property tools: assessment of industry readiness”, *Culture: theory and practice*, vol. 5 (50), available at <http://theoryofculture.ru/issues/127/1578/> (Accessed 19 January 2025).
 2. Gorushkina, S. N. and Tsareva, E. G. (2023) “Regional brands in the intercultural space of modern Russia”, *Strategii ustoychivogo razvitiya: sotsialniye, ekonomicheskkiye i yuridicheskkiye aspekti* [Sustainable development strategies: social, economic and legal aspects], *Materiali Vserossiyskoy nauchno-prakticheskoy konferentsii* [Proceedings of the All-Russian Scientific and Practical Conference], Cheboksary, Russian Federation, 26 January 2023, pp. 233–235.

3. Kargin, A. S. and Kostina, A. V. (2008), "Preservation of the intangible cultural heritage of the peoples of the Russian Federation as a priority of Russia's cultural policy in the 21st century", *Cultural policy*, vol. 3., pp. 59–71.
4. Litvina, D. A. (2012), "Basic approaches to international legal protection of intangible cultural heritage", *Aktualniye problemi sovremennogo mejdunaronogo prava* [Actual problems of modern International law], Materiali X eže-godnoy Vserossiyskoy nauchno-prakticheskoy konferentsii posvyaschennoy pamiati professora I. P. Blishchenko [Proceeding of the X Annual All-Russian Scientific and Practical Conference dedicated to the memory of Professor I. P. Blishchenko], Moscow, Russian Federation, 13–14 April 2012, vol. Part 1, pp. 487–495.
5. Sleptsov, A. N. and Sleptsova, I.A. (2021), "Protection of the indigenous culture and traditional knowledge of the indigenous peoples of the North in the context of intellectual property law", *Bulletin of SurGU*, vol. 4 (34), available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/zaschita-samobytnoy-kultury-i-traditsionnyh-znaniy-korennyh-malochislennyh-narodov-severa-v-kontekste-prava-intellektualnoy> (Accessed 16 January 2025).
6. Korchagin, A. D., Simonova, L. N., Smirnova, Yu. G. and Ponomareva, N. G. (2002), *The use of the intellectual property system for the legal protection of genetic resources, traditional knowledge and folk art*, Russian Agency for Patents and Trademarks, Moscow, Russian Federation.
7. Selezneva, A. S. (2014), "The main directions of Australia's modern policy in the field of protection of traditional culture and intellectual property of aborigines", *Southeast Asia: current problems of development*, no 25, 107–114.
8. Ponomareva, N.G. (2023) "Specialized registries as a tool for the legal protection of genetic resources and traditional knowledge", *IP: theory and practice*, no 2, pp. 31–38.
9. Lyskov, N. B., Polyakova, A. A., Nikitina, I. B. and Zaryanov, N. V. (2022), "Traditional knowledge, traditional cultural expressions and genetic resources as information necessary for the examination of applications for inventions", *Proceedings of the XXVI International Scientific and Practical Conference of Rospatent "Intellectual property as a basic condition for ensuring technological sovereignty of the Russian Federation"*, 29 September 2022, Moscow, Russian Federation, pp. 54–58.
10. Lyskov, N. B and Polyakova, A. A. (2019), "Protection of traditional knowledge in India", *Patents and licenses. Intellectual property rights*, no 10, pp. 74–79.
11. Neretin, O. P. (2018), "Intellectual property as a tool for digitalization of culture: on the issue of preserving traditional knowledge and traditional cultural expressions", *Bulletin of the Moscow State University of Culture and Arts*, vol. 6 (86), pp. 158–163.
12. Tokareva, A.A. (2022), "Integration of intellectual property into the socio-cultural space", *Bulletin of Culture and Arts*, vol. 3 (71), pp. 122–129.
13. Tomashevskaya, E. A. (2022), "Problems of defining the concepts of "traditional knowledge" and "traditional cultural expressions": an informational and cultural approach", *Culture: theory and practice*, vol. 6 (51), available at: <http://theoryofculture.ru/issues/128/1583/> (Accessed 16 January 2025).

Information about the authors

Oleg Petrovich Neretin, Dr. Sci. (Economics), Director of Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-1370-6008>, SPIN-code: 1961–2721; neretin@rupto.ru.
Elena Aleksandrovna Tomashevskaya, Senior Researcher of Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); SPIN-code: 8005–09004 otd5727@rupto.ru.

Авторлар мүдделер қақтығысының жоқтығын мәлімдейді.
 The authors declare no conflict of interests.

Редакцияға 20.01.2025 ж. келіп түсті
 Рецензияланғаннан кейін 03.03.2025 ж. пысықталды
 Жариялауға 05.03.2025 ж. қабылданды

Научная статья

Original article

УДК: 347.77:004

EDN <https://elibrary.ru/hecvro>

Жаңадан қолданушыларға арналған ақпараттық іздеу сервистерімен өзара әрекеттесу ерекшеліктері: мүмкіндіктер мен шектеулер

Роман Газиевич Алилов[✉], Элина Романовна Абиева, Дмитрий Иванович Зубов

Федералдық өнеркәсіптік меншік институты

roman.alilov@rupto.ru

Аңдатпа: мақала ақпараттық-іздірету сервистерімен (АІС) өзара іс-қимыл ерекшелігін зерттеуге арналған және зияткерлік меншік объектілерімен (ЗМО) жұмыс істейтін жаңадан бастаушы пайдаланушыларға арналған. Мақаланың мақсаты – жаңадан пайдаланушыларға қолданыстағы АІС функционалын түсінуге көмектесу және өз міндеттері үшін біршама қолайлы жүйелерді таңдауды үйрену. Мақалада осындай жүйелердің негізгі сипаттамаларын сипаттайтын жарияланған жұмыстарды жалпылауға да, нақты сұраныстарды орындау кезінде алынған эксперименттік деректерге де негізделген талдау әдісі қолданылады. Жұмыста негізгі сипаттамалар, функционалдылық, шектеулер және танымал АІС пайдалану ыңғайлылығы қарастырылады. Әр түрлі күрделіліктегі тапсырмаларды шешуге көмектесетін іздеу әдістеріне, сондай-ақ әр түрлі сұраныстарды орындау үшін қолайлы жүйелерді таңдау бойынша ұсыныстарға ерекше назар аударылады. Мақала ИЫҰ туралы ақпаратты тиімді іздеуге мүдделі бастаушы мамандарға, студенттерге және пайдаланушыларға бағытталған және заманауи ақпараттық-іздеу жүйелерімен өзара әрекеттесу ерекшеліктерін қарастырады.

Негізгі сөздер: зияткерлік меншік объектісі, зияткерлік меншік, патенттік іздеу, ақпараттық-іздеу қызметі, іздеу жүйелері.

Дәйексөз алу үшін: Алилов Р. Г., Абиева Э. Р., Зубов Д. И. Жаңадан қолданушыларға арналған ақпараттық іздеу сервистерімен өзара әрекеттесу ерекшеліктері: мүмкіндіктер мен шектеулер // ФӨМИ хабаршысы. 2025. Т. 4, № 1 (11). 62–75-БЕТ.

Алғыс: мақала «Электрондық түрде зияткерлік меншік саласындағы қызметтерді алудың пайдаланушы тәжірибесін зерттеу және цифрлық сервистерді жаңғырту және әзірлеу бойынша ұсынымдар дайындау» ФӨМИ ғылыми-зерттеу жұмысының материалдары бойынша дайындалды.

Features of interaction with information search services for novice users: opportunities and limitations

Roman G. Alilov[✉], Elina R. Abieva, Dmitrii I. Zubov

Federal Institute of Industrial Property

roman.alilov@rupto.ru

Abstract: the article is devoted to the study of the specifics of interaction with information search services (ISS) for novice users working with intellectual property objects (IPO). The purpose of the article is to help novice users understand the functionality of existing ISSS and learn how to choose the most suitable systems for their tasks. The article uses an analysis method based both on the generalization of published works describing

the main characteristics of such systems, and on experimental data obtained by performing specific queries. The paper examines the key characteristics, functionality, limitations, and usability of popular ISS. Particular attention is paid to search methods that help solve tasks of varying complexity, as well as recommendations for choosing suitable systems for performing different types of queries. The article is addressed to novice specialists, students, and users interested in effectively searching for information about IPOs and explores the features of interacting with modern information retrieval systems.

Keywords: intellectual property item, intellectual property, patent search, information searching service, searching systems.

For citation: Alilov R. G., Abieva E. R., Zubov D. I. Features of interaction with information search services for novice users: opportunities and limitations // Bulletin of Federal Institute of Industrial Property. 2025. Vol. 4, No 1 (11): 62–75 (In Russ.).

Acknowledgements: The article was prepared based on the materials of the research work of the Federal Institute of Industrial Property (FIPS) "Study of user experience in receiving services in the field of intellectual property in electronic form and preparation of recommendations for modernization and development of digital services".

Кіріспе

Қазіргі әлемде ақпарат негізгі ресурсқа айналады, ал қажетті деректерді тез және тиімді таба білу кәсіби қызметтің ажырамас бөлігі болып саналады. Бұл әсіресе іздеудің дәлдігі, толықтығы және өзектілігі маңызды болатын зияткерлік меншік объектілерімен (ЗМО) жұмыс істейтін адамдар үшін өзекті. Дегенмен, қолжетімді ақпараттық іздеу жүйелерінің (АІЖ) әртүрлілігі белгілі бір тапсырмаларды шешу үшін ең қолайлы құралды таңдауға тап болған жаңадан келген пайдаланушыларға қиындық тудыруы мүмкін.

Ақпараттық технологиялардың (АТ) дамуы зияткерлік меншік объектілерін қорғауды қамтамасыз етудегі және зияткерлік қызмет нәтижелерін пайдалануды бақылау механизмдерін кеңейтудегі электрондық сервистердің рөлін едәуір күшейтті. Перспективалы бағыттардың бірі нәтижелерді кейіннен жүйелеу және талдау арқылы ИЫҰ-ның әртүрлі атрибуттары немесе сипаттамалары бойынша іздеуге мүмкіндік беретін платформалар құру болды. Бүгінгі таңда зияткерлік меншік (ЗМ) саласында мемлекеттік ведомстволар да, жеке компаниялар да осындай ақпараттық-іздістеріу сервистерін әзірлеумен айналысады.

Бұл ретте мұндай жүйелерге деректердің тереңдігіне, сапасына және өзектілігіне қойылатын айқын талаптар ғана емес, сонымен қатар пайдаланушы тәжірибесін жақсартуға ерекше назар аударылады. Заманауи АІС пайдаланушылардың кең ауқымы, соның ішінде

зияткерлік меншікпен жұмыс істей бастағандар үшін ыңғайлы, интуитивті және қолжетімді болуы керек.

Бұл мақаланың мақсаты – жаңадан пайдаланушыларға қолданыстағы АІС функционалын түсінуге көмектесу және өз міндеттері үшін біршама қолайлы жүйелерді таңдауды үйрету. Біз бірнеше танымал платформаларды қарастырамыз, олардың мүмкіндіктерін сипаттаймыз және пайдалану бойынша практикалық кеңестер береміз. Талдау осындай жүйелердің негізгі сипаттамаларын сипаттайтын жарияланған жұмыстарды жалпылауға да, нақты сұраныстарды орындау кезінде алынған эксперименттік мәліметтерге де негізделеді.

Өнертабыстар санатына ерекше назар аударамыз, себебі қазіргі заманғы АІС көпшілігі зияткерлік меншік объектілерінің осы түріне байланысты өтінімдер мен тіркеулерді іздеуге бағытталған. Бұл зерттеудің негізгі құралына айналатын өнертабыстарға қатысты сұраныстарды талдау.

Осылайша, мақала тек қолданыстағы жүйелерді талдауға ғана емес, сонымен қатар өз жұмысында АІС-ті тиімді пайдалануға көмектесетін бастаушы мамандарға практикалық ұсыныстар беруге арналған.

Заманауи патенттік іздеу құралдары: мүмкіндіктері мен шектеулері

Әр түрлі күрделіліктегі мәселелерді шешуге мүмкіндік беретін заманауи ақпараттық-іздеу жүйелерінің негізгі тәсілдері мен мүмкіндіктерін қарастырайық.

Патенттік іздеудің негізгі әдістеріне мыналар жатады:

- Нөмірлік іздеу – тіркеу сәйкестендіргіштері бойынша іздеу (мысалы, патент немесе өтінім нөмірлерімен).
- Атаулы іздеу – өтініш берушілер немесе құқық иелері бойынша іздеу.
- Аналогтарды іздеу – Халықаралық патенттік жіктелім (ХПЖ) сияқты жіктеуші нөмірлерінің сәйкестігіне негізделген ұқсас объектілерді іздеу.

ХПЖ жіктеу индексінің құрылымы келесідей. Мысал үшін А01В 1/00 индексі алайық, онда А литері – бөлім индексі бар, осы бөлімнің патенттері адамның өмірлік қажеттіліктерін қанағаттандыруға қатысты болады. 01 – бұл бөлімді нақтылайтын класс, біздің мысалымызда

Ақпараттық технологиялардың дамуы зияткерлік меншік объектілерін қорғауды қамтамасыз етудегі және зияткерлік қызмет нәтижелерін пайдалануды бақылау механизмдерін кеңейтудегі электрондық сервистердің рөлін едәуір күшейтті.

Қазіргі заманғы АІС зияткерлік меншік объектілерімен жұмыс істеуге арналған құралдардың кең спектрін ұсынады. Нөмірлік немесе атаулы іздеу сияқты қарапайым әдістерден бастап ЖИ негізіндегі күрделі алгоритмдерге дейін.

«ауылшаруашылығы; орман шаруашылығы; мал шаруашылығы; аң аулау және жануарларды аулау; балық аулау және балық шаруашылығы». В литері – ішкі класстың көрсеткіші, біздің мысалда патент «ауылшаруашылығы мен орман шаруашылығында топырақты өңдеуге; жалпы ауылшаруашылық машиналары мен құралдарының тораптарына, бөлшектері мен керек-жарақтарына» қатысты екенін көрсетеді. 1/00 – патенттің арналымын одан да күшейтетін топ, мысалда бұл «қол құралдары».

Аналогтарды іздеу технологиясының егжей-тегжейлі сипаттамасы И. Ю. Петрованың, А. А. Пучкованың [1] жұмысында берілген, ал метадеректерді кешенді талдауға көзқарас И. В. Смирновтың [2] баяндамасында келтірілген. Бұл әдістерді қолдану оңай және тіпті жаңадан бастаушылар үшін де қолжетімді.

Жетілдірілген жүйелер деректерді талдау үшін кеңейтілген мүмкіндіктерді ұсынады:

- Тақырыптық іздеу нақты бір технология және ұқсас технологиялар, соның ішінде іздеуді қанағаттандыратын өнертабыстардың прототиптері туралы ақпарат жинауға, сондай-ақ ЗМ нарығындағы негізгі қатысушыларды және олармен ынтымақтасатын өнертапқыштарды анықтауға мүмкіндік береді [3].
- «Ұқсас» құжаттарды іздеу (similarity search) мағыналық жағынан жақын патенттерді табу үшін машиналық оқыту мен нейрондық желілерді қолданады. Бұл тәсілдің егжей-тегжейлі сипаттамасы Genin B. L. және Zolkin D. S. [4] мақаласында берілген.

Соңғы жылдары деректердің үлкен көлемін талдау үшін жасанды интеллект (ЖИ) әдістері белсенді дамып келеді. Мысалы, Aristodemou L. және Tietze F. [5] патенттік аналитикада ЖИ қолдану туралы әдебиеттерге шолу жасады. Қазіргі заманғы АІС бейнелі тауар белгілерін салыстыру сияқты күрделі процестерді автоматтандыру үшін нейрондық желілерді қолданады. Осы уақытқа дейін бұл көп сатылы талдауды қажет етті, соның ішінде Вена жіктелімінің кодтары бойынша сүзу және кескіндерді қолмен сәйкестендіру. Қазір мұндай тапсырмалар үйіркілі нейрондық желілер арқылы шешіледі [7], бұл процесті едәуір жылдамдатады.

Алайда патенттік іздеудің кез келген әдісі үшін сапаны бағалаудың негізгі көрсеткіштері мыналар:

- релеванттылығы – алынған нәтижелердің ақпараттық сұрауға сәйкестігі;

- сәйкестілік – ақпараттың пайдаланушының нақты қажеттілігіне сәйкестігі.

Бұл критерийлер патенттерге ғана емес, сонымен қатар сауда белгілері сияқты ЗМО-ның басқа санаттарына да қатысты. Осы екі критерийді оңтайландыруға мүмкіндік беретін автоматтандырылған жүйелерді енгізу қолмен жұмыс істеуге жұмсалатын уақытты айтарлықтай қысқартады.

Қазіргі заманғы АІС зияткерлік меншік объектілерімен жұмыс істеуге арналған құралдардың кең спектрін ұсынады. Нөмірлік немесе атаулы іздеу сияқты қарапайым әдістерден бастап ЖИ негізіндегі күрделі алгоритмдерге дейін. Әр жүйенің өзіндік артықшылықтары мен ерекшеліктері бар. Қолайлы платформаны таңдау пайдаланушының нақты міндеттеріне және оның дайындық деңгейіне байланысты.

Зерттеу нәтижелері

Барлық іздеу жүйелерін жаһандық деңгейде екі үлкен санатқа бөлуге болады: ашық және коммерциялық. Алайда, ашық іздеу жүйелері қызметтердің бір бөлігін коммерциялық негізде ұсына алады. Әдетте, бұл тәсіл API бойынша қосу арқылы платформалармен автоматты түрде өзара әрекеттесу мүмкіндігін беру кезінде жүзеге асырылады (Application Programming Interface – бұл әртүрлі бағдарламалардың өзара байланысып, деректер алмасуының тәсілдері мен ережелерінің жиынтығы. Басқаша айтқанда, бұл басқа қолданбадан сұрау алған кезде бір қолданба не істеу керектігін белгілейтін ережелер).

Барлық іздеу жүйелерін жаһандық деңгейде екі үлкен санатқа бөлуге болады: ашық және коммерциялық. Алайда, ашық іздеу жүйелері қызметтердің бір бөлігін коммерциялық негізде ұсына алады.

Іздеу сервистерінің жалпы санын дәл айту қиын, олардың ішінде Интернет желісінде олар туралы ескертулер табуға болатын ақысыз түрлерінің өзі жүзден асады. Мысалы, Дүниежүзілік зияткерлік меншік ұйымында қазіргі уақытта 193 қатысушы ел бар. Олардың көпшілігінде патенттік ақпаратты іздеу сервистері бар. Бұл ретте олар жеткілікті түрде қарапайым болуы және тіркелген объектілердің ұлттық базасы бойынша бір немесе бірнеше атрибуттарды іздеуге арналған жолдан тұруы мүмкін.

Біріктірілген дерекқорларға негізделген, сонымен қатар кескіндер, формулалар, құжаттардың дәйексөздері, аналитикалық есептер мен визуализация және патенттік ландшафттарды құру кестелері бойынша

іздеуді қоса алғанда, іздеудің кең ауқымын қамтамасыз ететін неғұрлым күрделі жүйелер айтарлықтай материалдық инвестицияларды қажет етеді. Сондықтан АҚШ, Германия, Франция, Жапония сияқты экономикасы дамыған елдердің ұлттық патенттік ведомстволары немесе Дүниежүзілік зияткерлік меншік ұйымы (ДЗМҰ), Еуропалық патенттік ведомство (ЕПВ) немесе коммерциялық ұйымдар сияқты ұлттық органдардан жоғары тұрған ұйымдар ең озық іздеу жүйелеріне ие. Коммерциялық сервистердің жалпы санын анықтау қиын, дегенмен олардың ішіндегі ең ірілері бірнеше ондаған, мамандандырылмаған және бейінді болып келеді.

Іздеу сервистерінің жалпы санын дәл айту қиын, олардың ішінде Интернет желісінде олар туралы ескертулер табуға болатын ақысыз түрлерінің өзі жүзден асады. Мысалы, Дүниежүзілік зияткерлік меншік ұйымында қазіргі уақытта 193 қатысушы ел бар. Олардың көпшілігінде патенттік ақпаратты іздеу сервистері бар.

Алайда, іздеу сервистерінің саны бойынша жоғарыда келтірілген бағалаулар тек ағылшын тілінде іздеу сұрауларын орындау үшін маңызды болатынын атап өткен жөн. Басқа тілдерді, соның ішінде орыс тілін қолдау айтарлықтай шектелген. Бұл платформаларда ресейлік патенттік базадан ақпараттың болуына қатысты.

Бұл жұмыста кейбір танымал іздеу жүйелеріне шолу жасалады, сонымен қатар кейбіреулерін ресейлік тіркелген объектілер туралы ақпаратты табу бөлігінде салыстырады.

ТАНЫМАЛ АҚПАРАТТЫҚ ІЗДЕУ ЖҮЙЕЛЕРІНЕ ШОЛУ

ФӨМИ интернет-порталының ақпараттық-іздірету жүйесі

«ФӨМИ интернет-порталының ақпараттық-іздірету жүйесі» (қысқаша ФӨМИ АІЖ) жүйесі зияткерлік меншік объектілері туралы мәліметтерді іздеуге арналған онлайн-сервис болып табылады.

Ерекшеліктері

ФӨМИ интернет-порталының ақпараттық-іздеу жүйесінің негізгі ерекшеліктері:

- ұсынылған зияткерлік меншік объектілерінің кең жиынтығы (ақылы қолжетімділік кезінде географиялық көрсеткіштерден басқасының бәрі);

- орыс тіліне аударылған негізгі халықаралық анықтамалық жіктелімдерге ашық қолжетімділік, сонымен қатар жіктеуіштердің бірқатар алдыңғы нұсқалары ұсынылған;
- өтінімдер/тіркеулер тізіліміндегі жазбалар іздеу нәтижесі болып табылады.

Артықшылықтарымыз

- Заманауи деректер бойынша өзекті дерекқор (ақылы кіру үшін қосымша өнертабыстар бойынша ретроспектива) үнемі жаңартылып отырады.
- Жіктеуіштердің құрылымдық элементтерін оларға енгізілген терминдер мен атаулар бойынша іздеу мүмкіндігі.
- Айқын емес тұжырымдар бойынша іздеу құралдарының болуы.
- Іздеу сұрауын кейіннен орындай отырып, лемматизация¹ жүргізу қамтамасыз етіледі.
- Іздеу формасындағы әрбір атрибут жақсы сипатталған, толтыру мысалдары келтірілген.
- Тіркелген пайдаланушылардың іздеу жүйесімен өзара әрекеттесуі туралы статистикалық ақпарат алу мүмкіндігі бар.
- Бұл ақпарат талдау үшін уақыт аралығын, ақысыз және ақылы сұраулар санаттары бойынша деректерді жеке көрсетуді, сұрау салынған IP-мекенжайды, сұрау салу күні мен уақытын, сұрау салу түрін, ДҚ тобын, сұрау бойынша табылған және қаралған құжаттардың санын көрсете отырып, егжей-тегжейлі есепті айқындауды қамтиды.

Кемшіліктер

Сервис кемшіліктерінің бірі – іздеу үшін зияткерлік меншік объектілері бойынша ресейлік база ғана қолжетімді және деректердің бір бөлігі тек ақылы негізде беріледі.

Төлем тіркеулер бойынша әрбір сұрау үшін және өтінімдер бойынша әрбір «сұрау пакеті» (5) үшін алынады, яғни іздеу сұрауларының жоғары санымен сома айтарлықтай болуы мүмкін.

- Іздеу нәтижелерін шектеулі жүктеу.
- «Басып шығару» (PDF) форматында жүктеу, бұл ретте тек іздеу нәтижелерінің бірінші беті ғана.
- Құжатты құрылымдық түрде алу мүмкінсіздігі.
- API-дің болмауы және табылған құжаттың (XML) құрылымдық көрінісін ұсыну іздеуді автоматтандыру және нәтижелерді кейінгі талдау процесін едәуір қиындатады.

Пайдаланушылар санаты

Сервисті пайдаланушылар екі санатқа бөлінеді:

1. Тіркелмеген пайдаланушы. Шектеулі дерекқор жинағына рұқсат берілген:

¹ Лемматизация – сөзтұлғаны леммаға, яғни оның қалыпты (сөздік) тұлғасына келтіру процесі. Компьютерлік лингвистикада лемматизация – сөздің леммасын оның болжамды мағынасына қарай анықтаудың алгоритмдік процесі.

Ресейлік ЗМО туралы ақпаратты табу қажет болған жағдайда ФӨМИ интернет-порталының ақпараттық-іздеу жүйесін пайдалану ұсынылады. Дәл іздеу үшін басқа сұрау атрибуттарымен бірге жіктеуіш кодтарын (ХПЖ, ӨҮХЖ және ТҚХЖ) пайдалану ұсынылады.

- перспективті өнертабыстар (толық мәтінді дерекқор);
 - орыс және ағылшын тілдеріндегі өнертабыстар (рефераттық дерекқор);
 - пайдалы модельдер (реферативті);
 - ЭЕМ арналған бағдарламалар;
 - тіркелген дерекқорлар;
 - интегралды микротәсім топологиялары;
 - соңғы айдағы өнертабыстар, пайдалы модельдер, өнеркәсіптік үлгілер және тауар белгілері (соңғы айда жарияланған толық мәтінді ақпарат);
 - өнертабысқа өтінімдер;
 - халықаралық жіктемелер (өнертабыстар, өнеркәсіптік үлгілер, тауар белгілері).
2. Тіркелген пайдаланушыларға қосымша дерекқорға ақылы рұқсат қолжетімді:
- өнертабыстар (1994 жылдан бастап біздің уақытқа дейін толық мәтінді);
 - өнертабыстар (ретроспективті толық мәтінді, 1924-1993 жж);
 - пайдалы модельдер (толық мәтінді);
 - тауар белгілері;
 - тауар белгілеріне өтінімдер;
 - тауарлар шығарылған жерлердің атаулары;
 - тауарлар шығарылған жерлердің атауларына өтінімдер;
 - жалпыға мәлім тауар белгілері;
 - өнеркәсіптік үлгілер.

Сервисті пайдалану нәтижелері

Сервисті пайдалану нәтижесінде пайдаланушы халықаралық жіктеуіштерден ақпарат алады, онда әрбір патенттік құжатта ХПЖ айдары қойылады және іздеу сұрауының шарттарын қанағаттандыратын айдарға тән терминологияны көруге болады. Бұл ақпарат талдамалық есептерді құру үшін, сондай – ақ, ең маңыздысы, зияткерлік меншіктің ізделетін объектісі бойынша тіркеу/өтінімдер тізілімінен жазба алу үшін пайдаланылуы мүмкін.

Пайдаланушымен кері байланыс

Пайдаланушымен кері байланыс пайдаланушының мынадай өзара әрекеттесу құралдарының болуымен қамтамасыз етіледі:

- Әрбір іздеу төлсипатында оны толтыру мысалдары бар кеңестердің болуы.
- Сервистіпен жұмыс жөніндегі нұсқаулықтың болуы. Нұсқаулық өте түсінікті және барынша толық. Онда интерфейстің скриншоттары және жеке сұрауларды кезең-кезеңімен құрастыру сипаттамасы, жұмыс механикасы және сұрауларды жасау үшін жеке іздеу операторларының өзара әрекеттесуі бар.

Қиындықтар туындаған кезде, сондай-ақ әртүрлі қателер анықталған кезде телефон арқылы хабарлау немесе электрондық пошта арқылы техникалық қолдау қызметіне хат жіберу мүмкіндігі бар.

Ресейлік ЗМО туралы ақпаратты табу қажет болған жағдайда ФӨМИ интернет-порталының ақпараттық-іздеу жүйесін пайдалану ұсынылады. Дәл іздеу үшін басқа сұрау атрибуттарымен бірге жіктеуіш кодтарын (ХПЖ, ӨҮХЖ және ТҚХЖ) пайдалану ұсынылады.

«Патенттік ақпарат пен даралау құралдарын іздеу инфрақұрылымы» АЖ

«Патенттік ақпарат пен даралау құралдарын іздеу инфрақұрылымы» жүйесі («Іздеу платформасы» АЖ) зияткерлік меншік объектілері туралы мәліметтерді іздеуге, ауқымды деректер технологияларын, ЖИ механизмдері мен әдістерін пайдалана отырып деректерді өңдеуге арналған онлайн-платформа болып табылады.

Ерекшеліктері

«Іздеу платформасы» АЖ негізгі ерекшеліктері:

- іздеу сұрауын орындау үшін деректерді толтыру процесін жеңілдететін көптеген кеңестері бар ыңғайлы жергілікті интерфейс;
- Ресей Федерациясының аумағынан тыс жерде тіркелген зияткерлік меншік объектілерін іздеу мүмкіндігі (патенттер, сауда белгілері);
- белоктар/нуклеотидтер бойынша генетикалық тізбектерді іздеу мүмкіндігі;
- ұсынылған зияткерлік меншік объектілерінің кең желісі (тауарлар шығарылған жерлердің географиялық көрсеткіштері мен атауларынан басқасының барлығы);
- ЖИ алгоритмдерін қолдана отырып, ұқсас патенттік құжаттарды іздеу мүмкіндігі;
- тауар белгілерін кескіндер бойынша іздеу мүмкіндігі;
- әр түрлі тілдерде патенттік іздеу немесе сұраныстың тұжырымдамасын басқа тілдерге аудару, содан кейін оны орындау мүмкіндігі.

Артықшылықтарымыз

Көптеген іздеу атрибуттарының және олардың икемді үйлесімінің арқасында сұраныстар жасаудың жоғары вариациясына қол жеткізіледі. Іздеудің өзі орындалғаннан кейін ұсынылатын патенттер, ЭЕМ бағдарламалары, дерекқорлар және интегралды микросхемалар топологиялары бойынша іздеу нәтижелерін жоғарғы деңгейлі талдауға арналған құралдардың болуы.

Патенттер, ЭЕМ бағдарламалары, дерекқорлар және интегралды микросхемалар топологиялары бойынша іздеу нәтижелерін әртүрлі форматта жүктеу мүмкіндігі.

Мысалы, бейнелі тауар белгілері үшін бейне бойынша іздеуден басқа Вена жіктелімінің кодтары бойынша іздеу қолжетімді. Ал сөздік белгілер үшін – жазылуы бойынша іздеу, семантикалық немесе фонетикалық іздеу нұсқалары.

Үнемі толықтырылып отыратын және өзектендірілетін зияткерлік меншік объектілерінің кең базасы. Сервиске ақысыз қолжетімділік те артықшылық болып табылады.

Кемшіліктер

- Тауарлар шығарылған жерлердің географиялық көрсеткіштері мен атаулары бойынша іздеу мүмкіндігінің болмауы.
- Тауар белгілері бойынша іздеу нәтижелерін түсіру мүмкіндігінің болмауы

Пайдаланушылар санаты

Сыртқы пайдаланушылар тобы келесі рөлдерді қамтиды:

1. Қонақ. Патенттік құжаттарды іздеу және басып шығару нәтижелерін экспорттау мүмкіндігі шектеулі. Материалдарды офлайн түсіруге тапсырыс беру мүмкіндігінің болмауы. Іздеу параметрлерін реттеу мүмкінсіздігі. Ресейлік генетикалық тізбектер бойынша іздеу және патенттік аналитикаға қолжетімділіктің болмауы. API-мен жұмыс жасау мүмкінсіздігі.
2. Тіркелген пайдаланушы. Іздеу нәтижелерін экспорттау және патенттік құжаттарды толық көлемде басып шығару. Материалдарды офлайн түсіруге тапсырыс беру мүмкіндігі. Ресейлік генетикалық тізбектерді іздеу және патенттік аналитикаға қол жеткізу мүмкіндігі. API-мен жұмыс жасау мүмкінсіздігі.

Сервисті пайдалану нәтижелері

Табылған құжат немесе зияткерлік меншік объектілері бойынша өтінімдерге/тіркеулерге қатысты құжаттар тобы сервисті пайдаланудың нәтижесі болып табылады.

Көптеген іздеу атрибуттарының және олардың икемді үйлесімінің арқасында сұраныстар жасаудың жоғары вариациясына қол жеткізіледі. Іздеудің өзі орындалғаннан кейін ұсынылатын патенттер, ЭЕМ бағдарламалары, дерекқорлар және интегралды микросхемалар топологиялары бойынша іздеу нәтижелерін жоғарғы деңгейлі талдауға арналған құралдардың болуы.

Бұл платформаның ерекшеліктері мен артықшылықтары мұны тегін, тез және сенімді түрде жасауға мүмкіндік береді. Іздеу атрибуттарының кең жиынтығы пайдаланушылардың әртүрлі санаттары үшін бұл процесті жеңілдетуге мүмкіндік береді.

Пайдаланушымен кері байланыс

Платформамен жұмыс істеу интерфейсте тікелей көрсетілетін сұрауды жасау кезінде көптеген кеңестер мен қате туралы ұғынықты хабарламалардың арқасында ыңғайлы болады. Тек мәтіндік түрде ғана емес, сонымен қатар бейнематериалдар түрінде де берілген анықтамалық ақпарат бөлімінің болуы сервиспен өзара әрекеттесудің пайдаланушылық тәжірибесіне оң әсер етеді.

Қиындықтар туындаған кезде, сондай-ақ әртүрлі қателер анықталған кезде электрондық пошта арқылы техникалық қолдауға хат жіберу мүмкіндігі бар.

PATENTSCOPE (WIPO)

PATENTSCOPE жүйесі – бұл Дүниежүзілік зияткерлік меншік ұйымының патенттік іздеуге де, патенттік емес құжаттар бойынша да іздеуге де арналған, қазіргі заманғы ақпаратты белгілеу және өңдеу құралдарын қолдана отырып, жекелеген нақты құжаттар бойынша патенттік базада қамтылған ақпаратқа сәйкес келетін интернет желісінің кейбір белгілі көздеріндегі жарияланымдар бойынша іздеу жүйесі. «Патенттік емес әдебиеттер» көздеріне мыналар жатады:

- Электротехника және электроника инженерлерінің институты (IEEE);
- Ашық қолжетімді ғылыми журналдар баспасы (MDPI);
- Nature журналы;
- Wikipedia ашық интернет кітапханасы.

Ерекшеліктері

- Зияткерлік меншікті қорғау жөніндегі көптеген ұлттық ұйымдардың ақпаратын қамтиды.

Сервисті пайдалану нәтижесінде пайдаланушы библиографиялық деректерді, рефераттарды, сипаттамаларды, формулаларды, сызбаларды қамтитын патенттік ақпаратты, ал өтінімдердің бір бөлігі үшін – XML форматындағы библиографиялық деректердің құрылымдық түрі, сондай-ақ TIF форматындағы кескіндерді алады.

- 28 жұп тіл арасында біріктірілген аударма құралын пайдалануға мүмкіндік береді.

- Химиялық формулалар бойынша іздеуге мүмкіндік береді.

Іздеуді формулаларды жазу, кескіндерді әртүрлі форматтарда (TIFF, JPEG, GIF, MOL, PNG, SMILES) жүктеу арқылы да, кейіннен іздеу сұранысын орындау үшін химиялық құрылымдарды салуға және өңдеуге мүмкіндік беретін Structure editor интеграцияланған графикалық редакторының көмегімен де жасауға болады.

Артықшылықтарымыз

- Кең, үнемі жаңартылып отыратын дерекқор. Қазіргі уақытта базада шамамен 120 миллион бірлік патенттік жазба бар.
- Әр түрлі оқу материалдары, пайдаланушы нұсқаулығы, «жаттығулар» жинағы және вебинарлардың бейнежазбалары бар.
- Сұраныстарды қалыптастыру механизмдерінің жоғары өзгергіштігі.
- Бір уақытта бірнеше тілде іздеу жүргізілетін сұрауларды қалыптастыру мүмкіндігі. Сұрау салудан басқа тілде құжаттарды іздеу механизмінің болуымен қамтамасыз етіледі (CLIR – Cross-language information retrieval).
- Әртүрлі белгілерге негізделген әртүрлі патенттерді біріктіретін синтезделген санаттардың болуы.
- Халықаралық өтінімдер XML құжаттарымен бірге жүреді, бұл библиографиялық ақпаратты өңдеу процесін жеңілдетеді.
- Іздеу нәтижелерін экспорттау мүмкіндігі.
- Тіркелген пайдаланушы үшін іздеу сұрауының нәтижесінің 10 000-ға дейін позициясын жүктеу мүмкіндігі беріледі.
- Сұрау салу нәтижелері бойынша жоғары деңгейлі талдау жүргізуге арналған құралдың болуы.

Кемшіліктер

Патенттік іздеудің жетілдірілген құралдарын және олардың мүмкіндіктерін зерттеу айтарлықтай уақытты қажет етеді.

Пайдаланушылар санаты

- Платформада пайдаланушылардың үш санаты бар
1. Тіркелмеген пайдаланушы. Іздеу нәтижелерін жүктеу мүмкіндігі жоқ. Іздеу атрибуттарының шектеулі саны. Мысалы, ұлттық патенттік ұйымдар бойынша сұрауды сүзу, химиялық реттілік (формулалар) бойынша іздеу мүмкін емес.
 2. Тіркелген пайдаланушы. Дүниежүзілік зияткерлік меншік ұйымының тегін аккаунты. Іздеу сұрауы нәтижесінің 10 000-ға дейінгі нәтижесін жүктеу мүмкіндігі. Іздеу атрибуттары желісінің барлық толықтығы беріледі. Сұраулар тарихын қарау және таңдалған іздеу атрибуттарының параметрлерін сақтау мүмкіндігі бар.
 3. Ақылы аккаунты бар тіркелген пайдаланушы. Бұл санат әр түрлі сервистерге қолжетімділікпен және

сәйкесінше ұсынылатын қызметтерге төлем мөлшерімен ерекшеленетін үш кіші санатқа бөлінеді:

- жазылым бойынша құжаттарды сату;
- 1978 жылдан бастап ағылшын, испан, неміс, португал, орыс және француз тілдерінде өткен жылға дейін азиялық емес және азия тілдерінде жарияланған халықаралық өтінімдерге арналған РСТ мұрағаттық құжаттарын (өнертабыс формуласының толық мәтінді сипаттамасы мен тармақтары (OCR нәтижесі) сату);
- басқа өнімдер.

Өз кезегінде, бұл санаттар қызметтерге және алмасу хаттамаларына қол жеткізу мүмкіндіктерінің айырмашылығына байланысты бөлінеді.

Сервисті пайдалану нәтижелері

Сервисті пайдалану нәтижесінде пайдаланушы библиографиялық деректерді, рефераттарды, сипаттамаларды, формулаларды, сызбаларды қамтитын патенттік ақпаратты, ал өтінімдердің бір бөлігі үшін – XML форматындағы библиографиялық деректердің құрылымдық түрі, сондай-ақ TIF форматындағы кескіндерді алады. Іздеу шарттарын қанағаттандыратын зияткерлік меншік объектілерінің тізімін алу. Бұл ақпаратты аналитикалық есептерді құру үшін пайдалануға болады. Сондай-ақ, пайдаланушы халықаралық өтінімдер бойынша Халықаралық бюроның құжаттамаларынан құжаттардың хронологиясын алады.

Ұсынымдар

- Патенттік іздеуді жүргізу саласында бастапқы деңгейі бар пайдаланушылар үшін немесе осы сервисте орналастырылған оқу материалдарымен танысқан пайдаланушылар үшін PATENTSCOPE пайдалану ұсынылады.

«Яндекс.Патенттер»

«Яндекс.Патенттер» сервиси – бұл Федералды өнеркәсіптік меншік институтының (ФӨМИ) деректеріне негізделген ақпараттық іздеу жүйесі. Бұл пайдаланушылардың кең ауқымына бағытталған патенттік құжаттарды іздеудің ыңғайлы және қолжетімді құралы.

Платформа 3 миллионнан астам патенттік құжаттарға қолжетімділікті қамтамасыз етеді (жүйеге жүгінген кезде):

- Патенттерге өтінімдер: 600 мыңнан астам жазба.
- Тіркелген патенттер мен куәліктер: 1 млн 21 мыңнан астам жазба.
- КСРО құжаттары: 1 млн 470 мыңнан астам тіркелген патенттер мен куәліктер.

«Яндекс.Патенттер» сервиси қарапайым және интуитивті интерфейспен сипатталады, бұл оны көптеген пайдаланушыларға, соның ішінде жаңа өнертапқыштарға, студенттерге және шағын бизнес өкілдеріне қолжетімді етеді. Айта кету керек, бұл сервис тегін және пайдаланушыларға тікелей платформада да, іздеу жүйесінің негізгі интерфейс арқылы да іздеуге мүмкіндік беретін «Яндекс» іздеу жүйесінің экожүйесіне біріктірілген.

Сервисте тек негізгі сөздер бойынша ғана емес, сонымен қатар тіркеу нөмірі, атауы, патент авторы немесе иесі, әртүрлі күндер, құжат түрлері (мысалы, патенттік өтінімдер немесе тіркелген патенттер) және басқа метадеректер сияқты әртүрлі құжат атрибуттары бойынша іздеуді жүзеге асырады. Бұл тәсіл іздеу процесін едәуір жеңілдетеді және нәтижелерді сұрауға барынша сәйкес келетін құжаттарға дейін қысқартуға көмектеседі.

«Яндекс.Патенттер» сервисі орыс тіліндегі патенттік деректермен жұмыс істеуге арналған ыңғайлы және функционалды құрал болып табылады, ол пайдаланудың қарапайымдылығы мен кең ауқымды мәселелерді шешу үшін жеткілікті икемділікті біріктіреді және патенттік іздеуді жаңадан бастағандар үшін өте қолайлы.

Жүйенің негізгі ерекшеліктерінің бірі – мағынасы бойынша іздеу мүмкіндігі. Бұл сервис оларда әртүрлі сөздермен сипатталса да бір тақырыптағы патенттерді таба алатынын білдіреді. Бұл тәсіл құжаттардың семантикалық жақындығын талдайтын нейрондық желіні қолдану арқылы жүзеге асырылады. Табылған әрбір құжат үшін байланысты патенттердің тізімі, соның ішінде оған сілтеме жасайтындар немесе оған сілтеме жасайтындар, сондай-ақ ұқсас өнертабыстарды зерттеуге арналған ұқсас құжаттар тізімі берілген, бұл пайдаланушыларға өздерін қызықтыратын тақырыптарды тереңірек зерттеуге мүмкіндік береді.

Платформаның дерекқоры үнемі жаңартылып отырады, бұл ақпараттың өзектілігін қамтамасыз етеді. Алайда, жүйе тек ресейлік құжаттармен шектеледі, бұл оны Google Patents немесе PATENTSCOPE сияқты халықаралық қызметтермен салыстырғанда әмбебап етеді.

Осылайша, «Яндекс.Патенттер» платформасы орыс тіліндегі патенттік деректермен жұмыс істеуге арналған ыңғайлы және функционалды құрал болып табылады, ол пайдаланудың қарапайымдылығы мен кең ауқымды мәселелерді шешу үшін жеткілікті икемділікті үйлестіреді және патенттік іздеуді жаңадан бастағандар үшін өте қолайлы.

Google Patents

Google Patents – 100-ден астам ұлттық және халықаралық патенттік ведомстволардың деректерін қамтитын патенттік ақпаратты іздеуге және талдауға арналған көпфункционалды платформа. Жүйе ЕПВ, ДЗМУ және ұлттық патенттік тізілімдер, соның ішінде Роспатент, АҚШ және Жапония патенттік ведомстволары және т.б.

сияқты беделді көздерден алынған деректерді біріктіруге негізделген. Қазіргі уақытта Google Patents дерекқорында патенттік өтінімдер мен тіркелген патенттерді жариялау бойынша 100 миллионнан астам құжаттар, сондай-ақ патенттік даулар мен соттар туралы ақпарат (Darts-ip интеграциясы [5]) және Nature [6], Science [7], The Lancet және т. б. сияқты дереккөздерден алынған патенттік емес әдебиеттердің көп мөлшері бар [8]. Платформа нақты уақыт режимінде ақпаратты жаңартуды қамтамасыз ететін деректерді өңдеу процестерін автоматтандырудың жоғары деңгейімен сипатталады.

Google Patents іздеу сұрауларын орындауға арналған көптеген құралдарды ұсынады. Пайдаланушылар негізгі сөздерді, патент нөмірлерін, авторларды, өтініш берушілерді немесе құқық иелерін іздей алады. Мәтіндерді семантикалық талдауға ерекше назар аударылады, бұл әртүрлі тұжырымдармен сипатталса да, мағынасы ұқсас құжаттарды табуға мүмкіндік береді. Ол үшін машиналық оқыту әдістері мен ЖИ, соның ішінде табиғи тілді өңдеу технологиялары (NLP) қолданылады.

Жүйе сонымен қатар іздеу нәтижелерін бағалау үшін аналитикалық құралдарды ұсынады. Мысалы, пайдаланушылар жылдар бойынша жарияланымдардың динамикасы, патенттердің Халықаралық патенттік жіктелімінің кластары бойынша бөлінуі туралы статистикалық ақпаратты, сондай-ақ патенттік құжаттардың дәйексөзділігі туралы деректерді ала алады.

Google Patents – бұл жаһандық қамтуды, ыңғайлы интерфейсті және жетілдірілген аналитикалық мүмкіндіктерді біріктіретін патенттік ақпаратпен жұмыс істеудің қуатты құралы. Google Scholar интеграциясы және көптеген тілдерді қолдау платформаны кең аудитория үшін әмбебап етеді.

Google Patents-тің басты артықшылықтарының бірі – оның әмбебаптығы. Платформа көптеген тілдерді қолдайды, бұл оны қолданушылардың кең аудиториясына, соның ішінде орыс, қытай, жапон және басқа тілдердегі құжаттармен жұмыс істейтіндерге қолжетімді етеді. Сонымен қатар, Google Scholar интеграциясы патенттік құжаттарды академиялық басылымдармен байланыстыруға мүмкіндік береді, бұл әсіресе ғылыми зерттеулер үшін пайдалы.

Платформа патенттік құжаттардың ағылшын тіліне толық мәтінді аудармасын қолдайды, бұл құжаттардың түпнұсқалық тілдерін білмейтін пайдаланушылар мүмкіндігін айтарлықтай кеңейтеді. Химиялық формулалар

бойынша іздеу механизмдері, соның ішінде формула кескіндерін жүктеу немесе графикалық редактордың көмегімен қолмен сурет салу мүмкіндігі қосымша жүзеге асырылады.

Жүйе патенттік деректердің жаһандық ауқымына қол жеткізуге мүмкіндік береді, бұл әсіресе пәнаралық жобаларда жұмыс істейтін зерттеушілер мен халықаралық технологиялық үрдістерді бақылауға ұмтылатын компаниялар үшін маңызды.

Негізгі мәселелердің бірі – деректердің ауқымды көлемінен туындаған ақпараттың асқын жүктемесі, бұл релевантты ақпаратты табуды қиындатуы мүмкін. Бұл әсіресе платформа алгоритмдері жіберіп алуы мүмкін Желіде дәйексөз немесе сілтеме деңгейі төмен құжаттарға қатысты.

Бейнелі тауар белгілері немесе генетикалық тізбектер сияқты нашар құрылымдалған деректермен жұмыс істеудің күрделілігі де жүйенің функционалдығын шектейді. Деректерді іздеу және талдау процестерін автоматтандыру үшін API болмауы оның кәсіби пайдалану тиімділігін төмендетеді.

Google Patents – бұл жаһандық қамтуды, ыңғайлы интерфейсті және жетілдірілген аналитикалық мүмкіндіктерді біріктіретін патенттік ақпаратпен жұмыс істеудің қуатты құралы. Google Scholar интеграциясы және көптеген тілдерді қолдау платформаны кең аудитория үшін әмбебап етеді. Дегенмен, жүйенің функционалдығы деректердің үлкен көлемімен жұмыс істейтін патенттік құқық мамандарына, зерттеушілер мен талдаушыларға көбірек бағытталғанын атап өткен жөн. Жаңадан бастаған пайдаланушыларға арналған қолжетімділікке қарамастан, платформа ұсынылған барлық құралдарды тиімді пайдалану үшін белгілі бір білім деңгейін қажет етеді.

Іздеу сервистерін салыстыру

Ресей Федерациясы зияткерлік қызмет нәтижелерімен халықаралық саудаға аз қатысатындықтан, таңдау орыс тілін қолдайтын екі ұлттық, екі жаһандық іздеу сервистеріне, зияткерлік меншікті қорғау жөніндегі ұлттық органнан жоғары тұратын бірлестіктердің екі жүйесіне және кең дерекқор базасы бар екі ірі коммерциялық платформаға тоқталды.

Мысалы, «Яндекс» («Яндекс.Патенттер» [3]) және Google (Google Patents [4]) сияқты технологиялық алпауыттардың жоғарыда берілген шолуын алайық. Олардың арасындағы негізгі айырмашылық: «Яндекс» пайдалы модельдер мен өнертабыстар бойынша Федералдық өнеркәсіптік меншік институтының (ФӨМИ) патенттік базасын пайдаланады.

Google өзінің белгіленген деректеріне сүйенеді, бұл автоматты толық мәтінді индекстеу және ағылшын тіліне аудару, сондай-ақ химиялық формулалар бойынша іздеу сияқты қызықты функцияларды қолдай отырып, нақты уақыт режимінде әлемдік қор бойынша Google Patents дерекқорын жаңартуды қамтамасыз етуге мүмкіндік береді [7].

Ресейлік патенттер базасы бойынша ұсынылған екі іздеу қызметін салыстыру үшін біз жоғарыда сипатталған өзектілік пен сәйкестілік критерийлерін қолданамыз. Бетон қоспасына кездейсоқ патентті таңдайық. Атауы: бетон қоспасы, жіктеуіштен (АӨК) сыныптар: C04B 28/04, C04B 14/06, тіркеу нөмірі: 2 658 926.

Шарттар:

1) релеванттылықты бағалау – «Бетон қоспасы» сұранысы бойынша, Precision at K метрикасына негізделген.

Precision at K (P@K) – бір объект үшін саралау сапасының базалық метрикасы:

$$p@K=r/K$$

мұндағы r – алғашқы K-нәтижелер арасындағы релевантты нәтижелер саны;

2) сәйкестілікті бағалау – сараптамалық бағалау негізінде «C04B 28/04, C04B 14/06 бетон қоспасы» сұрауы бойынша іздеу.

Сәйкестілікті сараптамалық бағалау аңдатпаларды талдауға және пайдаланушы үшін іздеу нәтижелерінің жалпы пайдалылығына негізделеді; бірінші K-нәтижелері бойынша орташа баллды (бес балдық шкала бойынша) білдіреді;

3) формула сипаттамасының бөлігі бойынша қосымша іздеу (өткізіп жіберулермен): «Құрамында қосымша кварц құмы мен асидол болуымен ерекшеленетін бетон қоспасы: құм 30,0-35,0; су 13,0-15,0».

«Яндекс.Патенттердегі» сұрау

1. Релеванттылықты бағалау.

Осы сұраныс бойынша 28 156 жазба табылды. Алғашқы 50 нәтиженің 43-і релевантты, сонда:

$$p@K=43/50=0,86$$

2. Сәйкестілікті бағалау.

Осы сұраныс бойынша 107 жазба табылды. Алғашқы 20 нәтижені бағалау төменде берілген:

Реттік нөмірі	Бағалау	Реттік нөмірі	Бағалау
1	4	11	3
2	3	12	3
3	4	13	3
4	5	14	4
5	4	15	4
6	4	16	3
7	4	17	4
8	4	18	4
9	4	19	4
10	3	20	3

Сонда орташа балл – 3,7.

Сол критерийлер бойынша біз Google Patents сервисін тексереміз

1. Релеванттылықты бағалау.

Сұрауды орындау нәтижесі: 3227 құжат. Алғашқы 50 нәтиженің 29-і релевантты, сонда:

$$p@K=29/50=0,58$$

2. Сәйкестілікті бағалау.

Сұрау нәтижелері төрт позициямен шектеледі, олардың арасында ізделетін жоқ. Тексеру сәтсіз аяқталды. Тіркеу нөмірі бойынша іздеу әрекеті де сәтсіз аяқталды. Неліктен?

Оны түсіндіру өте қарапайым. Google Patents Роспатенттің дерекқорына тікелей қол жеткізе алмайды, тек іздеу жолағындағы сұраулар мен индекстеу нәтижелеріне сүйенеді. Бұл дегеніміз, егер бұл патенттік материалдар желіде дәйексөздер мен сілтемелердің төмен индексіне ие болса, онда бұл материалдар Google алгоритмдерімен байқалмайтын күйде қалады.

«Яндекс.Патенттер»-де сұрау бойынша қосымша іздеу жақсы нәтиже көрсетті: үш позиция табылды, ізделген жазба тізімде бірінші болып тұрды.

Осылайша, аталған екі платформа да семантикалық іздеу бөлігінде оңтайландырылған деген қорытынды жасауға болады. «Яндекс.Патенттер» сервисі белгіленген іріктелген дерекқор бойынша іздеуді сапалы орындайды. Google Patents беру нәтижелері бойынша Желідегі патенттік құжаттардың дәйексөз деңгейін жанама түрде бағалауға болады. Бұл көрсеткіш дара патентті емес, белгілі бір уақыт аралығындағы үлкен іріктемені талдау кезінде аймақтың немесе өнеркәсіптің ғылыми-техникалық даму бағытындағы үрдісті анықтауға көмектеседі, бұл жеке кәсіпорындар немесе тұтастай алғанда ел деңгейінде экономикалық шешімдерді тиімді жоспарлауға мүмкіндік береді.

ДЗМҰ және Еуропалық патенттік ұйым (ЕПҰ) сияқты ірі патенттік ұйымдар сәйкесінше PATENTSCOPE және Espacenet іздеу қызметтерін пайдалануды ұсынады. Бұл іздеу сервисерінде әртүрлі ұлттық ведомстволардың патенттік құжаттары, сондай-ақ Патенттік кооперация шарты (РСТ) шеңберінде берілген өтінімдер бойынша өте ауқымды дерекқор бар. Бүгінгі таңда дерекқорда PATENTSCOPE-те 120 миллионнан астам және Espacenet-те 150 миллионнан астам құжат бар. Espacenet және PATENTSCOPE екеуі де жекелеген құжаттар деңгейінде толық мәтінді іздеуді ғана емес, сонымен қатар патенттік топтар деңгейінде іздеуге мүмкіндік береді, бұл тәсілді машиналық аударма мүмкіндігімен толықтырады. Бұған қоса, PATENTSCOPE химиялық формулаларды іздеуге, соның ішінде формулалары бар кескіндерді тану, сондай-ақ Structure editor графикалық редакторын пайдаланып жүйенің өзінде осындай химиялық формулаларды жазуға мүмкіндік береді.

Жоғарыда көрсетілген сұраулардың вариацияларын қолдана отырып, осы екі жүйе бойынша іздеу сұрауларының нәтижелерінің релеванттылығы мен сәйкестілігіне тексеру жүргіземіз.

PATENTSCOPE

1. Релеванттылықты бағалау.

Осы сұрауды орындау кезінде 11 926 жазба табылды. Алғашқы 50 нәтиженің барлығы релевантты, сонда:

$$p@K=50/50=1$$

2. Сәйкестілікті бағалау.

Осы сұраныс бойынша 90 жазба табылды. Алғашқы 20 нәтижені бағалау төменде берілген:

Реттік нөмірі	Бағалау	Реттік нөмірі	Бағалау
1	3	11	3
2	3	12	3
3	3	13	3
4	4	14	2
5	4	15	2
6	4	16	2
7	4	17	2
8	4	18	3
9	4	19	3
10	3	20	2

Сонда орташа балл – 3,05.

Қосымша іздеу ізделген бір ғана жазбаны анықтады. Espacenet осы сұраныстар бойынша тестілеу мүмкін болмайды: орыс тілін қолданылмайды.

Нәтижелер бойынша, PATENTSCOPE дерекқорында көптеген тілдерде құжаттар болғанымен, патенттік іздеуді оңтайландыру «Яндекс. Патенттер» жалпы бағыттағы іздеу сервисіне қарағанда жоғары. Сонымен қатар, PATENTSCOPE лемматизация мен NLP құралдарын ұсына отырып, құжат тілін автоматты түрде тануға және семантикалық іздеуді оңтайландыруға мүмкіндік береді [12].

Осы жүйелердің кейбіреулері іздеу нәтижелерін кесте түрінде үлкен көлемде жүктеуге мүмкіндік береді. Мысалы, PATENTSCOPE 10 000-ға дейін іздеу нәтижелерін жүктеуге мүмкіндік береді (тегін аккаунтты пайдаланған жағдайда). Espacenet тек алғашқы 500 сұрау нәтижелерін жүктеуге мүмкіндік береді.

PATENTSCOPE іздеу нәтижелері туралы кейбір статистикалық ақпаратты алуға, сондай-ақ оны графикалық түрде көрсетуге мүмкіндік береді.

Google Patents өтініш берушілер, өнертапқыштар, СРС кластары туралы деректер, сондай-ақ табылған құжаттар санын жыл бойынша топтастыру туралы статистикалық деректердің әлдеқайда мардымсыз жиынтығын ұсынады.

Еркін қолжетімді дерекқордың осы санатына екі мемлекеттік ресейлік сервис кіреді: ФӨМИ интернет-порталының ақпараттық-іздеу жүйесі және патенттік ақпарат пен дараландыру құралдарын іздеу инфрақұрылымы «Роспатенттің іздеу платформасы» (ІП АЖ).

ФӨМИ АІЖ

Осы сервис ретінде әртүрлі ЗМО базалары бойынша іздеу мүмкіндігін ұсынады, сонда сұранысты орындамас бұрын іздеу жүргізілетін дерекқорды нақты түрде таңдау қажет болады. Біздің жағдайда бұл «РФ патенттік құжаттары (орыс.)».

1. Релеванттылықты бағалау.

Осы сұрауды орындау кезінде 4248 жазба табылды. Алғашқы 50 нәтиженің 45-і релевантты, сонда:

$$p@K=45/50=0,9$$

2. Жоғарыда сипатталған форматта сәйкестілікті бағалау мүмкін емес, себебі:

1) егер сіз іздеу жолына қажетті сөйлемшені енгізсе, онда сұраныстың орындалуы «Сұрау терминінің дұрыс емес форматы» қатесімен аяқталады;

2) КЖК кодтарын бөлек енгізу әрекеті де сәтсіз: КЖК кодтары үшін енгізу жолы қарастырылмаған.

Қосымша іздеу формуланы енгізуге арналған арнайы жолды пайдаланса да, жоғарыдағы қатемен аяқталады.

Егер тіркеу нөмірі бойынша іздесе, онда ізделген құжат оңай табылады.

«Іздеу платформасы» АЖ

1. Релеванттылықты бағалау.

Осы сұрауды орындау кезінде 22 477 жазба табылды. Алғашқы 50 нәтиженің барлығы релевантты, сонда:

$$p@K=50/50=1$$

2. Сәйкестілікті бағалау.

Осы сұраныс бойынша 323 жазба табылды. Алғашқы 20 нәтижені бағалау төменде берілген:

Реттік нөмірі	Бағалау	Реттік нөмірі	Бағалау
1	4	11	4
2	3	12	4
3	4	13	2
4	4	14	3
5	3	15	2
6	2	16	1
7	2	17	4
8	4	18	2
9	4	19	3
10	1	20	1

Сонда орташа балл – 2,85.

Қосымша іздеу де жақсы нәтиже көрсетті: 79 позиция табылды, ізделген жазба тізімде бірінші болып тұрады.

ФӨМИ АІЖ мен «Іздеу платформасы» АЖ-ның артықшылығы ЗМО-ның әртүрлі санаттары: патенттер, даралау құралдары, ЭЕМ бағдарламалары мен

дерекқорлар, интегралды микросхемалар топологиялары туралы ақпаратқа қол жеткізуді қамтамасыз ету болып табылады. ФӨМИ АІЖ деректерінің бір бөлігі коммерциялық негізде беріледі, ал «Іздеу платформасы» АЖ барлық материалдарға мүлдем тегін қолжетімділік береді. Бұл екі платформа да атрибуттар мен метадеректердің кең тізбесінде де, құжат мәтіндерінде де іздеу сұрауларын орындауға мүмкіндік береді. ІПАЖ айқын емес тұжырымдарды қолдана отырып, құжаттардың мәтіндері бойынша іздеуге мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, «Іздеу платформасы» АЖ химиялық формулалар бойынша іздеуге мүмкіндік береді, ал бейнелі тауар белгілері үшін ЖИ әдістері кескін бойынша іздеуге көмектеседі.

Бірақ бұл екі сервистің әлсіз жақтарына да назар аударған жөн. ФӨМИ АІЖ – бұл өнертабысқа өтінімдердің немесе тіркеулердің негізгі атрибуттары белгілі болған кезде патенттік іздеу саласындағы кәсіпқойдың қолындағы жақсы құрал. Қарапайым адам үшін құрылымдалмаған түрдегі атрибуттардың кейбір жиынтығын қамтитын сөйлемше бойынша айқын емес іздеу мүмкін болмайды.

«Іздеу платформасы» АЖ-да эксперимент нәтижесіне сүйене отырып, іздеудің әртүрлі компоненттері сәйкессіз сараланады. Сөйлемшені өңдеу кезінде үлестірімдегі үлкен салмақ сандарға тағайындалды, содан кейін жіктеуіштердің белгілі бір санаттарына артықшылық берілді, тек соңында ғана сөйлемшенің «әріптік» бөлігінің ықтимал семантикалық мағынасы бойынша іздеу жүргізілді.

Патенттік іздеу саласында коммерциялық өнімдердің айтарлықтай саны бар.

Мысалы, Derwent Innovation IP платформасында 152 миллионнан астам патенттік құжаттар бар, олардың 113 миллионнан астамы жарияланымдар. Ол Darts-ip сот шешімдерінің базасымен (2,2 миллионнан астам шешім), сондай-ақ 59-дан астам патенттік ведомстволармен интеграцияланған. Бұл платформа көптеген статистикалық ақпаратты визуалдауға (әр жазбада 300-ден астам қалыпқа келтірілген атрибуттар бар), патенттік ландшафт карталарын салуға мүмкіндік береді. Бұл сервиспен жұмыс істеудің қосымша жайлылығы жүйеде өткен күйлерді реттеудің икемділігімен, іздеу және аналитикалық шаблондарды құрастыру мүмкіндігімен қамтамасыз етіледі.

Orbit Intelligence жүйесінде 95 патенттік ведомствоның деректері бар. Базада әртүрлі тілде жасалған құжаттар және 100 млн-нан астам патенттік және 150 млн патенттік емес құжаттар бар. Жүйе іздеу нәтижелерін бағалауға және визуалдауға мүмкіндік беретін талдамалық құралдарды қамтиды. Көп факторлы талдауды жүзеге асыру үшін үш өлшемді талдамалық құрылымдарды құру мүмкіндігі бар. Патенттер тақырыптық белгілері бойынша жинақтарға біріктірілген. Генетикалық реттіліктер мен химиялық формулалар бойынша іздеуге болады. Бұл жүйеде де тексеру жүргізілді.

1. Релеванттылықты бағалау.

Осы сұрауды орындау кезінде 1313 жазба табылды. Алғашқы 50 нәтиженің 46-і релевантты, сонда:

$$p@K=46/50=0,92$$

2. Сәйкестілікті бағалау.

Осы сұрау бойынша 340 жазба табылды.

Алғашқы 20 нәтижені бағалау төменде берілген:

Реттік нөмірі	Бағалау	Реттік нөмірі	Бағалау
1	4	11	4
2	4	12	4
3	4	13	4
4	4	14	4
5	4	15	4
6	4	16	4
7	4	17	4
8	3	18	4
9	4	19	4
10	4	20	4

Сонда орташа балл – 3,95.

Қосымша іздеу нәтижесінде ізделген бір құжат табылды.

Салыстырмалы талдау коммерциялық сервистерде цифрландырудың біртұтас тәсілі жүзеге асырылғанын көрсетеді: тазартылған және құрылымдалған деректерден басқа, аналитикалық есептеулерді жүргізуге арналған құралдардың кең жиынтығы ұсынылады, содан кейін үш өлшемді картаға патенттік ландшафт карталарын салуды қоса алғанда нәтижелерді визуалдау жүргізіледі. Ашық ақпараттық іздеу платформаларының мүмкіндіктері әдетте деректерді берумен шектеледі. Мұндай жүйелердің кейбірі автоматты құралдармен өңдеу үшін іздеу нәтижелерін жүктеуге мүмкіндік бермейді. Басқаша айтқанда, ашық іздеу жүйелері ең маңызды ИЫҰ-ны іздеудің жеке мәселесін шешуге мүмкіндік береді, бірақ тиімсіз немесе даму заңдылықтары мен үрдістерін анықтауға байланысты мәселелерді шешу үшін қосымша құралдарды қолдануды талап етеді, бұл әсіресе үлкен деректерге негізделген аналитиканы құруға қатысты болады [8]. Айта кету керек, мамандандырылған іздеу сервистері бейхабар адамға қатысты ынтымақты бола бермейді және негізінен патенттік құқық саласындағы мамандарға арналған.

Қорытынды

Зияткерлік меншік саласындағы ақпараттық-іздеу қызметтерін талдау қазіргі заманғы жүйелердің функционалдығы, деректерді қамту және пайдалану ыңғайлылығы жағынан айтарлықтай ерекшеленетінін көрсетеді. Қазіргі уақытта нарық ашық платформалар ретінде де (мысалы, «Яндекс.Патенттер», Роспатенттің «Іздеу платформасы») және коммерциялық шешімдермен де берілген (мысалы,

PATENTSCOPE, Derwent Innovation IP және Orbit Intelligence). Бұл қызметтердің әрқайсысының мықты және әлсіз жақтары бар, бұл оларды пайдаланушылардың әртүрлі санаттарына қолдануға мүмкіндік береді.

Коммерциялық жүйелер мамандарға жаһандық патенттік базаларға қолжетімділікті, аналитикалық құралдар және үлкен көлемдегі деректерді түсіру мүмкіндігін қоса алғанда кең мүмкіндіктер ұсынады. Дегенмен, оларды пайдалану көбінесе арнайы білім мен дағдыларды қажет етеді және ақылы жазылыммен шектелуі мүмкін. Мұндай платформалар ауқымды деректермен жұмыс істейтін патенттік сенімгерлер, зерттеушілер және талдаушылар үшін ең қолайлы.

«Яндекс.Патенттер» және Роспатенттің «Іздеу платформасы» ресейлік патенттік деректерге және даралау құралдарына ақысыз қолжетімділікті қамтамасыз етеді. Олар қарапайым және интуитивті ұғынықты интерфейспен сипатталады, бұл оларды жаңадан бастаған зерттеушілерге, студенттерге және шағын компанияларға ыңғайлы етеді. Алайда, бұл платформалар тек ресейлік дерекқорлармен шектеледі және кластерлеу немесе семантикалық талдау сияқты жетілдірілген талдау құралдарын қолдамайды.

Жаңадан бастаған мамандарға ФӨМИ АІЖ немесе Роспатенттің «Іздеу платформасы» АЖ сияқты ашық жүйелермен жұмыс істеу ұсынылады, себебі олар тегін рұқсат береді және интерфейсі ұғынықты.

Жаңадан бастаған мамандарға ФӨМИ АІЖ немесе Роспатенттің «Іздеу платформасы» АЖ сияқты ашық жүйелермен жұмыс істеу ұсынылады, себебі олар тегін рұқсат береді және интерфейсі ұғынықты. Бұл платформалар күрделі сұрау механизмдеріне терең бойлауды қажет етпестен патенттік іздеудің негізгі принциптерін меңгеруге мүмкіндік береді.

ЖИ технологиялары мен машиналық оқытудың дамуы іздеу жүйелерін оңтайландырудың жаңа көкжиектерін ашатынын атап өткен жөн. Қазіргі заманғы АІЖ құрылымданбаған деректерді өңдеуге, автоматты түрде аударуға және семантикалық талдауға арналған құралдарды жиі енгізуде. Бұл іздеу сапасын жақсартуға және оны кең аудиторияға қолжетімді етуге мүмкіндік береді.

Осылайша, ақпараттық іздеу жүйесін таңдау пайдаланушының мақсаттарына, оның дайындық деңгейіне және қолжетімді ресурстарына байланысты. Жаңадан бастаушы мамандар мен қарапайым пайдаланушылар үшін – ыңғайлы интерфейсі бар ашық жүйелер. Болашақта цифрлық сервистерді одан әрі дамыту күтілуде, бұл олардың пайдаланушылардың барлық санаттары үшін қолжетімділігі мен тиімділігін арттырады.

Әдебиеттер тізімі

1. Петрова, И. Ю. Методика проведения патентного анализа с целью поиска аналогов и прототипов полученных технических решений / И. Ю. Петрова, А. А. Пучкова // Вестник Мордовского университета. – 2016. – № 1. – С. 50–57.
2. Смирнов, И. В. Патентная аналитика для научно-технологического развития стран Большой Евразии / И. В. Смирнов // Сборник материалов IV Международной научно-практической конференции «Аналитика развития, безопасности и сотрудничества: Большая Евразия – 2030». – 2017. – С. 149–151.
3. Сафронова, Н. И. Формула практической полезности и эффективности патентного поиска / Н. И. Сафронова // Наука и инновации. – 2020. – № 4 (206). – С. 28–33.
4. Genin B., Zolkin D. (2021), "Similarity search in patents databases. The evaluations of the search quality", *World Patent Information*, vol. 64, no. 61.
5. Aristodemou L., Tietze F. (2018), "The state-of-the-art on Intellectual Property Analytics (IPA): A literature review on artificial intelligence, machine learning and deep learning methods for analysing intellectual property (IP) data", *World Patent Information*, vol. 55, pp. 37–51.
6. Акиншина, А. В. Автоматизация проведения поиска по изобразительным обозначениям товарных знаков и правовые основы для ее осуществления / А. В. Акиншина // Отечественная юриспруденция. – 2016. – № 4 (206). – С. 24–26.
7. Кашеварова, Н. А. Цифровые инструменты патентных исследований / Н. А. Кашеварова, А. А. Андреева, Е. И. Пономарева // Вопросы инновационной экономики. – 2020. – Т. 10 № 2. – С. 1059–1074.
8. Шпак, Ю. О. Возможности применения искусственного интеллекта в патентной аналитике / Ю. О. Шпак, Е. С. Юшковец // Актуальные проблемы развития социально-экономических систем: Сборник научных статей XII Международной научно-практической конференции, Курск, 27 мая 2022 года. – 2022. – С. 391–398.

Авторлар туралы ақпарат

Роман Газиевич Алилов, «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты» ФМБМ жобаларын басқару және енгізу бөлімі бастығының орынбасары (Мәскеу, Бережковская жағ., 30, 1-к.); roman.alilov@rupto.ru

Элина Романовна Абиева, «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты» ФМБМ порталдық шешімдерді жобалау бөлімінің 1-санатты инженері (Мәскеу, Бережковская жағ., 30, 1-к.); elina.abieva@rupto.ru

Дмитрий Иванович Зубов, «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты» ФМБМ жүйелік және бизнес-талдау бөлімінің бас маманы (Мәскеу, Бережковская жағ., 30, 1-к.); d.zubov@rupto.ru

Авторлардың мәлімденген үлесі

Р. Г. Алилов зерттеу жетекшісі ретінде сөз сөйледі. Ол жұмыстың жалпы тұжырымдамасын анықтады,

мақсаты мен міндеттерін тұжырымдады және жазу процесін үйлестірді. Оның қосқан үлесі тақырыпты әдіснамалық пысықтауды, АІЖ-мен өзара әрекеттесудің пайдаланушылық тәжірибесін талдауды, сондай-ақ нәтижелерді түсіндіруге және практикалық ұсыныстарды тұжырымдауға қатысуды қамтыды.

Э. Р. Абиева зерттеудің техникалық және аналитикалық аспектілеріне назар аударды. Ол танымал АІЖ функционалдығына егжей-тегжейлі шолу жасады (соның ішінде ФӨМИ АІЖ, PATENTSCOPE, «Яндекс.Патенттер»), олардың мүмкіндіктері мен шектеулері туралы деректерді жүйеледі.

Д. И. Зубов. Оның үлесіне коммерциялық және ашық платформаларды салыстыру (мысалы, Google Patents, Orbit Intelligence), Precision@K метрикаларын статистикалық өңдеу және сараптамалық бағалау кірді. Ол сондай-ақ іздеу сервистерінің сапасы мен олардың қолданылуы туралы қорытындыларды тұжырымдауға қатысты.

References

1. Petrova, I. Yu. and Puchkova, A. A. (2016), "The methodology of patent analysis in order to find analogues and prototypes of the obtained technical solutions", *Vestnik Mordovskogo universiteta*, no. 1, pp. 50–57.
2. Smirnov, I. V. (2017), "Patent Analytics for Scientific and Technological Development of Greater Eurasia Countries", *Sbornik materialov IV Mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoy konferencii* [Collection of materials of the IV International Scientific and Practical Conference], *Analitika razvitiya, bezopasnosti i sotrudnichestva: Bol'shaya Evraziya – 2030* [Analytics of development, security and cooperation: Greater Eurasia – 2030], Moscow, Russia, 27 November, 2017, pp. 149–151.
3. Safronova, N. I. (2020), "The formula of practical usefulness and effectiveness of patent search". *Nauka i innovatsii*, no. 4 (206), pp. 28–33.
4. Genin, B. and Zolkin, D. (2021), "Similarity search in patents databases. The evaluations of the search quality", *World Patent Information*, vol. 64, no. 61.
5. Aristodemou, L. and Tietze, F. (2018), "The state-of-the-art on Intellectual Property Analytics (IPA): A literature review on artificial intelligence, machine learning and deep learning methods for analysing intellectual property (IP) data", *World Patent Information*, vol. 55, pp. 37–51.
6. Akinshina, A. V. (2016), "Automation of the search for pictorial designations of trademarks and the legal basis for its implementation", *Otechestvennaia iurisprudentsiia*, no. 10 (12), pp. 24–26.
7. Kashevarova, N. A., Andreeva, A. A. and Ponomareva, E. I. (2020) "Digital tools for patent research", *Voprosy innovatsionnoy e'konomiki*, vol.10, no. 2, pp. 1059–1074.
8. Shpak, Yu. O. and Yushkovecz E. S. (2022), "Possibilities of using artificial intelligence in patent analytics", *Sbornik nauchny'x statej XII Mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoy konferencii* [Collection of scientific articles of the

12th International Scientific and Practical Conference], *Aktual'ny'e problemy" razvitiya social'no-e'konomicheskix sistem* [Current issues of development of socio-economic systems], Kursk, Russia, 27 May, 2022, pp. 391–398.

Information about the authors

Roman. G. Alilov, Deputy Head of the Department of Project Management and Implementation of the Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); roman.alilov@rupto.ru

Elina R. Abieva, Category 1 Engineer in the Portal Solutions Design Department of the Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); elina.abieva@rupto.ru

Dmitriy I. Zubov, Chief Specialist of the System and Business Analysis Department of the Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); d.zubov@rupto.ru

Contribution of the authors

R. G. Alilov – acted as the research supervisor. He defined the overall concept of the work, formulated the goal and objectives, and coordinated the article writing process. His

contribution included methodological elaboration of the topic, analysis of user experience in interacting with patent information search systems (PISS), as well as participation in the interpretation of results and formulation of practical recommendations.

E. R. Abieva – focused on the technical and analytical aspects of the research. She conducted a detailed review of the functionality of popular PISS (including FIPS IPIS, PATENTSCOPE, Yandex.Patents), systematizing data on their capabilities and limitations.

D. I. Zubov – his contribution included comparing commercial and open platforms (e. g., Google Patents, Orbit Intelligence), statistical processing of Precision@K metrics and expert evaluations. He also participated in formulating conclusions about the quality of search services and their applicability.

Авторлар мүдделер қақтығысының жоқтығын мәлімдейді.
Authors declare no conflict of interests.

Редакцияға 20.11.2024 ж. келіп түсті
Рецензияланғаннан кейін 08.04.2025 ж. пысықталды
Жариялауға 09.04.2025 ж. қабылданды

4 ОҚИҒА

Ғылыми мақала

Original article

УДК 94 (47).084.8:347.77:026.06

EDN: <https://elibrary.ru/cltbxf>

Ұлы Отан соғысы жылдарындағы Бүкілресейлік патенттік техникалық кітапхана

Наталья Олеговна Некрасова

Федералдық өнеркәсіптік меншік институты

natalia.nekrasova@rupto.ru

Аңдатпа: Ұлы Отан соғысы аяқталғаннан кейінгі сегіз онжылдыққа қарамастан тарихи естеліктерді сақтау мәселелері өзекті. Мақаланы дайындау үшін Ресей мемлекеттік экономика архивінің (РМЭА), Санкт-Петербург орталық мемлекеттік архивінің (СпБ ОМА), Ресей Федерациясының Мемлекеттік архивінің (РФ МА), РҮК архивінің құжаттары және т.б. нормативтік-құқықтық актілер мен соғыс уақытындағы патенттік-техникалық кітапхананың қызметін дәйекті көрсетуге мүмкіндік беретін жеделхаттар зерттелді. Патенттік құжаттама қорларын құтқару және сақтау бойынша кітапхана қызметкерлерінің эвакуациялау және қайта эвакуациялау кезеңіндегі блокадалы Ленинградтағы ғылыми-техникалық ақпараттың маңызды көзі ретіндегі рөлі көрсетілген. Тақырыптың өзектілігі қазіргі қоғам үшін кітапханалардың елдің ғылыми және мәдени мұрасын сақтаудағы және Ұлы Отан соғысы туралы тарихи жадыны берудегі рөлінің маңыздылығына байланысты.

Негізгі сөздер: патенттік кітапхана, Ұлы Отан соғысы, өнертабыстар, патенттік қор, мұрағаттық құжаттар, БПТК, қорларды сақтау, блокадалық Ленинград, қорларды эвакуациялау және қайта эвакуациялау.

Дәйексөз алу үшін: Некрасова Н. О. Ұлы Отан соғысы жылдарындағы Бүкілресейлік патенттік техникалық кітапхана // ФӨМИ хабаршысы 2025. Т 4, № 1 (11). 76–81-БЕТ.

The All-Russian Patent and Technical Library during the Great Patriotic War

Natalya O. Nekrasova

Federal Institute of Industrial Property

natalia.nekrasova@rupto.ru

Abstract: the historical memory issues are still relevant after the eight decades since the end of the Great Patriotic War. The article is based on archival documents from the Russian State Archive of Economics (RGAE), Saint Petersburg Central State Archive (TsGA SPb), the State Archive of the Russian Federation (GA RF), National Library of Russia (RNB) Archive etc., government decrees, orders and telegrams, allowing to reflect objectively the activities of the Patent and Technical Library in the wartime. The library staff's role in the rescue and conservation of patent documents collections as the most important scientific and technical information source in the blockade Leningrad, during the evacuation and re-evacuation, is shown. The relevance of the topic is determined by the significance of libraries' role for modern society in preserving the country's scientific and cultural heritage and in transmitting the Great Patriotic War historical memory.

Keywords: patent library, Great Patriotic War, inventions, patent collection, archival documents, VPTB, collections preservation, siege of Leningrad, collections evacuation and re-evacuation.

For citation: Nekrasova N. O. The All-Russian Patent and Technical Library during the Great Patriotic War // Bulletin of Federal Institute of Industrial Property. 2025. Vol. 4, No 1(11): 76–81 (In Russ.).

Мақалада келтірілген зерттеудің хронологиялық шеңбері Ұлы Отан соғысы кезіндегі Бүкілресейлік патенттік-техникалық кітапхананың (БПТК) тарихын қамтиды, фактілерге негізделген және архивтік материалдармен расталған кітапхана тарихының әлі толық зерттелмеген беттерін, Жалпы одақтық патенттік-техникалық кітапхана¹ қызметінің бағыттарын, оның қызметкерлерінің Мемлекеттік патенттік қорды соғыс барысына әсер еткен маңызды техникалық шешімдер мен өнертабыстардың ұлттық ресурсы ретінде сақтау үшін қолдарынан келгенін жасаған жанқиярлығын ашып көрсетеді.

Ұлы Отан соғысына дейін біздің еліміздегі өнертапқыштық істі басқару орталықсыздандырылды. 1936-1955² жылдар аралығында өнертабыстарға өтінімдер халық комиссариаттарына (министрліктерге) берілді, сол жерде олардың сараптамасы жүргізілді, тек өтінімдер мен қорғау құжаттарын тіркеу ғана орталықтандырылып жүзеге асырылды. Орталық Атқару Комитеті мен Халық Комиссарлары Одағының (ХКО) 22.07.1936 ж. № 68/1324 қаулысымен өнертабыстарға авторлық куәліктер мен патенттер беру, сондай-ақ келіп түскен өтінімдер туралы және өнертабыстарға берілген авторлық куәліктер мен патенттер туралы мәліметтерді жариялау КСРО Одағының халық комиссариаттарына жүктелді. Халық комиссариаттары берген барлық авторлық куәліктер мен патенттерді кейіннен тіркеуді КСРО одағы ХКК жанындағы Мемлекеттік жоспарлау комиссиясы (КСРО Мемлекеттік жоспары) жүзеге асырды, оның қарамағында кітапхана мен жаңалықтар Бюросының архиві болды³. Кітапхана кейіннен Ленинград қ, 25 Октябрия даңғылы (Невский даңғылы)⁴, 44 мекенжайында өнертабыстарды тіркеу бюросымен бірге орналасқан және бюрлар мен халық комиссариаттарына қызмет етті.

1941 жылға арналған штаттық кестеге сәйкес, өнертабыстарды кейінгі тіркеу бюросының штатында 28 адам болды, оның ішінде 22 – кітапхана қызметкерлері: кітапхана меңгерушісі – 1, кітапхана бөлімінің меңгерушісі – 4, пәндестіруші – 1, аға кітапханашы – 2, 1-разрядты кітапханашы-2, 2-разрядты кітапханашы – 10, кітапханашы – 2 [1].

¹ Патенттік кітапхананың 1946 жылға дейінгі атауы.

² КСРО Министрлер кеңесінің 29.09.1955 ж. № 1772 қаулысымен КСРО Министрлер Кеңесінің жанында өнертабыс істері жөнінде комитет құрылды (1955 жылғы қыркүйектегі КСРО КМ қаулылары (№ 1605-1772) 1955. 283-БЕТ).

³ Орталық Атқару Комитеті мен Халық Комиссарлары Кеңесінің «Өнертапқыштық іске басшылықты қайта ұйымдастыру туралы» 22.07.1936 ж. № 68/1324 қаулысы // КСРО Жұмысшы-шаруа үкіметінің заңдары мен өкімдерінің жинағы. 1936. № 39. 334-бап. 557–558-БЕТ. URL: <https://docs.historyrussia.org/ru/nodes/400510> (жүгінген күні: 14.02.2025).

⁴ Ленинград. 1939 жылдағы мекенжайлық және анықтамалық кітап. Ленинград: Лениздат, 1939. 80-БЕТ.

Соғыс қарсаңында, 1941 жылы наурызда КСРО Одағы ХКК қаулысымен өнертабыстар мен техникалық жетілдірулер туралы және өнертабыстар, техникалық жетілдірулер мен ұтымды ұсыныстар бойынша шығындарды қаржыландыру тәртібі туралы ереже бекітілді, онда өнертабыстардың жаңалығына сараптама жүргізу КСРО Халық Комиссарлары Кеңесінің жанындағы Мемлекеттік Жоспардың өнертабыстарын сараптау және тіркеу бюросына жүктелді.

Соғыс қарсаңында, 1941 жылы наурызда КСРО Одағы ХКК қаулысымен өнертабыстар мен техникалық жетілдірулер туралы және өнертабыстар, техникалық жетілдірулер мен ұтымды ұсыныстар⁵ бойынша шығындарды қаржыландыру тәртібі туралы ереже бекітілді, онда өнертабыстардың жаңалығына сараптама жүргізу КСРО Халық Комиссарлары Кеңесінің жанындағы Мемлекеттік жоспардың өнертабыстарын сараптау және тіркеу бюросына жүктелді. Бұл ретте «жаңалықты сараптау негізіне бұрын берілген кеңестік, кеңеске дейінгі, шетелдік авторлық куәліктер мен патенттер, бұрын жасалған өтінімдер, КСРО Одағы шегінде жарияланған әдебиеттер, шетел әдебиеттері, сондай-ақ өнертабыстарды қолдану туралы мәліметтер негізделуі тиіс» (Ереженің 30-тармағы). Өнертабыстар бюросына оның ішінде «патенттік материалдармен халықаралық алмасу, жалпыодақтық патенттік-техникалық кітапхананы жасақтау және басқару; патенттік-техникалық әдебиет материалдары бойынша кеңестік және шетелдік жаңа өнертабыстар туралы техникалық ақпарат, сондай-ақ өнертабыс жөніндегі әдебиеттерді басып шығару» (Ереженің 50-тармағы) жүктелді.

⁵ Өнертабыстар мен техникалық жетілдірулер туралы ереже: КСРО ХКК 05.03.1941 № 448 қаулысымен бекітілген // КСРО Үкіметінің қаулылары мен өкімдерінің жинағы. 1941. № 9. 150-бап. 268–283-БЕТ. URL: <https://docs.historyrussia.org/ru/nodes/403767-postanovlenie-soveta-narodnyh-komissarov-soyuza-ssr-ob-utverzhenii-polozheniya-ob-izobreteniyah-i-tehnicheskikh-usovershenstvovaniya-h-i-o-poryadke-finansirovaniya-zatrat-po-izobretatelstvu-tehnicheskim> (жүгінген күні: 14.02.2025).

Патенттік-техникалық кітапхананың түржиыны 3 045 801 дананы қамтыды және патенттік, кітап, журнал қорларынан, бағатізбелер қорынан, архивтік материалдардан, картотекалардан, нөмірлік көрсеткіштерден тұрды.

«КСРО ХКК жанындағы Мемлекеттік жоспардың Өнертабыстар бөлімі мен халық комиссариаттарының өзара қарым-қатынасы мәселелері бойынша ескертпелер» Н. Г. Рябчинский⁶ экономиканың осы саласында өнертапқыштық қызметті ынталандыру жөніндегі халық комиссариаттарының жұмысында кеңестік және шетелдік жаңа өнертабыстар туралы техникалық ақпарат материалдарын пайдаланудың маңыздылығы туралы жазады. «Өнертабыстардың білікті сараптамасы өнертабыстардың елеулі жаңалығының белгілерін белгілеумен ғана шектелмейді және шектелмеуі тиіс. Ол сөзсіз осы зерттеудің аясынан шығуға тиіс және іс жүзінде асып түседі. Өз білімі мен тәжірибесін еліміздің қорғаныс және халықтық-шаруашылық мүдделері тұрғысынан қарастырылып отырған ұсыныстарды ықтимал бағалау үшін пайдаланады» [2].

Зерттелетін кезеңдегі патенттік кітапхана қорларының құрылымы мен мазмұнын Мемлекеттік жоспар төрағасының орынбасары Никитина жасаған 1941 жылғы 8 қыркүйектегі үкіметтік жеделхат негізіндегі акт куәландырады. Актіге КСРО ХКК жанындағы Мемлекеттік жоспардың өнертабыстар бөлімінің бастығы Н. Л. Найник қол қойды, ол КСРО ХКК жанындағы Мемлекеттік жоспардың өнертабыстар бөлімінің басқарушылары Л. В. Кликович, кітапхана меңгерушісі С. П. Савин және бас бухгалтер М. В. Гусевтің қатысуымен өнертабыстар бөлімінің істері мен есептерін қабылдады⁷.

Патенттік-техникалық кітапхананың түржиыны 3 045 801 дананы қамтыды және патенттік, кітап, журнал қорларынан, бағатізбелер қорынан, архивтік материалдардан, картотекалардан, нөмірлік көрсеткіштерден тұрды. Кітапхана қоры сарапшыларға қызмет көрсетуге және өнертабыстарды сараптауға, сондай-ақ өнеркәсіпті өнертабыстар мен жетілдірулер туралы

хабардар етуге арналған. Үшінші тарап пайдаланушылары үшін оқу залы ашылды, онда өнертапқыштар, инженерлер, ғылыми қызметкерлер және басқа да тұлғалар төлқұжат ұсынғаннан кейін кітапханадағы барлық әдебиеттермен таныса алады. Кітапханааралық абонемент өнертабыстар бөлімі мен сараптамалық бюроларға кітапханада жоқ әдебиеттермен қамтыды, сондай-ақ басқа ғылыми кітапханаларға беруді жүргізді. Кітапханада сақталған архив өнертабыстар бөлімінің Іс басқармасына ұйымдық тұрғыдан бағыныста болды, кеңеске дейінгі кезеңнен бастап өнертабыстарды тіркеу жөніндегі құжаттарды (Сауда және өнеркәсіп министрлігінің Техникалық істер жөніндегі комитеті, Өнертабыс істері жөніндегі комитет, Жаңалықтар бюросы, Өнертабыстар бюросы және т. б.) қамтыды, жеке құрам жөніндегі істер, жоғары тұрған органдардың бұйрықтары мен өкімдері және т. б. болды. Мұрағат қорында авторлық куәліктерді немесе патенттерді беру немесе беруден бас тарту туралы барлық құжаттармен бірге өнертабысқа өтінімдер, отандық және шетелдік өтініш берушілердің алфавиттік картотекасы, «мәңгілік қозғалтқышқа» арналған істер және т. б. сақталған. Өнертабыстар архивінен істер халық комиссариаттарының сараптамалық топтарына, өнертабыстар бюросының сараптамалық тобына және талап бойынша істерді басқаруға екі апта мерзімге берілді.

Соғыстың алғашқы күндерінде патенттік қорды мемлекеттік маңызы бар құнды ресурс ретінде сақтау мәселесі шешілді.

Қоршаудағы қаланың жалпы жағдайы аштыққа, аяздың жақындауына, су мен жарықтың іркілісіне, содан кейін олардың толық тоқтауына, жұмыс істейтін кәріз бен қызметтік телефондардың болмауына, қалалық көліктің барлық түрлерінің тоқтап қалуына, жанармайдың, газдың болмауына және т. б. байланысты күрделене түскенде, Өнертабыстар бюросы мен кітапхана қызметкерлері патенттік қорлар мен ғимараттарды қорғау тобын құрды. Топ казармалық жағдайға көшті және объектінің қатаң белгіленген пункттерінде тәулігіне 24 сағат кезекшілік етті. Жылыту үшін үй-жайлардың ортасына орнатылған уақытша пештер пайдаланылды, пештерден шыққан құбырлар желдкөздер арқылы Невский даңғылына шығарылды. Уақыт өте келе қорлар қаралып, олар шаң мен зеңнен тазартылып тұрды. Дабыл мен оқ ату арасындағы аралықта топтың жауынгерлері өтінімдерді мұрағаттан бұрынғы Сібір банкінің жертөледегі үй-жайындағы сейфтерге көшіру бойынша үлкен жұмыс жасады⁸.

1941 жылдың басында қыс басталғанға дейін –30–40 °С дейін жеткен аязбен топтың негізгі реух берушісі, кітапхана меңгерушісі Сергей Павлович Савин қайтыс болды. 1943 жылғы 15 желтоқсандағы жиынтықтау бөлімі меңгерушісінің жазбасында Ресей

⁶ Рябчинский Николай Георгиевич – КСРО Мемлекеттік жоспарының өнертабыстарын сараптау және тіркеу бюросының маманы, өнертабыстарды құқықтық қорғау саласындағы жарияланымдардың авторы: Рябчинский, Н. Г. Өнертабыстарға құқықтарды ресімдеу / КСРО Мемлекеттік жоспарының өнертабыстарды сараптау және тіркеу бюросы. Мәскеу: Госпланиздат, 1943. 36-б: сызба; Өнертабысқа авторлық куәлік немесе патент беру туралы өтінім қалай жасалады. КСРО Мемлекеттік жоспарының өнертабыстарды сараптау және тіркеу бюросы. Құрастырушылар: П. В. Сысоев, Н. Г. Рябчинский. М. Госпланиздат. 1944. 24-бет.

⁷ Акт от 08.09.1941 о принятии дел и отчетности Отдела Изобретений, гор. Ленинград // РГАЭ, Ф. 4372, Оп 41, Д. 2358. Л. 193–202.

⁸ БПТК қызметкерлерінің жарияланбаған естеліктері.

ұлттық кітапханасында (РҰК) С.П. Савиннің жеке күнделігі (екі қарапайым мектеп дәптері) сақталған⁹.

В. П. Никитиннің¹⁰ бұйрығымен 1941 жылы шілдеде кітапхананың патенттік түржиынының негізгі бөлігі 452 қорапқа салынды және кітапхананың патенттік бөлімінің меңгерушісі Зоя Федоровна Тимофеевскаяның¹¹ тікелей жауапкершілігімен, бақылауымен және сүйемелдеуімен 1941 жылы 31 шілдеде Чкаловқа (Орынбор) жіберілді [3].

Ленинградта эвакуацияланған және қалдырылған қорлардың құрамы жоғарыда аталған актіде берілген, оған сәйкес Чкаловқа шығарылды: Ресейдің патенттік құжаттары (1897-1917 жж., 29 745 дана), КСРО (1924/25–1941 жж., 57 141 дана), Германия (1877-1940 жж., 700 418 дана), Норвегия (1928-1941, 18 777 дана), Польша (1924-1941 жж., 29 203 дана), Чехословакия (1920-1940 жж., 65 084 дана), Швейцария (1898-1941 жж., 175 041 дана), Франция (1907-1939 жж., 495 412 дана), Жапония (1926-1941, 68 913 дана), АҚШ (әр түрлі жылдар, 180 мың дана). Ленинградта Ресей мен КСРО-ның (1897-1917, 1924/25-1941 жж., 89 310 дана), Австрияның (1912-1940 жж., 102 979 дана) және Ұлыбританияның (1852-1921 жж., 630 996 дана) патенттік құжаттары қалдырылды.

Эвакуациялауға жатқызылған жалпы саны 21 123 дана патенттік коллекция, соның ішінде 711 дана картотека кассеталарға оралған. Патенттер жиналыстарына (КСРО, Германия, Норвегия, Польша, Чехословакия, Швейцария, Франция, Швеция, Жапония) 70 томдық нөмірлік көрсеткіштер жіберілді Чкалов, Англия (19 том) және 1897-1941 жылдардағы КСРО авторлары мен патент иелерінің алфавиттік картотекасы Ленинградта қалды.

Ленинград атқару комитетінің 05.10.1942¹² жылғы шешімімен Салтыков-Щедрин атындағы кітапхананың директорына (1941 жылғы 2 қазаннан бастап Е. Ф. Егоренкова кітапхана директорының міндеттерін атқарды) Ленинградтағы Мемлекеттік жоспардың Өнертабыстар бөлімінің бұрынғы ғимаратында қалған

Соғыс кезінде Чкаловқа әкелінген патенттік кітапхананың бір бөлігінің қызметі негізінен қызметтік болды. Ол белгілі бір халық комиссариатының құрамына кіретін сарапшыларға да, өнертабыстар бюросының құрамына кіретін сарапшыларға да қызмет көрсетуден тұрды.

барлық материалдардың сақталуын қадағалау жүктелді. Патенттік құжаттамадан басқа, негізгі журнал және кітап қорлары, атап айтқанда әр жылдардағы шетелдік және ресейлік журналдардың 20 000 жылдық жинағы және 70 000 дана кітап қалды [4].

1941 жылдың тамыз айының басында Чкаловқа П. В. Никитин және бірнеше сарапшылардың сүйемелдеуімен өнертабыстар бюросы кітапханасының патенттік қорларының өтінімдердің жаңалығын талдау үшін ең аз қажет бөлігі және материалдары бар фотокабинет келді. Бірнеше ай бойы қорлар Чкаловтың Атқару комитеті ұсынған уақытша үй-жайда ашылмаған жәшіктерде сақталды.

Іс жүзінде жұмылдырылған көліктен айырылған үлкен аумақты алып жатқан қала бюро мен оның кітапханасына жұмыс істеуге қолайлы аумақты бірден бере алмады. Фашистер шығысқа қарай жылжыған сайын Чкаловқа Киев, Одесса, Харьков, Сталинград, Мәскеу, Ленинград және басқа қалалардан эвакуацияланған жаңа ұйымдар мен адамдар келді. Ақырында, 1941 жылдың аяғында қаланың басты Совет көшесі алаңындағы әлі аяқталмаған Кеңес үйі ғимаратындағы алаңның бір бөлігі бөлінді. Осы ғимараттың жертөле қабатының үй-жайларына Ленинградтан келген, жәшіктерден шығарылған және кассеталардағы патенттік қордың бір бөлігі орналастырылды. Кеңестер үйінің аяқталмаған ғимаратының үшінші қабатындағы үй-жайлардың жұмысына бейімделуіне және олардың қабырғаларына бойлай стеллаждар орнатуға байланысты кассеталар сол жерге енгізілді. Блокадалы Ленинградта 1941 жылдың күзгі – қысқы кезеңінде патенттерді ылғалды жертөледегі кассеталарда сақтау, әрине, олардың сақталуына ықпал еткен жоқ. Сонымен қатар, германиялық патенттері бар кассеталар келген қызметкерлерге алаңды алғанға дейін матрацтардың орнын алмастырды.

Соғыс кезінде Чкаловқа әкелінген патенттік кітапхананың бір бөлігінің қызметі негізінен қызметтік болды. Ол белгілі бір халық комиссариатының құрамына кіретін сарапшыларға, сондай-ақ Өнертабыстар бюросының (КСРО Мемлекеттік жоспарының өнертабыстар бөлімі) құрамына кіретін сарапшыларға, жаңа түсімдердің кітаптары мен журналдарының ішінен патенттік және басқа әдебиеттерге қызмет көрсетуден тұрды. Патенттік қорлар

⁹ КСРО ХКК жанындағы Мемлекеттік жоспарлау комиссиясының Өнертабыстар бөлімі. Уәкілетті Б. И. Мемлекеттік жоспар 15 желтоқсан 1943 ж. // РҰК архиві. Ф. 2. Оп. 26. Сақт. бірл. 16. Л. 61. URL: <https://docs.historyrussia.org/ru/nodes/255160-savin-sergey-pavlovich-otdelom-izobreteniy-gosudarstvennoy-planovoy-komissii-pri-snk-sssr-ot-zav-otdelom-komplektovaniya-gpb-15-dekabrya-1943> (жүгінген күні: 14.02.2025).

¹⁰ Халық Комиссарлары Кеңесінің Қаулысы. КСРО ХКК жанындағы Мемлекеттік жоспарлау комиссиясының мүшесі В. П. Никитинді бекіту туралы 1939 жылғы 28 сәуірдегі № 561 қаулы//Тарихи құжаттардың электрондық кітапханасы: сайт. URL: <https://docs.historyrussia.org/ru/nodes/402580-postanovlenie-soveta-narodnyh-komissarov-ob-utverzhenii-t-nikitina> (жүгінген күні: 14.02.2025).

¹¹ Тимофеевская Зоя Федоровна (1900–?) – бухгалтер, кітапханашы. 1919 жылдан бастап Петроградтың түрлі мекемелерінде іс жүргізуші, нұсқаушы, хатшы болып жұмыс істеді. 1940 жылдың қаңтарынан бастап – жүйелеу және ақпарат бөлімінің аға кітапханашысы (Ресей Ғылым академиясының кітапхана қызметкерлерінің биографиялық сөздігі. СПб., 2014. Кн.2. 737-БЕТ).

¹² Еңбек депутаттары Ленинград қалалық Кеңесінің Атқару комитеті отырысының 05.10.1942 ж. хаттамасынан үзінді. «КСРО ХКК жанындағы Мемлекеттік жоспардың өнертабыстар бөлімінің әдеби материалдары мен өнертапқыштық өтінімдерінің сақталуын қадағалау туралы» // РМӨА Санкт-Петербург, Ф. Р-97 (Оп. 3. сақ. бірл. 706).

Сарапшылар Чкаловқа әкелінген патенттік құжаттарды сараптама жүргізу үшін ғана емес, сонымен қатар технологтарға, конструкторларға, өнертапқыштарға және қорғаныс және машина жасау кәсіпорындарының басқа қызметкерлеріне пайдалы «өнертабыстарға шолулар» жасау үшін пайдаланды.

кітапхана меңгерушісінің орынбасары З. П. Тимофеевскаяның қарамағында болды, кітапхана жұмысында С. П. Савиннің Ленинград принципі сақталды: сарапшының жұмысын жеделдету және іздеу сапасын арттыру үшін сарапшылардың сөрелерге еркін қолжетімділігі.

Сарапшылар Чкаловқа әкелінген патенттік құжаттарды сараптама жүргізу үшін ғана емес, сонымен қатар технологтарға, конструкторларға, өнертапқыштарға және қорғаныс және машина жасау кәсіпорындарының басқа қызметкерлеріне пайдалы «өнертабыстарға шолулар» жасау үшін пайдаланды. Басылымға мынадай тақырыптар бойынша шолулар белгіленді: жылдам кесетін болатты алмастырғыштар; баббит алмастырғыштар; лапинг-процесс; электрмен дәнекерлеу; суық қалыптау; металл кесетін білдектерді басқаруды автоматтандыру; металл кесетін білдектердің электр жетегі; газ генераторлық қозғалтқыштар; машина жасаудағы оптикалық-механикалық бақылау-өлшеу аспаптары.

Мысалы, 1942 жылы Мемлекеттік жоспарлау баспасы Чкаловта шығарған А. Л. Элькишек құрастырған «Жонғылау жұмыстарына арналған айлабұйымдар мен құрал» шолуын атап өтуге болады [5]. Аға сарапшы-химик Е. С. Гуревич патенттік материалдарды пайдалана отырып, биттер мен басқа паразиттерді жоятын, өмірге қажетті сабын жасау әдісін ұсынды [6]. Ұсыныс қабылданды және соғыста сәтті қолданылды.

Эвакуацияда болған кезде, іс жүзінде Мемлекеттік жоспарлаумен және салалық халық комиссариаттарымен өзара әрекеттесудің қиындықтарына тап болған өнертабыстар бөлімінің басшылығы Мемлекеттік жоспарлауға өнертабыстар мен кітапхана бөлімін Ленинградқа емес, Мәскеуге қайтару туралы мәселені үнемі қойып отырды.

1943 жылы 28 сәуірде КСРО Үкіметінің № 8617-р¹³ КСРО Мемлекеттік жоспарының өнертабыстарын сараптау және тіркеу бюросын Чкаловтан Мәскеуге қызметкерлер құрамымен ауыстыру туралы бұйрығы шықты. Мәскеуде КСРО Мемлекеттік жоспарының

өнертабыстар бөліміне арналған орынжай табылды – Политехникалық мұражай ғимаратының бірінші және үшінші қабаттарының жертөле бөлігі (Серов өткелі, 4, 7-а кіреберіс), ол жерде соғысқа дейін қысқартылған Бүкілодақтық өнертапқыштар қоғамы (БӨҚ) орналасқан болатын. Көрсетілген мекенжай бойынша КСРО Мемлекеттік жоспарлаудың өнертабыстар бөлімі Чкаловтан көшірілді, сондай-ақ қайта эвакуациядан кейін қорлар тасымалданды. Патенттік таспалар тікелей теміржол контейнерлеріне тиелді. Бірінші кезекте патенттер мен қызметкерлердің басым бөлігі 1943 жылы 28 шілдеде, екінші бөлігі – 1943 жылдың қараша айының соңында Чкаловтан Мәскеуге кетті. Ленинград жау блокадасынан толық босатылғаннан кейін, 1944 ж. 14-27 қаңтар және 1945 ж. 9 мамырда Жеңіс күнінен кейін көп ұзамай Мемлекеттік патенттік қордың негізгі бөлігі, кітап, журнал қорлары, өтінімдер мұрағаты және тіпті Өнертабыс бюросының жиһаздарының бір бөлігі, атап айтқанда блокада күндері «Невский 44» объектісін күзету тобының жауынгерлері кезекпен демалған бұрыштық былғары диван да Мәскеуге көшірілді.

Өнертабыстар бөлімінің патенттік-техникалық кітапханасының материалдары негізінде 4703 өтінім бойынша өнертабыстарды сараптау бойынша қорытынды-пікірлер берілді. Сараптаманың 6228 шолуы қаралды және бекітілді, 1371 авторлық куәліктер мен патенттер тіркелді. 804 өнертабыс сипаттамасы түзетілді [3].

Ұлы Отан соғысы кезінде өнертабысқа 7000 ға жуық қорғау құжаттары берілді (1941 – 2196; 1942 – 1482; 1943 – 525; 1944 – 1318; 1945 – 1398)¹⁴.

Патенттік кітапхана қызметкерлері өздерінің қажырлы еңбектерімен, кейде өз өмірлерімен патенттік коллекциялардың мәдени құндылық ретінде сақталуына ықпал етті.

1965 жылғы жағдай бойынша БПТК қорлары туралы анықтаманы талдау нәтижесінде [8] және 08.09.1941 жылғы актінің мазмұны Чкаловтан эвакуацияланған, Ленинградта қалған және Чкалов пен Ленинградтан Мәскеуге тасымалданған кітапхананың бірнеше бөлікке бөлінген патенттік қоры өзгеріссіз қалды деп сенімді түрде қорытынды жасауға болады. Бұл патенттік кітапхана қызметкерлерінің сөзсіз еңбегі, олар өздерінің жанқиярлық еңбегімен және кейде өз өмірлерімен

¹³ КСР Одағы Халық Комиссарлары Кеңесінің 28.04.1943 ж. № 8617 өкімі // ГАРФ. Ф Р-5446. Оп. 2. Д. 63. Л. 357.

¹⁴ 100 Years Protection of Industrial Property Statistics: synoptic Tables on Patents, Trademarks, Designs, Utility Models and Plant Varieties 1883–1982 = Cent ans de Protection de la Propriete Industrielle. Statistiques: Tableaux Synoptiques pour les brevets, les marques, les dessins et modeles industriels, les modeles d'utilite et les obtentions vegetales 1883–1982 / Preface A. Bogsch; WIPO. Geneva: WIPO, 1983. Парал. ағылш. фп.

патенттік коллекциялардың мәдени құндылық ретінде сақталуына ықпал етті.

Ғылыми айналымға Ұлы Отан соғысының бұрын белгісіз болған беттерін ашатын жаңа деректі дерек-көздерді енгізу үлкен маңызға ие. Соңғы жылдары мұрағат пен кітапхана сайттарында орналастырылған жабық, «өте құпия» құжаттар құпиясыздандырылып, көпшілікке қолжетімді болды. Осы мақалада бұрын жарияланбаған құжаттар: БКП(б) ОК және КСРО ХКК қаулылары, КСРО оқ-дәрілер жөніндегі халық комиссариатының бұйрықтары, Бүкілресейлік патенттік-техникалық кітапхананың шежіресіне жаңа мәліметтер көзі болған мұрағаттық құжаттар пайдаланылды.

1941-1945 жылдардағы БПТК тарихы соғыс уақытындағы оқиғаларды соғыстан аман қалған қызметкерлердің жарияланбаған естеліктерінде, жанқиярлық мысалдарында және шынайы құндылықтарда бейнелеген. Куәгерлердің естеліктері мен сол жылдардағы құжаттар ресейліктердің жаңа ұрпақтарына Ұлы Отан соғысы туралы шындықты шынайы және объективті түрде жеткізуге мүмкіндік береді.

Әдебиеттер тізімі

1. Переписка с Бюро последующей регистрации изобретений по вопросам штатных расписаний, сметы расходов и другим административно-хозяйственным вопросам. Центральный аппарат за 1941 г. // РГАЭ, Ф.4372. Оп. 41. Д. 2358.
2. Рябчинский, Н. Заметки по вопросам практики взаимоотношений Наркоматов и Отдела изобретений Госплана при СНК СССР / Н. Рябчинский // Ежемесячный бюллетень Отдела изобретений Госплана при СНК СССР. – 1942. – № 4. – С. 48–51.
3. Колесников, А. П. Вклад ученых и изобретателей в победу над фашизмом (к 75-летию Победы в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг.): архивные материалы / А. П. Колесников // Федеральная служба по интеллектуальной собственности (Роспатент), Федеральный институт промышленной собственности (ФИПС). – Москва: ФИПС, 2020. – 196 с.: цв. ил. – Библиогр.: С. 188–196.
4. О работе отдела изобретений Госплана при СНК в 1942 г. // РГАЭ. Ф. 4372. Оп.42. Д.1121. Л. 75–79.
5. Элькишек, А. Приспособления и инструмент для расточных работ: монография / А. Элькишек. – Чкалов: Госпланиздат, 1942. – 115 л. с.: ил. – (Обзоры советских и иностранных изобретений по оборонной и машиностроительной промышленности).
6. Гуревич, Е. С. Производство хозяйственного мыла / инженер Е. С. Гуревич; Чкаловск. обл. пл. комис. – Чкалов: ОГИЗ Чкаловское изд-во, 1943. – 38, [1] с. табл.
7. Фонды патентной литературы Всесоюзной патентно-технической библиотеки: (Справка) / Государственный комитет по делам изобретений и открытий СССР, Всесоюзная патентно-техническая библиотека. – 1-е изд. – Москва: Центр. науч. – ис-

след. ин-т патентной информации и техн. – экон. исследований, 1965. – 155 с.

Автор туралы ақпарат

Наталья Олеговна Некрасова, «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты» ФМБМ «Бүкілресейлік патенттік-техникалық әдебиет» ақпараттық-библиографиялық орталығының бөлім бастығы (Мәскеу, Бережковская жағ., 24-үй); SPIN-коды: 8503–9944; natalia.nekrasova@rupto.ru

References

1. Correspondence with the Bureau of Subsequent Registration of Inventions on staff schedule, cost estimates and other administrative and economic issues. The Central Apparatus, for 1941, RGAE. F. 4372. OP. 41. D. 2358.
2. Ryabchinsky, N. (1942), "Notes on the practice of relations between People's Commissariats (Narkomats) and the Department of Inventions of the State Planning Commission (Gosplan) under the Council of People's Commissars (SNK) of the USSR", *The monthly bulletin of the Department of Inventions of the State Planning Commission under the Council of People's Commissars of the USSR*, no 4, pp. 48–51.
3. Kolesnikov, A. P. (2020), *Vklad uchenykh i izobretatelej v pobedu nad fashizmom (k 75-letiyu pobedy v Velikoj Otechestvennoj vojne 1941–1945 gg.): arhivnye materialy* [Scientists' contribution to the victory over fascism (to the 75th anniversary of the victory in the Great Patriotic War of 1941–1945): Archival materials], FIPS, Moscow, Russia.
4. On the functioning of the Department of Inventions of the State Planning Commission (Gosplan) under the Council of People's Commissars (SNK) in 1942, RGAE. F. 4372. OP. 42. D. 1121. L. 75–79.
5. Elkishchek, A. (1942), *Prisposobleniya i instrument dlya rastochnykh rabot* [Devices and tools for boring work: monograph], Gosplanizdat, Chkalov, Russia.
6. Gurevich, E. S. (1943), *Proizvodstvo hozyajstvennogo myla* [Production of laundry soap], OGIZ Chkalov Publishing House, Chkalov, Russia.
7. Patent literature collections of the All-Union Patent and Technical Library: (Note), (1965), CSRIPI Moscow, Russia.

Information about the author

Natalya O. Nekrasova, Head of Information and Bibliography Division of "All-Russian Patent and Technical Library" (VPTB) Center of Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 24); SPIN-code: 8503–9944; natalia.nekrasova@rupto.ru

Автор мүдделер қақтығысының жоқтығын мәлімдейді. The author declares no conflict of interests.

Редакцияға 10.03.2025 ж. келіп түсті
Рецензияланғаннан кейін 25.03.2025 ж. пысықталды
Жариялауға 26.03.2025 ж. қабылданды

5 ШЕТЕЛДІК ПАТЕНТТІК ВЕДОМСТВОЛАРДЫҢ ЖАҢАЛЫҚТАРЫ

Жаңалықтар немесе ескертпелер

Notes

УДК 347.77: 002.2 (048)
EDN <https://elibrary.ru/oappph>

Шығыс Азия патенттік ведомстволарының негізгі оқиғаларына шолу

Анастасия Александровна Ломакина
Федералдық өнеркәсіптік меншік институты
anastasiia.lomakina@rupto.ru

Аңдатпа: Қытай, Тайвань, Корея Республикасы, Жапония патенттік ведомстволарының 2024 жылғы желтоқсан айынан 2025 жылғы ақпан айына дейінгі кезеңдегі басты оқиғалар туралы ақпарат. Дайджест түріндегі жаңалық оқиғаларына шолу оқырмандарға өңірдің патенттік ведомстволары қызметінің негізгі трендтерімен және зияткерлік меншікті қорғау, сақтау және коммерцияландыру тәжірибесін жарқын мысалдармен танысып шығуға, сондай-ақ зияткерлік меншікті қорғау, инновациялық қызмет, сот практикасы бойынша статистикалық деректерді алуға мүмкіндік береді.

Негізгі сөздер: дайджест, зияткерлік меншік, патенттік ведомство, Қытай Ұлттық зияткерлік меншік басқармасы, Корея зияткерлік меншік ведомствосы, Жапония патенттік ведомствосы, Тайвань зияткерлік меншік ведомствосы. Дәйексөз алу үшін: Ломакина А. А. Шығыс Азия патенттік ведомстволарының негізгі оқиғаларына шолу // ФӨМИ хабаршысы 2025. Т. 4 № 1 (11). 82–91-бет.

East Asia intellectual property offices main events review

Anastasiia A. Lomakina
Federal Institute of Industrial Property
anastasiia.lomakina@rupto.ru

Abstract: information of patent offices of China, Taiwan, South Korea, Japan, main events for the period of December 2024 – February 2025 is collected. An overview of news events in the form of a digest provides readers with the opportunity to get acquainted with the key trends in the activities of patent offices in the region and bright examples in practice of protection and commercialization of intellectual property and get statistics on intellectual property protection, innovation, case law.

Keywords: digest, intellectual property, patent office, China National Intellectual Property Administration, Korean Intellectual Property Office, Japan Patent Office, Taiwan Intellectual Property Office.

For citation: Lomakina A. A. East Asia intellectual property offices main events review // Bulletin of Federal Institute of Industrial Property. 2025. Vol. 4, No 1 (11): 82–91 (In Russ.).

Қытай

Географиялық көрсеткіштер бойынша ұлттық стандарт қабылданды

«Географиялық көрсеткіштер – базалық терминология (GB/T 44584-2024)» ұсынылған ұлттық стандарт бекітілді және ресми түрде қолданысқа енгізілді. Стандарт Қытайдың зияткерлік меншік пен білімді басқаруды стандарттау жөніндегі 554 ұлттық техникалық комитеті жанындағы географиялық көрсеткіштер жөніндегі Кіші комитетпен (TC554SC1) басқарылады. Құжат географиялық нұсқаулар (ГН) бойынша тиісті нормативтік актілер мен стандарттарға қатысты және ГН қорғаудың практикалық тәжірибесі негізінде осы саладағы 25 негізгі терминді анықтайды. Осылайша, осы саладағы негізгі терминологиядағы олқылық толтырылды.

Дереккөз:

CNIPA : сайт. – URL: https://english.cnipa.gov.cn/art/2024/12/10/art_1340_196562.html

CNIPA және Цинхуа университеті Халықаралық зияткерлік меншік колледжін құруды жоспарлап отыр

Қытайдың Ұлттық зияткерлік меншік басқармасының (CNIPA) және Цинхуа университетінің басшылары Халықаралық зияткерлік меншік колледжін құру аясында жоспарланған ынтымақтастық туралы келісімге қол қойды. Ынтымақтастық зияткерлік меншік саласындағы таланттарды дамытуға жәрдемдесуге, озық академиялық зерттеулерді қолдауға және жоғары деңгейдегі халықаралық алмасуларды жүргізуге бағытталған. Келісім шарттары бойынша тараптар шешім қабылдау және басқару, таланттарды дамыту, академиялық зерттеулер және тәжірибе алмасу сияқты салаларда ынтымақтастық жөніндегі кеңес құрады.

Дереккөз:

CNIPA: сайт. – URL: https://english.cnipa.gov.cn/art/2024/12/19/art_1340_196735.html

Профессор Сюэ Цикунь зияткерлік меншіктің ғылым мен инновация үшін маңыздылығын атап өтті

Қытай Ғылым академиясының академигі, Оңтүстік ғылым және техника университетінің президенті және Цинхуа университетінің профессоры, конденсацияланған орта физикасы саласындағы ізашарлық жұмысы, соның ішінде кванттық Холл аномалды эффектiсі мен жоғары температуралы асқын өткізгіштік зерттеулері үшін Қытайдың ғылым және техника саласындағы ең жоғары наградасымен марапатталған Сюэ Цикунь China IP News-ке берген сұхбатында іргелі зерттеу жұмыстарын ілгерілетудегі зияткерлік меншіктің ерекше рөлін атап өтті. Оның пікірінше, зияткерлік меншік ғылыми зертхананы өндірістік желімен табиғи түрде байланыстырады.

Цинхуа университетінің вице-президенті лауазымында болған кезінде профессор Сюэ технологиялық жетістіктерді коммерцияландыру және пайдалану бойынша жұмысты басқарды, сонымен қатар ғылыми және технологиялық жетістіктерді анықтау, бағалау және коммерцияландыру үшін патенттік агенттіктермен және технологияларды түрлендіру платформаларымен белсенді өзара әрекеттесті.

Сюэ Цикунь зияткерлік меншік саласындағы талантты мамандарды тәрбиелеуге көп көңіл бөледі. Оның айтуынша, мақсат – технологияларды, заңнаманы және нарықты түсінетін және IP-құзыреттілікке ие таланттарды дамыту, сондай-ақ зияткерлік меншік саласындағы кадрлық базаны нығайту, бұл инновациялар мен салалық тізбектерді жақсырақ біріктіруге, ғылым мен техникадағы дербестік пен күш деңгейін арттыруға, сондай-ақ сапалы экономикалық және әлеуметтік дамуды қолдауға мүмкіндік береді.

Профессор Сюэ инновацияларға нарықтық инвестициялардың тиімділігін арттырудың және сапалы қайта құруларды ынталандырудың негізі жоғары сапалы технологияларды жеткізуде деп санайды. Бұл процесте зияткерлік меншіктің қосарлы рөлі бар – ол инновация деңгейінің эталоны және жоғары сапалы технологияларды жеткізу және өнімді түрлендіру мүмкіндіктерін кеңейтетін тиімді нарықтық механизм ретінде әрекет ете алады.

Дереккөз:

CNIPA: сайт. – URL: https://english.cnipa.gov.cn/art/2025/1/17/art_2975_197239.html

Қытайдың 2024 жылғы зияткерлік меншік саласындағы жетістіктері

Қытай отандық және шетелдік инноваторлар үшін тең қорғауды қамтамасыз ете отырып, зияткерлік меншік мәселелерін шешу және кәсіпорындардың қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін белсенді шаралар қабылдады. Ол үшін зияткерлік меншік жүйесі халықаралық ережелерге сәйкестендіріледі, дауларды тиімді шешуді қамтамасыз ету және тұрақты байланыс арналарын реттеу бойынша жұмыстар жүргізіледі. Сонымен қатар, Қытайда ең жоғары халықаралық стандарттарға сәйкес қатаң жазалау шаралары енгізілді, сонымен қатар патенттік тролльдерге қарсы тиімді шаралар қабылданды.

Шетелдіктерге берілген өнертабыстарға патенттер мен шетелдік компаниялар тіркеген тауар белгілерінің санының өсуі жүргізілген жұмыстың нәтижесі болды. CNIPA деректері бойынша, 2024 жылдың қаңтарынан қазанына дейін Қытайда шетелдік өтініш берушілерге 92 мың өнертабыс патенті берілді, бұл 2023 жылмен салыстырғанда 5,3%-ға өсті. Қытайда шетелдіктер тіркеген тауар белгілерінің саны 121 мыңға дейін өсті, бұл 2023 жылмен салыстырғанда 13,1%-ға өсті.

Қытайдағы патенттік сараптама мерзімінің қысқарғанын да атап өткен жөн. 2024 жылдың қазан айында

ол 15,6 айды құрады. CNIPA мақсаты – 2025 жылы сараптама мерзімін 15 айға дейін қысқарту. Сараптама мерзімдерінің қысқаруы нәтижесінде берілген патенттер саны артты: қазіргі уақытта Қытайда өнертабыстарға 4,66 млн патент қолданыста. Ғылыми-техникалық революция және өнеркәсіптік трансформация талаптарын қанағаттандыру мақсатында CNIPA жасанды интеллект (ЖИ), гендік технология, кванттық ақпарат, сондай-ақ биология және медицина сияқты маңызды салаларда патенттік сараптаманы жетілдіру бойынша жұмысты жалғастыруда.

Корея Республикасы

Зияткерлік меншік туралы заңнамадағы өзгерістер

Патенттелген технологиялардың шетелге жылыстауына жол бермеу үшін Патент туралы заңға және Пайдалы модельдер туралы заңға түзетулер енгізу туралы заң жобалары, сондай-ақ дәрі-дәрмектерді таңдау құқығын кеңейту туралы Патент туралы заңға түзетулер енгізу туралы заң жобасы қабылданды. Қолданыстағы заңда құпиялылықты бұзғаны үшін жаза туралы жеке ережелер жоқ, бірақ басқа елдерде олар өте қатал: АҚШ-та – 2 жылға дейін бас бостандығынан айыру немесе 10 мың долларға дейін айыппұл салу, Жапонияда – 2 жылға дейін бас бостандығынан айыру немесе 1 миллион иенге дейін айыппұл салу, Қытайда – 3 жылдан 7 жылға дейінгі бас бостандығынан айыру көзделген. Заң жобаларында 5 жылға дейінгі мерзімге бас бостандығынан айыру туралы ережелер және өнертабысты құпия пайдалану тәртібін бұзғаны үшін кемінде 50 миллион вон мөлшеріндегі айыппұл бар.

Корея Республикасының Ұлттық жиналысы Тауар белгілері туралы заңға түзету қабылдады, оған сәйкес тауар белгісіне қарсылық білдіру мерзімі 30 күнге дейін қысқартылған. Қарсылық беру мерзімін қысқарту есебінен тауар белгісіне өтінімді сараптау мерзімі қысқартылатын болады.

Қайта қаралған Тауар белгілері туралы заңда және Өнеркәсіптік үлгілерді қорғау туралы заңда (өзгерістер 2025 жылғы 22 шілдеде күшіне енеді) тауар белгісі мен өнеркәсіптік үлгіге құқықтарды бұзғаны үшін айыппұлдар үш еседен бес есеге дейін ұлғаяды, бұл тауар белгілері мен өнеркәсіптік үлгілерге құқықтарды қасақана бұзудың алдын алу, сондай-ақ зиянды өтеу тиімділігін қамтамасыз ету шарасы болады. Зияткерлік меншік құқығын бұзушылықтардың жойылмауының себебі құқық бұзушылық нәтижесінде алынған пайда зияткерлік меншіктің әділ бағасынан асып түсетіндігі атап өтілді. Кореяның зияткерлік меншік жөніндегі ведомствосының (KIPO) интернеттегі контрафактілік өнімді мониторингтеу және онымен күрес шараларының деректері бойынша контрафактілік өнімнің таралуы қарқынды өсуде (2020 жылы 137 382 жағдайдан 2024 жылы 272 948 жағдайға дейін).

Инноватордың зияткерлік меншігін қорғау бойынша қызметтер көрсету үшін Қытайда елдің әртүрлі бөліктерінде 123 ұлттық зияткерлік меншік орталығы ашылды. 2024 жылғы I–III тоқсан ішінде орталықтарға 98 мың өтініш келіп түсті, өтінішті қараудың орташа мерзімі екі аптаны құрады.

Дереккөздер:

CNIPA: сайт. – URL: https://english.cnipa.gov.cn/art/2024/12/5/art_2975_196447.html

CNIPA: сайт. – URL: https://english.cnipa.gov.cn/art/2024/12/5/art_2975_196448.html

2025 жылдан бастап KIPO жеке тұлғалар мен шағын бизнес үшін патенттік баж салығын төмендету бағдарламасын кеңейтуде. Табиғи апаттардан зардап шеккен жеке тұлғалар мен шағын бизнес үшін патенттік баж 90%-ға дейін төмендетіліп, патент иелеріне берілетін зияткерлік меншік¹ ұпайларын пайдалану мерзімі 5 жылдан 10 жылға дейін ұзартылады. Жеңілдікті алу үшін жеңілдікті алу себебін көрсететін өтініш және келтірілген зиянды растау қажет. Баж салығын төмендету кезеңі апат туралы жарияланған күннен бастап бір жылды құрайды.

Дереккөздер:

KIPO: сайт. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=20362&sysCd=SCD02&aprchId=BU0000029>

KIPO: сайт. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=20363&sysCd=SCD02&aprchId=BU0000029>

KIPO: сайт. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=20381&sysCd=SCD02&aprchId=BU0000029>

KIPO: сайт. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=20372&sysCd=SCD02&aprchId=BU0000029>

KIPO тәжірибесінде жаңа

2025 жылғы 19 ақпаннан бастап әлемдік технологиялық көшбасшылыққа қол жеткізу мақсатында жеделдетіп қарауға жататын патенттік өтінімдер қатарына жартылай өткізгіштер, дисплейлер мен аккумуляторлар, биология, ЖИ және робототехника саласындағы өнертабыстарға өтінімдер кіреді. Бұл осы саладағы осындай өтінімдерді қарау мерзімін екі айға дейін қысқартады деп күтілуде. Сонымен қатар, KIPO сарапшылар штатын ұлғайтты және робототехника саласындағы сарапшылар ретінде қосымша 60 маманды тартуды жоспарлап отыр, сонымен қатар әкімшілік процедураларды жеңілдетеді.

Дереккөз:

KIPO: сайт. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=20378&sysCd=SCD02&aprchId=BU0000029>

¹ Өтініш берушілерге ұпайлар төленген баж мөлшеріне сәйкес есептеледі.

Корея Республикасында коммерциялық құпияны қорғау

KIPO үш жеке ұйымды (Оннури халықаралық коммерциялық құпияны қорғау орталығы, LG CNS және Redwit) коммерциялық құпияны сертификаттау агенттіктері тағайындағанын жариялады. Бұған дейін тек мемлекеттік мекемелер болған. Сертификаттау қызметі коммерциялық құпияны қамтитын электрондық файлды растау болып табылады. Бастапқы сертификаттау қызметін пайдаланатын коммерциялық құпияның иелері ақпараттың шетке шығуынан қорықпай, түпнұсқалы электрондық файлдан алынған электрондық саусақ іздерін, өтініш берушілердің электрондық қолтаңбаларын және сертификаттау агенттігінде бастапқы тіркеу уақыты туралы ақпаратты коммерциялық құпияға иелік етудің дәлелі ретінде тіркей алады. 2023 жылы коммерциялық құпияны тіркегендер саны 200 мыңнан асып, 2024 жылы 215 мыңға жетті.

Дереккөз:

KIPO: сайт. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=20382&sysCd=SCD02&aprchlId=BUT0000029>

«Зияткерлік меншік және экономикалық қауіпсіздік» форумының қорытындысы

2025 жылғы 26 ақпанда Сеулде экономикалық қауіпсіздікті қамтамасыз ету мақсатында зияткерлік меншікті қорғауды күшейтуге арналған «Зияткерлік меншік және экономикалық қауіпсіздік» форумы өтті. Форумды KIPO Корея Республикасының Сауда, өнеркәсіп және энергетика министрлігімен бірлесіп ұйымдастырды.

Форумның мақсаты – зияткерлік меншіктің экономикалық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің негізгі құралы ретінде маңыздылығын мойындау, сондай-ақ экономикалық сын-қатерлерге жауап беру стратегиясын бірлесіп іздеу. Форумға KIPO, Сауда, өнеркәсіп және энергетика министрлігінің 20-ға жуық қызметкері, академиялық және заң фирмаларының өкілдері қатысты. Форум барысында өнеркәсіптік технологияларды қорғауды күшейту және экономикалық қауіпсіздік туралы хабардарлықты арттыру, сондай-ақ үлкен патенттік деректерді талдау арқылы зияткерлік меншік құқықтары саудасының стратегияларын әзірлеу сияқты тақырыптар бойынша сараптамалық презентациялар мен ашық пікірталастар өткізілді². Қатысушылар озық технологияларды әзірлеу және қорғау экономикалық қауіпсіздікке тікелей байланысты болған жағдайда, үкіметтің зияткерлік меншікті қорғау саласындағы ескертпе жауабы өте маңызды екенін және атап айтқанда, негізгі технологияларды қорғау және басқару

үшін патенттер туралы 600 миллион бірлік деректі белсенді пайдалану қажет екенін атап өтті.

Дереккөз:

KIPO: сайт. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=20421&sysCd=SCD02&aprchlId=BUT0000029>

KIPO-ның балалармен және жастармен жұмысы

2025 жылдың 26 ақпанында KIPO және Халықаралық зияткерлік меншік институты бастауыш және орта мектептің 19 оқушысына өнертабыс саласында білім берді. Оқыту бағдарламасы KIPO оқу орталығының объектілері бойынша экскурсиялар ұйымдастыру және өнертапқыштық контентпен танысу арқылы жастардың шығармашылық қабілеттерін көтермелеу және тәрбиелеу мақсатында әзірленген. Бұл бағдарлама екі жас тобына – бастауыш және орта мектеп оқушыларына бейімделген. Бастауыш мектептің төменгі сыныптарында өнертапқыштық жиынтықтарын қолдана отырып, өнертапқыштық ойын шарасы және қажетті заттарды жасау бойынша шеберлік сыныбы ұйымдастырылды, ал бастауыш және орта мектеп оқушылары үшін өнертабыс теориясы бойынша сабақтар және роботты құрастыру мен оның қозғалысын кодтау бойынша сабақтар өткізілді.

KIPO жоспарында – мектеп оқушылары үшін жылына екі рет, демалыс кезінде осындай білім беру іс-шараларын өткізуді жалғастыру.

2024 жылдың 12 желтоқсанында KIPO Халықаралық зияткерлік меншік саласында мамандар даярлау институтымен (IIPIT) және Кореяның өнертабысқа көмек көрсету қауымдастығымен (KIPA) бірлесіп Сеул ұлттық ауылшаруашылық мектебінде (есту қабілеті нашар балаларға арналған арнайы мектеп) өнертабысқа арналған сабақтар циклін өткізді. Мұндай сабақтар екінші рет өткізіліп отыр (олар алғаш рет Сеулдің Samsung мектебінде өткізілді) және мүмкіндігі шектеулі оқушылар үшін білім беруде тең мүмкіндіктер жасауға бағытталған. Өнертабыс процесінде ӨМШТ³ пайдалану тақырыбы бойынша сабақтар Зияткерлік меншіктің ұлттық порталында өткізілді.

Дереккөздер:

KIPO: сайт. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=20354&sysCd=SCD02&aprchlId=BUT0000029>

KIPO: сайт. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=20420&sysCd=SCD02&aprchlId=BUT0000029>

² Патенттердің жіктелмі, компаниялар/елдер бойынша патенттеу тенденциялары, зерттеу қызметкерлері, дәйексөз деңгейі және технология туралы толық ақпарат сияқты негізгі патенттік ақпарат.

³ Өнертапқыштық тапсырмаларды шешу теориясы (ӨТШТ) – техникалық қайшылықтарды табу және шешу арқылы техникалық есептер мен жүйелерді шешу және жетілдіру әдістерінің жиынтығы. Инженерлік есептерді шешу және жаңа идеялардың пайда болуы процесінде заңдылықтарды табуға тырысып, 40 мың патентті талдаған кеңестік инженер-өнертапқыш Г. Альтшуллер әзірлеген. ӨМШТ-мен жұмысты Г. Альтшуллер 1946 жылы бастады, алғашқы жарияланымын ол және Р.Шапиро 1956 жылы шығарды.

KIPO 2025 және 2029 жылдар аралығында өнеркәсіптік меншік және оны пайдалану туралы ақпаратты басқарудың Алғашқы негізгі жоспарын жариялады

2024 жылдың 19 желтоқсанында өткен Ұлттық қауіпсіздік мәселелері жөніндегі 51-ші конференция аясында KIPO өнеркәсіптік меншікті стратегиялық пайдалануды кеңейтуге; кезең-кезеңімен сервистік компанияларды қолдау және жүйелер мен инфрақұрылымды нығайту жолымен тұрақты экожүйені құру; өнеркәсіптік меншік туралы ақпаратты талдаудың аналитикалық платформасын және басқа жүйелерін құруға бағытталған үш стратегия мен он негізгі міндеттен тұратын 2025-2029 жылдар аралығындағы өнеркәсіптік меншік және оны пайдалану туралы ақпаратты басқарудың бірінші базалық жоспарын ұсынды.

Бірінші стратегия аясында өнеркәсіптік меншік туралы ақпаратты, мысалы, экономикалық қауіпсіздік және ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық жұмыстар (ҒЗТКЖ) мақсаттары үшін стратегиялық пайдалануды кеңейтуді көздейді. Сонымен қатар, сыртқы тәуелділікті төмендету үшін қажетті тауарларды жеткізудің балама көздерін анықтау үшін патенттік деректерді талдау арқылы жеткізу тізбегін әртарапандыру саясатына белсенді қолдау көрсетіледі. Ұлттық озық және стратегиялық технологияларға, сондай-ақ халықаралық стандарттарды енгізу үшін патенттік стандарттар туралы ақпаратты талдауға, мемлекеттік және жеке ҒЗТКЖ бағыттарын анықтау үшін патенттер туралы ауқымды деректерді талдауға баса назар аударылады. Саясат халықаралық бірлескен зерттеулерде патенттер туралы ауқымды деректерді пайдалануды кеңейтуден, сондай-ақ мемлекеттік ҒЗТКЖ кезеңінде инвестициялардың тиімділігін арттырудан (мысалы, зерттеулердің қайталануын болдырмау) тұрады.

Екінші стратегия өнеркәсіптік меншік саласындағы ақпараттық қызметтер индустриясын дамыту жолымен тұрақты экожүйені құруды көздейді. Корея компанияларының нарықтағы ықпалын арттыру мақсатында сапалы деректерге қолжетімділік кеңейтіліп, компаниялар құрылған сәттен бастап шетел нарығына шығуға дейінгі ҒЗТКЖ, инвестициялар мен сату арналарын қолдау күшейтілетін болады. Нақты салаларға бағдарланған кәсіби кадрларды даярлау үшін түрлі білім беру бағдарламалары іске асырылатын болады.

Үшінші стратегияны іске асыру барысында KIPO ЖИ негізінде талдамалық платформаларды (жүйелерді) әзірлеуге жәрдемдесетін болады. Сонымен қатар, деректерге негізделген объективті саясатты әзірлеу саясат мәселелерін талдау және министрліктер мен ведомстволардан келетін дербестендірілген ақпаратты ұсыну туралы сұрауларға жылдам жауап беру үшін KIPO талдау мүмкіндіктерін біріктіру арқылы тиімдірек болады. Ол үшін платформа өнеркәсіптік меншік туралы ақпаратты өнеркәсіптік және экономикалық ақпаратпен байланыстыратын дерекқормен жабдықталады. Сондай-ақ, тиісті ұйымдарға талдау сұрауын және

пайдалану мысалдарымен алмасуды жеңілдететін желілік функциялар қарастырылған. Сонымен қатар, KIPO платформаны ілгерілетеді, осылайша өнеркәсіптік меншік туралы ақпарат өнеркәсіптік технологиялар саласындағы ҒЗТКЖ-ны жоспарлау кезінде, сондай-ақ шағын және орта бизнесті біріктіру және қосып алу кезіндегі делдалдық барысында пайдаланылуы мүмкін.

Дереккөз:

KIPO: сайт. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=20356&sysCd=SCD02&aprchId=BUT0000029>

ҒЗТКЖ нәтижелеріне патенттерді коммерцияландыру

2025 жылдың 14 қаңтарында KIPO комиссары Ким Ванги Корея Республикасының кванттық технологиялар саласындағы бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ету мәселелерін талқылау мақсатында Кореяның стандарттар мен ғылымының ғылыми-зерттеу⁴ институтына (KRISS) барды.

Кванттық технология – Корея Республикасының ұлттық стратегиялық технологияларының бірі, соңғы 10 жылда (2013-2022 жж.) осы саладағы патенттік өтінімдердің саны жылына орта есеппен 32%-ға өскенін көрсетті (2013 жылғы 15 өтінімнен 2022 жылы 186-ға дейін).

KRISS зияткерлік меншікті пайдалануға және стратегияларды әзірлеуге KIPO жобаларына қатысу есебінен зияткерлік меншіктен түскен пайданы қайта инвестициялауды қолдау (2021-2024) және патенттік аналитиканы қолдау (2024) арқылы үлкен көмек алды. Бірінші жобаның мақсаты – университеттер мен қоғамдық ұйымдарға тиесілі перспективті патенттелген технологияларды коммерцияландыруды қолдау, сондай-ақ технологияларды басқа перспективалы патенттелген технологияларды коммерцияландыруға беруден түскен пайданың бір бөлігін қайта инвестициялау арқылы тиімді цикл құру. Екінші жоба аясында ҒЗТКЖ-ға мемлекеттік патенттерді пайдаланудың тиімділігі мен ыңғайлылығын арттыру мақсатында кейіннен оларды пайдалану стратегиясын әзірлей отырып, университеттер мен қоғамдық ұйымдардың патенттеріне талдау жүргізіледі.

Дереккөз:

KIPO: сайт. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=20374&sysCd=SCD02&aprchId=BUT0000029>

Корея Республикасында жасанды интеллектті дамыту

Соңғы уақытта ЖИ роботтар нарығы үлкен тілдік модельдер (LLM) және имитациялық оқыту сияқты ЖИ технологияларының робототехника технологияларымен конвергенциясының арқасында қарқынды

⁴ Кореяның стандарттар мен ғылымының ғылыми-зерттеу институты – кванттық технологиялар саласындағы жетекші ұйым 2024 жылы 20 кубиттік кванттық компьютерді әзірледі, оның атынан кванттық технологиялар саласында 119 патенттік өтінім берілді.

дамып келеді. Мұндай роботтардың әлемдік нарығының күтілетін өсімі жылына 35,7% құрайды – 2023 жылы 10,9 трлн корей вонынан бастап (7,8 млрд АҚШ доллары) 2032 жылы 147,8 трлн корей вонына дейін (105,77 млрд АҚШ доллары).

KIPO талдамалық деректеріне сәйкес, IP5 (Корея, АҚШ, Қытай, Еуропалық одақ және Жапония) ведомстволарында ЖИ технологиясын қолданатын роботтарға қатысты патенттік өтінімдердің саны 2012-2021 жылдар аралығында жылына орта есеппен 58,5%-ға өсіп, 2021 жылы 1260-қа жетті. Берілген өтінімдер саны бойынша бірінші орынды Қытай иеленді – 3313 өтінім (60%), екінші орында Корея 1367 өтінім (24,7%), ал үшінші орында АҚШ 446 өтінім (8,1%). Егер орташа жылдық өсу қарқынын қарастыратын болсақ, онда Қытай жасанды интеллектті роботтар саласындағы патенттік өтінімдер саны бойынша 59,7%-бен көш бастап тұр, ал Корея 53,4% көрсеткішпен екінші орында.

Аталған технологиялар қолданылатын салаларды талдауға келетін болсақ, роботтар білім беру, ойын-сауық және медицина салаларында қолданылатын басқару технологиясы бірінші орынды иеленді – 53,6% (2962 өтінім). Технологияда екінші орында роботтарға объектілерді тануға және басқаруға мүмкіндік беретін сыртқы ортамен өзара әрекеттесу – 33,8% (1869 өтінім), ал маңыздылығы бойынша үшінші болған, оқыту арқылы роботтың қозғалысын басқаратын жетекті басқару технологиясы 12,6% (694 өтінім).

Дереккөз:

KIPO: сайт. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=20369&sysCd=SCD02&aprchld=BUT0000029>

Экологияға байланысты бастамаларды қолдау

KIPO Корея Республикасының Қоршаған ортаны қорғау министрлігімен ынтымақтаса отырып, жасыл стартап құруда. Мемлекеттік патенттік технологияларды пайдалану арқылы климатқа байланысты технологиялардың өсуін қолдау бойынша KIPO жобасын іске қосу жоспарлануда. Экостартаптарды қолдау жобасы перспективалы стартап-компанияларды анықтауға, сондай-ақ идеялар мен технологияларды жетілдіруді қолдауға бағытталған. Жобаларға қатысу үшін іріктелген компанияларға прототиптер өндірісін қаржыландыру және коммерцияландыру, маркетинг, кеңес беру (тәлімгерлік), нарықты талдау және инвестициялар тарту бойынша кеңестер беру саласында көмек көрсетілетін болады.

2025 жылы жобаға қатысушыларды төрт салада 180 үміткерден іріктеу жоспарлануда: ісін жаңа бастаған кәсіпкерлер, стартап-компаниялар, климатты сақтау саласындағы зияткерлік меншікпен айналысатын компаниялар және өсіп келе жатқан стартап-компаниялар.

KIPO 2025 жылы көміртегі шығарындыларының деңгейі бейтарап сектордағы транзакцияларды қолдау және идеяларды коммерцияландыру жобасының

басталғанын жариялады. Көміртек бейтараптығы және оларды коммерцияландыру саласындағы идеялар саудасын қолдау жобасы – ашық өнімдер саласындағы инновациялық жоба, оның көмегімен KIPO климатты сақтауға қатысты компаниялар ұсынатын міндеттерді шешу идеяларын анықтайды (www.idearo.kr). Бұл жоба екі бағытқа бөлінеді: «Азаматтардың қатысуымен әзірленген инновациялық өнімдер», оның шеңберінде шағын және орта кәсіпорындар мен стартаптар жұртшылық ұсынған идеяларды пайдалана отырып, көміртекті бейтарап өнімдерді әзірлеуге қолдау көрсетеді және «Жеке сұранысқа негізделген инновациялар», оның шеңберінде азаматтар, шағын және орта кәсіпорындар мен стартаптар көміртекті бейтарап өнімдерге қатысты мәселелер бойынша ірі кәсіпорындар мен орташа компаниялар ұсынған шешімдерді бірлесіп қалыптастырады.

Дереккөздер:

KIPO: сайт. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=20365&sysCd=SCD02&aprchld=BUT0000029>

KIPO: сайт. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=20370&sysCd=SCD02&aprchld=BUT0000029>

Күн тәртібінде шетелде корей өнертабыстарын қорғау бойынша жобаларды іске қосу

2025 жылы KIPO Кореядан тауар экспорттайтын компаниялар үшін шетелде зияткерлік меншікті қорғауды ынталандыруға 25 миллиард вон инвестициялайды. Ведомство экспортпен проблемалары бар 100-ге жуық компанияны таңдайды және шетелде зияткерлік меншік саласындағы даулардың туындау тәуекелдерін алдын ала диагностикалауды қоса алғанда, кешенді стратегиялық кеңес береді. Сондай-ақ, KIPO жоспарында ЖИ технологиясын интернетте контрафактілік өнімдердің таралуына тосқауыл қою үшін қолдану.

Осы қызмет аясында келесі жобалар жарияланды. Export Challenge Company IP Risk Response Enhancement Project жобасы зияткерлік меншік саласындағы даулардың туындау тәуекелдерін алдын алатын диагностикалауды қамтамасыз етуі тиіс. Ол сондай-ақ тәуекел факторларын жоюдың кешенді стратегиялары бойынша кеңес беруді көздейді. Жоба адресаттары – экспорттық көрсеткіштері жоқ немесе 100 мың АҚШ долларынан аз өнімді экспорттайтын шағын және орта кәсіпорындар, сондай-ақ үкіметтен экспорттық сату арналарын қолдаған кәсіпорындар.

Шетелде контрафактілік өнімдерді сатуды бұғаттауды қолдау жобасы аясында интернетте контрафактіні тарататын 200 мыңға жуық сайтты бұғаттау жоспарлануда.

K-Brand брендтеріне қатысты дауларға ден қою стратегиясын қолдау жобасы корей компанияларына контрафактілік өнімдерді шетелде таратуға және тауарлық белгілерді жосықсыз пайдалануға байланысты сот ісін жүргізу мәселелерін шешуге көмектесуге бағытталған

Патенттік дауларға ден қою стратегиясын қолдау жобасы шамамен 250 компанияға қолдау көрсетуге бағытталған. Атап айтқанда, шағын және орта кәсіпорындарға, сондай-ақ ұлттық стратегиялық технологиялық сектор компанияларына іріктеу процесінде оларға ең жоғары балл (5 балл) беру есебінен басым қолдау көрсетілетін болады. Сонымен қатар, шағын және орта кәсіпорындардан жеткізу процесінде патенттік кепілдік⁵ беру талап етілетін немесе патенттік дау туындаған және патенттік кепілдік орындалған жағдайларда жеделдетілген рәсім шеңберінде 100 млн вонға дейінгі мөлшерде қолдау көрсетіледі.

Зияткерлік меншік саласында консалтингтік және заңгерлік қызметтер көрсету үшін 8 елде 10 шетелдік зияткерлік меншік орталығы жұмыс істейді.

Дереккөз:

KIPO: сайт. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=20422&sysCd=SCD02&aprchld=BUT0000029>

Корея Республикасында ұлттық биокомитет құрылды

2025 жылғы 23 қаңтарда Сеул биохабында Ұлттық биокомитеттің – ұлттық биосаясатты әзірлеу жөніндегі үйлестіруші орталықтың ашылу салтанаты өтті. Конференцияда сонымен қатар Корея Республикасын әлемдегі ең ірі бес биодержаваның қатарына қосуды көздейтін ұлттық стратегия ұсынылды.

Ұлттық биологиялық комитеттің құрамына 24 сарапшы және ex officio-ның 12 мүшесі кіреді, олардың арасында ғылым және технологиялар, ауылшаруашылығы, азық-түлік және ауылдық істер, өнеркәсіп және әл-ауқат министрі, Ұлттық барлау қызметінің директоры, Азық-түлік және дәрі-дәрмек қауіпсіздігі министрлігінің комиссары, Кореяның ауруларды бақылау және алдын алу агенттігінің комиссары бар. Биокомитетті құрудың мақсаты – тиісті ұйымдар жеке насихаттайтын саясаттарды біріктіру және денсаулық сақтау, медициналық қызмет көрсету, тамақ өнімдері, энергетика сияқты биологияға қатысты барлық салаларда мемлекеттік және жеке секторлардың әлеуетін нығайту.

Бірінші отырыс барысында барлық министрліктер бірлесіп дайындаған Корея Республикасының биотрансформациялау стратегиясы ұсынылды, онда Кореядағы биоиндустрияны трансформациялау үшін инфрақұрылым саласындағы негізгі міндеттер, ҒЗТКЖ және өнеркәсіп саласындағы инновациялар айқындалды. Инфрақұрылымды трансформациялау міндеттеріне корей үлгісіндегі биокластер құру (2030 жылға қарай), ұлттық биоқауіпсіздік стратегиясын әзірлеу және биомедицина саласында 110 мың маманды оқытуға көмек көрсету (2027 жылға дейін), сондай-ақ негізгі салалар

бойынша мамандандырылған аспирантуралар құру кіреді. Бұдан басқа, шетелдік ғалымдарды тарту және шетелдік ыссапарлар бағдарламаларын кеңейту және корей зерттеушілерін оқыту арқылы әлемдік бәсекеге қабілеттілікті күшейту жоспарлануда.

ҒЗТКЖ трансформациясы және инновациялық трансформация саласында биотехнологиялар мен технологиялардың басқа салалардан конвергенциясы есебінен инновацияларды жеделдету міндеті қойылды, бұл уақыт пен қаржылық шығындарды қысқартуға мүмкіндік береді. Пилоттық жоба ретінде биология саласындағы деректерді 15 мемлекеттік ғылыми-зерттеу институттары үшін, ал болашақта – бүкіл мемлекеттік сектор үшін толық ашуды қамтамасыз ету жоспарлануда. Ұлттық биологиялық комитеттің айналасында мемлекеттік және жеке мүмкіндіктерді біріктіретін және министрліктер, мемлекеттік және жеке секторлар, мемлекеттік мекемелер мен халықаралық ұйымдар арасындағы ынтымақтастықты нығайтатын бірыңғай ынтымақтастық жүйесі құрылады.

Саланы трансформациялау шеңберінде биотехнологияларды коммерцияландырумен айналысатын компаниялардың өсуін жеделдету және біршама ірі нарықтарға шығу, сондай-ақ қажетті қаржыландыруды қолдау, жеке инвестицияларды жандандыру және биокәсіпорындарды дамытудың әрбір кезеңінде корпоративтік өсу мүмкіндіктерін нығайту жоспарлануда. Бастапқы инвестицияларды қолдау және компаниялардың ауқымын кеңейту үшін 1 трлн корей вонынан асатын мегақорлар құрылады, сондай-ақ жеңілдетілген пайыздық мөлшерлемелер мен кеңейтілген несиелеу лимиттері сияқты саясат пен сауданы сақтандыруды қаржыландыруға қолдау аясы кеңейтіледі.

Дереккөз:

KIPO: сайт. – URL: <https://kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=20389&sysCd=SCD02&aprchld=BUT0000029>

Сот ісін жүргізудің орнына медиация мен патенттік сот ісін жүргізудің цифрлық жүйесі

Зияткерлік меншік саласындағы сот-арбитраждық байланыстар жүйесін жүзеге асыратын соттар Сеул мен Сувоннан тыс кеңейтіліп, Теджон округтің сотына кіреді. 2024 жылдың 24 желтоқсанында KIPO мен Теджон округтік соты Теджон округтік сотында сот пен делдалдық⁶ арасындағы байланыс жүйесін енгізу туралы іскерлік келісімге қол қойылғанын жариялады. Осы келісімнің арқасында өнеркәсіптік меншік құқықтарына байланысты дауларды реттеу комитеті корей соттарында зияткерлік меншік құқықтарына қатысты қаралатын істердің жедел шешілуін қолдау үшін негіз құрды.

⁵ Патенттік кепілдік – бұл белгілі бір өнімнің немесе технологияның басқа адамның патентін бұзбауын қамтамасыз ететін келісімшарттық ереже. Егер өнім патент мәселесін тудырса, компания барлық жауапкершілікті, соның ішінде жеткізілімдерді тоқтата тұруды және зиянды өтеуді өз мойнына алады.

⁶ Соттың қарауындағы істерді өңдеу үшін сыртқы кәсіби делдалдық агенттікке жіберетін жүйе.

Істі Өнеркәсіптік меншік құқықтары туралы дауларды медиациялау комитетіне берген кезде дауды шешудің орташа мерзімі шамамен үш айды құрайды, бұл ретте тараптарға қосымша шығыстар артылмайды.

2024 жылы Зияткерлік меншік соты мен Апелляциялық комиссияна (IPTAB) 25 жыл толды. IPTAB өз жұмысын жетілдіруде. Осылайша, 2025 жылдың қаңтарынан бастап өнертабыстар мен өнеркәсіптік үлгілерге патенттер берудегі кідірістерді болдырмау мақсатында IPTAB қосымша сараптама қажет болған жағдайда ғана, мысалы, сараптама кезеңінде қаралмаған мәселелер болған кезде немесе бас тартудың жаңа себептері анықталған кезде ғана істерді сарапшыға қайтарады. Осылайша, бас тарту туралы шешімге апелляция қабылданған жағдайда, өтініш беруші өнертабысқа немесе өнеркәсіптік үлгіге патент ала алады, себебі сарапшы шығарылған шешім негізінде тіркеу туралы тікелей шешім қабылдайды.

2024 жылдың желтоқсанында KIPO патенттік сот ісін жүргізудің цифрлық жүйесін іске қосатынын жариялады. Жүйе жасанды интеллект көмегімен шешім қабылдау әдісін автоматтандыру сияқты ішкі басқарудың тиімділігін арттыру бойынша төрт тапсырмадан және мемлекеттік қызмет жүйесін жақсарту бойынша бір тапсырмадан тұрады. Бұл жүйе пайдаланушыларға барлық патенттік дауларды бақылауға мүмкіндік береді деп күтілуде. Сонымен қатар, мобильді хабарлама қызметі енгізілді: енді хабарламаны тек онлайн режимде ғана емес, пошта арқылы да алуға болады. Сондай-ақ, ЖИ және оптикалық таңбаларды тану (OCR) көмегімен сот процедураларын автоматтандыру кеңейтілді. Шешім қабылдау уақытын қысқарту үшін жүйеге негізгі сот құжаттарының 80 қосымша түрі және қабылдамаудың 18

себебі қосылды және сот құжаттары мен қоса берілген суреттерден қажетті ақпарат автоматты түрде алынып, тексерілді. Жоба үш жыл ішінде жүзеге асырылады (2023-2025).

Дереккөздер:

KIPO: сайт. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=20361&sysCd=SCD02&aprchld=BUT0000029>

KIPO: сайт. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=20366&sysCd=SCD02&aprchld=BUT0000029>

KIPO: сайт. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=20358&sysCd=SCD02&aprchld=BUT0000029>

Зияткерлік меншіктің өңірлік орталықтарын дамыту

Оңтүстік Кореяның 28 аймағында зияткерлік меншік орталықтары – шағын және орта бизнес иелеріне көмек көрсететін және зияткерлік меншік негізінде стартаптар мен экспортты қолдау жобаларын іске асыратын мамандандырылған ұйымдар жұмыс істейді. 2024 жылы өңірлік зияткерлік меншік орталықтары 819 шағын және орта кәсіпорындарға шетелдік патенттік құқықтарды сатып алуға қолдау көрсетті, бұл экспорттың 187,4 миллиард вонға өсуіне әкелді, сонымен қатар 1178 жаңа жұмыс орнын құруға ықпал еткен 601 стартапқа зияткерлік меншікті басқару бойынша кеңес берді.

Дереккөз:

KIPO: сайт. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=20423&sysCd=SCD02&aprchld=BUT0000029>

Жапония

Жапония, Қытай және Корея Республикасының сот жүйелерін бірлесіп зерттеу туралы жаңа есеп жарияланды

Алғаш рет 2013 жылы Жапонияның Патенттік ведомствосы (JPO), CNIPA және KIPO арасындағы ынтымақтастықты, ақпарат алмасуды және тәжірибені талдауды дамыту мақсатында сот ісін жүргізу және апелляция саласында сарапшылардың бірлескен тобы (JEGTA) бас қосты. Содан бері үш ведомство бірлесіп сот талқылауы мен апелляциялық іс жүргізу жүйелері мен практикаларына салыстырмалы зерттеулер жүргізіп келеді.

2025 жылдың қаңтарында JPO, CNIPA және KIPO «Патент берілгеннен кейін түзету (дұрыстау) критерийлерін салыстырмалы зерттеу және осындай критерийлердің қызметі» атты жаңа есеп жариялады. Есеп мына сілтеме бойынша қолжетімді: https://www.jpo.go.jp/e/system/patent/gaiyo/ai/ai_shutsugan_chosa.html.

Жоғарыда аталған үш елдің өкілдері бұл есептер пайдаланушыларға сот ісін жүргізу тәжірибесі мен

2025 жылдың қаңтарында Жапонияның патенттік ведомствосы (JPO), CNIPA және KIPO «Патент берілгеннен кейін түзету (дұрыстау) критерийлерін салыстырмалы зерттеу және осындай критерийлердің функциялары» атты жаңа есеп жариялады.

шағымдану процедурасы туралы әртүрлі көзқарастарды жақсырақ түсінуге көмектеседі деп үміттенеді.

Источник:

JPO: сайт. – URL: <https://www.jpo.go.jp/e/news/kokusai/nityukan/090502.html>

Тайвань (КНР)

ТИПО статистикалық деректері

2024 жылы Тайвань зияткерлік меншік басқармасы (ТИПО) барлығы 72 742 патенттік өтінім алды, бұл шамамен 2023 жылғы көрсеткіштерге тең. Бұл ретте өнертабысқа патент беруге өтінімдер саны (50 823) біршама қысқарды, ал пайдалы модельге (14 559) және өнеркәсіптік үлгіге (7360) патент беруге өтінімдер саны ұлғайды. Тауар белгісін тіркеуге өтінімдер саны (90 341) біртіндеп азайды. Сараптамаға келетін болсақ, өтінім бойынша бірінші қолданылу сәтінен бастап қараудың орташа мерзімі өнертабысқа патент беруге өтінімдер үшін 8,4 айды және тауар белгісін тіркеуге өтінімдер үшін 6,1 айды құрады.

Резиденттердің өнертабысқа патент беруге берген өтінімдер саны (19 586) 0,2%-ға қысқарды, ал пайдалы модельдерге өтінімдер саны (13 341) 0,2%-ға шамалы өсті. Өтінім берушілердің түрлері бойынша бөлгенде өнеркәсіптік кәсіпорындардың өнертабысқа берген патенттік өтінімдерінің саны 1%-ға қысқарды, алайда пайдалы модельдерге өтінімдер саны 3%-ға өсті, бұл патенттік портфель стратегияларының әртүрлілігін көрсетеді. Тайвань университеттері мен ғылыми-зерттеу институттары ұсынған өнертабысқа патенттік өтінімдер саны 3-8%-ға, ал пайдалы модельдерге өтінімдер саны 13-57%-ға өсті.

Өнертабысқа патент беруге шетелдік өтінімдердің саны (31 237) небәрі 0,1%-ға өсті. Өтініш берушілердің елдері бойынша бөлу Жапонияның көшбасшы болып қалғанын көрсетеді (12 307 өтінім), одан кейін АҚШ (6817 өтінім), материктік Қытай (3472 өтінім), Корея Республикасы (3365 өтінім) және Германия (1035 өтінім).

Бейрезиденттер берген өнеркәсіптік үлгіге патент беруге арналған өтінімдер саны 4%-ға артып, 4022 өтінімді құрады. Көшбасшы Жапония (880 өтінім), екінші орында АҚШ (772 өтінім), одан кейін материктік Қытай (755 өтінім), Швейцария (370 өтінім) және Германия (241 өтінім) болды.

Тауар таңбасын тіркеуге өтінімдер саны 90 341 құрады (өтінімдермен 112 534 класс қамтылды – өткен жылмен салыстырғанда 2%-ға аз), бұл 2023 жылғы төмендеуден (-3%) 1%-ға аз. Бір қызығы, резиденттерден өтінімдер саны 4%-ға (69 386 өтінім) қысқарды, ал бейрезиденттерден өтінімдер саны 7%-ға (20 955 өтінім) өсті.

Тауар белгілеріне өтінім берген бес ірі елдің (өңірлердің) ішінде материктік Қытай көшбасшы болуда (5624 өтінім), екінші орында Жапония (3397 өтінім), одан кейін АҚШ (2822 өтінім), Оңтүстік Корея (1919 өтінім) және Гонконг (1227 өтінім).

Резиденттердің тауар белгілерін тіркеуге өтінімдер негізінен 35 класста (жарнама; бизнесті басқару) (13 407 өтінім) берілді. Ең үлкен 10 кластың ішінде – 3 (косметика және дәретхана керек-жарақтары), 5 (фармацевтикалық препараттар) және 42 (ғылыми-техникалық қызметтер) – 0,3%-дан (теріс өсу) 2,2%-ға дейін

өсу қарқынын көрсетті, ал басқа кластарда берілген өтінімдер саны 1,8-10,6%-ға төмендеді.

Бейрезиденттерден тауар белгілерін тіркеуге ең көп өтінімдер 9-класста (компьютерлер мен технологиялар) берілді (3848 өтінім). Үздік 10 класқа кіргендердің ішінде 3 (косметика және дәретхана керек-жарақтары), 25 (киім, аяқкиім, бас киім) және 18 (былғары және оның имитациялары, багаж) 12,2–15,4% шегінде екі таңбалы өсуді көрсетті, ал 5 (фармацевтика) және 42 (ғылыми-техникалық және технологиялық қызметтер) класстарында өтінім беру сәйкесінше 3,7% және 9,8%-ға төмендеді.

ТИПО беру процесін жеделдету арқылы патенттік өтінімдер мен тауар белгілеріне өтінімдерді сараптаудың сапасы мен тиімділігін оңтайландыруға тырысады. Нәтижесінде 2024 жылы өнертабысқа патент беруге өтінімдерді қараудың орташа мерзімі 8,4 айды құрады, бұл 2023 жылмен салыстырғанда 0,5 айға аз. Қараудағы өтінімдер саны 52 712 құрады. Тауар белгілеріне өтінімдер үшін орташа қарау мерзімі 0,1 айға қысқарды және 6,1 айды құрады. Қараудағы өтінімдер саны 52 860-қа дейін қысқарды.

Дереккөз:

ТИПО: сайт. – URL: <https://www.tipo.gov.tw/en/cp-282-997184-dff18-2.html>

Жеделдетілген сараптама бағдарламаларының жаңалықтары

2025 жылдың 1 қаңтарынан бастап ұлттық марапаттарға ие болған немесе ТИПО демеушілік бағдарламаларына қатысқан стартаптарға өтінім бергеннен кейін төрт ай ішінде патенттер алуға мүмкіндік беруге және сол арқылы саладағы бәсекелестік артықшылықтарды нығайтуға бағытталған стартаптар үшін оң патенттік сараптаманың қайта қаралған пилоттық бағдарламасы жұмыс істейді. Іріктеу критерийлері кеңейтілді: енді бағдарламаға қатысушылар қатарына соңғы екі жылда ұлттық марапаттарға ие болған инновациялық ғылыми-зерттеу мүмкіндіктері бар компаниялар, сондай-ақ ТИПО уәкілеттік берген ұйымдар басқаратын компаниялар кіреді.

Өнеркәсіптік үлгіге патент беруге өтінімдерді жедел сараптаудың пилоттық бағдарламасы 2026 жылғы 31 желтоқсанға дейін ұзартылды. Бағдарлама аясында өтініш берушілер алдын ала сараптаманың басталғаны туралы ТИПО хабарламасын алу мен ведомствоның бірінші шешімін алу арасындағы кезеңде жеделдетілген сараптамаға өтінім бере алады. Сынақ кезеңінде бұл бағдарлама бойынша баж алынбайды.

Бағдарламаға қатысу үшін үшінші тұлғалардың дизайнды коммерциялық пайдалануын растайтын құжаттаманы (өнім каталогтары, мерзімді басылымдардағы мақалалар және т.б.) ұсыну және үшінші тараптың деректерін көрсету қажет. Сонымен қатар, дизайн беделді марапаттарға ие болуы керек. Бұл ретте, бағдарламаның

шарттарына сәйкес әрбір стартап жылына үштен аспайтын өтінім бере алады. Бағдарламаға қатысуға құқылы стартаптар компаниялар туралы заңға немесе тиісті шетелдік заңдарға сәйкес сегіз жылдан аз уақыт бұрын құрылған компаниялар болуы керек. Құру кезеңі компания тіркелген күннен бастап өнеркәсіптік үлгіге патент беруге өтінім берілген күнге дейін есептеледі. Егер басымдық сұралса, есептеу басымдықтың ең ерте күні негізінде жүргізіледі. Шетелдік компаниялар құжатты қытай тіліне аудара отырып онымен бірге құрылған күнін растауы керек.

Дереккөздер:

TIPO: сайт. – URL: <https://www.jpo.go.jp/e/news/kokusai/nityukan/090502>.

TIPO: сайт. – URL: <https://www.tipo.gov.tw/en/cp-282-993279-d338c-2.html>

TIPO: сайт. – URL: <https://www.tipo.gov.tw/en/cp-282-993278-e8d08-2.html>

Пайдаланушының ыңғайлылығы – TIPO басымдығы

Пайдаланудың, соның ішінде ұялы телефоннан пайдалану ыңғайлылығын арттыру мақсатында TIPO пайдаланушылардың әртүрлі топтарының сұраныстарын қанағаттандыратын жеңілдетілген және кеңейтілген іздеу режимдері бар тауар белгілерін іздеудің жаңа жүйесін іске қосты. Сонымен қатар, жаңа жүйе 1000-ға дейін іздеу нәтижелерін көрсетеді, бұл іздеу шеңберінің тарылуын болдырмайды.

Өтініш берушілерге патент беруге және тауарлық белгіні тіркеуге өтінім құжаттарына өзгертулер енгізу процедурасын жеңілдету және өтініш берушілер мен TIPO арасындағы хат алмасуды азайту үшін ведомство TIPOnet платформасында қолжетімді онлайн қызметтердің ауқымын кеңейтті. 2024 жылдың 15 қазанынан бастап үміткерлер платформаны өз өкілдерін ауыстыру үшін пайдалана алады. TIPOnet – ке кіргеннен кейін өтініш берушілер немесе олардың патенттік сенім білідірілген тұлғалары істегі негізгі ақпаратты, соның ішінде өтініш берушінің қытай және ағылшын тілдеріндегі өкілінің атын, өтініш берушінің және оның патенттік сенім білідірілген тұлғалары туралы қытай және ағылшын тілдеріндегі мәліметтерін, телефон нөмірін және электрондық пошта мекенжайын өзгерту үшін «Патентке өтініш беру / Онлайн өзгерту» функциясын таңдай алады.

Желіде берілген өнеркәсіптік үлгіні тіркеу өтінімдерімен жұмысты тездету үшін TIPO веб-бағдарланған жүйені іске қосты. Жүйеде жаңа өтінімдер беру, қайта сараптама жасау, өтінімге өзгерістер енгізу, шешімді қайта қарау туралы өтінішхаттар беру, патент беру, баж төлеу, сарапшының қорытындысына жауап жіберу, патент беруден бас тарту, кейінге қалдыру туралы өтініш

беру, сондай-ақ өнеркәсіптік үлгіге немесе туынды өнеркәсіптік үлгіге патентке құқықтарды беруді қоса алғанда функциялардың ауқымды спектрі қолжетімді. Пайдаланушыларға енді дербес құралдарды орнатудың қажеті жоқ, себебі жүйе браузер арқылы қолжетімді және кросс-платформа функционалдығын қолдайды.

2021 жылдан бастап TIPO IP Info Cloud бұлтын әзірлеуде. Бұл бастама жалпыға қолжетімді бұлт инфрақұрылымын пайдалана отырып, қолжетімділігі жоғары және ауқымдылығы бар бұлттық сервистер платформасын құруға бағытталған. 2024 жылы салалық патенттік білім платформасының веб-сайты (Industry Patent Knowledge Platform) бұлтқа сәтті көшірілді және сынақтық пайдалануға қолжетімді.

Платформаның пайдаланушы интерфейсі компьютерден де, ұялы телефоннан да жұмысты біріздендіру үшін оңтайландырылған. Пайдаланушылар патенттік құжаттар, сарапшылардың мақалалары, зияткерлік меншік саласындағы соңғы жаңалықтары, әртүрлі елдердің патенттік жүйелері туралы ақпарат және ғалымдар дайындаған талдамалық материалдар сияқты ресурстарға оңай қол жеткізе алады.

Дереккөздер:

TIPO: сайт. – URL: <https://www.tipo.gov.tw/en/cp-282-985628-d213e-2.html>

TIPO: сайт. – URL: <https://www.tipo.gov.tw/en/cp-282-985629-f2e5b-2.html>

TIPO: сайт. – URL: <https://www.tipo.gov.tw/en/cp-282-993277-2e707-2.html>

TIPO: сайт. – URL: <https://www.tipo.gov.tw/en/cp-282-993283-44de8-2.html>

Автор туралы ақпарат

Анастасия Александровна Ломакина, Ғылыми қызметті ұйымдастыру орталығының кіші ғылыми қызметкері, «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты» ФМБМ (Мәскеу, Бережковская жағ., 30, 1-к.); ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-1493-9311>; SPIN-коды: 1463-1513; anastasiia.lomakina@rupto.ru

Information about the author

Anastasiia A. Lomakina, junior researcher of the Center of Scientific Activity Management of the Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld.1); ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-1493-9311>; SPIN-code: 1463-1513; anastasiia.lomakina@rupto.ru

Автор мүдделер қақтығысының жоқтығын мәлімдейді. The author declares no conflict of interests.

Редакцияға 07.03.2025 ж. келіп түсті
Жариялауға 11.03.2025 ж. қабылданды

6 ВПТБ Х-ФАЙЛДАРЫ

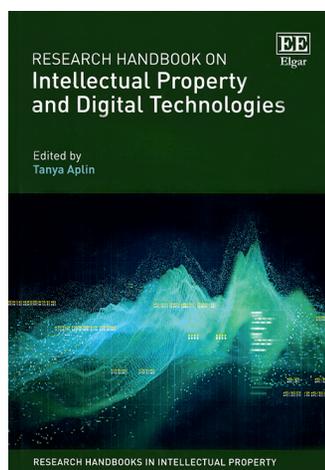

EDN <https://elibrary.ru/shhypl>

БПТК ҚОРЫНАН ЭКСКЛЮЗИВТІ МАТЕРИАЛДАР

Ғылым мен техника қарқынды дамып келеді! Цифрлық технологиялар мен жасанды интеллект біздің өміріміздің ажырамас бөлігіне айналды. Төмендегі басылымдарда бұл жетістіктер зияткерлік меншік құқығы тұрғысынан қарастырылады.

Сондай-ақ, Жеңістің 80 жылдығында біз оқырмандарға конструктор, Орал танк зауытының директоры, мемлекет қайраткер, 17 жыл бойы КСРО-ның өнертабыстар мен жаңалықтар жөніндегі мемлекеттік комитетін басқарған, Зияткерлік меншік жөніндегі федералды қызметтің ізашары Ю. Е. Максаревтің өмірі туралы кітапты ұсынамыз.

Цифрлық технологиялардың дамуымен айрықша құқықтарды қорғау саласында жаңа сын-қатерлер пайда болуда. Бұл ғылыми мақалалар жинағында авторлар әртүрлі цифрлық құбылыстарды белгілі бір зияткерлік меншік құқығының (ЗМ) аралық әсері арқылы, соның ішінде халықаралық құқық, ЕО және АҚШ заңнамасы тұрғысынан қарасты-

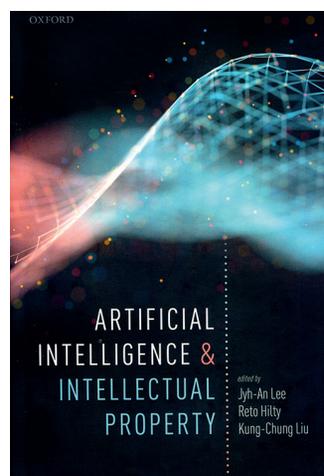
рады. Ауқымды деректер, жасанды интеллект, ағындық беру, бағдарламалық жасақтама, дерекқорлар, пайдаланушы контенті, жаппай цифрландыру, метатеггер, негізгі сөздер және 3D басып шығаруды қоса алғанда, бірқатар негізгі технологиялар мен олардың ЗМ-ға әсерін талдау келтірілген. Интернетті пайдалану және құқықтарды бұзу тұрғысынан бәсекелестік және құқық қолдану мәселелері қаралды.

Басылым ЗМ саласындағы зерттеушілер мен осы саладағы пікірталастар мен серпінді идеялар туралы білгісі келетін заңгерлер үшін пайдалы болады.

Research Handbook on Intellectual Property and Digital Technologies: анықтамалық басылым / ed. T. Aplin. – Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2020. – 593 p. – (Research Handbooks in Intellectual Property).

Зияткерлік меншік және цифрлық технологиялар жөніндегі зерттеулер бойынша нұсқаулық.

Шифр: 2.020; R45

Жасанды интеллект (ЖИ) денсаулық сақтау сервистеріндегі чат-боттардан бастап пайдалы ақпаратты құрудың әртүрлі жолдарына дейін бүгінгі бизнес ортада кең таралған. ЖИ шығармашылық және инновациялық процестерді оңтайландыру үшін кеңінен қолданылғанымен, оны өнімдерге, қызметтерге және басқа процедураларға бірік-

тіру құқықтың барлық салаларында маңызды сұрақтар туғызады. Австралия, Қытай, Жапония, Ұлыбритания, АҚШ және ЕО мысалында әртүрлі юрисдикциялардағы құқықтық өзгерістер, технологиялық, іскерлік және экономикалық мәнмәтінде ЗМ мен ЖИ арасындағы өзара байланыстарды талдау ұсынылған.

Басылымда ЖИ технологиясының перспективалары, оның ЗМ-нің әртүрлі түрлерімен өзара әрекеттесуі, ЗМ әкімшілендіру, бағдарламалық жасақтама және деректер туралы кең көрініс ашылады, сондай-ақ ЖИ-дің инновациялар саласындағы саясатқа әлеуметтік-экономикалық әсері және сайып келгенде, ЖИ-дің заңды тұлға ретіндегі әрекет қабілеттілігі туралы мәселе қарастырылады.

Artificial Intelligence & Intellectual Property / editors: Jyh-An Lee, Reto M. Hilty, Kung-Chung Liu. – Oxford: Oxford University Press, 2021. – xii, 449 p.

Жасанды интеллект және зияткерлік меншік.

Шифр: 8.012; A81

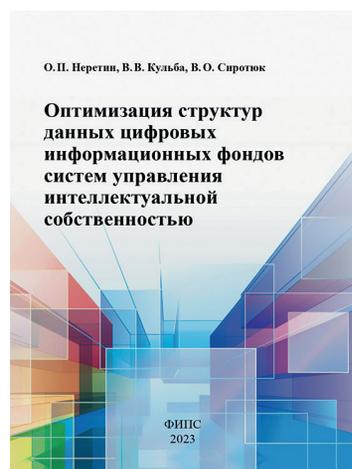

Монографияда қазіргі жағдайда интернеттің, жаңа ақпараттық технологиялардың, жасанды интеллектінің, геномдық технологиялардың дамуына байланысты зияткерлік қызмет нәтижелеріне құқықтық қорғау беру мәселелері қаралды. Авторлар зияткерлік меншік туралы заңнаманы өзгерту және дамыту үрдістеріне сипаттама береді, цифрлық кеңістіктегі мемлекеттік егемендіктің әрекетін сипаттайды, Ұлыбританиядағы, АҚШ-тағы, Жапониядағы, Франциядағы, Қытайдағы интернет желісіндегі зияткерлік меншік объектілерін қорғауды ұлттық реттеу тәжірибесін талдайды, сондай-ақ патенттік қорғау мен қоғамдық мүдделер арасындағы тепе-теңдікті қамтамасыз ету туралы пайымдайды.

Басылым ғалымдарға, оқытушыларға, аспиранттарға, заң ЖОО студенттеріне және зияткерлік меншік мәселелеріне қызығушылық танытқандарға арналған.

Моргунова, Е. А. Жаңа технологияларды дамыту жағдайындағы зияткерлік меншік құқығы: монография / Е. А. Моргунова, Б. А. Шахназаров; О. Е. Кутафин атындағы Мәскеу мемлекеттік заң университеті – Мәскеу: Норма: ИНФРА-М, 2023. – 150 б.

Шифр: 2.020.7; М 79

Монографияда зияткерлік меншіктің цифрлық ақпараттық қорларын (ЗМЦАҚ) қалыптастыру және дамыту ерекшеліктері, олардың мақсаттары мен міндеттері, оларды құруға қойылатын талаптар, сондай-ақ ЗМЦАҚ патенттік және ғылыми-техникалық ақпарат дерекқорларын жобалау, әзірлеу,

сүйемелдеу және дамыту ерекшеліктері қарастырылған. Авторлар ЗМЦАҚ тақырыптық ДҚ оңтайлы құрылымдарын жобалау әдістерін зерттейді, сапаны басқаруды, ақпараттық қауіпсіздікті және деректерді қорғауды талдайды. Зияткерлік меншікті басқару жүйелерінің тиімді цифрлық ақпараттық қорларын құру әдіснамасы ұсынылады. Басылым беттерінде Еуразиялық патенттік ұйымның ЗМЦАҚ қалыптастыру және дамыту міндеттерін шешуде әзірленген әдіснаманы практикалық қолдану тәжірибесі ұсынылған.

Неретин, О. П. Зияткерлік меншікті басқару жүйелерінің цифрлық ақпараттық қорларының деректер құрылымын оңтайландыру / О. П. Неретин, В. В. Кульба, В. О. Сиротюк; Г. П. Ивлиевтің жалпы және ғылыми редакциясымен – Мәскеу: ФӨМИ, 2023. – 259 б. – библиограф.: 256–259-БЕТ.

Шифр: 8.008; Н 54

Соғыс күндері танк зауытының полигонында жаңа модель сыналды және қатысқандардың бірінде құрыш белгілі бір калибрлі зеңбірекке төтеп бере ала ма деген сұрақ туындайды. Сол кезде зауыт директоры Юрий Евгеньевич Максарев жауынгерлік машинаға бет алып, танкке екі оқ атуды бұйырып, люкке жасырынады...

Ю. Е. Максарев отандық танк құрылысының бастауында тұрды, әйгілі Т-34 танкі шығарылған Орал танк зауытының директоры болды. Отан алдындағы еңбегі үшін ордендермен және медальдармен, оның ішінде II дәрежелі Кутузов орденімен және I дәрежелі Суворов орденімен марапатталған, олар әскери операцияларды жүргізгені үшін қолбасшыларды марапаттайды.

17 жыл бойы Роспатенттің ізашары болып табылатын КСРО-ның өнертабыстар мен жаңалықтар жөніндегі мемлекеттік комитетін басқарды.

Өмірінің қысқаша шежіресі: Ю. Е. Максаревтің туғанына 100 жыл толуына орай. – Мәскеу, 2003. – 27-б.

Шифр: 4000.1; К 78

Зияткерлік меншіктің әртүрлі мәселелеріне қатысты мерзімді басылымдардағы кітаптар мен мақалалар туралы ақпаратты, сондай-ақ басылымдардың толық мәтіндерін және басқа да ақпараттық ресурстарды ФӨМИ ВПТБ электрондық кітапханасынан табуға болады: <https://irbis.fips.ru/web/index.php?LNG=&C21COM=F&I21DBN=FIPS&P21DBN=FIPS>

7 КИТАП СӨРЕСІ

Баяндамалар жинағының аңдатпасы

Conference proceedings abstract

EDN: <https://elibrary.ru/tbhxbp>**«Зияткерлік меншік – инновациялық экономиканың негізі: ғылыми-технологиялық дамудың басымдықтары мен механизмдері»**

Роспатенттің XXVIII халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының баяндамалар жинағы

Ғылыми редактор: О. П. Неретин

Федералдық өнеркәсіптік меншік институтының баспасы

«Intellectual property is the basis of an innovative economy: priorities and mechanisms of scientific and technological development»Conference proceedings of the XXVIII International Scientific and Practical Conference of Rospatent
Science editor: O. P. Neretin

Prepared by the Federal Institute of Industrial Property

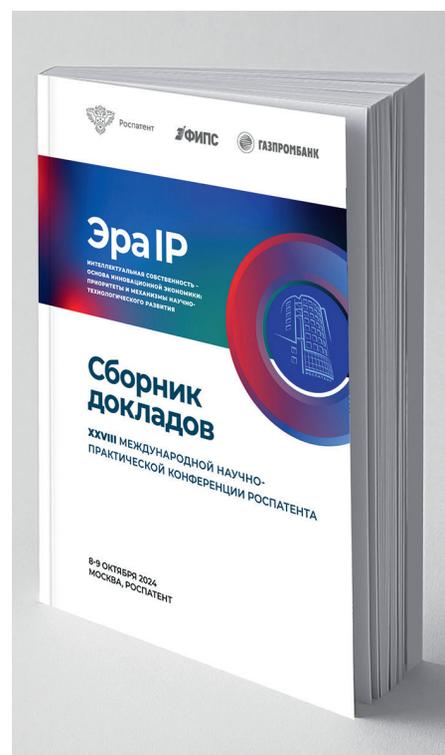
2024 жылғы 8-9 қазанда Зияткерлік меншік жөніндегі федералдық қызмет (Роспатент) «Зияткерлік меншік – инновациялық экономиканың негізі: ғылыми-технологиялық дамудың басымдықтары мен механизмдері» атты XXVIII халықаралық ғылыми-практикалық конференция өткізді, оның қорытындысы бойынша кәсіби қоғамдастық үшін өзекті, оның ішінде ФӨМИ-де өткізілген ғылыми-зерттеу жұмыстарының материалдарына негізделген тақырыптар бойынша баяндамаларды біріктіретін жинақ шығарылды.

Баяндама тақырыптары теориялық және практикалық сипаттағы көптеген мәселелерді қамтиды:

- Ресейде және ЕАПО–ға қатысушы мемлекеттерде технологиялар трансфері;
- патенттік құқықтың өзекті трендтері;
- зияткерлік меншік саласындағы цифрландыру;
- еуразиялық интеграция және халықаралық ынтымақтастық;
- көлемді тауар белгілерін қорғаудың пікірталас аспектілері;
- Еуразия өңірінің елдеріндегі географиялық көрсеткіштер мен өңірлік брендтерді қорғау;
- зияткерлік меншік саласындағы кадрлық мәселелер және осы саладағы мамандарды оқыту практикасы.

Жинақтың негізгі тақырыбы – ғылыми-технологиялық дамудың басымдықтары мен механизмдерін, оның ішінде цифрландыру және білікті кадрларды даярлау есебінен талқылау.

Басылым зияткерлік меншік саласындағы мамандарға, ғылыми қызметкерлерге, оқытушыларға, аспиранттарға және студенттерге арналған.

РЕСЕЙДІҢ САУДА-ӨНЕРКӘСІП ПАЛАТАСЫ «ЗИЯТКЕРЛІК МЕНШІК-XXI ҒАСЫР» XVII ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ФОРУМ ӨТКІЗДІ

22 және 23 сәуірде Ресей Федерациясының Сауда-өнеркәсіп палатасында (СӨП) «Зияткерлік меншік – XXI ғасыр» XVII Халықаралық форумы өтті. Халықаралық зияткерлік меншік күніне орайластырылған іс-шара Ресей Федерациясының Федералдық Жиналысы Федералдық Кеңесінің, Зияткерлік меншік жөніндегі федералды қызметтің (Роспатент), «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты» ФМБМ (ФӨМИ), Бүкілресейлік зияткерлік меншік ұйымының, зияткерлік құқықтар жөніндегі соттың, Еуразиялық патенттік ведомствоның (ЕПВ) қолдауымен өтті.

Алты дөңгелек үстел, пленарлық отырыс, сондай-ақ «Еуразиялық өңірде өнеркәсіптік меншік саласындағы қазіргі заманғы ортақ сараптамалық-ақпараттық кеңістікті қалыптастыру негіздері» ЕПВ және ФӨМИ монографиясының тұсаукесері өткізілді. Форум аясында алғаш рет ФӨМИ-мен бірлесіп «Ресей өңірлерінің әлеуметтік-экономикалық дамуына тауар шығарылған жердің географиялық көрсеткіші мен атауының әсері» атты дөңгелек үстел өткізілді.

Пленарлық отырыста СӨП вице-президенті В. В. Чубаров 2024 жылы Ресейде өнертабыстарға 26 мыңнан астам өтінім берілгенін атап өтті – бұл елді берілген патенттер саны бойынша әлемнің жетекші он мемлекетіне айналдырды. Шағын және орта кәсіпкерлік (ШОК) субъектілері зияткерлік меншік саласында ерекше белсенді: өтінімдердің өсуі 10% құрады, жартысына жуығы жоғары оқу орындары мен ғылыми ұйымдардан түсті.

В. В. Чубаров соңғы жылдары зияткерлік меншікті құқықтық реттеуде болған мынадай өзгерістерге оң баға берді: авторлық құқықты бұзғаны үшін жауапкершілікке тарту шегі көтерілді, шағын технологиялық компаниялар үшін салық мөлшерлемелері төмендетілді, «жетім» туындылар мен креативті индустриялар бойынша құқықтық база реттелді.

Құқықтық брендтер туралы айта отырып, РФ СӨП вице-президенті қолданыстағы заңнама олардың ерекшеліктерін толық ескермейтініне назар аударды, сонымен қатар «өңірлі бренд» ұғымы көбінесе «географиялық көрсеткішке» немесе «тауардың шыққан жерінің атауына» қарағанда кеңірек екенін атап өтті.

Сонымен қатар, В. В. Чубаров шетелдік компанияларды Ресей нарығына қайтару мәселесіне тоқталып, адалдық критерийлерін әзірлеудің маңыздылығын, сондай-ақ босаған тауашаларды иеленген ресейлік өндірушілер үшін басымдықты атап өтті.

Роспатент басшысы Ю. С. Зубов ресейлік компаниялардан өнертабысқа өтінімдер санының өсуі (4%-ға) және Роспатенттің әкімшілік кедергілерді азайту және процестерді цифрландыру бойынша белсенді жұмысы туралы хабарлады.

Ю. С. Зубов ведомствоның шағын және орта бизнесті, әсіресе жоғары технологиялық секторларда қолдаудың маңыздылығын атап өтті. ШОК қазір ең серпінді сектор – техникалық шешімдерге өтінімдердің өсуі 10% құрады. Осыған байланысты шағын технологиялық компания мәртебесі бар компаниялардың патенттік өтінімдерін басымдықпен қарау бағдарламасы іске қосылды. Сараптау мерзімі олар үшін екі есе қысқартылды.

Іс-шараға ЕПВ президенті Г. П. Ивлиев, ФӨМИ директоры О. П. Неретин, ДЗМҰ Мәскеу кеңсесінің директоры П. Г. Спицын, «Мәскеу инновациялық кластері» қорының Зияткерлік меншік орталығының басшысы А. Гращенко, бизнес және ғылыми қоғамдастық өкілдері қатысты. Форум қорытындысы бойынша оның ұсынғандары бейінді мемлекеттік органдарға жіберілді.

Форум іс-шараларының жазбаларына
мына сілтеме бойынша көруге болады:
<https://rutube.ru/channel/965614/videos/>

**Журнал
«ФӨМИ хабаршысы»**

**ISSN 2782-5086 (Print)
ISSN 2949-2432 (Online)**

Шығарушы редактор:

Елена Геннадиевна Царёва
ФӨМИ ФМБМ (Мәскеу, Ресей)
vestnik_fips@rupto.ru

Жауапты хатшы:

Анастасия Александровна Ломакина
ФӨМИ ФМБМ (Мәскеу, Ресей)
vestnik_fips@rupto.ru

Редактура және компьютерлік беттеу:

«Группа ПРСб» ЖШҚ:

Эльмира Магомедэминовна Трубникова,
Ольга Юрьевна Вольвачева,
Елена Александровна Горшкова,
Анастасия Сергеевна Поломаренко,
Анастасия Борисовна Долженко

ФӨМИ аудармашылары:

Сергей Витальевич Рубанов
1-ші санаттағы аудармашы,
Петр Николаевич Ярошенко (аудармашы)

Фотосурет:

Олеся Анатольевна
және Дмитрий Владимирович Башаров

Басып шығаруға қол қойылды: 18.08.2025

Пішімі: 205×290 мм

Басып шығару: толық түсті (офсетті, 4/4)

Тиражы: 500 дана. **Тапсырыс:** № 251

Баспахана:

Федералдық мемлекеттік бюджеттік мекеме
«Федералдық өнеркәсіптік меншік институты»
125993, Мәскеу, Бережковская жағ., 30-үй, 1-корп.
Г-59, ГСП-3

**“Bulletin of Federal Institute
of Industrial Property” journal**

**ISSN 2782-5086 (Print)
ISSN 2949-2432 (Online)**

Managing editor:

Elena Tsareva –
FGBU FIPS (Moscow, Russian Federation)
vestnik_fips@rupto.ru

Executive editor

Anastasiia Lomakina –
FGBU FIPS (Moscow, Russian Federation)
vestnik_fips@rupto.ru

Editing and Desktop publishing:

PRCB Group LLC:

Elmira Trubnikova,
Olga Volvacheva,
Elena Gorshkova,
Anastasiya Polomarenko,
Anastasiya Dolzhenko

FIPS translators:

Andrey Moscalenko
(Lead Translator)
Petr Iaroshenko (Translator)

Photo:

Olesya Basharova and Dmitry Basharov

Signed to print: 12.08.2025

Format: 205×290 мм

Printing: full-colour (offset ink, 4/4)

500 copies; **Order:** № 251

Printing house:

Federal State Budgetary
Institution “Federal Institute of Industrial Property”
Berezhkovskaya nab. 30–1, Moscow, G-59,
GSP-3, 125993, Russian Federation

ҚҰРМЕТТІ ОҚЫРМАНДАР, «ФӨМИ ХАБАРШЫСЫНА» ЖАЗЫЛУДЫ ҰМЫТПАҢЫЗ!

Жазылымды рәсімдей отырып,
сіз зияткерлік меншік туралы
өзекті ақпаратқа және бірегей
аналитикалық деректерге тұрақты
түрде қол жеткізе аласыз.

**ЖАЗЫЛЫМДЫ «РЕСЕЙ ПОШТАСЫ»
БӨЛІМШЕСІНДЕ НЕМЕСЕ КАТАЛОГТАР
БОЙЫНША ОНЛАЙН ҰЗARTУҒА НЕМЕСЕ
АЛҒАШ РЕТ РӘСІМДЕУГЕ БОЛАДЫ:**

• «Пресса России»
www.pressa-rf.ru сайтында
Жазылу индексі: 85599

• «Книга-Сервис» агенттігі
www.aks.ru сайтында
Жазылу индексі: E 85599

**Зияткерлік меншік әлеміндегі
барлық өзекті жаңалықтар:**

VK ВКонтакте
Роспатент

VK ВКонтакте
ФӨМИ